

112/113
Ex libris A. A. Bonar,

OB. DEC. 1892.

11397.a.3
C. PLINII CÆCILII SECUNDI
Plinius Cæcilius Secundus
OPERA QUÆ SUPERSUNT.

V I Z.

EPISTOLARUM
LIBRI DECEM.

EX RECENSIONE
GOT. CORTII ET P. DAN. LONGOLII.

NEC NON
PANEGYRICUS
NERVÆ TRAJANO AUGUSTO
DICTUS.

AD OPTIMAS EDITIONES CASTIGATUS.

EDINBURGI:
EXCUDEBANT A. DONALDSON ET J. REID.
VENEUNT AUTEM APUD A. DONALDSON.
MDCCLXII.

C. P. L. I. N. I. C. H. A. N. I. T. C. O. U. N. D. I.
D. I. R. E. C. T. O. R. A. T. I. O. N. S.

V. I. S.

A. R. O. M.



O. T. C. H. A. N. I. T. C. O. U. N. D. I.

T. A. L. E. N. T. S.

O. T. C. H. A. N. I. T. C. O. U. N. D. I.

E. D. I. N. B. U. R. G. I.

E. D. I. N. B. U. R. G. I.

E. D. I. N. B. U. R. G. I.

E. D. I. N. B. U. R. G. I.

Edinburgh, November 16. 1761.

The following Books are just published by A. DONALDSON, *Edinburgh*, and sold by him and other booksellers in town and country.

1. Titi Livii Patavini historiarum ab urbe condita libri quinque priores. In usum scholarum. Price 2 s. 6 d. bound.

2. C. Suetonii Tranquilli XM. Caesares, ex optima atque accuratissima Francisci Oudendorpii editione fideliter expressi. 12mo. Price 2 s. 6 d. bound.

3. Cornelius Nepos's lives of the excellent commanders, with an English literal translation, and notes explanatory and geographical. By Robert Arrol. 8vo. Price 3 s. bound.

4. A new and easy introduction to the making of Latin; with remarks on the idiom of the Roman language. By Hugh Christie, M. A. Rector of the grammar-school of Montrose. 12mo. Price 1 s. 6 d. bound.

* * The examples in this introduction are divided into distinct classes; the first are short, and anticipate none of the subsequent rules; a fault much and justly complained of in performances of this kind.

5. A grammar of the Latin tongue, after a new and easy method, adapted to the capacities of children. By the same author. Price 1 s.

The authors of the Monthly Review, vol. xix. p. 498. are pleased to give the following character of the grammar. "In regard to the merit of Mr Christie's Latin grammar, we shall only say, that it is the plainest and most distinct performance of the kind we remember to have seen within so narrow a compass."

6. Virgilii opera, ad optimas editiones castigata. Price 1 s. 4 d. bound.

7. Horatii opera. Price 1 s. bound.

8. Cicero de officiis. Price 2 s. bound.

9. Terentii comœdiæ, apud Ruddimannum. Price 1 s. 2 d. bound.

10. Cornelii Nepotis vitæ excellentium imperatorum. Price 1 s. bound.

11. Eutropii Romanæ historiæ breviarium. Price 8 d. bound.

12. Les

- [11]
- 12. Les aventures de Gil Blas. Price 6 s. bound.
 - 13. Le Diable Boiteux, par M. Le Sage; nouvelle edition, ornée des figures; 2 tomes. Price 3 s. bound.
 - 14. Les aventures de Telemaque, avec figures. Price 3 s. bound.
 - 15. Homeri Ilias, Gr. Lat. apud Ruddimannum, 2 vols. Price 4 s. bound.
 - 16. Arithmetic, both in theory and practice, made plain and easy in all the common rules, both in whole numbers, and fractions vulgar and decimal. By John Hill. Edit. 10. Price 3 s. bound.
 - 17. A new large copy-book, containing text, half-text, and round hand. Price 2 s.
 - 18. Arithmetic in the plainest and most concise methods hitherto extant; with new improvements for dispatch of business in all the several rules; also fractions, vulgar and decimal, wrought after a new and easy method. By George Fisher. Edit. 12. Price 2 s. bound.
 - 19. A collection of English, prose and verse, for the use of schools. Price 2 s. 6 d. bound.
 - 20. Warden's spelling-book. Price 1 s. bound.
 - 21. The principles of translation. Translated from the French of M. Batteux. Price 1 s.
 - 22. Titus Livius's Roman history, from the building of the city, translated into English; with notes historical and geographical. 8 vols 12mo. Price 16 s. stitched in blue paper. The first four volumes are published; the fifth will be published the first Saturday of December 1761; and a volume will be published every subsequent month, till the whole is finished.
 - 23. A treatise of arithmetic by Edward Cocker. A new edition revised by John Mair, A. M. 1 s. bound.
 - 24. The adventures of Gaudenzio di Lucca. Giving an account of an unknown country in the deserts of Africa. Price 3 s. bound.
 - 25. The private life of the Romans. From the French of M. D'Arnay. Price 3 s. bound.

N. B. Booksellers and schoolmasters in the country, may also be supplied with all other kinds of books, at the most reasonable rates. Large allowance will be made to those who buy quantities at once.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER I.

I. C. PLINIUS SECUNDUS SEPTITIO SUO S.

FRequenter hortatus es, ut epistolas, si quas paulo accuratius scripsissem, colligerem, publicaremque. Collegi, non servato temporis ordine, (neque enim historiam componebam); sed ut quaeque in manus venerat. Superest ut nec te consilii, nec me poeniteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas quae adhuc neglectae jacent requiram: et, si quas addidero, non supprimam. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Quia tardiorum adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc rogo ex consuetudine tua et legas et emendes: eo magis, quod nihil ante peraeque eodem stilo scripsisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem semper tuum, Calvum nuper meum duntaxat figuris orationis. Nam vim tantorum verborum pauci, quos aequus amavit, assequi possunt. Nec materia ipsa huic (vereor ne improbe dicam) aemulationi repugnavit. Erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longae desidia indormientem excitavit, si modo is sum ego, qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri ληκύθες fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestivis amoenitatibus admonebamur. acres enim esse, non tristes volebamus. Nec est, quod putes me sub hac exceptione veniam postulare. immo quo magis intendam limam tuam, confitebor et ipsum me et contubernales ab editione non abhorrire, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adjeceris. Est enim
A plane

2 PLINII EPISTOLARUM

plane aliquid edendum, atque utinam hoc potissimum, quod paratum est, (audis desidia^{rum} votum), edendum autem ex pluribus causis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis jam gratiam novitatis exuerint. Nisi tamen auribus nostris bibliopolae blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III. C. PLINIUS CANINIO RUFO SUO S.

Quid agit Comum, tuae, meaeque deliciae? quid suburbanum amoenissimum? quid illa porticus, verna semper? quid πλατανών opacissimus? quid Euripus viridis, et gemmeus? quid subjectus, et serviens lacus? quid illa mollis, et tamen solida gestatio? quid balneum illud, quod plurimus sol implet et circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid cubicula diurna nocturna? possidentne te, et per vices partiuntur? An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundae, crebris excursionibus avocar^{is}: si te possident, felix beatusque es: sin minus, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles et fordidas curas aliis mandas: et ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adferis. Hoc sit negotium tuum, hoc otium, hic labor, haec quies, in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid et excude, quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum, post te alium atque alium dominum sortientur. Hoc nunquam tuum desinet esse, si semel coeperit. Scio, quem animum, quod horter ingenium. Tu modo enitere, ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV. C. PLINIUS POMPEIAE CELERINAE SOCRUI S.

Quam copiarum in Oriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis [nam jam tuis opus non est] una illa brevis et vetus sufficit. Non, me hercule, tam mea sunt, quae mea sunt, quam quae tua: hoc tamen differunt, quod sollicitius et intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem fortasse eveniet tibi, si quando in nostra diverteris. quod velim facias: primum ut perinde tu nostris

nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris : deinde, ut mei expergiscantur aliquando, qui me secure, ac prope negligenter exspectant. Nam mitium dominorum apud servos ipsa consuetudine metus exolefcit : novitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis, quam per ipsos laborant. Vale.

V. C. PLINIUS VOCONIO ROMANO SUO S.

Vidistine quenquam Marco Regulo timidiorem, humilioremque post Domitiani mortem : sub quo non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone, sed testiora. Coepit vereri ne sibi irascerer : nec fallebatur, irascebar. Rustici Aruleni periculum foverat, exultaverat morte, adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam “Stoicorum simiam” appellat. Adjicit Vitelliana cicatrice stigmosum. Agnoscis eloquentiam Reguli. Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus ; “Quid tibi cum meis mortuis ? nunquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum ?” quos ille sub Nerone accusaverat. Haec me Regulus dolenter tulisse credebat : eoque etiam cum recitaret librum, non adhibuerat. Praeterea reminiscebatur quam capitaliter ipsum me apud centumviros, laceffisset. Aderam Arionillae Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici : Regulus contra. Nitebamur nos in parte causae sententia Metii Modesti optimi viri : is tunc in exsilio erat a Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus. “Quaero,” inquit, “Secunde : quid de Modesto sentias.” Vides quod periculum, si respondissem bene : quod flagitium, si male. Non possum dicere aliud tunc mihi, quam deos adfuisse. Respondebo, inquam, quid sentiam, si de hoc centumviri iudicaturi sunt. Rursus ille, quaero, quid de Modesto sentias. Iterum ego, solebant testes in reos, non in damnatos interrogari. Tertio ille, non jam quid de Modesto, sed quid de pietate Modesti sentias, quaero. Quaeris, inquam, quid sentiam ? at ego ne interrogare quidem fas puto de quo pronunciatum est. Conticuit. me laus, et gratulatio secuta est, quod nec famam meam aliquo responso utili fortasse, inhonesto tamen laeseram, nec me laqueis tam insidiosae interrogationis involveram. Nunc ergo conscientia exterritus

4 PLINII EPISTOLARUM

apprehendit Caecilium Celerem, mox Fabium Justum rogat, ut me sibi reconcilient: nec contentus pervenit ad Spurinam. Huic suppliciter (ut est, cum timet abjectissimus) rogo, inquit, mane videas Plinium domi, sed plane mane. (neque enim diutius ferre sollicitudinem possum); et quoquo modo efficias, ne mihi irascatur. Evigilaveram. Nuncius a Spurina; Venio ad te: Immo ego ad te. Coimus in porticum Liviae, cum alter ad alterum tendemus. exponit Reguli mandata, addit preces suas, ut decebat optimum virum pro dissimillimo. Parce. Cui ego, Dispicias ipse quid renunciandum Regulo putes. te decipi a me non oportet. Exspecto Mauricum (nondum enim ab exilio venerat) ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quicquid ille decreverit. Illum enim esse hujus consilii ducem, me comitem decet. Paucos post dies ipse me Regulus convenit in praetoris officio. Illuc me persecutus secretum petit. ait timere se, ne animo meo penitus haereret, quod in centumvirali judicio aliquando dixisset, cum respondit mihi et Satrio Ruso, "Satrius Rufus, et cui est cum Cicerone aemulatio: et "qui contentus non est eloquentia seculi nostri." Respondi, nunc me intelligere maligne dictum, quia ipse confiteretur: caeterum potuisse honorificum existimari. Est enim, inquam, mihi cum Cicerone aemulatio: nec sum contentus eloquentia seculi nostri. Nam stultissimum credo, ad imitandum non optima quaeque proponere. Sed tu, qui hujus judicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti, quid de Metii Modesti pietate sentirem? expalluit notabiliter: quamvis palleat semper: et haesitabundus, inquit, interrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto. Vidi hominis crudelitatem: qui se non dissimulet exuli nocere voluisse. Subjunxit egregiam causam. Scripsit, inquit, in epistola quadam, quae apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus. Quod quidem Modestus verissime scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus. Neque enim volui progredi longius: ut mihi omnia libera servarem, dum Mauricus venit. Nec me praeterit esse Regulum *δυναταίσιμον*. Est enim locuples, factiosus, curatur a multis, timetur a pluribus: quod plerumque fortius amore est. Potest tamen fieri, ut haec concussa labantur. nam gratia malorum tam infida est,

est, quam ipsi. Verum, ut idem saepius dicam, exspecto Mauricum. Vir est gravis, prudens, multis experimentis eruditus, et qui futura possit ex praeteritis providere. Mihi et tentandi aliquid, et quiescendi illo auctore ratio constabit. Haec tibi scripsi, quia aequum erat, te, pro amore mutuo, non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

VI. C. PLIN. CORN. TACITO SUO S.

Ridebis, et licet rideas. Ego ille, quem nosti, apros tris, et quidem pulcherrimos, cepi. Ipse, inquis? Ipse, non tamen ut omnino ab inertia mea, et quiete discederem. Ad retia sedebam. Erant in proximo non venabulum, aut lancea, sed stilus et pugillares. Meditabar aliquid, enotabamque: ut si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est, quod contemnas hoc studendi genus. Mirum est, ut animus agitatione, motuque corporis excitetur. Jam undique silvae, et solitudo: ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde, cum venabere licebit auctore me, ut panarium et lagunculam sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale.

VII. C. PLINIUS OCTAVIO RUFO SUO S.

Vide, in quo me fastigio collocaris, cum mihi idem potestatis, idemque regni dederis, quod Hom. Iovi Opt. Max. τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε. Nam ego quoque simili nutu ac renutu, respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, praesertim te exigente, excusare Baeticis contra unum hominem advocacy: ita nec fidei nostrae, nec constantiae, quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devin-xerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterutrum petis, eligam id potius, in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam. Neque enim tanto opere mihi considerandum est, quid vir optimus in praesentia velis, quam quid semper sis probaturus. Me

6 PLINII EPISTOLARUM

circa idus Octobres spero Romae futurum : eademque haec praesentem tua meaque fide Gallo confirmaturum : cui tamen jam nunc licet spondeas de animo meo, ἢ Η, καὶ καυχήσιν ἐπ' ἰφρῦσι νεῦσι Κρονίων. Cur enim non usquequaque Homericis versibus agam tecum ? quatenus tu me tuis agere non pateris : quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac sola mercede posse corrumpi, ut vel contra Baeticos adsum. Pene praeterii, quod minime praetercundum fuit, accepisse me cariotas optimas, quae nunc fisis et boletis certandum habent. Vale.

VIII. C. PLINIUS POMPEIO SATURNINO SUO S.

Peroportune mihi redditae sunt literae tuae, quibus flagitabas, ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, cum ego idipsum destinassem. Addidisti ergo calcaria sponte currenti, pariterque et tibi veniam recusandi laboris, et mihi exigendi verecundiam sustulisti. Nam nec me timide uti decet eo quod oblatum est ; nec te gravari quod depoposcisti. Non est tamen quod ab homine desidiofo aliquid novi operis exspectes. petiturus sum enim, ut rursus vaces sermoni, quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem te jam quaedam adnotasse, sed generaliter : ideo nunc rogo, ut non tantum universitati ejus attendas, verum etiam particulas quae soles lima persequaris. Erit enim et post emendationem liberum nobis, vel publicare vel continere. Quinimo fortasse hanc ipsam cunctationem nostram in alterutram sententiam emendationis ratio deducet : quae aut indignum editione, dum saepius retractat, inveniet : aut dignum, dum idipsum experitur, efficiet. Quanquam hujus cunctationis meae causae non tam in scriptis quam in ipso materiae genere consistunt. Est enim paulo gloriosius et elatius. Onerabit hoc modestiam nostram, etiamsi stilus ipse pressus demissusque fuerat : propterea quod cogimur, cum de magnificentia parentum nostrorum, tum de nostra disputare. Anceps hic et lubricus locus est, etiam cum illi necessitas lenocinatur. Etenim si alienae quoque laudes parum aequis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se aut de suis differentis ? Nam cum ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriae ejus praedicationique

dicationique invidemus : atque ea demum recte facta minus detorquemus et carpinus, quae in obscuritate et silentio reponuntur. Qua ex causa saepe ipse mecum, nobisne tantum quicquid illud est, composuisse, an et aliis debeamus ut nobis ? Admonet istud quoque, quod pleraque quae sunt agenda rei necessaria, eadem peracta, nec utilitatem parem, nec gratiam retinent. Ac, ne longius exempla repetamus, quid utilius fuit, quam munificentiae rationem etiam stilo prosequi ? Per hoc enim assequebamur, primum, ut honestis cogitationibus immoraremur : deinde, ut pulchritudinem illarum longiore tractatu pervideremus : postremo ut subitae largitionis comitem poenitentiam caveremus. Nascebatur ex his exercitatio quaedam contemnendae pecuniae. Nam cum omnes homines ad custodiam ejus natura restrinxerit, nos contra multum ac diu pensitatus amor liberalitatis communibus avaritiae vinculis eximebat : tantoque laudabilior munificentia nostra fore videbatur, quod ad illam non impetu quodam, sed consilio trahebamur. Accedebat his causis, quod non ludos aut gladiatores, sed annuos sumptus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro et aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione, quam reprimi. Ut vero aliquis libenter educationis taedium, laboremque suscipiat, non praemiis modo, verum etiam exquisitis adhortationibus impetrandum est. Nam si medici salubres, sed voluptate carentes, cibos blandioribus alloquiis prosequuntur : quanto magis decuit publice consulentem utilissimum munus, sed non perinde popolare, comitate orationis inducere ? Praesertim cum enitendum haberemus, ut quod parentibus dabatur, et orbis probaretur, honoremque paucorum caeteri patienter et exspectarent et mererentur. Sed ut tunc communibus magis commodis quam privatae jactantiae studebamus, cum intentionem effectumque muneris nostri vellemus intelligi : ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utilitatibus, sed propriae laudi servisse videamur. Praeterea meminimus quanto majore animo honestatis fructus in conscientia, quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti debet : nec, si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam meruit, minus pulchrum est. Ii vero qui benefacta sua verbis adornant, non ideo

8 PLINII EPISTOLARUM

ideo praedicare, quia fecerint, sed ut praedicarent fecisse creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim, cum rem destruere non possunt, jactationem ejus incessunt: ita si silenda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non fileas ipse, culpatur. Me vero peculiaris quaedam impedit ratio: etenim hunc ipsum sermonem non apud populum, sed apud Decuriones habui, nec in propatulo, sed in curia. Vereor ergo, ut sit satis congruens, cum in dicendo assentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione sectari: cumque plebem ipsam cui consulebatur, limine curiae parietibusque discreverim, ne quam in speciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam, ad quos ex munere nostro nihil pertinet praeter exemplum, velut obvia assentatione conquirere. Habes cunctationis meae causas; obsequar tamen consilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione sufficiet. Vale.

IX. C. PLINIUS MINUTIO FUNDANO SUO S.

Mirum est, quam singulis diebus in urbe ratio aut constet, aut constare videatur, pluribus cunctisque non constet. Nam, si quem interrogas, "Hodie quid egisti?" respondeat, "Officio togae virilis interfui; sponsalia aut nuptias frequentavi; ille me ad signandum testamentum, ille in advocacionem, ille in consilium rogavit." Haec quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur: multo magis cum secesseris. Tunc enim subit recordatio, quot dies, quam frigidis rebus absumsi? Quod evenit mihi postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cujus fulturis animus sustinetur. Nihil audio, quod audisse, nihil dico quod dixisse poeniteat. Nemo apud me quemquam sinistris sermonibus carpit: neminem ipse reprehendo, nisi unum me, cum parum commode scribo: nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor, mecum tantum et cum libellis loquor. Rectam sinceramque vitam! dulce otium honestumque, ac paene omni negotio pulchrius! ô mare! ô litus, verum secretumque *μυστήριον*, quam multa invenitis, quam multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum, inanemque discursum,

discursum, et multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Attilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Vale.

X. C. PLINIUS ATRIO CLEMENTI SUO S.

SI quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt : sufficeret unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, cum adolescentulus militarem, penitus, et domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obviuS, et expositus, plenusque humanitate, quam praecipit. Atque utinam sic ipse, quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit ! aut ego nunc illas magis miror, quia magis intelligo : quanquam ne nunc quidem fatis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex judicare : ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent et elucet, ut mediocriter quoque doctos advertant, et adficient. Disputat subtiliter, graviter, ornate, frequenter etiam Platonice illam sublimitatem et latitudinem effingit. Sermo est copiosus, et varius : dulcis imprimis, et qui repugnantes quoque ducat et impellat. Ad haec proceritas corporis et decora facies, demissus capillus, ingens et cana barba : quae licet fortuita et inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in cultu, nulla tristitia, multum severitatis ; reverearis occursum, non reformides. Vitae sanctitas summa, comitas par. Insectatur vitia, non homines. Nec castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus, et pendens : et persuadere tibi, etiam cum persuaserit, cupias. Jam vero liberi tres, duo mares, quos diligentissime instituit. Socer Pompeius Julianus, cum caetera vita, tum vel hoc uno magnus et clarus, quod ipse provinciae princeps hunc, inter altissimas condiciones, generum, non honoribus principem, sed sapientia elegit. Quanquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet ? An, ut magis angar, quod non licet ? Nam distringor officio, ut maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali,

8 PLINII EPISTOLARUM

ideo praedicare, quia fecerint, sed ut praedicarent fecisse creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim, cum rem destruere non possunt, jactationem ejus incessunt: ita si filenda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non fileas ipse, culpatur. Me vero peculiaris quaedam impedit ratio: etenim hunc ipsum sermonem non apud populum, sed apud Decuriones habui, nec in propatulo, sed in curia. Vereor ergo, ut sit satis congruens, cum in dicendo assentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione sectari: cumque plebem ipsam cui consulebatur, limine curiae parietibusque discreverim, ne quam in speciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam, ad quos ex munere nostro nihil pertinet praeter exemplum, velut obvia assentatione conquirere. Habes cunctationis meae causas; obsequar tamen consilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione sufficiet. Vale.

IX. C. PLINIUS MINUTIO FUNDANO SUO S.

Mirum est, quam singulis diebus in urbe ratio aut constet, aut constare videatur, pluribus cunctisque non constet. Nam, si quem interrogas, "Hodie quid egisti?" respondeat, "Officio togae virilis interfui; sponsalia aut nuptias frequentavi; ille me ad signandum testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit." Haec quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur: multo magis cum secesseris. Tunc enim subit recordatio, quot dies, quam frigidis rebus absumsi? Quod evenit mihi postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cujus fulturis animus sustinetur. Nihil audio, quod audisse, nihil dico quod dixisse poeniteat. Nemo apud me quemquam sinistris sermonibus carpit: neminem ipse reprehendo, nisi unum me, cum parum commode scribo: nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor, mecum tantum et cum libellis loquor. Rectam sinceramque vitam! dulce otium honestumque, ac paene omni negotio pulchrius! ô mare! ô littus, verum secretumque *μυστήριον*, quam multa invenitis, quam multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum, inanemque discursum,

discursum, et multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Attilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Vale.

X. C. PLINIUS ATRIO CLEMENTI SUO S.

SI quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt : sufficeret unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, cum adolescentulus militarem, penitus, et domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obviu8, et expositus, plenu8que humanitate, quam praecipit. Atque utinam sic ipse, quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit ! aut ego nunc illas magis miror, quia magis intelligo : quanquam ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex judicare : ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent et elucet, ut mediocriter quoque doctos advertant, et adficient. Disputat subtiliter, graviter, ornate, frequenter etiam Platonice illam sublimitatem et latitudinem effingit. Sermo est copiosus, et varius : dulcis imprimis, et qui repugnantes quoque ducat et impellat. Ad haec proceritas corporis et decora facies, demissus capillus, ingens et cana barba : quae licet fortuita et inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in cultu, nulla tristitia, multum severitatis ; reverearis occursum, non reformides. Vitae sanctitas summa, comitas par. Insectatur vitia, non homines. Nec castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus, et pendens : et persuadere tibi, etiam cum persuaserit, cupias. Jam vero liberi tres, duo mares, quos diligentissime instituit. Socer Pompeius Julianus, cum caetera vita, tum vel hoc uno magnus et clarus, quod ipse provinciae princeps hunc, inter altissimas condiciones, generum, non honoribus principem, sed sapientia elegit. Quanquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet ? An, ut magis angar, quod non licet ? Nam distringor officio, ut maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali,

banali, subnoto libellos, conficio tabulas, scribo plurimas, sed illiteratissimas literas. Soleo nonnunquam (nam id ipsum quando contingit!) de his occupationibus apud Euphraten queri. Ille me consolatur; affirmat etiam, esse hanc philosophiae, et quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere, et exercere justiciam, quaeque ipsi doceant, in usu habere. Mihi tamen hoc unum non persuadet, satius esse ista facere, quam cum illo dies totos audiendo, discendoque consumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, cum in urbem proxime veneris (venias autem ob hoc maturius) illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego (ut multi) invideo aliis bono, quo ipse careo: sed contra sensum quendam, voluptatemque percipio, si ea, quae mihi denegantur, amicis video superesse. Vale.

XI. C. PLINIUS FABIO JUSTO S.

Olim mihi nullas epistolas mittis. Nihil est (inquis) quod scribam: at hoc ipsum scribe, nihil esse, quod scribas; vel solum illud, unde incipere priores solebant, "Si vales, bene est; ego valeo." Hoc mihi sufficit; est enim maximum. Ludere me putas? Serio peto. Fac sciam, quid agas: quod sine sollicitudine summa nescire non possum. Vale.

XII. C. PLINIUS CALESTRIO TYRONI S.

Jacturam gravissimam feci, si jactura dicenda est tanti viri amissio. Decessit Corellius Rufus, et quidem sponte, quod dolorem meum exulcerat. Est enim luctuosissimum genus mortis, quae non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcumque in illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est; in iis vero quos arcessita mors aufert, hic insanabilis dolor est, quod creduntur potuisse diu vivere. Corellium quidem summa ratio, quae sapientibus pro necessitate est, ad hoc consilium compulit: quanquam plurimas vivendi causas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctoritatem: praeterea filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque tot pignera, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua

iniqua valetudine confictabatur, ut haec tanta pretia vendi mortis rationibus vincerentur. Tertio et tricesimo anno (ut ipsum praedicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi. Nam plerumque morbi quoque per successiones quasdam, ut alia, traduntur. Hunc abstinencia, sanctitate, quoad viridis aetas, vicit et fregit: novissime eum senectute ingravescentem, viribus animi sustinebat. Cum quidem incredibiles cruciatus, et indignissima tormenta pateretur (jam enim dolor non pedibus solis, ut prius, insidebat: sed omnia membra pervagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus, in sub urbano jacentem: servi e cubiculo recesserunt. Habebat hoc moris, quoties intrasset fidelior amicus, quinetiam uxor, quanquam omnis secreti capacissima, digrediebatur. "Circumtulit oculos, et cur" (inquit) "me putas hos tantos dolores tamdiu sustinere? ut, scilicet isti latroni vel uno die supersem. Dedisses huic animo par corpus, fecisset quod optabat." Affuit tamen Deus voto, cujus ille compos, ut jam securus liberque moriturus, multa illa vitae, sed minora, retinacula abruptit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare tentavit; perseverantem constantia fugit. Jam dies alter, tertius, quartus. abstinebat cibo. misit ad me uxor ejus Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuncio, destinasse Corellium mori: nec aut suis aut filiae precibus flecti, solum superesse me, a quo revocari posset ad vitam. Cucurri: perveneram in proximum, cum mihi ab eadem Hispulla Julius Atticus nunciat, nihil jam, ne me quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat fane medico admoventi cibum, *κίβητα*. Quae vox quantum admirationis in animo meo, tantum desiderii reliquit. Cogito, quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum septimum et sexagesimum, quae aetas etiam robustissimis satis longa est, scio. Evasis perpetuam valetudinem, scio. Decessit superstitiis suis, florente republica, quae illi omnibus suis charior erat, et hoc scio. Tamen, tanquam et juvenis et firmissimi mortem doleo: doleo autem, licet me imbecillum putes, meo nomine. Amisi enim, amisi vitae meae testem, rectorem, magistrum. In summa dicam, quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi, Vereor ne negligentius

12 PLINII EPISTOLARUM

negligentius vivam. Proinde adhibe solatia mihi : non haec, " Senex erat, infirmus erat," (haec enim novi), sed nova aliqua, sed magna, quae audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quae audiui, quae legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII. C. PLINIUS SOSIO SENECONI SUO S.

MAgnum proventum poetarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Juvat me, quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum, et ostentant : tametsi ad audiendum pigre coitur. Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendis fabulis conterunt, ac subinde sibi nunciari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit praefationem, an ex magna parte evolverit librum : tum demum, ac tunc quoque lente, cunctanterque veniunt, nec tamen permanent, sed ante finem recedunt : alii dissimulanter et furtim, alii simpliciter et libere. At hercule memoria parentum, Claudium Caesarem ferunt, cum in Palatio spatiaretur, audissetque clamorem, causam requisisse : cumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus, et identidem admonitus, aut non venit, aut si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse. Sed tanto magis laudandi probandique sunt, quos a scribendi recitandique studio haec auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem prope nemini defui : erant sane plerique amici. Neque enim est fere quisquam qui studia, ut non simul et nos amet. His ex causis longius, quam destinaveram, tempus in urbe consumpsi. Possum jam repetere secessum, et scribere aliquid, quod non recitem, ne videar, quorum recitationibus adfui, non auditor fuisse, sed creditor. Nam ut in caeteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

XIV. C. PLINIUS JUNIO MAURICO SUO S.

PEtis, ut fratris tui filiae prospiciam maritum, quod merito mihi potissimum iungis. Scis enim quantopere summum illum virum suspexerim dilexerimque : qui-

bus ille adolescentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus ut laudandus viderer, effecerit. Nihil est, quod a te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honestius a me suscipi possit, quam ut eligam juvenem, ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico deceat. Qui quidem diu quaerendus fuisset, nisi paratus et quasi provifus esset Minicius Acilianus, qui me, ut juvenis juvenem (est enim minor pauculis annis) familiarissime diligit, reveretur ut senem. Nam ita formari a me et institui cupit, ut ego a vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illa nostra Italia, quae multum adhuc verecundiae, frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquae retinet ac servat. Pater Minicius Macrinus, equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit, allectus enim a Divo Vespasiano inter praetorios, honestam quietem huic nostrae ambitioni dicam an dignitati, constantissime praetulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam e municipio Patavino. Nosti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Contigit et avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope singulari. In summa, nihil erit in domo tota, quod non tibi tanquam in tua placet. Aciliano vero ipsa plurimum vigoris, et industriae, quanquam in maxima verecundia. Quaesturam, Tribunatum, Praeturam honestissime percucurrit, ac jam pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. Est ingenua totius corporis pulchritudo, et quidam Senatorius decor: quae ego nequaquam arbitror negligenda. debet enim hoc castitati puellarum quasi praemium dari. Nescio, an adjiciam, esse patri ejus amplas facultates. Nam cum imaginor vos, quibus quaerimus generum, silendum de facultatibus puto, quum publicos mores, atque etiam leges civitatis intueor, quae vel imprimis census hominum spectandos arbitrantur, ne id quidem praetereundum videtur. Et sane de posteris, et his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus diligendis ponendus est calculus. Tu fortasse me putes indulsisse amoris meo, supraque ista, quam res patitur sustulisse: at ego fide mea spondeo, futurum ut omnia longe ampliora, quam a me praedicantur, invenias. Diligo quidem adolescentem ardentissime, si-

14 PLINII EPISTOLARUM

cut meretur. Sed hoc ipsum amantis est ; non onerare eum laudibus. Vale.

XV. C. PLINIUS SEPTICIO CLARO SUO S.

HEus tu, promittis ad coenam, nec venis. Dicitur jus, ad assem impendium reddes, nec id modicum. Paratae erant, lactucae singulae, cochleae ternae, ova bina, alica cum mulso et nive, (nam hanc quoque computabis, immo hanc imprimis, quae perit in ferculo), olivae, betacei, cucurbitae, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses comoedos, vel lectorem, vel lyristen, vel, quae mea liberalitas, omnes. At tu, apud, nescio, quem, ostrea, vulvas, echinos, Gaditanas maluisti. Dabis poenas, non dico quas. dure fecisti. invidisti, nescio an tibi, certe mihi, sed tamen et tibi. Quantum nos lusissemus, risissemus, stoduissimus. Potes apparatus coenare apud multos : nusquam hilarius, simplicius, incautius : in summa, experire. Et, nisi pollea te aliis potius excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

XVI. C. PLINIUS ERUCIO SUO S.

AMabam Pompeium Saturninum, hunc dico nostrum : laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset ; nunc vero totum me tenet, habet, possidet. Audi vi causas agentem acriter et ardentem, nec minus polite, et ornate, sive meditata, sive subita proferret. Ad sunt aptae, crebraeque sententiae, gravis et decora constructio, sonantia verba et antiqua. Omnia haec mire placent. cum impetu quodam, et flumine praevehuntur : placent si retractentur. Senties quod ego quum orationes ejus in manus sumpseris, quas facile cuilibet veterum, quorum est aemulus, comparabis. Idem tamen in historia magis satisfacet vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splendore, etiam et sublimitate narrandi. Nam in concionibus idem, qui in orationibus, est : pressior tamen, et circumscriptior et adductior. Praeterea facit versus, quales Catullus aut Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris inserit sane, sed data opera molliusculos

sculos leviusculosque, duriusculos quosdam: et hoc, quasi Catullus aut Calvus. Legit mihi nuper epistolas, quas uxoris esse dicebat. Plautum, vel Terentium metro solutum legi credidi, quae sive uxoris sunt, ut adfirmat, sive ipsius, ut negat, pari gloria dignus est, qui aut illa componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam, politamque reddiderit. Est ergo mecum per diem totum, eundem antequam scribam, eundem quum scripsi, eundem etiam, quum remittor, non tanquam eundem lego. Quod te quocque, ut facias, et hortor et moneo. neque enim debet operibus ejus obesse, quod vivit. An si inter eos quos nunquam vidimus floruisse, non solum libros ejus, verum etiam imagines conquireremus: ejusdem nunc honor praesentis et gratia quasi satietate languescet? At hoc pravam malignumque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, alloqui, audire, compleri: nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

XVII. C. PLINIUS CORN. TITIANO SUO S.

EST adhuc curae hominibus fides et officium. Sunt, qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab Imperatore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in fore ponere. Pulchrum, et magna laude dignum amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Est omnino Capitoni in usu, claros viros colere. mirum est, qua religione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum domi, ubi potest, habeat. Idem clarissimi cujusque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano debitus honor, cujus immortalitati Capito prospexit pariter, et suae. Neque enim magis decorum et insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

SCRIBIS te perterritum somnio, vereri ne quid adversi in actione patiaris. Rogas, ut dilationem petam, et

16 PLINII EPISTOLARUM

et pauculos dies : certe proximum excusum difficile est, sed experiar : καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐκ Διὸς εἶναι, refert tamen, eventura soleas, an contraria somniare. Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Susceperam causam Julii Pastoris, cum mihi quiescenti visa est socrus mea, advoluta genibus, ne agerem, obsecrare. Et eram acturus adolescens : adhuc eram in quadruplici iudicio : eram contra potentissimos civitatis, atque etiam Caesaris amicos, quae singula excutere mentem mihi post tam triste somnium poterant. Egi tamen λογισάμενος illud,

Εἰς οἶκόνδ' ἄριστος ἄμύνεσθαι περὶ πατρὸς.

Nam mihi patria, et si quid carius patria, fides videbatur, prospere cessit : atque ideo illa actio mihi aures hominum, illa januam famae patefecit. Proinde dispice, an tu quoque sub hoc exemplo somnium istud in bonum vertas : aut, si tutius putas illud cautissimi cujusque praeceptum. Quod dubitas ne feceris ; id ipsum rescribe. Ego aliquam stropham inveniam, agamque causam tuam, ut ipsam agere, cum tu voles, possis. Est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam iudicium centumvirale differri nullo modo, istud aegre quidem, sed tamen potest. Vale.

XIX. C. PLINIUS ROMANO FIRMO SUO S.

MUniceps tu meus, et condiscipulus, et ab ineunte aetate contubernalis : pater tuus et matri, et avunculo meo, mihi etiam, quantum aetatis diversitas passa est, familiaris : magnae et graves causae, cur suscipere et augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum, satis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates trecenta millia nummum. Te memorem huius muneris amicitiae nostrae diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi scirem sponte facturum, ut dignitate a me data, quam modestissime, ut a me data, utare. Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

XX. C. PLINIUS CORN. TACITO SUO S.

FRequens mihi disputatio est cum quodam docto homine et perito, cui nihil aequae in causis agendis, ut brevis placet: quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat, alioquin praevaricatio est transire dicenda. Praevaricatio etiam, cursim et breviter attingere, quae sint inculcanda, insigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quaedam et pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo non ictu magis, quam mora imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex Graecis orationes Lysiae ostentat, ex nostris, Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimae sunt circumcisae et breves. Ego Lysiae Demosthenen, Aeschinen, Hyperiden, multosque praeterea: Gracchis, et Catoni, Pollionem, Caesarem, Caelium, imprimis Marcum Tullium oppono, cujus oratio optima fertur esse, quae maxima. Et hercule, ut aliae bonae res, ita bonus liber melior est quisque, quo major. Vides ut statuas, signa, picturas, hominum denique, multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decorae, nihil magis, quam amplitudo commendet. Idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam et pulchritudinem adjicit magnitudo. Haec ille, multaue alia, quae a me in eandem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis et lubricus, ita eludit, ut contendat hos ipsos, quorum orationibus nitor, pauciora dixisse, quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multae multorum orationes, et Ciceronis pro Marena, pro Vareno: in quibus brevis et nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse, cum ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, "se totam causam veteri instituto solum perorasse," et pro C. Cornelio "quadriduo egisse:" ne dubitare possimus, quae per plures dies, ut necesse erat, latius dixerit, postea recisa, ac repurgata in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coartasse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, sed ego (forsitan fallor) persuasum habeo, posse fieri, ut sit actio bona, quae non sit bona oratio: non posse non bonam actionem esse, quae sit bona oratio. Est enim

oratio actionis exemplar, et quasi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus; in his etiam, quas tantum editas scimus, ut in Verrem, “Artificem, quemnam? recte admones. Polycletum esse dicebant.” Sequitur ergo, ut actio sit absolutissima, quae maxime orationis similitudinem exprefferit, si modo iustum et debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla orationis, maxima iudicis culpa est. Adsunt huic opinioni meae leges, quae longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, sed copiam, hoc est diligentiam, suadent, quam praestare nisi in angustissimis causis non potest brevitates. Adjiciam, quod me docuit usus, magister egregius, frequenter egi, frequenter iudicavi, frequenter in consilio fui. Aliud alios movet, ac plerumque parvae res maximas trahunt: varia sunt hominum iudicia, variae voluntates: inde qui eandem causam simul audierunt, saepe diversum, interdum idem, sed ex diversis animi motibus sentiunt. Praeterea suae quisque inventioni favet, et quasi fortissimum amplectitur, quum ab alio dictum est, quod ipse praevidit. Omnibus ergo dandum est aliquid, quod teneant, quod agnoscant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum simul adessemus: “Tu omnia, quae sunt in causa, putas exequenda: ego jugulum statim video, hunc premo” (premit sane quod elegit, sed in eligendo frequenter errat.) Respondi, posse fieri, ut genu esset, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego, (inquam), qui jugulum perspicere non possum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίθον κινῶ. Utque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuta; nec arbuta tantum, verum etiam campos curo, et exerceo: utque in ipsis campis non far, aut siliginem solam, sed hordeum, fabam, caeteraque legumina sero; sic in actione plura quasi semina latius spargo, ut quae provenerint, colligam. Neque enim minus imperspicua, incerta, fallaciaeque sunt iudicum ingenia, quam tempestatum, terrarumque. Nec me praeterit, summum oratorem Periclem sic a comico Eupolide laudari,

— πρὸς δὲ γ' αὖ τῶτα τάχ' ἢ
 Πειθὺ τις ἐπικάθητο τοῖσι χεῖλεσιν.
 Οὕτως ἐκέλευε, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων,
 Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροαμένοις.

Verum huic ipse Pericli nec illa *πειθῶ*, nec illud *ἐκρήλει* brevitate, vel velocitate, vel utraque (differunt enim) sine facultate summa contigisset. Nam delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque desiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis, is demum potest, qui non pungit, sed infigit. Adde, quae de eodem Pericle comicus alter,

Ἡ γραπτὴ ἐξέοντα ξυνεχόμενα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio et abscisa, sed lata, et magnifica, et excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est, quis negat? sed non minus non servat modum, qui infra rem, quam qui supra: qui adstrictius, quam qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodice et redundanter, ita hoc jejune et infirme. Alius excessisse materiam, alius dicitur non implexisse: aequae uterque, sed ille imbecillitate, hic viribus peccat, quod certe etsi non limatioris, majoris tamen ingenii vitium est. Nec vero cum haec dico, illum Homericum *ἀμετροεπῆ* probo, sed hunc,

Καὶ ἔπεια νιφάδιοςιν ἐοικότα χειμερίοισιν.

non quia non et ille mihi validissime placeat, *παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως*. Si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hybernis, id est, crebram, et assiduam, et largam, postremo divinam et coelestem volo. At est gravior multis actio brevis. Est; sed inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi iudicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter dicere, sed omnino non dicere. Haec est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenseris tu; sed plane cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuae debeam, rectius tamen arbitror in tanta re, ratione quam auctoritate superari. Proinde, si non errare videor, id ipsum quam voles brevi epistola, sed tamen scribe: confirmabis enim iudicium meum; si errare, longissimam para. Num corrupti te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolae necessitatem; si dissentires, longissimae, imposui? Vale.

XXI. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

UT animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum, ne tibi placeas, sed quia tantum, quantum ego, sapis: quanquam hoc quoque multum est. Omisissis jocis, credo decentes esse servos, qui sunt empti mihi ex consilio tuo: superest ut frugi sint: quod de venalibus, melius auribus, quam oculis iudicatur. Vale.

XXII. C. PLINIUS CATILIO SEVERO SUO S.

DIU jam in urbe haereo, et quidem attonitus. Perturbat me longa et pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter et miror et diligo. Nihil est enim illo gravius, sanctius, doctius, ut mihi non unus homo, sed literae ipsae omnesque bonae artes in uno homine summum periculum adire videantur. Quam peritus ille et privati juris et publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet? nihil est, quod discere velis, quod ille docere non possit. Mihi certe, quoties aliquid abditum quaero, ille thesaurus est. Jam quanta sermonibus ejus fides? quanta auctoritas? quam pressa et decora cunctatio? quid est, quod non statim sciat? et tamen plerumque haesitat, dubitat diversitate rationum, quas acri magnoque iudicio ab origine causisque primis repetit, discernit, expendit. Ad haec quam parcus in victu? quam modicus in cultu? Soleo ipsum cubiculum ejus ipsumque lectum, ut imaginem quandam priscae frugalitatis aspicere. Ornat haec magnitudo animi, quae nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert: recteque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. In summam, non facile quenquam ex istis, qui sapientiae studium habitu corporis praeferunt, huic viro comparabis. Non quidem gymnasia sectatur, aut porticus, nec disputationibus longis aliorum otium suumque delectat: sed in toga, negotiisque versatur; multos advocacy, plures consilio juvat. Nemini tamen istorum castitate, pietate, justitia, fortitudine, etiam primo loco cesserit. Mirareris, si interesses, quae patientia hanc ipsam valetudinem tolleret, ut dolori resistat, ut sitim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus opertusque transmittat. Nuper me, paucosque mecum,

quos

quos maxime diligit, advocavit, rogavitque ut medicos consuleremus de summa valetudinis, ut, si esset insuperabilis, sponte exiret e vita: sin tantum difficilis, et longa, resisteret, maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filiae lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne spes nostras, si modo non essent inanes, voluntaria morte defereret. Id ego arduum imprimis, et praecipua laude dignum puto. Nam impetu quodam, et instinctu procurare ad mortem, commune cum multis: deliberare vero, et causas ejus expendere, utque suaserit ratio, vitae mortisque consilium suscipere, vel ponere, ingentis est animi. Et medici quidem secunda nobis pollicentur: superest, ut promissis Deus adnuat, tandemque me hac solitudine exsolvat; qua liberatus, Laurentinum meum, hoc est libellos et pugillares studiosumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil scribere, aut assidenti vacat, aut anxio libet. Habes, quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem. Tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed laetioribus epistolis, scribe. Erit confusio meae non mediocri solatium, si tu nihil quereris. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPEIO FALCONI SUO S.

Consulis, an existimem te in Tribunatu causas agere debere? Plurimum refert quid esse Tribunatum putes: inanem umbram, et sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, et quam in ordinem cogi, ut a nullo, ita ne a se quidem deceat. Ipse cum Tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed, tanquam essem, abstinui causis agendis: primum, quod deforme arbitrabar, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare: et qui jubere posset tacere quemcunque, huic silentium clepsydra indici, et quem interfari nefas esset, hunc etiam convitia audire, et si inulta pateretur, intertem: si ulcisceretur, insolentem videri. Erat hic quoque aestus ante oculos, si forte me appellasset, vel ille cui adessem, vel ille quem contra, intercederem et auxilium ferrem, an quiescerem sileremque, et quasi ejurato magistratu privatum ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere, quam paucis advocatum.

catum. Sed tu (iterum dicam) plurimum interest, quid esse tribynatum putes: quam personam tibi imponas, quae sapienti viro ita aptanda est, ut perferatur. Vale.

XXIV. C. PLIN. BEBIO HISPANO SUO S.

TRanquillus, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti aequum est emat. Ita enim delectabit emisse. Nam mala emptio semper ingrata, eo maxime, quod exprobrare stultitiam domino videtur. In hoc autem agello (si modo arriserit pretium) Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas urbis, opportunitas viae, mediocritas villae, modus ruris, qui avocet magis, quam distringat. Scholasticis porro dominis, ut hic est, sufficit abunde tantum soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque semitam terere, omnesque viticulas suas nosse et numerare arbusculas possint. Haec tibi exposui, quo magis scires, quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debiturus, si praediolum istud, quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, ut poenitentiae locum non relinquat. Vale.

LIBER II.

I. C. PLINIUS SECUNDUS ROMANO SUO S.

POST aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Verginii Rufi, maximi et clarissimi civis, perinde felicis. Triginta annis gloriae suae supervixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, et posteritati suae interfuit. perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, cum principis nolisset. Caesares, quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit: reliquit incolumem optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatus. Annum tertium et octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma valetudine, nisi quod solebant ei ma-

us tremere, citra dolorem tamen : aditus tantum mortis
durior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam cum vo-
cem praepareret, acturus in consulatu principi gratias, li-
ber, quem forte acceperat grandiore, et seni et stanti
ipso pondere elapsus est. Hunc dum consequitur colligit-
que, per laeve et lubricum pavementum fallente vestigio
cecidit, coxamque fregit, quae parum apte collocata, re-
luctante aetate, male coiit. Hujus viri exsequiae magnum
ornamentum principi, magnum seculo, magnum etiam fo-
ro et rostris attulerunt. Laudatus est a consule Cornelio
Tacito. Nam hic supremus felicitatis ejus cumulus ac-
cessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus
annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusavit :
nobis tamen quaerendus ac desiderandus est, ut exemplar
vitae prioris : mihi vero praecipue, qui illum non solum
publice [sed etiam privatim] quantum admirabar, tantum
diligebam. Primum, quod utrique eadem regio, munici-
pia finitima, agri etiam possessionesque conjunctae. Prae-
terea quod ille tutor mihi relictus, affectum parentis exhi-
buit. Sic candidatum me suffragio ornavit, sic ad omnes
honores meos ex secessibus adcurrit, cum jam pridem
ejusmodi officiis renunciasset, sic illo die, quo sacerdotes
solent nominare, quos dignissimos sacerdotio judicant, me
semper nominabat. Quinetiam in hac novissima valetudine,
veritus, ne forte inter quinque viros crearetur, qui minu-
endis publicis sumptibus judicio senatus constituebantur,
quum illi tot amici senes, consularesque superessent, me
hujus aetatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem
verbis : “ Etiam si filium haberem, tibi mandarem.” Qui-
bus ex causis necesse est tanquam immaturam mortem ejus
in sinu tuo desicam : si tamen fas est aut flere, aut omnino
mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita,
quam vita est. Vivit enim, vivetque semper, atque etiam
latius in memoria hominum et sermone versabitur, post-
quam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed
totus animus in hac una contemplatione defixus est. Ver-
ginium cogito, Verginium video, Verginium jam vanis
imaginibus, recentibus tamen audio, alloquor, teneo : cui
fortasse cives aliquos virtutibus pares, et habemus et ha-
bebitimus, gloria neminem. Vale.

II. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Irascor, nec liquet mihi an debeam, sed irascor. Scis, quam sit amor iniquus interdum, impotens saepe, *periculosus* semper. Haec tamen causa magna est, nescio an iusta: sed ego tanquam non minus iusta, quam magna sit, graviter irascor, quod a te tamdiu literae nullae. Exorame: potes uno modo, si nunc saltem plurimas, et longissimas miseris. haec mihi sola excusatio vera, caeterae falsae videbuntur. Non sum auditurus: "Non eram Romae," vel "occupatior eram." Illud enim nec dii sinant, ut infirmior. Ipse ad villam partim studiis, partim desidia fruor, quorum utrumque ex otio nascitur. Vale.

III. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Magna Isaeum fama praecesserat, major inventus est. Summa est facultas, copia, ubertas. Dicit semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit. Sermo Graecus, immo Atticus. Praefationes terreae, graciles, dulces; graves interdum, et erectae. Poscit controversias plures, electionem auditoribus permittit, saepe etiam partes. Surgit, jam igitur incipit: statim omnia, ac pene pariter ad manum. Sensus reconditi, occurrant verba: sed qualia? quae sita, et exulta. multa lectio in subitis, multa scriptio elucet. Prooemiatur apte, narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelsae: postremo docet, delectat, afficit; quid maxime, dubites. crebra *voluptas*, crebri syllogismi, circumscripti et effecti: quod stilo quoque assequi magnum est. Incredibilis memoria, repetit alius quae dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. ad tantam *et* studio et exercitatione pervenit. Nam diebus et noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum sexagesimum excessit, et adhuc scholasticus tantum est. quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. Nos enim, qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiae, quamvis nolumus, addiscimus. Schola et auditorium, ut ficta causa, ita res inermis, innoxia est: nec minus felix, senibus praesertim. Nam quid in senectute felicius, quam quod

quod dulcissimum est in juvena? Quare ego Isaeum non disertissimum tantum, verum etiam beatissimum judico, quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus ferreusque es. Proinde si non ob alia, nosque ipsos, at certe ut hunc audias veni. Nunquamne legisti Gaditanum quendam Titi Livii nomine gloriaque commotum, ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque ut viderat abiisse? ἀφιλόκαλον, illiteratum, iners, ac pene etiam turpe est, non putare tanti cognitionem, qua nulla est jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, "Habeo hic, quos legam, non minus disertos." Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Praeterea multo magis, (ut vulgo dicitur), viva vox afficit. Nam licet acriora sint, quae legas, altius tamen in animo sedent, quae pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis adfigit. Nisi vero falsum putamus illud Aeschinis, qui cum legisset Rhodiis orationem Demosthenis, admirantibus cunctis, adjecisse fertur, τί δὲ εἰ αὐτῷ τῇ ἡμέρᾳ ἀλλήκοιτε. et erat Aeschines, si Demostheni credimus, λαμπροφωνότατος: fatebatur tamen longe melius eadem illa pronunciasse ipsum qui pepererat. Quae omnia huc tendunt; ut audias Isaeum: vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV. C. PLINIUS CALVINAE SUAE S.

SI pluribus pater tuus, vel uni cuilibet alii, quam mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires hereditatem etiam viro gravem: cum vero ego ductus ad finitatis officio, dimissis omnibus, qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus exstiterim: cumque ego nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, praeter eam summam, quam pater tuus, quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo), magnum habes facilitatis meae pignus, cujus fiducia debes famam defuncti pudoremque suscipere, ad quod ne te verbis magis quam rebus horter, quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi fieri jubebo. Nec est, quod verearis, ne sit mihi onerosa ista donatio. Sunt quidem omnino nobis modicae facultates, dignitas sumptuosa, reditus propter conditionem agellorum, nescio minor, an incertior, sed quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur, ex qua, velut ex fonte, liberalitas

beralitas nostra decurrit. Quae tamen ita temperanda est, ne nimia profusione inarescat. sed temperanda in aliis, in te vero facile ratio constabit, etiamsi modum excefferit. Vale.

V. C. PLINIUS LUPERCO SUO S.

Actionem et a te frequenter efflagitatam, et a me saepe promissam exhibui tibi, nondum tamen totam. adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim quae absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum iudicio tuo tradi. His tu rogo, intentionem scribentis accommodes. nihil enim adhuc inter manus habui, cui maiorem sollicitudinem praestare deberem. Nam in caeteris actionibus existimationi hominum diligentia tantum et fides nostra, in hac etiam pietas subjiçitur. Inde et liber crevit, dum ornare patriam et amplificare gaudemus, pariterque et defensionis ejus servimus, et gloriae. Tu tamen haec ipsa, quantum ratio exegerit, refeca. Quoties enim ad fastidium legentium, deliciasque respicio, intelligo nobis commendationem ex ipsa mediocritate libri petendam. Idem tamen, qui a te hanc austeritatem exigo, cogor id, quod diversum est, postulare, ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim quaedam adolescentium auribus danda, praesertim si materia non refragetur. Nam descriptiones locorum, quae in hoc libro frequentiores erunt, non historice tantum, sed prope poetice prosequi fas est. Quod tamen si quis exstiterit qui putet nos laetius fecisse, quam orationis severitas exigat: hujus, ut ita dixerim, tristitiam reliquae partes actionis exorare debebunt. Adnisi certe sumus, ut quamlibet diversa genera lectorum per plures dicendi species teneremus. Ac sicut veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam cujusque naturam non probetur: ita videmur posse confidere, ut universitatem omnibus varietas ipsa commendet. Nam et in ratione conviviorum, quamvis a plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen coenam laudare omnes solemus: nec ea, quae stomachus noster recusat, adimunt gratiam illis, quibus capitur. Atque haec ego sic accipi volo, non tanquam assequutum me esse credam, sed tanquam assequi laboraverim, fortasse non frustra, si modo tu curam tuam admoveris interim istis, mox
his

his quae sequuntur. Dices te non posse satis diligenter id facere, nisi prius totam actionem cognoveris. fateor: in praesentia tamen et ista tibi familiariora fient, et quaedam ex his talia erunt, ut per partes emendari possint. Etenim si avulsam statuæ caput, aut membrum aliquod inspiceres, non tu quidem ex illo posses congruentiam aequalitatemque deprehendere, posses tamen judicare an idipsum satis elegans esset. Nec alia ex causa principia librorum circumferuntur, quam quia existimatur pars aliqua etiam sine caeteris esse perfecta. Longius me provexit dulcedo quaedam, tecum loquendi. sed jam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epistola excedam. Vale.

VI. C. PLINIUS AVITO S.

Longum est altius repetere, nec refert quemadmodum acciderit, ut homo minime familiaris coenarem apud quendam, ut sibi videbatur, lautum et diligentem: ut mihi, sordidum simul et sumptuosum. nam sibi et paucis optima quaedam, caeteris vilia et minuta ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat; non ut potestas eligendi, sed ne jus esset recusandi; aliud sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet) aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit qui mihi proximus recumbebat, et, an probarem, interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono; ad coenam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus exaequo, quos mensa et toro aequavi. Etiamne libertos? etiam: convictores enim tunc, non libertos puto. Et ille: Magno tibi constat: Minime. Qui fieri potest? Potest. Quia scilicet liberti mei non idem, quod ego bibunt, sed idem ego, quod liberti. Et Hercule, si gulæ temperes, non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia, quam aliena contumelia consulas. Quorsus hæc? Ne tibi optimæ indolis juveni quorundam in mensa luxuria specie frugalitatis imponat. **Con-**
venit autem amor in te meo quoties tale aliquid inci-

derit sub exemplo praemonere, quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis esse vitandum, quam istam luxuriae et sordium novam societatem: quae cum sint turpissima, discreta ac separata, turpius junguntur. Vale.

VII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Heri a senatu Vestricio Spurinnae, principe auctore, triumphalis statua decreta est: non ita ut multis, qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt: verum ut illis qui decus istud sudore et sanguine et factis assequebantur. Nam Spurinna Bructerum regem vi et armis induxit in regnum: ostentatoque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriae genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis praemium, illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio quem amisit absens, habitus est honor statuae. Rarum id in juvene, sed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulnere magno aliquo fomento medendum fuit. Praeterea Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita ejus brevis et angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc honore adaequatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriae, dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est. Acuent ad bonas artes juventutem adolescentibus quoque (digni sint modo) tanta praemia constituta: acuent principes viros ad liberos suscipiendos et gaudia ex superstitis, et ex amissis tam gloriosa solatia. His ex causis statua Cottii publice laetor, nec privatum minus. Amavi consummatissimum juvenem tam ardentem, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus subinde respicere, sub hac consistere, praeter hanc commear. Etenim si defunctorum imagines domi positae dolorem nostrum levant, quanto magis hae, quibus in celeberrimo loco non modo species et vultus illorum, sed honor etiam et gloria refertur? Vale.

VIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

STudes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum. nam lacus piscem, feras sylvae, quibus lactus cingitur, studia altissimus iste secessus affatim suggerit. Sed siue omnia simul, siue aliquid facias, non possum dicere, invideo: angor tamen non et mihi licere, quae sic concupisco, ut aegri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arctissimos laqueos si solvere negatur, abrumpam? nunquam puto. Nam veteribus negotiis nova accrescunt, nec tamen priora peraguntur, tot nexibus, tot quasi catenis majus indies occupationum agmen extenditur. Vale.

IX. C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

ANxium me et inquietum habet petitio Sexti Erucii mei. afficior cura: et quam pro me solitudinem non adii, quasi pro me altero patior: et alioquin meus pudor, mea existimatio, mea dignitas in discrimen adducitur. Ego Sexto latum clavum a Caesare nostro, ego quaesturam impetravi: meo suffragio pervenit ad jus Tribunatum petendi: quem nisi obtinet in senatu, vereor, ne decepisse Caesarem videar. Proinde adnitendum est mihi ut talem eum judicent omnes, qualem esse princeps mihi credidit: quae causa si studium meum non incitaret, adjutum tamen cuperem juvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum, omni denique laude dignissimum, et quidem cum tota domo. Nam pater ei Erucius Clarus, vir sanctus, antiquus, disertus, atque in agendis causis exercitatus, quas summa fide, pari constantia, nec verecundia minore defendit. Habet avunculum C. Septitium, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius, nihil fidelius novi. Omnes me certatim, et tamen aequaliter amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam possum. Itaque presso amicos, supplico, ambio domos, stationesque circumceo: quantumque vel auctoritate vel gratia valeam, precibus experior. Te quoque obsecro, ut aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes. Reddam vicem, si reposes: reddam et si non reposes. Diligeris, coleris,

C 3

frequentaris.

frequentaris. Ostende modo velle te, nec deerunt, qui id, quod tu velis, cupiant. Vale.

X. C. PLINIUS OCTAVIO SUO S.

Hominem te patientem, vel potius durum, ac pene crudelem, qui tam insignes libros tam diu teneas! Quousque et tibi et nobis invidebis? tibi, maxima laude: nobis, voluptate? Sine per ora hominum ferantur, iisdemque quibus lingua Romana spatiis pervagentur, magna etiam longaue expectatio est: quam frustrari adhuc et differre non debes. Enotuerunt quidam tui versus, et invito te, claustra sua refrugerunt: hos, nisi retrahis in corpus, quandoque, ut erroneos, aliquem, cuius dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem, a qua adserere te hoc uno monumento potes. nam caetera, fragilia et caduca, non minus, quam ipsi homines, occidunt deficiuntque. Dices, ut soles, amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, ut tantum curae intentionisque suscipere et possint et velint. sed dispice, ne sit parum providum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non praestes. Et de editione quidem interim, ut voles, recita saltem, quo magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere praesumo. Imaginor enim, qui concursus, quae admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat: quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore, delector. sit modo silentium acre, et intentum, et cupidum ulteriora audiendi. Hoc fructu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quae quum modum excedit, verendum est, ne inertiae et desidiae vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo maiestatis publicae cura. Accipe ergo quod hos dies actum est, personae claritate famosum, severitate exempli salubri, rei magnitudine aeternum.

ernum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus pro consule praefuit, omissa defensione iudices petiit. Ego et Cornelius Tacitus adesse provincialibus iussi, existimavimus fidei nostrae convenire, notum senatui facere, excessisse Priscum immanitate et saevitia crimina, quibus dari iudices possent, quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias acceperet. Respondit Fronto Catus, deprecatusque est: ne quid ultra repetundarum legem quaereretur, omniaque actionis suae vela vir movendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis implevit. Magna contentio, magni utrinque clamores, aliis cognitionem senatus lege conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus: quantumque admisisset reus, tantum vindicandum. Novissime consul designatus Julius Ferox, vir rectus et sanctus. Mario quidem iudices interim censuit dandos: evocandos autem quibus diceretur innocentiam poenas vendidisse. Quae sententia non praevaluit modo, sed omnino post tantas dissensiones fuit sola frequens: adnotatumque experimentis, quod favor et misericordia acres et vehementes primos impetus habent, paulatim consilio et ratione, quasi restincta, confidunt. Unde evenit, ut quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus caeteris dicere velit. Patescit enim, cum separaris a turba, contemplatio rerum quae turba teguntur. Venerunt qui adesse erant iussi, Vitellius Honoratus, et Flavius Marcianus: ex quibus Honoratus trecentis millibus exsilium equitis Romani, septemque amicorum ejus ultimam poenam: Marcianus unius equitis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisit. Erat enim fustibus caesus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. sed Honoratum cognitioni senatus mors opportuna subtraxit: Marcianus inductus est absente Prisco. Itaque Tutius Cerealis consularis jure senatorio postulavit, ut Priscus certior fieret: siue quia miserabiliorum, siue quia invidiosiorum fore arbitrabatur, si praesens fuisset, siue (quod maxime credo) quia aequissimum erat, commune crimen ab utroque defendi, et, si dilui non potuisset, in utroque puniri. Dilata res est in proximum senatum, cujus ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps praesidebat (erat enim consul) ad hoc Januarii mensis, cum caetera, tum praecipue senatorum

natorum frequentia celeberrimus, praeterea causae amplitudo, auctaque dilatione exspectatio, et fama, insitumque mortalibus studium magna et inusitata nocendi, omnes undique exciverat. Imaginare, quae sollicitudo nobis, qui metus, quibus super tanta re, in illo coetu, praesente Caesare, dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quinimmo nusquam audiri benignius soleo. nunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obversabatur praeter illa, quae supra dixi, causae difficultas: stabat modo Consularis, modo Septemvir Epulonium, jam neutrum. Erat ergo perquam onerosum accusare damnatum, quem, ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractae damnationis miseratio tuebatur: utcunque tamen animum, cogitationemque collegi. Coepi dicere, non minore audientium assensu, quam sollicitudine mea. Dixi horis pene quinque. Nam duodecim clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt additae quatuor. adeo illa ipsa, quae dura et adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt. Caesar quidem mihi tantum studium, tantam etiam curam (nimium est enim dicere sollicitudinem) praestitit, ut libertum meum post me stantem, saepius admoneret, voci laterique consulerem, quum me vehementius putaret intendi, quam gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi pro Marciano Claudius Marcellinus. Missus deinde senatus, et revocatus in posterum. neque enim jam inchoari poterat actio, nisi ut noctis interventu scinderetur. Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus, in illa vero causa omnes artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime, et, quod eximium orationi ejus inest, *σεμνώς*. Dixit pro Mario rursus Fronto Catus insigniter: utque jam locus ille poscebat, plus in precibus temporis, quam in defensione consumpsit. Hujus actionem vespera inclusit: non tamen sic, ut abrumperet, itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipsum pulchrum et antiquum, senatum nocte dirimi, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus Cos. designatus, vir egregius, et pro veritate firmissimus, censuit septingenta millia, quae acceperat Marius, aerario inferenda, Mario urbe Italiaque interdicens: Marciano hoc amplius, Africa. In fine sententiae adjecit, quod ego et Tacitus injuncta advoca-
tione

ione diligenter et fortiter functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse, ut dignum mandatis partibus fuerit. Assenserunt consules designati, omnes etiam consulares usque ad Pompeium Collegam : ille et septingenta millia aerario inferenda, et Marcianum in quinquennium relegandum, Marium repetundarum poenae, quam jam passus esset, censuit relinquendum. Erant in utraque sententia multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore vel molliore. Nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur assensu, hunc, qui post ipsos censuerat, sequebantur. sed quum fieret discessio, qui sellis consulum astiterant, in Cornuti sententiam ire coeperunt. Tum illi, qui se collegae adnumerari patiebantur, in diversum transierunt, collega cum paucis relictus. Multum postea de impulsoribus suis, praecipue de Regulo, questus est, qui se in sententia, quam ipse dictaverat, deseruisset. Est alioquin Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum pudeat, plurimum timeat. Hic finis cognitionis amplissimae, superest tamen *λειτέργιον* non leve, Hostilius Firminus, legatus Marii Prisci, qui permittus causae, graviter vehementerque vexatus est. Nam et rationibus Marciani et sermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse, stipulatusque de Marciano quinquaginta millia denarium probabatur : ipse praeterea accepisse sestertium decem millia, foedissimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus a vita hominis compti semper et pumicati non abhorrebat. Placuit, censente Cornuto, referri de eo proximo senatu : tunc enim casu incertum, an conscientia, absuerat. Habes res urbanas : invicem rusticas scribe, quid arbusculae tuae, quid vineae, quid segetes agant, quid oves delicatissimae. In summam, nisi aequae longam epistolam reddes, non est quod postea nisi brevissimam expectes. Vale.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Λ *Ειτέργιον* illud, quod superesse Marii Prisci causae proxime scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen et abrasum est. Firminus inductus in senatum respondit crimini noto. Secutae sunt diversae sententiae consulum

34 PLINII EPISTOLARUM

consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum : acutius Nerva, in sortitione provinciae rationem ejus non habendam : quae sententia, tanquam mitior, vicit. cum sit alioquin durior tristiorque. Quid enim miserius quam exsectum et exemptum honoribus senatoriis, labore et molestia non carere ? quid gravius, quam tanta ignominia affectum, non in solitudine latere ? sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque praebere ? Praeterea, quid publice minus aut congruentius, aut decorum : notatum a senatu in senatu sedere ? ipsisque illis, a quibus sit notatus, aequari ? et submotum a proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus judicare ? damnatumque sordium, vel damnare alios vel absolvere ? Sed hoc pluribus visum est. numerantur enim sententiae, non ponderantur : nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inaequale, quam aequalitas ipsa. nam cum sit impar prudentia, par omnium jus est. Implevi promissum, priorisque epistolae fidem exsolvi, quam ex spatio temporis jam recepisse te colligo. nam et festinanti et diligenti tabellario dedi, nisi quid impedimenti in via passus est. Tuas nunc partes, ut primum illam, deinde hanc remunereris literis, quales istinc redire uberrimae possunt. Vale.

XIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Et tu occasiones obligandi me avidissime amplectens, et ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de causis a te potissimum petere constitui, quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum amplissimum, hinc tibi beneficiorum larga materia: longum praeterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros, nec hos multos. Malles tu quidem multos, sed meae recundiae sufficit unus aut alter, ac potius unus. Is enim Voconius Romanus: Pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater alius. nam huic quoque non mihi pietate successit. Mater e primis citerioris Hispaniae: Scis quod judicium provinciae illius, quanta sit gravitas: Flamen proxime fuit. Hunc ego, cum simul studeamus, arcte familiariterque dilexi. ille meus in urbe, illi in secessu contubernalis. cum hoc seria, cum hoc joco

scui. Quid enim illo aut fidelius amico, aut sodale juvenius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultus suavitas. Ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, ut musas ipsas Latine loqui credas. amatur a me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem juvenis statim juveni, quantum potui per aetatem, avidissime contuli, et nuper ab optimo principe trium liberorum ei jus impetravi. Quod quanquam parce et cum dilectu daret, mihi tamen, nunquam liceret, indulgit. Haec beneficia mea tueri nullo modo melius, quam ut augeam, possum. praesertim cum se illa tam grate interpretetur, aut dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes qualis, quam probatus carusque sit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. inprimis ama hominem. Nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cujus esse eum usque ad intimam familiaritatem capacem, quo magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderem preces, nisi et tu rogari diu nolles, et ego tota hoc epistola percissem. Rogat enim et quidem efficacissime, qui reddit causas rogandi. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Verum opinaris, distringor centumviralibus causis, quae me exercent magis quam delectant. sunt enim pleraque parvae et exiles. Raro incidit vel personarum raritate, vel negotii magnitudine insignis. Ad hoc, perpauci, cum quibus juvet dicere. caeteri audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuro ad declamandum huc transferunt, tam irreverenter et temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, "Sic in foro pueros a centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis." Nam hic quoque, ut illic primum coepit esse, quod maximum est. At hercule ante memoriam meam, tanta majores natu solent dicere), ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc refractis pudoris et reverentiae claustris, omnia patent omnibus; nec inducuntur, sed irrumpunt. Sequuntur auditores

ditores actoribus similes, conducti et redempti mancipēs: convenitur in media basilica, ubi tam palam sportulae, quam in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari mercede transitur. Inde jam non inurbane Σαφοκλῆς vocantur: iisdem Latinum nomen impositum est, *laudicoeni*. Et tamen crescit indies foeditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei (habent sane aetatem eorum, qui nuper togas sumpserint) ternis denariis ad laudandum trahebantur. tanti constat, ut sis disertissimus. Hoc pretio quamlibet numerosa subsellia implentur, hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, cum *μισόχορος* dedit signum. Opus est enim signo apud non intelligentes, ne audientes quidem: nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per Basilicam, et voles scire quomodo quisque dicat, nihil est quod tribunal ascendas, nihil quod praebeas aurem: facilis divinatio. Scito eum pessime dicere, qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius, haec tamen, ut auditores corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, praeceptore meo, audisse memini, narrabat ille, affectabar Domitium Afrum, quum apud centumviros graviter et lente: hoc enim illi actionis genus erat. audit ex proximo immodicum insolitumque clamorem: admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetit quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: et post silentium coepit idem tertio. Novissime quis diceret, quae sivit. responsum est, Licinius. Tum intermissa causa, “Centumviri,” inquit, “hoc artificium perit.” quod alioquin perire incipiebat, quum perisse Afro videretur: nunc vero prope funditus extinctum, et eversum est. Pudet referre, quae, quam fracta pronuntiatione dicantur: quibus, quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala et tympana illis canticis desunt. ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi, theatris quoque indecora laudatio) large supersunt. Nos tamen adhuc et utilitas amicorum, et ratio aetatis moratur, ac retinet. Veremur enim ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem refugisse videamur. Sumus tamen solito rariores, quod initium est gradatim desinendi. Vale.

XV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

QUO modo te veteres Marſi tui? Quo modo emptio nova? placent agri, poſtquam tui facti ſunt? Rarum id quidem, nihil enim aequè gratum eſt adeptis, quam concupiſcentibus. Me praedia materna parum commode tractant: delectant tamen, ut materna, et alioquin longa patientia occallui. Habent hunc finem aſſiduae querelae, quod queri pudet. Vale.

XVI. C. PLINIUS ANNIANO SUO S.

TU quidem pro cetera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte inſtituit heredem, pro non ſcriptis habendos, quia non ſint confirmati teſtamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum eſt, cum ſit iis etiam notum, qui nihil aliud ſciunt: ſed ego propriam quandam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamſi jure deficerentur, quaſi perfectas tuerer. Conſtat autem codicillos iſtos Aciliani manu ſcriptos. Licet ergo non ſint confirmati teſtamento, a me tamen ut confirmati obſervabuntur. praefertim cum delatori locus non ſit. Nam ſi verendum eſſet, ne quod ego dediſſem, populus eriperet, cunctatior fortasſe, et cautior eſſe deberem. Cum vero liceat heredi donare, quod in hereditate ſubſedit, nihil eſt quod obſtet illi meae legi, cui publicae leges non repugnant. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO SUO S.

Miraris, cur me Laurentinum, vel (ſi ita mavis) Laurens meum tanto opere delectet? defines mirari, cum cognoveris gratiam villae, opportunitatem loci, litto-
ris ſpatium. Decem et ſeptem millibus paſſuum ab urbe ſeceſſit: ut peractis, quae agenda fuerint, ſalvo jam et composito die poſſis ibi manere. Aditur non una via: nam et Laurentina et Hoſtienſis eodem ferunt, ſed Laurentina a quartodecimo lapide, Oſtienſis ab undecimo relinquenda eſt. Utrunque excipit iter aliqua ex parte arenolum, jun-
dis paullo gravius et longius, equo breve et molle. Varia hinc atque inde facies. nam modo occurrentibus ſilvis via
D
coarctatur:

coarctatur: modo latissimis pratis diffunditur et patescit, multi greges ovium, multa ibi equorum, boumque armenta: quae montibus hyeme depulsa, herbis et tepore verno nitescent. Villa usibus capax, non sumptuosa tutela. Cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum: deinde porticus in D literae similitudinem circumactae, quibus parvula, sed festiva area includitur, egregium adversus tempestates receptaculum: nam specularibus, ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra medias cavaedium hilare: mox triclinium satis pulchrum, quod in littus excurrit; ac si quando Africo mare impulsus est, fractis simul, et novissimis fluctibus leviter adluitur. Undique valvas, aut fenestras non minores valvis habet: atque ita a lateribus, a fronte quasi tria maria prospectat: a tergo cavaedium, porticum, aream: porticum rursus, mox atrium, silvas, et longinquos respicit montes. Hujus a laeva retractius paullo cubiculum est amplum: deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit orientem, occidentem altera retinet. Haec et subjacens mare longius quidem, sed securius intuetur. Hujus cubiculi, et triclinii illius objectu includitur angulus, qui purissimum solem continet, et accendit. Hoc Hybernaculum, hoc etiam Gymnasium meorum est. Ibi omnes silent venti, exceptis, qui nubilum inducunt, et serenum antequam usum loci eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apsidam curvatum, quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur. Parieti ejus in bibliothecae speciem armarium insertum est, quod non legendos libros, sed lectitandos capit. Adhaeret dormitorium membrum, transitu interjacente, qui suspensus et tabulatus conceptum vaporem salubri temperamento huc illuc digerit et ministrat. Reliqua pars lateris hujus servorum libertorumque usibus detinetur, plerisque tam mundis, ut accipere hospites possint. Ex alio latere cubiculum est politissimum, deinde vel cubiculum grande, vel modica coenatio, quae plurimo sole, plurimo mari lucet. Post hanc cubiculum cum procoetone, altitudine aestivum, munimentis hybernum. est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud, et procoeton communi pariete junguntur. Inde balinei, cella frigidaria, spatiosa et effusa, cujus in contrariis parietibus duo baptisteria, velut ejecta sinuantur, abunde capacia, si innare

in proximo cogites. Adjacet unctorium hypocaustum, adjacet propnigeon balinei. mox duae cellae magis elegantes, quam sumptuosae. cohaeret calida piscina mirifice, ex qua natantes mare aspiciunt. Nec procul sphaeristerium, quod calidissimo soli, inclinato jam die, occurrit. Hinc turris erigitur, sub qua diaetae duae, totidem in ipsa. praeterea coenatio, quae latissimum mare, longissimum litus, amoenissimas villas prospicit. Est et alia turris: in hac cubiculum, in quo sol nascitur conditurque: lata post apotheca et horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non nisi fragorem et sonum patitur, eumque jam languidum ac desinentem. hortum et gestationem videt qua hortus includitur. Gestatio buxo, aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus qua parte defenditur testis, abunde viret aperto coelo, apertoque vento: et, quam longinqua aspergine maris, inarescit. Adjacet gestationi interiore circumitu vinea tenera et umbrosa, nudisque etiam pedibus mollis et cedens. Hortum morus et ficus frequens vestit, quarum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior ceteris. Hac non deteriore, quam maris facie, coenatio remota a mari fruitur. Cingitur diaetis duabus a tergo, quarum fenestris subjacet vestibulum villae, et hortus alius pinguior et rusticus. Hinc cryptoporticus prope publici operis extenditur. Utrunque fenestrae, a mari plures, ab horto singulae, sed alternis pauciores. Haec, cum serenus dies et immotus aer, omnes: cum hinc vel inde ventis inquietus, qua venti quiescunt, sine injuria, patent. Ante cryptoporticum xylistus violis odoratus. teporem solis infusi percussu cryptoporticus auget, quae ut tenet solem, sic aquilonem inhibet, summovetque, quantumque caloris ante, tantum retro frigoris. similiter Africum sistit, atque ita diversissimos ventos alium alio latere frangit et finit. Haec jucunditas ejus hyeme, major aestate. Nam ante meridiem xylistum, post meridiem gestationis, hortique proximam partem umbra sua temperat, quae ut dies crevit decrevitve, modo brevior, modo longior hac vel illa cadit. Ipsa vero cryptoporticus tunc maxime caret sole, cum ardentissimus culmini ejus insistit. Ad hoc patentibus fenestris favonios accipit, transmittitque: nec unquam aere pigro et manente ingravescit. In capite xylisti deinceps cryptoporticus, horti diaeta est, amoe-

res mei: re vera amores. ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem: cubiculum autem valvis, crytoporticum fenestra prospicit: quae mare contra parietem medium zotheca perquam eleganter recedit, quae specularibus et velis obductis reductisve modo adjicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum et duas cathedras capit, a pedibus mare, a tergo villae, a capite silvae, tot facies locorum, totidem fenestris et distinguit et miscet. Junctum est cubiculum noctis et somni. non illud voces ferrulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris apertis. Tam alti abditique secreti illa ratio, quod interjacens andron parietem cubiculi, hortique distinguit, atque ita omnem sonum media inanitate consumit. Applicatum est cubiculo hypocaustum perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exegit, aut effundit, aut retinet. Procoeton inde et cubiculum porrigitur in solem, quem orientem statim exceptum, ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen servat. In hanc ego diaetam cum me recepi, abesse mihi etiam a villa mea videor. magnamque ejus voluptatem praecipue Saturnalibus capio, cum reliqua pars tecti licentia dierum, festisque clamoribus personat. nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt. Haec utilitas, haec amoenitas, deficitur aqua salienti, sed puteos, ac potius fontes habet. Sunt enim in summo, et omnino litoris illius mira natura, quocunque loco moveris humum, obvius et paratus humor occurrit, isque sincerus, ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate falsus. Suggestunt affatim ligna proximae silvae, ceteras copias Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem una villa discernit. in hoc balinea meritoria tria: magna commoditas, si forte balineum domi, vel subitus adventus, vel brevior mora calefacere dissuadeat. Littus ornant varietate gratissima nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quae praestant multarum urbium faciem, sive ipso mari, sive ipso littore utare, quod nunquam longa tranquillitas mollit, saepius frequens et contrarius fluctus indurat. Mare non sane preciosis piscibus abundat: soleas tamen et squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias praestat, lac in primis. nam illuc e pascuis pecora con-

veniunt.

veniunt, si quando aquam, umbramve sectantur. Justissime de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu, nimis urbanus es, nisi concupiscis: atque utinam concupiscas, ut tot tantisque dotibus villulae nostrae maxima commendatio ex tuo contubernio accedat! Vale.

XVIII. C. PLINIUS MAURICO SUO S.

Quid a te mihi jucundius potuit injungi, quam ut praeceptorem fratris tui liberis quaererem? Nam beneficio tuo in scholam redeo, et illam dulcissimam aetatem quasi resumo. Sedeo inter juvenes ut solebam: atque etiam exerior quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proxime frequenti auditorio inter se, coram multis ordinis nostri, clare loquebantur. intravi, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem, quam ad meam pertineret, ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, cum omnes, qui profitentur, audiero, quid de quoque sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistola consequi potero, ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriae fratris tui hanc fidem, hoc studium, praesertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quam ut liberi, (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares), digni illo patre, te patruo reperiantur: quam curam mihi etiam si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo praeceptore. Sed oportet me non modo offensas, verum simultates pro fratris tui filiis aequo animo subire, quam parentes pro suis. Vale.

XIX. C. PLINIUS CEREALI SUO S.

Hortaris ut orationem amicis pluribus recitem. faciam, quia hortaris: quamvis vehementer addubitem. Neque enim me praeterit, actiones, quae recitantur, impetum omnem caloremque, ac prope nomen suum perdere: et quae soleant commendare simul, et accendere iudicium, confessus, celebritas advocatorum, expectatio eventus, fama non unius actoris, diductumque in partes audientium studium: ad hoc, dicentis gestus, incessus, discursus etiam,

omnibusque motibus animi consentaneus vigor corporis, unde accidit ut hi qui sedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte supersint eadem illa quae stantibus, tamen hoc quod sedent quasi debilitentur et deprimantur. Recitantium vero praecipua pronuntiationis adjumenta, oculi, manus, praepediuntur, quominus mirum est si auditorum intentio languescit, nullis extrinsecus aut blandimentis capta, aut aculeis excitata. His accedit quod oratio de qua loquor pugna et contentiosa est. Porro ita natura comparatum est, ut ea quae scripsimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Et sane quotusquisque tam rectus auditor, quem non potius dulcia haec et sonantia, quam austera et pressa delectent? Est quidem omnino turpis ista discordia; est tamen, quia plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud iudices exigant, cum alioquin praecipue auditor iis affici debeat, quibus idem, si foret iudex, maxime permoveretur. Potest tamen fieri, ut, quanquam in his difficultatibus, libro isti novitas lenocinetur. novitas apud nostros: apud Graecos enim est quiddam quamvis ex diverso, non tamen omnino dissimile. Nam ut illis erat moris, leges quas ut contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione convincere: ita nobis inesse repetundarum lege quod postularemus, cum hac ipsa lege, tum aliis colligendum fuit: quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tanto maiorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibitori sumus eruditissimum quemque: sed plane adhuc an sit recitandum, examina tecum, omnesque quos ego movi in utraque parte calculos pone. Idque elige, in quo vicerit ratio: a te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

XX. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Asfem para, et accipe auream fabulam: fabulas immo, nam me priorum nova admonuit: nec refert a qua potissimum incipiam. Verania Pisonis graviter jacebat. (Hujus dico Pisonis, quem Galba adoptavit). Ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad aegram, cujus marito inimicissimus, ipsi invisissimus fuerat. Esto, si venit tantum. At ille etiam proximus to-

sedet, quo die, qua hora nata esset, interrogavit. Ubi
 audiit, componit vultum, intendit oculos, movet labra,
 agitat digitos, computat, nihil, nisi ut diu miseram ex-
 pectatione suspendat. "Habes" (inquit) "climaſteri-
 cum tempus, sed evades. Quod ut tibi magis liqueat,
 haruspicem consulam, quem sum frequenter expertus."
 Nec mora: sacrificium facit. Aſſumat exta cum ſiderum
 ſignificatione congruere. Illa, ut in periculo, credula,
 poſcit codicillos, legatum Regulo ſcribit: mox ingrave-
 ſcit, clamat moriens: "Hominem nequam, perſidum, ac
 plus etiam quam perjurum, qui ſibi per ſalutem filii
 pejerasset:" facit hoc Regulus non minus ſcelerate
 quam frequenter, quod iram deorum, quos ipſe quotidie
 ſollit, in caput infelicis pueri deteſtatur. Vellejus Blaesus,
 ille locuples conſularis, noviffima valetudine conſiſtaba-
 tur: cupiebat mutare teſtamentum. Regulus qui ſpera-
 ret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum coe-
 perat, medicos hortari, rogare, quoquo modo ſpiritum
 homini prorogarent. Poſtquam ſignatum eſt teſtamentum,
 mutat perſonam, vertit allocutionem, iſdemque medicis
 quouſque miſerum cruciatis? quid invidetis bona mor-
 te, cui dare vitam non poteſtis?" Moritur Blaesus: et,
 tanquam omnia auდიſſet, Regulo ne tantulum quidem
 ſufficiunt duae fabulae, an ſcholastica lege tertiam poſcis?
 eſt, unde fiat. Aurelia, ornata foemina, ſignatura teſta-
 mentum. ſumpſerat pulcherrimas tunicas: Regulus quum
 veniſſet ad ſignandum, "Rogo," inquit, "has mihi le-
 ges." Aurelia ludere hominem putabat, ille ſerio in-
 ſtabat. Ne multa: coegit mulierem aperire tabulas, ac
 ſibi tunicas, quas erat induta, legare. Obſervavit ſcri-
 bentem, inſpexit an ſcripſiſſet. Et Aurelia quidem vivit,
 ille tamen iſtud tanquam morituram coegit. et hic here-
 ditates, hic legata, quaſi mereatur, accipit. Ἀλλὰ τί δια-
 ρίπτουσι in ea civitate, in qua jam pridem non minora
 praemia, immo majora, nequitia et improbitas, quam pu-
 dor et virtus habent? Aſpice Regulum, qui ex paupere et
 pauperi, ad tantas opes per ſlagitia proceſſit, ut ipſe mihi
 dixerit quum conſuleret, quam cito ſeſtertium ſexcenties
 impleturus eſſet, inveniſſe ſeſe exta duplicia, quibus por-
 tendi, millies et ducenties habiturum. Et habebit, ſi mo-
 do,

do, ut coepit, aliena testamenta, (quod est improbissimum genus falsi) ipsis, quorum sunt illa, dictaverit. Vale.

LIBER III.

I. C. PLINIUS SECUNDUS CALVISIO SUO S.

Nescio, an ullum jucundius tempus exegerim, quam quo nuper apud Spurinnam fui : adeo quidem ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) aemulari velim, nihil est enim illo vitae genere distinctius. Me autem ut certus siderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum praesertim. Nam juvenes adhuc, confusa quaedam et quasi conturbata non indecent : senibus placida omnia et ordinata conveniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna constantissime servat ; quinetiam parva haec, (parva, si non quotidie fiant), ordine quodam, et velut orbe circumagit. Mane lectulo continetur : hora secunda calceos poscit, ambulat millia passuum tria : nec minus animum quam corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur : si non, liber legitur : interdum etiam praesentibus amicis, si tamen illi non gravantur. Deinde confidit, et liber rursus, aut sermo libro potior, mox vehiculum ascendit : assumit uxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce secretum : quantum ibi antiquitatis : quae facta, quos viros audias, quibus praeceptis imbuare. Quamvis ille hoc temperamentum modestiae suae indixerit, ne praecipere videatur. Peraetis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residit, vel se cubiculo ac stylo reddit. Scribit enim, et quidem utraque lingua, lyrica doctissime. mira illis dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas, cujus gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nunciata est (est autem hyeme nopa, aestate octava), in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer et diu. Nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, et paullisper cibum differt. Interim

verim audit legentem remissius aliquid et dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis, vel eadem facere, vel alia, si malint. Apponitur coena non minus nitida, quam frugi in argento puro et antiquo. Sunt in usu et Corinthia, quibus delectatur, nec afficitur. Frequenter comoedis coena distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte et aestate. Nemini hoc longum est, tanta comitate convivium trahitur. Inde illi post septimum et septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer, inde agile et vividum corpus, solaque ex senectute prudentia. Hanc ego vitam voto et cogitatione praesumo, ingressurus avidissime, ut primum ratio aetatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi et solatium, et exemplum est idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, provincias rexit, multoque labore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo, idque jam nunc apud te sub signo: ut si me longius evehi videris, in jus voces ad hanc epistolam meam, et quiescere jubeas quum inertiae crimen effugero. Vale.

II. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

QUOD ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem materia suppeteret, id nunc jure videor a te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium est princeps. Cum dico princeps, non de facultatibus loquor, quae illi large supersunt: sed de castitate, justitia, gravitate, prudentia. Hujus ego consilio in negotiis: judicio in studiis utor. Nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia praestat. Amat me (nihil possum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu, ideo se in equestri gradu tenuit, cum facile posset ascendere altissimum. Mihi tamen ornandus excolendusque est. Itaque magni aestimo dignitati ejus aliquid adstruere inopinantis, nescientis, immo etiam fortasse nolentis: adstruere autem quod sit splendidum nec molestum: cujus generis quae prima occasio tibi, conferas in eum rogo. habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem. Quamvis enim ista non appetat, tam grate tamen excipit, quam si concupiscat. Vale.

III. C. PLINIUS CORELLIAE HISPULLÆ S.

CUM patrem tuum, gravissimum et sanctissimum virum, suspexerim magis an amaverim dubitem : teque et in memoriam ejus et in honorem tuum unice diligam : cupiam necesse est, (atque etiam, quantum in me fuerit, enitar), ut filius tuus avo similis existat : equidem malo materno ; quanquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit. Pater quoque et patruus illustri laude conspicui, quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas plurimum refert, a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiae ratio intra contubernium tuum tenuit, praeceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica, vel etiam nulla materia. Jam studia ejus extra limen proferenda sunt, jam circumspiciendus rhetor Latinus, cujus scholae severitas, pudor, inprimis castitas constet. Adest enim adolescenti nostro cum ceteris naturae fortunaeque dotibus, eximia corporis pulchritudo, cui in hoc lubrico aetatis non praeceptor modo, sed custos etiam rectorque quaerendus est. Videor ego demonstrare tibi posse Julium Genitorem. Amatur a me, iudicio tamen meo non obstat caritas hominis, quae ex iudicio nata est, vir est emendatus et gravis : paullo etiam horridior et durior, ut in hac licentia temporum. Quantum eloquentia valeat pluribus credere potes. Nam dicendi facultas aperta et exposita statim cernitur. Vita hominum altos recessus, magnasque latebras habet ; cujus pro Genitore me sponso rem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet nisi profuturum : nihil discet, quod nescisse rectius fuerit. Nec minus saepe ab illo quam a te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quae nomina et quanta sustineat. Proinde, faventibus diis, trade eum praeceptori, a quo mores primum, mox eloquentiam discat : quae male sine moribus discitur. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quamvis et amici quos praesentes habebam, et sermones hominum factum meum comprobasse videantur, magni tamen aestimo scire quid sentias tu. Nam cujus integra re consilium exquirere optassem, hujus etiam

peracta

peracta iudicium nosse mire concupisco. Cum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Thuscum excurrissem, accepto, ut praefectus aerarii, commeatu; legati provinciae Baeticae questuri de proconsulatu Caecilii Classici, advocatum me a senatu petierunt. Collegae optimi, meique amantissimi de communis officii necessitatibus praelocuti, excusare me et eximere tentarunt. Factum est senatusconsultum perquam honorificum, "ut daret provincialibus patronus, si ab ipso me impetrassent." Legati rursus inducti, iterum me jam praesentem advocatum postulaverunt, implorantes fidem meam quam essent contra Massam Baebium experti, allegantes patrocini foedus. Secuta est senatus clarissima assensio, quae solet decreta praecurrere. Tum ego, "Desino," inquam, "Patres conscripti, putare me iustas excusationis causas attulisse." Pacuit et modestia sermonis et ratio. Compulit autem me ad hoc consilium, non solum consensus senatus (quam hic maxime), verum et alii quidam minores, sed tamen numeri. Veniebat in mentem priores nostros etiam singulorum hospitum injurias accusationibus voluntariis excusatos, quo deformius arbitrabar publici hospitii jura negligere. Praeterea cum recordarer, quanta pro iisdem Baeticis priore advocacy etiam pericula subiissem, conservandum veteris officii meritum novo videbatur. Est enim ita comparatum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi illa posterioribus cumules. Nam quamlibet saepe obligati, si quid unum neget, hoc solum meminerunt, quod negatum est. Ducebar etiam, quod decesserat Classicus, auctoritatemque erat, quod in ejusmodi causis solet esse tristissimum, periculum senatoris. Videbam ergo advocacy meae non minorem gratiam, quam si viveret ille propositam, invidiam nullam. In summa, computabam, si mutare hoc jam tertio fungerer, faciliorem mihi excusationem fore, si quis incidisset quem non deberem accusare. Nam cum est omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obsequio praeparatur. Audisti consilii mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum. In quo mihi aeque jucunda erit simplicitas dissentientis, quam improbantis auctoritas. Vale.

V. C. PLINIUS MACRO SUO S.

Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros ar-
culi mei lectitas, ut habere omnes velis, quaerasque
qui sint omnes. Fungar indicis partibus : atque etiam
quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim
haec quoque studiosis non injucunda cognitio. De jacula-
tione equestri unus, hunc, cum praefectus alae militaret,
pari ingenio curaque composuit. De vita Pomponii Se-
cundi duo, a quo singulariter amatus, hoc memoriae ami-
ci quasi debitum munus exsolvit. Bellorum Germaniae
viginti, quibus omnia, quae cum Germanis gessimus bel-
la, collegit : inchoavit, cum in Germania militaret, so-
mnio monitus. Adstitit enim ei quiescenti Drusi Nero-
nis effigies, qui Germaniae latissime victor ibi periit : com-
mendabat memoriam suam, orabatque, ut se ab injuria
oblivionis assereret. Studiosi tres, in sex volumina pro-
pter amplitudinem divisi : quibus oratorem ab incunabulis
instituit, et perfecit. Dubii sermonis octo scripsit sub Ne-
rone novissimis annis, cum omne studiorum genus paullo
liberius et erectius periculosum servitus fecisset. A fine
Aufidii Bassi triginta unus. Naturae historiarum triginta
septem, opus diffusum, eruditum, nec minus varium,
quam ipsa natura. Miraris quod tot volumina, multa-
que in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit : magis
miraberis, si scieris, illum aliquandiu causas aestitasse, de-
cessisse anno sexto et quinquagesimo, medium tempus dis-
tentum impeditumque, qua officiis maximis, qua amicitia
principum, egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile
studium, summa vigilantia. Lucubrare a vulcanalibus
incipiebat, non auspicandi causa, sed studendi, statim a
nocte multa : hyeme vero hora septima. Vel cum tardis-
sime octava, saepe sexta. Erat sane somni paratissimi : non-
nunquam etiam inter studia instantis et deferentis. Ante
lucem ibat ad Vespasianum Imperatorem : nam ille quoque
noctibus utebatur : inde ad delegatam sibi officium. Re-
versus domum, quod reliquum erat temporis, studiis red-
debat. Post cibum saepe (quem interdum levem et faci-
lem, veterum more, sumebat) aestate, si quid otii, jace-
bat in sole, liber legebatur, adnotabat, excerpebatque.
Nihil enim unquam legit, quod non excerperet. Dicere
etiam

tiam solebat, "Nullum esse librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset." Post solem plerunque frigida lavabatur, deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in coenae tempus : super hanc liber legebatur, adnotabatur, et quidem cursim. Memini quendam ex amicis, quum lector quaedam perperam pronuntiasset, revocasse, et repeti coëgisse, huic avunculum meum dixisse, "Intellexeras nempe?" quum ille annuisset. "Cur ergo revocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus." Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat aestate a coena, luce : hyeme, intra primam noctis, et tanquam aliqua lege cogente. Haec inter medios labores, urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum destringitur, tergiturque, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere, quasi solutus ceteris curis, huic uni vacabat, ad latus notarius cum libro et pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebantur, ut ne coeli quidem asperitas ullum studii tempus eriperet : qua ex causa Romae quoque sella vchabatur. Repeto, me correptum ab eo cur ambulare, "Poteris," inquit, "has horas non perdere." Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit, Electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opistographos quidem et minutissime scriptos : qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse potuisse se, cum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Largio Licinio, quadringentis millibus nummum : et tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi recordanti quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principis fuisse? rursus quum audis, quid studiis laboris impendat, nec scripsisse satis nec legisse. Quid est enim, quod non aut illae occupationes impedire, aut haec instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere cum nte quidam studiosum vocant : qui, si comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia dstringunt? Quis ex istis, qui tota vita ceteris adsident, collatus illi, non quasi somno et inertiae creditus erubescat? Extendi epistolam, quamvis hoc solum quod requirebas scribere destinassem, quos libros reliquisset.

liquisset. Confido tamen, haec quoque tibi non minus grata, quam ipsos libros futura, quae te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum possunt "aemulationis stimulis excitare." Vale.

VI. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

EX hereditate, quae mihi obvenit, emi proxime Corinthium signum, modicum quidem, sed festivum et expressum, quantum ego sapio : qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio. Hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat : aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem : ossa, muscoli, nervi, venae, rugae etiam ut spirantis apparent : rari et cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum : pendent lacerti, papillae jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem aetas, ut a tergo. Aes ipsum, quantum verus color indicat, vetus et antiquum. Talia denique omnia, ut possint artificum oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me, quam tirunculum, sollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo), verum ut in patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum Deo donum. Tu ergo, ut soles omnia quae a me tibi injunguntur, suscipe hanc curam, et jam nunc jube basim fieri, ex quo voles marmore, quae nomen meum, honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos. Ego signum ipsum, ut primum invenero aliquem, qui non gravetur, mittam tibi : vel ipse, quod magis adferam mecum. Destino enim, si tamen officii ratio permiserit, excurrere isto. Gaudes, quod me venturum esse polliceor, sed contrahes frontem, cum adjecero, ad paucos dies : neque enim diutius abesse me eadem haec, quam nondum exire patiuntur. Vale.

VII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Modo nunciatus est Silius Italicus in Neapolitano suae inedia vitam finisse. Causa mortis, valetudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cujus taedio ad mortem irrevocabili

revocabili constantia decucurrit, usque ad supremum diem
 eatus et felix, nisi quod minorem ex liberis duobus ami-
 cit, sed majorem melioremque, florentem, atque etiam con-
 sularem, reliquit. Laeserat famam suam sub Nerone, crede-
 batur sponte accusasse. Sed in Vitellii amicitia sapienter se,
 et comiter gesserat : ex proconsulatu Asiae gloriam repor-
 taverat : maculam veteris industriae laudabili otio abluerat.
 Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia.
 salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubi-
 culo semper, non ex fortuna praesenti. Doctissimis ser-
 monibus dies transigebat, cum a scribendo vacaret scribe-
 bat carmina majore cura, quam ingenio : nonnunquam ju-
 dicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime, ita
 quadraginta annis, ab urbe secessit, seque in Campania te-
 nuit, ac ne adventu quidem novi principis inde commotus
 est. Magna Caesaris laus, sub quo hoc liberum fuit : ma-
 gna illius qui hac libertate ausus est uti. Erat φιλόκαλος
 usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis
 villas possidebat, adamatisque novis, priores negligebat :
 multum ubique librorum, multum statuarum, multum
 imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venera-
 batur : Virgilii ante omnes, cujus natalem religiosius,
 quam suum celebrabat : Neapoli maxime, ubi monumen-
 tum ejus adire, ut templum, solebat. In hac tranquillitate
 annum quintum et septuagesimum excessit, delicato magis
 corpore quam infirmo. Utque novissimus a Nerone factus
 est consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero consules
 creverat, decessit. Illud etiam notabile, ultimus ex Ne-
 onianis consularibus obiit, quo consule Nero periit.
 Quod me recordantem fragilitatis humanae misratio sub-
 iacet. Quid enim tam circumcisum, tam breve, quam ho-
 minis vita longissima ? Annon videtur tibi Nero modo
 fuisse, cum interim ex his, qui sub illo gesserant consula-
 tum, nemo jam superest ? Quanquam quid hoc miror ?
 super Lucius Piso, pater Pisonis illius, qui a Valerio
 Messala per summum facinus in Africa occisus est, dicere so-
 lebat, "Neminem se videre in senatu, quem COS. ipse
 sententiam rogavisset," tam angustis terminis tantae mul-
 titudinis vivacitas ipsa concluditur, ut mihi non venia so-
 lum dignae, verum etiam laude, videantur illae regiae
 lacrymae. Nam ferunt Xerxem, cum immensum exercitum

oculis obiisset, illacrymasse, quod tot millibus tam brevis immineret occasus. Sed tanto magis hoc, quicquid est temporis futilis et caduci, si non datur factis, (nam horum materia in aliena manu), nos certe studiis proferamus : et quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere ; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγαθὴ δ' ἔστι, cum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Facis pro cetera reverentia, quam mihi praestas, quod tam sollicite petis, ut tribunatum, quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Caesennium Silvanum, propinquum tuum, transferam. Mihi autem, sicut jucundissimum, ipsum te Tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere [honoribus] cupias, huic pietatis titulis invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, cum sit egregium et mereri beneficia, et dare, utramque te laudem simul assecuturum, si quod ipse meruisti, alii tribuas. Praeterea intelligo, mihi quoque gloriae fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego vero honestissimae voluntati tuae pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est. Ideoque liberum est nobis Sylvanum in locum tuum subdere : cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

IX. C. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

Possum jam perscribere tibi, quantum in publica provinciae Baeticae causa laboris exhauserim. Nam fuit multiplex, actaque est saepius cum magna varietate. Unde varietas ? unde plures actiones ? Caecilius Classicus, homo foedus et aperte malus, Proconsulatum in ea non minus violenter, quam sordide gesserat, eodem anno, quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Baeti-

ca, ex Africa Classicus. Inde dictum Baeticorum (ut plerunque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur. "Dedi malum, et accepi." Sed Maritum una civitas publice, multique privati reum peregerunt: in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita, vel voluntaria morte praevertit. Nam fuit mors ejus infamis: ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita cum defendi non posset, ita mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non pudisset damnanda committere. Nihilominus Baetica etiam in defuncti accusatione perstabat: provisum hoc legibus, intermissum tamen, et post longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Baetici, quod simul socios, ministrosque Classici detulerunt, nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt. Aderam Baeticis, mecumque Luceius Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus, quem ego cum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius coepi. Habet quidem gloria, in studiis praesertim, quiddam ἀκοινώνητον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: cum uterque pari jugo, non pro se, sed pro causa niteretur. Cujus et magnitudo, et utilitas visa est postulare, ne tantum oneris singulis actionibus subiremus. Verebamur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent: si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur. Deinde ne judicum intentio multis nominibus multisque causis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur. Mox ne gratia singulorum collata, atque permixta, pro singulis quoque vires omnium acciperet: postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, alienis poenis elaberentur. Etenim tum maxime favor, et ambitio dominatur, cum sub aliqua specie severitatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robustissimum et infirmissimum militem iussit caudam equi: reliqua nosti. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superare, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipsum Classicum ostendere nocentem: hic aptissimus ad socios ejus, et ministros transitus erat, quia socii ministrique probari, nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus, duos statim Classico juuimus, Baebium Probum, et Fabium Hispanum: utrumque gratia, Hispanum etiam facundia

E 3 validum.

validum. Et circa Classicum quidem brevis, et expeditus labor : sua manu reliquerat scriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque causa accepisset. Miserat etiam epistolas Romam ad amiculam quandam, iactantes et gloriosas, his quidem verbis, “ Io, io, liber ad te venio : jam festertium “ quadragies redegi, parte vendita Baeticorum.” Circa Hispanum et Probum multum sudoris. Horum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi elaborare, ut constaret ministerium crimen esse. quod nisi effecissem, frustra ministros probassem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam precarentur. Esse enim se provinciales, et ad omne proconsulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus et vigilans, et quamlibet subitis paratus, nunquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis offusum, quam cum ea praerepta et extorta defensionis suae cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Consilii nostri exitus fuit : bona Classici, quae habuisset ante provinciam, placuit senatui a reliquis separari, illa filiae, haec spoliatis relinqui. Additum est, ut pecuniae, quas creditoribus solverat, revocarentur. Hispanus et Probus in quinquennium relegati. Adeo grave visum est, quod initio dubitabatur, an omnino crimen esset. Post paucos dies Clavium Fuscum, Classici generum, et Stilonium Priscum, qui tribunus cohortis sub Classico fuerat, accusavimus, dispari eventu. Prisco in biennium Italia interdictum : absolutus est Fuscus. Actione tertia commodissimum putavimus, plures congregare : ne si longius esset extracta cognitio, satietate et taedio quodam iustitia cognoscentium severitasque languesceret : alioquin supererant minores rei, data opera hunc in locum reservati : excepta tamen Classici uxore, quae sicut implicita suspicionibus, ita non satis convinci probationibus visa est. Nam Classici filia, quae et ipsa inter reos erat, ne suspicionibus quidem haerebat. Itaque cum ad nomen ejus in extrema actione venissem (neque enim ut initio, sic etiam in fine verendum erat, ne per hoc totius accusationis auctoritas minueretur) honestissimum credidi non premere immerentem : idque ipsum dixi et libere et varie. Nam modo legatos interrogabam, “ docuissentne me aliquid, quod re probari “ posse considerent ?” modo consilium a senatu petebam,

“ putaretne

putaretne debere me, si quam haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis, quasi telum aliquod, intendere:" postremo totum locum hoc fine conclusi, "Dicet aliquis, Judicas ergo? Ego vero non judico. Memini tamen me advocatum ex iudiciis datum." Hic numerosissimae causae terminus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis. aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem senatusconsulto industria, fides, constantia nostra plenissimo testimonio comprobata est: dignum, solumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes, quam simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, sublevandi, refutandi. Jam illa, quam ardua, quam molesta: tot reorum amicis secreto rogantibus negare, adversantibus palam obsistere? Referam unum aliquod ex iis, quae dixi. Cum mihi quidam e iudiciis ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, "Non minus," inquam, "hic innocens erit, si ego omnia dixero." Conjectabis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in praesentia eos, quibus resistit, offendit: deinde ab illis ipsis suspicitur, laudaturque. Non potui magis te in rem praesentem perducere. Dices, non fuit tanti. Quid enim mihi cum tam longa epistola? Nolito ergo identidem quaerere, quid Romae geratur: et tamen memento, non esse epistolam longam, quae tot dies, tot cognitiones, tot denique reos, causasque complexa sit. Quae omnia videor mihi non minus breviter, quam diligenter persecutus. Temere dixi, "diligenter:" succurrit quod praeterieram, et quidem sero: sed quanquam praepostere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est alioqui perdecorum, a me tamen non ideo fiet. E testibus quidam sive iratus, quod evocatus esset invitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusatorem exarmaret, Norbanum Licinianum legatum, et inquisitionem reum postulavit: tanquam in causa Calpurniae (uxor haec Calpurniae) praevanicaretur. Est lege cautum, ut reus ante peragatur, tunc de praevanatore quaeratur: videlicet, quia optime ex accusatione ipsa accusatoris fides aestimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis officium praesidio fuit: tanta conflagravit invidia,

dia, homo alioquin flagitiosus, et Domitiani temporibus
 usus, ut multi, electusque tunc a provincia ad inquiren-
 dum, non tanquam bonus et fidelis, sed “ tanquam Clau-
 “ sici inimicus.” Erat ab illo relegatus. Dari sibi diem
 et edi crimina postulabat. Neutrum impetravit, coactus
 est statim respondere: respondit: malum pravumque in-
 genium hominis facit, ut dubitem confidenter, an con-
 stanter, certe paratissime. Objecta sunt multa, quae ma-
 gis, quam praevaricatio nocuerunt. Quinetiam duo con-
 sulares, Pomponius Rufus et Libo Frugi, laeserunt eum
 testimonio, tanquam apud iudicem sub Domitiano Salvius
 Liberalis accusatoribus adfuisset: damnatus, et in insulam
 relegatus est. Itaque cum Castam accusarem, nihil magis
 pressi, quam quod accusator ejus, praevaricationis crimine
 corruisset. Pressi tamen frustra. Accidit enim res contra-
 ria et nova, ut accusatore praevaricationis damnato, reus
 absolveretur. Quaeris quid nos, dum haec aguntur? indi-
 cavimus senatui ex Norbano didicisse nos publicam causam
 rursusque debere ex integro discere, si ille praevaricator
 probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, sedimus.
 Postea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit,
 eandemque usque ad extremum vel constantiam, vel au-
 daciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid omiserim
 rursus: et rursus pene omisi. Summo die Salvius Libe-
 ralis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non
 omnes, quos mandasset provincia, reos peregissent. At-
 que, ut est vehemens, et disertus, in discrimen adduxit.
 Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos: mihi cer-
 te debere se praedicant, quod illam turbinem evaserint.
 Hic erit epistolae finis, revera finis, literam non addam,
 etiamsi adhuc aliquid praeteriisse me sensero. Vale.

X. C. PLINIUS SPURINNAE SUO ET COCCIAE S.

Composuisse me quaedam de filio vestro non dixi vobis,
 quum proxime apud vos fui. Primum quidem
 quia non ideo scripseram, ut dicerem: sed ut meo amoris
 meo dolori satisfacerem. Deinde, quia te Spurinna cum
 audisses recitasse me (ut mihi ipse dixisti) quid recitassent,
 simul audisse credebam. Praeterea veritus sum, ne vos
 festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi la-
 stis

us reduxissem. Nunc quoque paullisper haesitavi, idolum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adji-
cerem, quae in aliud volumen cogito reservare? Neque
nim affectibus meis uno libello carissimam mihi et sanctis-
simam memoriam prosequi satis est: cujus famae latius
consuletur, si dispensata et digesta fuerit. Verum haesitanti
mihi, omnia, quae jam composui, vobis exhiberem, an ad-
huc aliqua differrem, simplicius et amicus visum est, omnia:
praecipue cum affirmetis intra vos futura, donec placeat
mittere. Quod superest, rogo, ut pari simplicitate, si qua
existimabitis addenda, commutanda, omittenda indicetis.
Mihi difficile est hucusque intendere animum in dolore:
difficile et vobis. sed tamen ut sculptorem, ut pictorem,
qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid expri-
mere, quid emendare deberet: ita me quoque formate,
regite, qui non fragilem et caducam, sed immortalem, ut
vos putatis, effigiem conor efficere: quae hoc diuturnior
erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Vale.

XI. C. PLINIUS JULIO GENITORI SUO S.

EST omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut
officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum
meritum, ut vera, ita supra meritum praedicatione circum-
fert. Equidem cum essent philosophi ab urbe summoti,
qui apud illum in suburbano: et quo notabilius hoc peri-
culosiusque esset, fui praetor. pecuniam etiam, qua tunc
mihi ampliore opus erat, ut aes alienum exsolveret, contra-
ctum ex pulcherrimis causis, mustantibus magnis quibus-
dam et locupletibus amicis, mutuatus ipse, gratuitam dedi.
Atque haec feci, cum septem amicis meis aut occisis aut
relegatis: (occisis, Senecione, Rustico, Helvidio: relega-
tis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia). tot circa me ja-
ctis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque impendere
idem exitium certis quibusdam notis augurarer. Non ideo
amen niniā gloriam meruisse me, ut ille praedicat, cre-
do: sed tantum effugisse flagitium. Nam et C. Musonium
pocorum ejus, quantum licitum est per aetatem, cum admi-
ratione dilexi, et Artemidorum ipsum jam tum, cum in
Syría tribunus militarem, arcta familiaritate complexus
sum: idque primum nonnullius indolis dedi specimen,
quod

quod virum aut sapientem, aut proximum, simillimumque sapienti intelligere sum visus. Nam ex omnibus, qui nunc se philosophos vocant, vix unum aut alterum invenies tanta sinceritate, tanta veritate. Mitto qua patientia corporis, hyemes juxta, et aestates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo, in potu voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt haec magna, sed in alio: in hoc vero, minima, si ceteris virtutibus comparentur: quibus meruit, ut a C. Musonio ex omnibus omnium ordinum affectatoribus gener adsumeretur. Quae mihi recordanti est quidem jucundum, quod me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulat. Vereor tamen ne modum excedat, quem benignitas ejus (illuc enim unde coepi reverter) non solet tenere. Nam in hoc uno interdum vir aliquin prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quod pluris amicos suos, quam sunt, arbitratur. Vale.

XII. C. PLINIUS CATILIO SUO S.

Veniam ad coenam, sed jam nunc paciscor, sit exedita, sit parca, Socraticis tantum sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quae incidere impune, ne Catoni quidem licuit. Quem tamen C. Caesar ita reprehendit, ut laudet. Describit enim, eos, quibus obvius fuerat, cum caput ebrii retexissent, erubuisse. Deinde adjicit, "Putares non ab illis Catonem, sed illos a Catone deprehensos." Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostrae tamen coenae ut apparatus et impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus, quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

XIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Librum, quo nuper optimo Principi Consul gratias egimus, misi exigenti tibi, missurus etsi non exegisses. In hoc consideres velim, ut pulchritudinem materiae, ita difficultatem. In ceteris enim lectorem novitas ipsa intentum habet: in hac, nota, vulgata, dicta sunt omnia: quo fit, ut quasi otiosus securusque lector tantum elocutioni vacet.

qua satisfacere difficilius est, cum sola aestimatur. Atque utinam ordo saltem et transitus, et figurae simul spectarentur. Nam invenire praeclare, enunciare magnifice, interdum etiam barbari solent: disponere apte, figurare varie, nisi eruditis negatum est. Nec vero affectanda sunt semper elata et excelsa. Nam ut in pictura lumen non res magis quam umbra commendat, ita orationem tam abmittere, quam attollere decet. Sed quid ego haec otiosissimo viro? Quin potius illud, adnota, quae putaveris corrigenda. Ita enim magis credam cetera tibi placere, si quaedam displicuisse cognovero. Vale.

XIV. C. PLINIUS ACILIO SUO S.

REM atrocem, nec tantum epistola dignam, Largius Macedo, vir praetorius, a servis suis passus est, superbis alioquin dominus, et saevus, et qui servisse patrem suum parum, immo nimium meminisset. Lavabatur in villa Formiana. repente eum servi circumstant: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus et ventrem: atque etiam (foedum dictu) verenda contundit: et cum exanimem putarent, abjiciunt in fervens pavementum, ut experirentur, an viveret. Ille, sive quia non sentiebat, sive quia non sentire simulabat, immobilis, et extentus, fidem tractae mortis implevit. Tum demum, quasi aestu solutus, effertur: excipiunt servi fideiiores: concubinae cum ululatu et clamore concurrunt. Itaque et vocibus excitatus, et recreatus loci frigore, sublati oculis agitatoque corpore, vivere se (et jam tutum erat) confitetur. Diffundunt servi, quorum magna pars comprehensa est, ceteri requiruntur: ipse paucis diebus aegre focillatus, non sine solationis decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent. Vides quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis sumus obnoxii, nec est quod quisquam possit esse securus, quia sit remissus et mitis. Non enim iudicio domini, sed scelere perimuntur. verum haec haec hactenus. Quid praeterea novi? Quid? nihil, alioquin subjungerem. nam charta adhuc superest, et dies feriatu patitur plura contexi. Addam, quod opportune de eodem Macedone occurrit, quum in publico Romae lavaretur, notabilis, atque etiam, ut exitus docuit, ominosa res accidit. Eques

Romanus

60 PLINII EPISTOLARUM

Romanus a servo ejus, ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit se, nec servum, a quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, ut pene consideret. Ita balineum illi, quasi per gradus quoddam, primum contumeliae locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV. C. PLINIUS PROCULO SUO S.

PEtis, ut libellos tuos in secessu legam, examinemque an editione sint digni: adhibes preces, allegas exemplum: rogas etiam, ut aliquid subscevi temporis studiis meis subtraham, impertiam tuis: adjicis M. Tullium mira benignitate poetarum ingenia fovisse. Sed ego nec rogandus sum nec hortandus. nam et poetice ipsam religiosissime veneror, et te validissime diligo. Faciam ergo quod desideras, tam diligenter, quam libenter. Videor autem jam nunc posse rescribere, esse opus pulchrum, nec suppressendum, quantum aestimare licuit ex his, quae me praesente recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua. legis enim suavissime et peritissime. Confido tamen, me non sic auribus duci, ut omnes aculei judicii mei illarum delinimentis refringantur. hebetentur fortasse et paululum retundantur, evelli quidem, extorquerique non possunt. Igitur non temere jam nunc de universitate pronuncio: de partibus experiar, legendo. Vale,

XVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

ADnotasse videor facta, dictaque virorum, feminarumque illustrium, alia clariora esse, alia majora. Confirmata est opinio mea hesterno Fanniae sermone. nepos haec Arriae illius, quae marito et solatium mortis et exemplum fuit. Multa referebat aviae suae non minori hoc, sed obscuriora: quae tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Aegrotabat Caecinna Paetus, maritus ejus, aegrotabat et filius, uterque mortifere, ut videbatur. Filius decessit eximia pulchritudine, pari verecundia, et parentibus non minus ob alio charus, quam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exsequias, ut ignoraret maritus, quinimmo quoties

oties cubiculum ejus intraret, vivere filium atque etiam
 modiciorem esse simulabat. Ac persaepe interroganti,
 "quid ageret puer," respondebat, "Bene quievit, liben-
 ter cibum sumpsit." Deinde cum diu cohibitae la-
 crymae vincerent prorumperentque, egrediebatur. tunc se
 colori dabat: satiata siccis oculis, composito vultu redibat
 tanquam orbitatem foris reliquisset. Praeclarum quidem
 illud ejusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extra-
 here pugionem, porrigere marito, addere vocem immorta-
 lem ac pene divinam, "Paete, non dolet." Sed tamen fa-
 cienti ista dicentique gloria et aeternitas ante oculos
 erant: quo majus est sine praemio aeternitatis, sine prae-
 mio gloriae abdere lacrymas, operire luctum, amissoque
 filio matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico
 contra Claudium moverat: fuerat Paetus in partibus, et
 occiso Scriboniano, Romam trahebatur. Erat ascensus
 tamen, Arria milites orabat, ut simul imponeretur.
 "Nempe enim" (inquit) "daturi estis Consulari viro fer-
 vulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus
 vestiatur, a quibus calcietur. Omnia sola praeestabo."
 Non impetravit. Conduxit piscatoriam naviculam, ingens-
 que navigium minimo secuta est. Eadem apud Claudium,
 uxori Scriboniani, cum illa profiteretur indicium, "Ego"
 (inquit) "te audiam, cujus in gremio Scribonianus occi-
 sus est: et vivis?" Ex quo manifestum est, ei consi-
 lium pu'cherrimae mortis non subitum fuisse. Quinetiam
 cum Thrasea gener ejus deprecaretur, ne mori pergeret,
 interque alia dixisset, "Tu vis ergo filiam tuam, si mihi
 pereundum fuerit, mori mecum?" Respondebat, "si
 tamdiu, tantaque concordia vixerit tecum, quam ego
 cum Paeto, volo." Auxerat hoc responso curam suo-
 rum: attentius custodiebatur: sensit, et, "Nihil agitis,"
 inquit. "Potestis enim efficere ut male moriar: ne mo-
 riar, non potestis." Dum haec dixit, exsiluit cathedra,
 versoque parieti caput ingenti impetu impegit et corruit.
 Oscillata, "dixeram," inquit, "vobis inventuram me
 quamlibet duram ad mortem viam, si vos facilem negas-
 setis." Videnturne haec tibi majora illo, "Paete, non
 dolet," ad quod per haec perventum est. Cum interim
 quidem ingens fama, haec nulla circumfert. Unde

colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia majora. Vale.

XVII. C. PLINIUS SERVIANO SUO S.

Recte omnia, quod jampridem epistolae tuae cessant? "an omnia recte; sed occupatus es tu?" an tu non occupatus; sed occasio scribendi vel rara vel nulla? Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso, ego viaticum, ego etiam praemium dabo, nunciet mihi modo, quod opto. Ipse valeo, si valere est suspensum et anxium vivere, exspectantem in horas, timentemque pro capite amicissimo, quicquid accidere homini potest. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Officium Consulatus injunxit mihi, ut reipublicae nomine Principi gratias agerem. quod ego in Senatu, cum ad rationem et loci et temporis ex more fecissem, bono civi convenientissimum credidi, eadem illa spatiosius et uberius volumine amplecti. primum, ut Imperatori nostro virtutes suae veris laudibus commendarentur: deinde ut futuri principes non quasi a magistro, sed tamen sub exemplo praemonerentur, qua potissimum via possent ad eandem gloriam niti. Nam praecipere qualis esse debeat princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum est: laudare vero optimum principem, ac per hoc posteris, velut e specula, lumen quod sequantur ostendere, idem utilitatis habet, arrogantiae nihil. Cepi autem non mediocrem voluptatem, quod hunc librum cum amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed si commodum esset, et si valde vacaret, admoniti (nunquam porro, aut valde raro vacat Romae, aut commodum est audire recitantem) foedissimis insuper tempestatibus per biduum convenerunt. cumque modestia mea finem recitationi facere voluisset, ut adjicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis? studiis malo, quae prope extincta resoventur. At cui materiae hanc sedulitatem praestiterunt? Nempe quam in Senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto

uncto temporis solebamus, eandem nunc et qui recitare, et qui audire triduo velint, inveniuntur: non quia eloquens quam prius, sed quia liberius, ideoque etiam libentius scribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus Principis nostri, quod res antea tam invisa quam falsa, nunc ut vera, ita amabilis facta est. Sed ego cum studium audientium, tum iudicium miri probavi. Animadverti enim severissima quaeque vel maxime satisfacere. Memini quidem, me non multis recitasse quod omnibus scripti: nihilo minus tamen, tanquam sit eadem omnium futura sententia, hac severitate aurium laetor. Ac sicut olim theatra male musicos canere docuerunt, ita nunc in spem adducor posse fieri, ut eadem theatra bene canere musicos doceant. Omnes enim, qui placendi causa scribunt, qualia placere viderint, scribent. Ac mihi quidem confido, in hoc genere materiae laetioris stili constare rationem, cum ea potius, quae pressius et adstrictius, quam illa, quae hilarius et quasi exultantius scripsi, possint videri arcessita et inducta. Non ideo tamen segnius precor, ut quandoque veniat dies (utinamque jam venerit) quo austeris illis severisque dulcia haec blandaque vel iusta possessione decedant. Habes acta mea tridui, quibus cognitis volui tantum te voluptatis absentem, et studiorum nomine, et meo capere, quantum praesens percipere potuisses. Vale.

XIX. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Adsumo te in consilium rei familiaris, ut solco. Praedia agris meis vicina, atque etiam inserta venalia sunt: in his me multa sollicitant, aliqua nec minora deterrent. Sollicitat primum ipsa pulchritudo iungendi: deinde, quod non minus utile quam voluptuosum, posse utraque eadem opera, eodem viatico invisere, sub eodem procuratore, ac pene iisdem actoribus habere, unam villam colere et ornare, alteram tantum tueri. Inest huic computationi sumptus supellectilis, sumptus attriensium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii instrumenti: quae plurimum refert, unum in locum conferas, an in diversa dispergas. Contra, vereor ne sit incautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus subdere. Tatius videtur, incerta fortunae possessionum varietatibus
F 2 experiri.

experiri. Habet etiam multum jucunditatis soli coelique mutatio, ipsaque illa peregrinatio inter sua. Jam, quod deliberationis nostrae caput est, agri sunt fertiles, pingues, aquosi. Constant campis, vineis, silvis, quae materiam ex ea redditum sicut modicum, ita statum praestant. Sed haec felicitas terrae imbecillis cultoribus fatigatur. Nam possessor prior, saepius vendidit pignora: et dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in posterum exhaustae, quarum defectione rursus reliqua creverunt. Sunt ergo instruendi eo pluris, quod frugi, mancipes. nam nec ipse usquam vinctos habeo, nec ibi quisquam. Superest ut scias, quanti videantur posse emi, fextertio tricies, non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum et hac penuria colonorum et communi temporis iniquitate, ut reditus agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quaeris, an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? Sum quidem prope totus in praediis, aliquid tamen foenero: nec molestum erit mutuari. accipiam a socru, cujus arca non secus mea utor. Proinde hoc te non moveat, si cetera non refragantur: quae velim quam diligentissime examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi et usus et providentiae superest. Vale.

XX. C. PLINIUS MESSIO MAXIMO SUO S.

M Eministine te saepe legisse quantas contentiones excitavit lex tabellaria? quantumque ipsi latori vel gloriae, vel reprehensionis attulerit? At nunc in Senatu sine ulla dissensione hoc idem, ut optimum placuit. Omnes comitiorum die tabellas postulaverunt. Excesseramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum, non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur. Magni undique dissonique clamores: procurrebant omnes cum suis candidatis: multa agmina in medio, multique circuli et indecora confusio: adeo desciveramus a consuetudine parentum, apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, maiestatem loci, pudoremque retinebant. Superfuit senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum, citato nomine candidati, silentium summum, dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes et laudatores dabat: vel cum, sub quo militaverat,

ilitaverat, vel eum, cui quaestor fuerat, vel utrumque, si
oterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus: illi gra-
ter et paucis loquebantur. Plus hoc, quam preces pro-
erat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris,
ut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat Senatus
gravitate censoria: ita saepius digni, quam gratiosi prae-
valebant. Quae nunc immodico favore corrupta, ad ta-
cita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt, quod in-
terim plane remedium fuit. erat enim novum et subitum.
Sed vereor, ne procedente tempore ex ipso remedio vitia
nascantur. Est enim periculum, ne tacitis suffragiis im-
pudentia irrepat. Nam quoto cuique eadem honestatis
cura secreto, quae palam? Multi famam, conscientiam
pauci verentur. Sed nimis cito de futuris: interim bene-
ficio tabellarum habebimus magistratus, qui maxime fieri
debuerunt. Nam ut in recuperatoriis judiciis, sic nos in
his comitiis quasi repente apprehensi, sinceri iudices fui-
mus. Haec tibi scripsi, primum, ut aliquid novi scribe-
rem, deinde ut nonnunquam de republica loquerer, cujus
materiae nobis quanto rarior quam veteribus occasio,
tanto minus omittenda est. Et hercule quousque illa vul-
garia? "Eho quid agis? ecquid commode vales?" Ha-
beant nostrae quoque literae aliquid non humile, nec for-
didum, nec privatis rebus inclusum. Sunt quidem cuncta
sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium
curas, laboresque suscepit: quidam tamen salubri tempe-
ramento ad nos quoque, velut rivi ex illo benignissimo
fonte decurrunt, quos et haurire ipsi, et absentibus amicis,
quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

XXI. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Audiod Valerium Martialem decessisse, et moleste fero.
Erat homo ingeniosus, acutus, acer, et qui pluri-
mum in scribendo et salis haberet, et fellis, nec candoris
minus. Profecutus eram viatico secedentem, dederam hoc
amicitiae, dederam etiam versiculis, quos de me compo-
suerat. Fuit moris antiqui, eos, qui vel singulorum laudes,
vel urbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare:
nostris vero temporibus, ut alia speciosa et egregia, ita hoc
in primis exolevit. Nam postquam desimus facere lau-
danda,

66 PLINII EPISTOLARUM

danda, laudari quoque ineptum putamus. Quaeris, qui sint versiculi, quibus gratiam retuli? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Alloquitur Musam, mandat ut domum meam Esquiliis quaerat, adeat reverenter:

- " Sed ne tempore non tuo disertam
- " Pulses ebria januam, videto.
- " Totos dat tetricae dies Minervae,
- " Dum centum studet auribus virorum,
- " Hoc, quod secula posterique possint
- " Arpinis quoque comparare chartis.
- " Seras tutior ibis ad lucernas,
- " Haec hora est tua, quum furit Lyaeus.
- " Quum regnat rosa, quum madent capilli,
- " Tunc me vel rigidi legant Catones."

Meritone eum qui haec de me scripsit, et tunc dimisi amicissime, et nunc, ut amicissimum, defunctum esse doleo? Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest dari majus, quam gloria, et laus, et aeternitas? At non erunt aeterna quae scripsit. Non erunt fortasse, ille tamen scripsit tanquam essent futura. Vale.

LIBER IV.

I. C. PLINIUS SECUNDUS FABATO PROSOCERO SUO S.

CUpis post longum tempus neptem tuam, meque una videre. Gratum est utrique nostrum quod cupis, mutuo me hercule. Nam invicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque jam adeo sarcinulas alligamus, festi naturi quantum itineris ratio permiserit. Erit una, sed brevis mora: dessectemus in Tuscos, non ut agros, remque familiarem oculis subjiciamus (id enim postponi potest), sed ut fungamur necessario officio. Oppidum est praediis nostris vicinum, nomen Tiserni Tiberini, quod me pene
adhuc

huc puerum patronum cooptavit: tanto majore studio, quanto minore judicio adventus meos celebrat, protectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpissimum est) templum mea pecunia extruxi, cujus dedicationem, cum sit paratum, differre longius irreligiosum est. Erimus ergo huius dedicationis die, quem epulo celebrare constitui; subsistemus fortasse et sequenti: sed tanto magis viam ipsam corripiemus. Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire! nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

II. C. PLINIUS CLEMENTI SUO S.

Regulus filium amisit: hoc uno malo indignus, quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambiguus, qui tamen posset recta sectari, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut heres matris existeret. Mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) foeda et insolita parentibus indulgentiae simulatione captabat. Incredibile est, sed Regulum cogita. Amisum tamen luget insane. Habebat puer mannulos multos, et junctos et solutos: habebat canes majores, minoresque: habebat lusciniās, psittacos, merulas: omnes Regulus circa rogam trucidavit. nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti detestantur, oderunt: et, quasi probent, quasi diligant, cursant, frequentant, utque breviter, quod sentio, nunciem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum forum porticibus immensis, ripam statuis suis occupavit: ut est in summa avaricia sumptuosus, in summa infamia gloriosus. Vexat ergo civitatem insaluberrimo tempore, et quod vexat, solatium putat. dicit se velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut alia, perverse. audies brevi nuptias lucentis, nuptias senis: quorum alterum, immaturum, alterum, senum est. Unde hoc augurer, quaeris? non quia affirmat ipse, (quo mendacius nihil est), sed quia certum est Regulum esse facturum, quicquid fieri non oportet. Vale.

III.

III. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Quod semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis, quod proconsul Asiae, qualis ante te, qualis post te, vix unus aut alter, (non sinit enim me verecundia tua dicere, nemo), quod sanctitate, quod auctoritate, aetate quoque princeps civitatis; est quidem venerabile et pulchrum: ego tamen te vel magis in remissionibus miror. Nam severitatem istam pari jucunditate condire, summaeque gravitati tantum comitatus adjungere, non minus difficile, quam magnum est: id tu cum incredibili quadam suavitate sermonum, tum vel praecipue stilo assequeris. Nam et loquenti tibi illa Homerici senis mella profluere, et quae scribis complere apes floribus, et innectere videntur. Ita certe sum adfectus ipse, cum Graeca epigrammata tua, cum jambos proxime legerem. Quantum tibi humanitatis, venustatis! quam dulcia illa! quam antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me, vel Heroden, vel si quid his melius, tenere credebam. quorum tamen neuter utrumque aut absolvit, aut attingit. Hominemne Romanum tam Graece loqui? Non me dius fidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? invidio Graecis, quod illorum lingua scribere maluisti: neque enim conjectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, cum hoc institio et inducto, tam praeclara opera perfeceris. Vale.

IV. C. PLINIUS SOSSIO SUO S.

Calvisium Nepotem validissime diligo, virum industrium, rectum, disertum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium contubernalem meum, amicum tuum arcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc rogo semestri Tribunatu splendidiorem, et sibi et avunculo suo facias. obligabis me, obligabis Calvisium nostrum, obligabis ipsum non minus idoneum debiorem, quam nos putas. Multa beneficia in multos contulisti. ausim contendere, nullum te melius, aequè bene vix unum aut alterum collocasse. Vale.

V. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

ASchinen aiunt petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis, summis utramque clarioribus. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non miror, cum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc assensu, hoc etiam labore per biduum audierant: quamvis intentionem eorum nulla hinc, et inde collatio, nullum quasi certamen accenderet. Nam Rhodii, cum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine aemulationis gratia probabatur. an merito, scies, cum legeris librum, cujus amplitudo non finit me longiore epistola praeteloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua possumus, breves esse: quo sit excusatio, quod librum ipsum, non tamen ultra causae amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. C. PLINIUS NASONI SUO S.

Tusci grandine excussi, in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nunciatur: solum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi possideo praeter tectum et hortum, statimque arenas; solum tamen mihi in reditu. ibi enim plurimum scribo, nec agrum, quem non habeo, sed ipsum me studiis excolo, ac iam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si certa et fructuosa praedia concupiscis, aliquid in hoc littore para. Vale.

VII. C. PLINIUS LEPIDO SUO S.

SAepe tibi dico, inesse vim Regulo. mirum est, quam efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget ut nemo. placuit statuas ejus et imagines quam plurimas facere, hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum aere, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse vero et nuper adhibito ingenti auditorio librum de vita ejus recitavit: de vita pueri recitavit; tamen eundem librum in exemplaria transcriptum mille, per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus

calissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo : factum est. Hanc ille vim (seu quo alio nomine vocanda est intentio quicquid velis obtinendi) si ad potiora venisset, quantum boni efficere potuisset ? quanquam minor vis bonis, quam malis inest, ac sicut *ἐμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει*, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. Exemplo est Regulus, imbecillum latus, os confusum, haesitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla : nihil denique praeter ingenium infanum, et tamen eo impudentia, ipsoque illo furore pervenit, ut a plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit, Orator est vir malus, dicendi imperitus. Non, me Hercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum expressit. Habesne quo tali epistolae parem gratiam referas ? Habes, si scripseris, num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu hunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, *ἐπώας* scilicet, ut ait Demosthenes, *τὴν φωνὴν καὶ γερῆδαι, καὶ λαρυγγίζων*. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quam gemitum, credas non de puero scriptum, sed a puero. Vale.

VIII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Gratularis mihi, quod acceperim auguratum. jure gratularis : primum, quod gravissimi Principis iudicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est : deinde quod sacerdotium ipsum cum priscum et religiosum, tum hoc quoque sacrum plane et insigne est, quod non adimitur viventi. Nam alia, quamquam dignitate prope modum paria, ut tribuuntur, sic auferuntur : in hoc fortunae haecenus licet, ut dari possit. Mihi vero illud etiam gratulatione dignum videtur, quod successi Julio Frontino, principi viro, qui me nominationis die per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret : quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum videretur. Te quidem (ut scribis) ob hoc maxime delectat auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Laetaris enim, quod honoribus ejus insistam, quem aemulari in studiis cupio. sed utinam, ut sacerdotium

perdotium idem, et consulatum multo etiam juvenior, etiam ille, sum consecutus: ita senex saltem ingenium eius aliqua ex parte assequi possim! Sed nimium, quae sunt in manu hominum, ea et mihi, et multis contigerunt: illud vero, ut apisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi a diis potest. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

Causam per hos dies dixit Julius Bassus, homo laboriosus, et adversis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano a privatis duobus: ad Senatum remissus diu pependit, tandem absolutus vindicatusque est. Titum timuit, ut Domitiani amicus: a Domitiano relegatus est, revocatus a Nerva: sortitusque Bithyniam, rediit reus. accusatus non minus acriter, quam fideliter defensus: varias sententias habuit, plures tamen, quasi mitiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus et vehementis. Rufo successit Theophanes, unus ex legatis, fax accusationis, et origo. Respondi ego. Nam mihi Bassus injunxerat, ut totius defensionis fundamenta jacerem? dicerem de ornamentis suis, quae illi et ex generis claritate, et ex periculis ipsis magna erant: dicerem de conspiratione delatorum, quam in quaestu habebant: dicerem causas, quibus factiosissimum quemque, ut illum ipsum Theophanen, offendisset. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur. in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non absolutionem modo, verumetiam laudem merebatur. Hoc illum onerabat, quod homo simplex et incautus, quaedam a provincialibus, ut amicus, acceperat. Nam fuerat in provincia eadem Quaestor. Haec accusatores furta et rapinas, ipse munera vocabat. sed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego, quid agerem? quod iter defensionis ingrederer? Negarem? Verebar, ne plane furtum videretur, quod conteri timerem: praeterea rem manifestam inficiari, auctoris erat crimen, non diluentis: praesertim cum ipse nihil integrum advocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam Principi dixerat, sola se munuscula, antaxat natali suo, aut Saturnalibus accepisse, et plerisque misisse. Veniam ergo peterem? Jugulassem reum, quem

quem ita deliquisse concederem, ut servari, nisi venia, non posset. Tanquam recte factum tuerer? non illi profuisse, sed ipse impudens exstitissem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, ut praelia solet, nox diremit. Egeram horis tribus, et dimidia, supererat sesquihora. Nam cum ex lege accusator sex horas, novem reus accepisset, ita dividerat tempora reus inter me, et eum, qui dicturus post erat, ut ego quinque horis, ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium, finemque suadebat. Temerarium est enim secundis non esse contentum. Ad hoc verebar, ne me corporis vires iterato labore defererent, quem difficilius est repetere, quam jungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio mea et frigus ut deposita, et taedium ut resumpta, pateretur. Ut enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum aegerrime reparant: sic et dicentis calor, et audientis intentio continuatione servatur, intercapedine et quasi remissione languescit: sed Bassus multis precibus, pene etiam lacrynis, obsecrabat, implem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus praetuli meae. Bene cessit: inveni ita erectos animos Senatus, ita recentes, ut priore actione incitati magis, quam satiati viderentur. Successit mihi Luceius Albinus, tam apte, ut orationes nostrae varietatem duarum, contextum unius habuisse credantur. Respondit Herennius Pollio instantem et graviter. Deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque, ut cetera, impudentissime, quod post duos et consulares, et disertos, tempus sibi, et quidem laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Homulus, et Fronto, mirifice: quantum diem probationes occupaverunt. Censuit Baebius Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri. Caepio Hispano salva dignitate iudices dandos: uterque recte. Qui fieri potest, inquis, cum tam diversa censuerint? Quia scilicet et Macro, legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum, qui contra legem munera acceperat: et Caepio cum putaret licere senatui, sicut licet, et mitigare leges, et intendere, non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Praevaluit sententia Caepionis. Quinimmo consurgenti ei ad censendum acclamatum est, quod solet respondentibus.

sentibus. Ex quo potes aestimare, quanto consensu sit exceptum, cum diceret, quod tam favorabile fuit, cum dicturus videretur. Sunt tamen ut in Senatu, ita in civitate, in duas partes hominum iudicia divisa. Nam quibus sententia Caepionis placuit, sententiam Macri ut rigidam duramque reprehendunt: quibus Macri, illam altissimam dissolutam, atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens esse, retinere in Senatu, cui iudices cederis. Fuit et tertia sententia: Valerius Paulinus assensus Coepioni, hoc amplius censuit, referendum de Theophane, cum legationem renunciasset. Arguebatur enim multa in accusatione fecisse, quae illa ipsa lege, qua Bassum accusaverat, tenerentur. Sed hanc sententiam confusiles (quanquam maxime parti Senatus mire probabatur) non sunt persecuti. Paulinus tamen et iustitiae famam et constantiae tulit. Missio Senatu Bassus magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum favorabilem renovata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen, et in procero corpore moesta et squalida senectus. Habebis hanc interim epistolam, ut *ἐπεὶ ποτε*: expectabis orationem plenam, onustamque: expectabis diu. neque enim leviter et cursim, ut de re tanta, retractanda est. Vale.

X. C. PLINIUS SABINO SUO S.

Cribis mihi, Sabinam, quae nos reliquit heredes, Modestum servum suum nusquam liberum esse iussisse: eodem tamen sic adscripsisse legatum, "Modesto, quem liberum esse iussi." Quaeris quid sentiam? Contuli peritis juris. convenit inter omnes, nec libertatem dari, quia non sit data: nec legatum, quia servo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto, nobis quasi scripserit Sabina faciendum, quod ipsa adscripsisse se credidit. Confido accessurum te sententiae meae, cum religiosissime soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexisse pro jure est. neque enim minus apud nos honestas, quam apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate sinentibus non, fruatur legato, quasi omnia diligentissime caverit. Caeterum enim, quae heredes bene elegit. Vale,

XI. C. PLINIUS MINUCIANO SUO S.

AUdistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri. Nondum te puto audisse. Est enim recens nuncius Praetorius hic modo inter eloquentissimos caussarum actores habebatur : nunc eo decidit, ut exsul de Senatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipse in praefatione dixit dolenter et graviter, " Quos tibi fortuna ludos facis ? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores." Cui sententiae tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo professus, ut hoc diceret. Idem quum Graeco pallio amictus intrasset (caerent enim togae jure, quibus aqua et igni interdictum est) postquam se composuit, circumspexitque habitum suum, " Latine," inquit, " declamaturus sum." Dices, tristis et miseranda ; dignum tamen illum, qui haec ipsa studia incesti scelere maculaverit ! Confessus est quidem incestum, sed incertum, utrum quia verum erat, an quia gravior metuebat, si negasset. Fremebat enim Domitianus, aestuabatque ingenti invidia, destitutus. Nam cum Cornelia Vestalium maximam defodere vivam concupisset, ut quod illustrari seculum suum ejusmodi exemplis arbitraretur pontificis maximi jure, seu potius immanitate tyranni, auctoritate domini, reliquos pontifices, non in regiam, sed in Albanam villam convocavit. Nec minore scelere, quam quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnatum incesti, cum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit. Misi statim pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deorum manus tendens, multa, sed hoc frequentissime clamabat, " Me Caesar incestam putat : qua sacra faciente vicit, triumphavit." Blandiens haec, an irridens, et fiducia sui, an ex contemptu Principis dixerit, dubium est : dixit donec ad supplicium nescio an innocens, certa tanquam innocens ducta est. Quinetiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, haesissetque descendenti stola, vertit se, ac recollegit. Cumque ei canis manum daret, averfata est, et resiliuit ; foedumque contactum, quasi plane a casto puroque corpore novissimum sanctitate rejecit : omnibusque numeris pudoris, *πᾶσι τοῖς εἰχεν εὐχάμῃς ποσὶν*. Praeterea Celer, equus Romanus

omanus, cui Cornelia obiciebatur, cum in comitio vir-
 is caederetur, in hac voce persliterat, " Quid feci ? nihil
 feci." Ardebat ergo Domitianus et crudelitatis et ini-
 mitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris suis
 occultasset Corneliae libertam. Ille ab iis, quibus erat
 urae, praemonetur, si comitium et virgas pati nolle, ad
 confessionem confugeret, quasi ad veniam. Fecit. Locu-
 tus est pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale
 est illud, *καὶ τὰ Πάτερκελος*. Ait enim, " ex advocato nun-
 cius factus sum. Recessit Licinianus." Gratum hoc
 Domitiano, adeo quidem, ut gaudio proderetur, diceret-
 que, " Absolvit nos Licinianus." Adjecit etiam, non esse
 recundiae ejus instandum : ipsi vero permisit, si qua
 esset, ex rebus suis rapere, antequam bona publicarentur,
 exsiliumque molle, velut praemium, dedit. Ex quo ta-
 men postea clementia Divi Nervae translatus est in Sici-
 liam, ubi nunc proficitur, seque de fortuna praefationibus
 indicat. Vides, quam obsequenter paream tibi, qui non
 solum res urbanas, verumetiam peregrinas tam sedulo
 scribo, ut altius repetam. et sane putabam, te, quia tum
 obsuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quam relegatum
 in incestum. Summam enim rerum nunciat fama, non or-
 dinem. Mereor, ut vicissim quid in oppido tuo, quid in
 vicinis agatur (solent enim notabilia quaedam incidere)
 perscribas. Denique quicquid voles : dummodo non mi-
 nus longa epistola nuncia. Ego non paginas tantum, sed
 etiam versus syllabasque numerabo. Vale.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

A Mas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi saepe
 commendas : amabis magis, commendabisque, si
 cognoveris recens ejus factum. Cum in provinciam Quae-
 stor exisset, scribamque, qui sorte obigerat, ante legiti-
 mum salarii tempus amisisset, quod acceperat scribae da-
 turus, intellexit, et statuit subsidere apud se non oportere.
 itaque reversus, Caesarem, deinde, Caesare auctore, Se-
 natum consuluit, quid fieri de salario veller. Parva quae-
 sio, sed tamen quaestio. Heredes scribae sibi, praefecti
 erarii populo vindicabant. Acta causa est, dixit heredum
 advocatus, deinde populi : uterque percommode. Cae-
 cilius

cilius Strabo aerario censuit inferendum: Baebius Macer heredibus dandum. obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego statim feci. quamvis enim abunde sufficiat illi, quod est et a Principe et a Senatu probatus, gaudebit tamen testimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaue ducuntur, mirum in modum assensio et laus a minoribus etiam profecta delectat. Te vero Marcellinus ita reverteretur, ut iudicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod si cognoverit factum suum isto usque penetrasse, necesse est laudis suae spatio, et cursu, et peregrinatione laetetur. etenim nescio quo pacto vel magis homines juvat gloria lata, quam magna. Vale.

XIII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Salvum te in urbem venisse gaudeo, venisti autem si quando alias, nunc maxime mihi desideratus. ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum, quod est in manibus, absolvam. Vereor enim, ne si hanc intencionem jam in fine intermisero, aegre resumam: interim, ne quid festinationi meae pereat, quod sum praesens petiturus, hac quasi praecursoria epistola rogo. Sed prius accipe causas rogandi. [deinde ipsum, quod peto.] Proxime cum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius praetextatus. Huic ego, "Studes?" inquam. Respondit, "Etiam. Ubi? Me-
"diolani. Cur non hic?" Et pater ejus: (erat enim una, atque etiam ipse adduxerat puerum), "Quia nullos hic
"praeceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra, qui patres estis" (et opportune complures patres audiebant) "liberos vestros hic
"potissimum discere." Ubi enim aut jucundius morarentur, quam in patria? aut pudicius continerentur, quam sub oculis parentum? aut minore sumptu, quam domi? Quantulum est ergo collata pecunia conducere praeceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea, quae peregre emuntur (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro republica nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem ejus, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollice-

er, nisi timerem, ne hoc munus meum quandoque am-
 itu corrumpetur : ut accidere multis in locis video, in
 quibus praeceptores publice conducuntur. Huic vitio uno
 remedio occurri potest, si parentibus solis jus condu-
 endi relinquatur, iisdemque religio recte judicandi ne-
 cessitate collationis addatur. Nam qui fortasse de alieno
 negligentes, certè de suo diligentes erunt : dabuntque
 operam, ne a me pecuniam non nisi dignus accipiat, si
 accepturus et ab ipsis erit.. Proinde consentite, conspi-
 rate, majoremque animum ex meo sumite, qui cupio esse
 quamplurimum, quod debeam conferre. Nihil honestius
 praestare liberis vestris, nihil gratius patriae potestis. E-
 ducentur hic, qui hic nascuntur, statimque ab infantia
 natale solum amare, frequentare consuecant. Atque uti-
 nam tam claros praeceptores inducatis, ut finitimis oppidis
 studia hinc petantur, utque nunc liberi vestri aliena in lo-
 ca, ita mox alieni in hunc locum confluant ! Haec putavi
 altius, et quasi a fonte repetenda : quo magis scieres,
 quam gratum mihi foret, si susceperis, quod injungo.
 Injungo autem, et pro rei magnitudine rogo, ut ex copia
 studiosorum, quae ad te ex admiratione ingenii tui con-
 venit, circumspicias praeceptores, quos sollicitare possimus :
 sub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam.
 Omnia enim libera parentibus servo. Illi judicent, illi
 eligant : ego mihi curam tantum, et impendium vindico.
 Proinde, si quis fuerit repertus, qui ingenio suo fidat, eat
 sub hac lege, ut hinc nihil aliud certum, quam fiduciam
 meam ferat. Vale.

XIV. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

TU fortasse orationem, ut solès, et flagitas, et exspectas :
 at ego quasi ex aliqua peregrina delicataque merce,
 usus meos tibi prodo. Accipies cum hac epistola hende-
 asyllabos nostros : quibus nos in vehiculo, in balineo, in-
 ter coenam oblectamus otium temporis. his jocamur, lu-
 rimus, amamus, dolemus, querimur, irascimur : descri-
 vimus aliquid modo pressius, modo elatius : atque ipsa
 varietate tentamus efficere ; ut alia aliis, quaedam fortasse
 omnibus placeant. Ex quibus tamen, si nonnulla tibi pe-
 rulantiora paullo videbuntur, erit eruditionis tuae cogitare,

summos illos et gravissimos viros, qui talia scripserunt, non modo lascivia rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisse: quae nos refugimus, non quia severiores, (unde enim?), sed quia timidiore sumus. Scimus alioquin huius opusculi illam esse verissimam legem, quam Catullus expressit:

“ Nam castum esse decet pium poetam

“ Ipsum, versiculos nihil necesse est:

“ Qui tunc denique habent salem et leporem,

“ Si sunt molliculi, et parum pudici.”

Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes aestimare, quod malui omnia a te pensitari, quam electa laudari. Et sane, quae sunt commodissima, desinunt videri, cum paria esse coeperunt. Praeterea sapiens subtilisque lector non debet diversis conferre diversa, sed singula expendere nec deterius alio putare, quod est in suo genere perfectum. Sed quid ego plura? nam longa praefatione vel excusare vel commendare ineptias, ineptissimum est. Unum illud praedicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inscribere, hendecasyllabi, qui titulus sola metri lege consistit. Proinde siue epigrammata, siue idyllia, siue eclogas, siue (ut multi) poemata, seu quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego tantum hendecasyllabo praesto. A simplicitate tua peto, quod de libello meo disturus es aliis, mihi dicas. neque est difficile, quod postulo. Nam si hoc opusculum nostrum, aut potissimum esset, aut solum, fortasse posset durum videri dicere, Quare quod agas: molle et humanum est, habes quod agas. Vale.

XV. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SI quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius, et bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum arcta familiaritate complexus est. Proinde, si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentire cum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam hoc quoque functus est optimi civis officio, quod foecundum

ritate uxoris large frui voluit eo seculo, quo plerisque
etiam singulos filios orbitatis praemia graves faciunt : qui-
bus ille despectis, avi quoque nomen assumpsit. Est enim
avus et quidem ex Satorio Firmo, quem diliges, ut ego, si,
ut ego, propius inspexeris. Haec eo pertinent, ut scias,
quam copiosam, quam numerosam domum uno beneficio
tibi obligaturus : ad quod petendum, voto primum, deinde
bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi,
prominamurque in proximum annum consulatum. Ita nos
virtutes tuae, ita judicia Principis augurari volunt. Con-
currit autem, ut sit eodem anno quaestor maximus
ex liberis Rufi Asinius Bassus, juvenis (nescio an di-
cam, quod me pater et sentire et dicere cupit, adolescen-
tis verecundia vetat) ipso patre melior. Difficile est, ut
mihi de absente credas, quanquam credere soles omnia,
tantum in illo industriae, probitatis, eruditionis, ingenii,
studii, memoriae denique esse, quantum expertus invenies.
Vellem tam ferax seculum bonis artibus haberemus, ut ali-
quos Basso praeferre deberes. Tum ego te primus hor-
tarer, moneremque, circumferres oculos, ac diu pensitares,
quem potissimum eligeres. Nunc vero : sed nihil volo de
amico meo arrogantius dicere, hoc solum dico, dignum
esse juvenem, quem more majorum in filii locum assumas.
Debent autem sapientes viri, ut tu, tales quasi liberos a
republica accipere, quales a natura solemus optare. De-
corus erit tibi consuli quaestor patre praetorio, propinquis
consularibus : quibus iudicio ipsorum, quanquam adole-
scentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento est.
Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio : et an-
te omnia, si festinare videor, ignosce : primum, quia vo-
tis suis amor plerumque praecurrit : deinde quod in ea
civitate, in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur,
quae legitimum tempus expectant, non matura, sed sera
sunt : in summa, quod rerum, quas assequi cupias, prae-
sumptio ipsa jucunda est. Revereatur jam te Bassus ut
consulem : tu dilige illum, ut quaestorem : nos denique,
utriusque vestrum amantissimi, duplici laetitia perfruamur.
Etenim cum sic te, sic Bassum diligamus, ut et illum cu-
juscumque, et tuum quemcumque quaestorem in petendis
honoribus omni ope, labore, gratia simus juvaturi, per-
quam jucundum nobis erit, si in eundem [juvenem] stu-
dium

dium nostrum et amicitiae meae et consulatus tui ratio contulerit : si denique precibus meis tu potissimum adjutor accesseris, cujus et suffragio senatus libentissime indulgeat, et testimonio plurimum credat. Vale.

XVI. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

GAUDE meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proxime cum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos judices, non fuit : tanta stipatione cetera tenebantur. Ad hoc quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, ut in frequentia solet fieri, sola velatus toga perstitit, et quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, sed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidiae nostrae praetendamus alienam. Sunt qui audiunt, sunt qui legant, nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO SUO S.

ET admones, et rogas, ut suscipiam absentis Corelliae causam contra C. Caecilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago : quod rogas, queror. admoneri enim debeo, ut sciam, rogari non debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corelli filiam dubitem ? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non plane familiaris, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse, cui destinatus est, honor : cujus nobis hoc major habenda reverentia est, quod jam illo functi sumus. Naturale est enim, ut ea, quae quis adeptus est ipse, quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Corelli filiae, omnia ista frigida et inania videntur. Obversatur oculis ille vir, quo neminem aetas nostra graviolem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit : quem ego cum ex admiratione diligere coepissem, quod evenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus. Nihil a me ille secretum, non joculari, non serium, non triste, non laetum. Adolescentulus eram, et jam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere)

reverentia,

reverentia, ut aequali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator, et testis: ille in inchoandis deductor et comes: ille in gerendis consiliator et rector: ille denique in omnibus officiis nostris, quanquam et imbecillus et senior, quasi juvenis et validus conspiciebatur. Quantum ille famae meae domi, in publico, quantum etiam apud Principem adstruxit? Nam cum forte de bonis juvenibus apud Nervam Imperatorem sermo incidisset, et plerique me laudibus ferrent: paullisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat: deinde gravitate, quam noras, "Neceffe est" (inquit) "parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit." Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non sapientissime, cum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quin etiam moriens, filiae suae (ut ipsa solet praedicare), "Multos quidem amicos" (inquit) "tibi in longiore vita paravi, praecipuos tamen Secundum, et Cornutum." Quod dum recorder, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentissimi viri destituisse. Quare ego vero Corelliae adero promptissime, nec subire offensas recusabo: quamquam non solum veniam me, verum etiam laudem apud istum ipsum, a quo, ut ais, nova sis fortasse, ut feminae, intenditur, arbitror consecutum, si haec eadem in actione latius scilicet, et uberius, quam epistolarum angustiae sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quanto opere mirer epigrammata tua Graeca, quam quod quaedam aemulari Latine, et exprimere tentavi? In deperius tamen. Accidit hoc, primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, ac potius, ut Lucretius ait, egestate patrii sermonis. Quod si haec, quae sunt et Latina, et Graeca, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiae, quae et a te, et Graece proferuntur? Vale.

XIX. C. PLINIUS HISPULLAE SUAE S.

CUM sis pietatis exemplum, fratremque optimum et amantissimum tui pari caritate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantum amitae ejus, verum etiam jam patris amissi affectum repraesentantes, non dubito, maximo tibi gaudio fore, cum cognoveris dignam patre, dignam re, dignam avo evadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, leſtitat, ediscit etiam. Qua illa sollicitudine, cum videor acturus, quanto, cum egi, gaudio afficitur? Disponit, qui nuncient sibi, quem assensum, quos clamores excitarim, quem eventum judicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo, discreta velo, fedit, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat etiam, formatque cithara, non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis majoremque in dies futuram esse concordiam. Non enim aetatem meam aut corpus, quae paullatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis praeceptis institutam: quae nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quae denique amare me ex tua praedicatione consueverit. Nam quum matrem meam parentis vice dilexeris, me quoque a pueritia statim formare, laudare, talemque, qualis nunc uxori meae videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod illam mihi, illa, quod me sibi dederis, quasi invicem elegeris. Vale.

XX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Quid senferim singulis libris tuis, notum tibi, ut quemque perlegeram feci. Accipe nunc, quid de universis generaliter judicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, et cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul, dolorisque velis latissime vectus es, et horum utrumque invicem adjumento fuit. Nam dolori

dolori sublimitatem et magnificentiam ingenium; ingenio
im et amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI. C. PLINIUS VELIO CEREALI SUO S.

TRistem et acerbum casum Helvidiarum sororum!
utraque a partu, utraque filiam enixa decessit. Af-
fector dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi
infectuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore pri-
mo foecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quae
sunt parentibus statim, et dum nascuntur, orbatae. An-
gor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine.
Nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissime
diligo, ut actione mea, librisque testatum est: cui nunc
unus ex tribus liberis superest, domumque pluribus admi-
niculis paullo ante fundatam desolatus fulcit, ac sustinet.
Magno tamen fomento dolor meus acquiescet, si hunc sal-
tem fortem et incolumem, paremque illi patri, illi avo
fortuna servaverit. Cujus ego pro salute, pro moribus,
hoc sum magis anxius, quod unicus factus est. Nosti in
amore mollitiem animi mei, nosti metus. Quo minus te
mirari oportebit, quod plurimum timeam, de quo pluri-
mum spero. Vale.

XXII. C. PLINIUS RUFO SUO S.

Interfui Principis optimi cognitioni, in consilium assum-
ptus. Gymnicus agon apud Viennenses ex cuiusdam
testamento celebrabatur. Hunc Tribonius Rufinus, vir egre-
gius, nobisque amicus, in duumviratu tollendum, abolen-
dumque curavit. Negabatur ex auctoritate publica fecisse.
Egit ipse causam non minus feliciter, quam diserte. Com-
mendabat actionem, quod tanquam homo Romanus, et
bonus civis in negotio suo mature et graviter loquebatur.
Quum sententiae perrogarentur, dixit Junius Mauricus
(quo viro nihil firmitus, nihil verius) non esse restituendum
Viennensibus agona: adjecit, "Vellem etiam Romae
tollī posset:" constanter, inquis, et fortiter. Quidni?
sed hoc a Maurico novum non est. Idem apud Nervam
imperatorem non minus fortiter. Coenabat Nerva cum
Mauriciis: Vejento proximus, atque etiam in sinu recumbe-
bat.

bat. Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui luminibus captus, ingenio saevo mala caecitatis addiderat. Non verebatur, non erubescibat, non miserebatur. Quo saepius a Domitiano non secus ac tela, quae et ipsa caeca et improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De huius nequitia, sanguinariisque sententiis, in commune omnes super coenam loquebantur. cum ipse Imperator, "Quid putamus passurum fuisse, si viveret?" et Mauricus, "Nobiscum coenaret." Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, ut noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos residunt, nostra late vagantur. Utque in corporibus, sic in imperio gravissimus est morbus, qui a capite diffunditur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS BASSO SUO S.

Magnam cepi voluptatem, cum ex communibus amicis cognovi, te, ut sapientia tua dignum est, et disponere otium, et ferre, habitare amoenissime, et nunc terra, nunc mari corpus agitare: multum disputare, multum audire, multum lectitare: quumque plurimum scias, quotidie tamen aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum, qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexit, totumque se Reipublicae quamdiu decebat, obtulerit. Nam et prima vitae tempora, et media patriae, extrema nobis impertire debemus, ut ipsae leges monent, quae maiorem annis LX. otio reddunt. Quando mihi licebit? quando per aetatem honestum erit imitari istud pulcherrimae quietis exemplum? quando secessus mei, non desidia nomen, sed tranquillitatis accipiet? Vale.

XXIV. C. PLINIUS VALENTI SUO S.

Proxime cum apud centumviros [in quadruplici iudicio] dixissem, subiit recordatio egisse, me juvenem, aequè in quadruplici. Processit animus, ut solet, longius: coepi reputare, quos in hoc iudicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram, qui in utroque dixissem: tantas conversiones, aut fragilitas mortalitatis, aut fortuna

ne mobilitas facit. Quidam ex his, qui tunc egerant, recesserunt, exsulant alii : huic aetas, et valetudo silentium suavit : hic sponte beatissimo otio fruitur : alius exequitum regit : illum civilibus officiis Principis amicitia tenuit. Circa nos ipsos quam multa mutata sunt ? studiis processimus : studiis periclitati sumus : rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiae, bonorum consuerunt, iterumque profunt. Si computes annos, exiguum tempus : si vices rerum, aevum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, cum videamus, tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas communicare, iisdemque te vel praeceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo, quae ratio hujus epistolae fuit. Vale.

XXV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Cripseram tibi verendum esse, ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret. Factum est. proximis comitiis in quibusdam tabellis multa jocularia, atque etiam aeda dictu : in una vero pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inventa sunt. Excanduit Senatus, magnoque clamore ei, qui scripsisset, iratum Principem ut comprecatus : ille tamen sefellit, et latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat ? qui denique omnino in Senatu dicax, et urbanus, et bellus est ? Tantum licentiae pravis ingeniis adhibuit illa fiducia ? “ Quis enim sciet ? ” poposcit tabellas, illum accepit, demisit caput, neminem veretur, se committit. Inde ista ludibria, scena et pulpito digna. Quo te moneo ? quae remedia conquiras ? ubique vitia remediis certiora. ἀλλὰ ταῦτα τῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀλλοι μελήσει. Cui cultum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit haec ultra iners, sed tamen effrenata petulantia. Vale.

XXVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Etis, ut libellos meos, quos studiosissime comparasti, legendos recognoscendosque curem : faciam. Quid enim

enim suscipere libentius debeo, te praesertim exigente? Nam quum vir gravissimus, doctissimus, disertissimus, super haec occupatissimus, maximae provinciae praefuturus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum, quanto opere mihi providendum est, ne te haec pars sarcinarum, tantam quam super vacua, offendat? Adnitar ergo primum, ut comites istos quam commodissimos habeas: deinde, ut re- versus invenias, quos illis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

Tertius dies est, quod audiavi recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. poemata appellat. multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa tenere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis puto nihil generis ejusdem absolutius scriptum, nisi forte me fallit, aut amor ejus, aut quod me ipsum laudibus vexit. Nam lemma sibi sumpsit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo iudicii mei te iudicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, et jam explicui:

- “ Canto carmina versibus minutis,
- “ His, olim quibus et meus Catullus,
- “ Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?
- “ Unus Plinius est mihi priores.
- “ Mavult versiculos, foro relicto,
- “ Et quaerit quod amet, putatque amare.
- “ Ille ô Plinius, ille, quot Catones!
- “ I nunc quisquis amas, amare noli.”

Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam expressa. Ad hunc gustum totum librum repromitto, quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim amicum venem, et temporibus nostris gratulare pro ingenio, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurrinna, cum Antonino: quorum alteri affinis, utrique contubernalis est. Possis ex hoc facere conjecturam, quam emendatam

commendatus adolescens, qui a gravissimis senibus sic amatur.
Est enim illud verissimum :

—— Γινώσκων, ὅτι
Τοῦτός ἐστιν, οἷσπερ ἦδεται ξυνών.

Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Erennius Severus, vir doctissimus, magni aestimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis, et Titi Cassii : petitque, si sunt istic, ut esse credibile est, exscribendas, pingendasque delegem. Quam curam tibi potissimum injungo : primum, quia desiderii meis amicissime obsequeris : deinde, quia ibi studiorum summa reverentia, summus amor studioforum : postremo, quod patriam tuam, omnesque, qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris, et diligis. Peto autem, ut pictorem quam diligentissimum assumas. Nam quum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo, ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare. Vale.

XXIX. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

EIA tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil est, quod in dexteram aurem fiducia mei dormias : non impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos praetor, acer et fortis vir, mulctam dixit, etiam Senatori. Egit ille in Senatu causam suam : egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est mulcta, sed timuit, sed rogavit, sed opus venia fuit. Dices, Non omnes praetores tam severi. Falleris. Nam vel instituere, vel reducere ejusmodi exemplum, non nisi severi : institutum, reductumve exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX. C. PLINIUS LICINIO SURAE SUO S.

Attuli tibi ex patria mea pro munusculo quaestionem, altissima eruditione dignissimam. Fons oritur in
H 2 monte,

monte, per saxa decurrit, excipitur coenatiuncula manu facta. Ibi paullum retentus in Larium lacum decidit. Huius mira natura. Ter in die stasis auctibus, ac diminutionibus crescit, decrescitque. Cernitur id palam, et cum summa voluptate deprehenditur. Juxta recumbis et vesceris: atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille certis dimensisque momentis vel subtrahitur vel assurgit. Annulum, seu quid aliud ponis in sicco, alluitur sensim, ac novissime operitur: detegitur rursus, paulatimque deferitur. Si diutius observes, utrumque iterum ac tertio videas. Spiritusne aliquis occultior os fontis et fauces modo laxat, modo includit, prout illatus occurrit, aut decessit expulsus? Quod in ampullis ceterisque generis ejusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patens exitus. Nam illa quoque, quanquam prociatque vergentia, per quasdam obluctantis animae moras crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt. An, quae Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur aut resorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur vel erigitur? An, ut flumina, quae in mare deferuntur, adversantibus ventis, obvioque aestu retorquentur, ita est aliquid, quod huius fontis excursus [per momenta] repercutiat? An latentibus venis certa mensura, quae dum colligit, quod exhauserat, minor rivus et pigrior: cum collegit, agilior majorque profertur? An, nescio quod libramentum abditum et caecum, quod cum exinanitum est, suscitatur et elicit fontem: quum repletur, moratur, et strangulat? Scrutare tu causas, (potes enim), quae tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi, quod efficitur. Vale.

LIBER V.

I. C. PLINIUS SECUNDUS SEVERO SUO S.

LEgatum mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Grattilla, exheredato filio Assudio Curiano, heredem reliquerat me: dederat coheredes Sertorium Severum, praetorium

praetorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque praejudicio juvarem: eandem tacita conventionem salvam mihi pollicebatur. Respondebam, non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere secreto. Praeterea, non esse satis honestum donare et locupleti et orbo. In summam, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si inique exheredatum mihi liqueret. Ad hoc ille: "Rogo cognoscas." Cunctatus paullum, "Faciam," inquam, "neque enim video, cur ipse me minorem putem, quam tibi videor. Sed jam nunc memento, non defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit, secundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles," ait: "voles enim quod aequissimum." Adhibui in consilium duos, quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Corellium et Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus, quae pro se putabat. Respondi paucis ego. Neque enim aderat alius, qui defunctae pudorem tueretur. Deinde secessi, et ex consilii sententia, "Videtur," inquam, "Curiane, mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi." Post hoc ille cum ceteris subscripsit centumvirale iudicium, mecum non subscripsit. Appetebat iudicii dies. Coheredes mei componere et transigere cupiebant: non dissidentia causae, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumvirali iudicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus obijci et Gratillae amicitia et Rustici posset: rogant me, ut cum Curiano loquar. Convenimus in aedem Concor-tiae. Ibi ego, "Si mater," inquam, "te ex parte quarta scripsisset heredem, num queri posses? Quid si heredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhaussisset, ut non amplius apud te, quam quarta remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si exheredatus a matre, quartam partem ab heredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo. Scis te non subscripsisse mecum, et jam biennium transisse, omniaque me usucepisse. Sed ut te coheredes mei tractabiliorem experiantur, utque tibi nihil abstulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem." Tuli fructum non conscientiae modo, verum etiam famae. Ille ergo Curianus legatum mihi

reliquit : et factum meum (nisi forte blandior mihi) at-
tiquum nobili honore signavit. Haec tibi scripsi, quia de
omnibus, quae me vel delectant vel angunt, non aliter te-
cum quam mecum loqui soleo : deinde, quod durum ex-
istimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate, quam
ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil
mea intersit, an his, quae honeste fecisse me credo, testi-
ficatio quaedam, et quasi praemium accedat. Vale.

II. C. PLINIUS FLACCO SUO S.

ACcepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem cal-
culum ponere, nec urbis copiis ex Laurentino, nec
maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo
epistolas steriles, et simpliciter ingratas : ac ne illam que-
dam soletiam [Diomedis] in permutando munere imi-
tantes. Sed, quae facilitas tua, hoc magis dabis veniam,
quod se non mereri fatentur. Vale.

III. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

CUM plurima officia tua mihi grata et jucunda sunt,
tum vel maxime, quod me celandum non putasti,
fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque ser-
monem, eumque diversitate iudiciorum longius processisse
existisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non im-
probarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent,
quod haec scriberem recitareique. Quibus ego, ut au-
geam meam culpam, ita respondeo. Facio nonnunquam
versiculos severos parum, facio comoedias, et audio, et
specto mimos, et lyricos lego, et Sotadicos intelligo : ali-
quando praeterea rideo, jocor, ludo ; utque omnia in-
noxiae remissionis genera breviter amplectar, homo sum.
Nec vero moleste fero, hanc esse de moribus meis existi-
mationem, ut, qui nesciunt talia doctissimos, gravissimos,
sanctissimos homines scriptitasse, me scribere mirentur.
Ab illis autem, quibus notum est, quos quantosque au-
ctores sequar, facile impetrari posse confido, ut errare me,
sed cum illis finant, quorum non seria modo, verum etiam
lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem
viventium, ne quam in speciem adulationis incidam, no-
minabo),

inabo), sed ego verear, ne me non satis deceat, quod recitavit M. Tullium, Caium Calvum, Asinium Pollionem, Marcum Messalam, Q. Hortensium, M. Brutum, L. Syllam, Quintum Catulum, Quintum Scaevolam, Servium Sulpitium, Varronem, Torquatum, immo Torquatos, C. Memmium, Lentulum, Gaetulicum, Annaeum Senecam, et proxime Verginium Rufum: et si non sufficiunt exempla privata, Divum Julium, Divum Augustum, Divum Nervam, T. Caesarem? Neronem enim transeo, quamvis sciam, non corrumpi in deterius, quae aliquando etiam a malis, sed honesta manere, quae saepius a bonis sunt. Inter quos vel praecipue numerandus est P. Virgilius, Corn. Nepos, et prius Accius Enniusque. Non quidem hi Senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito tamen, quod illi an fecerint, nescio: etiam; sed illi iudicio suo poterant esse contenti: mihi modestior constantia est, quam ut satis absolutum putem, quod a me probetur. Itaque has recitandi causas sequor. Primum, quod ipse qui recitat, aliquanto acrius scriptis suis auditorum reverentia intendit: deinde, quod, de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit. Multa etiam a multis admonetur, et si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, silentio, quae satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeo, si cui forte eorum, qui interfuerunt, curae fuerit eadem illa legere, intelliget me quaedam aut commutasse, aut praeterisse, fortasse etiam ex suo iudicio, quamvis ipse nihil dixerit mihi. Atque haec ita disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocaverim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

RES parva, sed initium non parvae. Vir praetorius Sollers a Senatu petit, ut sibi instituere in agris suis nundinas permetteretur. Contradixerunt Vicentini legati: adfuit Tuscilius Nominatus. dilata causa est. alio Senatu Vicentini sine advocato intraverunt: Dixerunt "se deceptos," lapsae verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati a Nepote Praetore, "quem docuissent?" responderunt,

sponderunt, "quem prius." Interrogati, "an tunc gratias adfuisset?" responderunt, "Sex millibus nummum." An rursus aliquid dedissent: dixerunt, "mil-le denarios." Nepos postulavit, ut Nominatus induceretur. Haecenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacta tantum, et omnino commota, latissime serpunt. Erexī aures tuas. quamdiu nunc oportet, quam blande roges, ut reliqua cognoscas, si tamen non ante ob haec ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

V. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Nunciatum mihi est, C. Fannium decessisse: qui nuncius me gravi dolore confundit. Primum, quod amavi hominem elegantem, et disertum: deinde, quod iudicio ejus uti solebam. Erat enim natura acutus, usque exercitatus, varietate promptissimus. Angit me super ista casus ipsius. Decessit veteri testamento. Omisit, quod maxime diligebat: profectus est, quibus offensior erat. Sed hoc utcunque tolerabile: gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum, aut relegatorum a Nerone: et jam tres libros absolverat subtiles, et diligentes, et Latinos, atque inter sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliqua perficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper et immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti, quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidie finiunt, qui vero posteros cogitant, et memoriam suorum operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quae semper inchoatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius, quod accidit, multo ante praesensit. Visus est sibi per nocturnam quietem jacere in lectulo suo composuit in habitu studentis, habere ante se scrinium, ita solebat. Mox imaginatus est venisse Neronem, in toro resedisse: prompsisse primum librum, quem de sceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revolvisse: idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expavit, et sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset

li legendi : et fuit idem. Quod me recordantem mis-
ratio subit, quantum vigiliarum, quantum laboris exha-
uit frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea scri-
pta. Nec dubito, te quoque eadem cogitatione terreri
pro istis, quae inter manus habes. Proinde dum suppetit
ita, enitamur, ut mors quam paucissima, quae abolere
possit, inveniat. Vale.

VI. C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

A Mavi curam et sollicitudinem tuam, quod cum audis-
ses, me aestate Tuscos meos petiturum, ne facerem
uasisti, dum putas insalubres. Est sane gravis, et pestilens
era Tuscorum, quae per littus extenditur : sed hi pro-
cul a mari recesserunt, quin etiam Apennino, saluberrimo
montium, subjacent. Atque adeo, ut omnem pro me
metum ponas, accipe temperiem coeli, regionis situm,
villae amoenitatem, quae et tibi auditu, et mihi relatu
suavida erunt. Coelum est hyeme frigidum, et gelidum.
myrtos, oleas, et quae alia assiduo tepore laetantur, asper-
natur ac respuit : laurum tamen patitur, atque etiam ni-
vidissimam profert. interdum, sed non saepius, quam sub
urbe nostra, necat. Aestatis mira clementia. Semper
per spiritu aliquo movetur, frequentius tamen auras, quam
ventos habet. Hinc senes multi. videas avos, proavos-
que jam juvenum. Audias fabulas veteres, sermonesque
majorum : cumque veneris illo, putes alio te seculo natum.
Regionis forma pulcherrima, imaginare amphitheatrum
aliquod inmensum, et quale sola rerum natura possit ef-
ingere. Lata et diffusa planities montibus cingitur : mon-
tes summa sui parte procera nemora et antiqua habent.
frequens ibi et varia venatio : inde caeduae silvae cum
solo monte descendunt : has inter pingues, terrenique
colles, (neque enim facile usquam saxum, etiam si quae-
ratur, occurrit), planissimis campis fertilitate non cedunt,
primamque messem serius tantum, sed non minus perco-
quunt. Sub his per latus omne vineae porriguntur, unam-
que faciem longe lateque contexunt. Quarum a fine,
quoque quasi margine, arbusta nascuntur : prata inde,
campique. Campi, quos nonnisi ingentes boves et for-
tissima aratra perfringunt : tantis glebis tenacissimum so-
lum,

lum, cum primum profecatur, adfurgit, ut nono demum
 fulco perdometur. Prata florida et gemmea, trifolium
 aliasque herbas, teneras semper et molles, et quasi novae
 alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur. Sed ubi
 aquae plurimum, palus nulla : quia devexa terra quicquid
 liquoris accepit : nec absorbit, effundit in Tiberim.
 Medios ille agros secat : navium patiens, omnesque fruges
 devehit in urbem, hyeme duntaxat, et vere. Aestate sum-
 mittitur, immensique fluminis nomen arenti alveo deserit,
 autumnno refumit. Magnam capies voluptatem, si huius
 regionis situm ex monte prospexeris. Neque enim terra
 tibi, sed formam aliquam ad eximiam pulchritudinem pi-
 ctam videberis cernere. Ea varietate, ea descriptione
 quocumque inciderint oculi, reficientur. Villa in colle
 imo sita prospicit quasi ex summo, ita leniter et sensim
 clivo fallente, confurgit, ut cum adscendere te non poteris,
 sentias adscendisse. A tergo Apenninum, sed longius ha-
 bet. Accipit ab hoc auras quamlibet fereno et placido
 die, non tamen acres, et immodicas, sed spatio ipso laesas
 et infractas. magna sui parte meridiem spectat, aestivum-
 que solem ab hora sexta, hibernum aliquanto maturius,
 quasi invitat in porticum latam, et prominulam. Multa
 in hac membra : atrium etiam ex more veterum. Ante
 porticum xystrus concisus in plurimas species, distinctusque
 buxo : demissus inde, pronusque pulvinus, cui bestiarum
 effigies invicem adversas buxus inscripsit. Acanthus in
 plano mollis, et pene dixerim liquidus. Ambit hunc am-
 bulatio, pressis varieque tonsis viridibus inclusa : ab his
 gestatio in modum circi, quae buxum multiformem, he-
 milisque, et retentas manu arbusculas circumit. omnia
 maceria muniuntur : hanc gradata buxus operit et subtra-
 hit. Pratum inde non minus natura, quam superiora illa
 arte visendum. Campi deinde porro, multaque alia pra-
 tia et arbusta. A capite porticus triclinium excurrit, val-
 vis xystrum desinentem, et protinus pratum, multumque
 ruris videt fenestris. Hac latus xystrus et quod prole
 villae, hac adjacentis hypodromi nemus, comasque prole
 spectat. Contra mediam fere porticum diaera paullum re-
 cedit, cingit areolam, quae quatuor platanis inumbratur.
 Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumjectasque
 platanos, et subiecta platanis leni adspergine fovet.

in hac diaeta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, sonum excludit : junctaque et quotidiana amicorum coenatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia, quae porticus adspicit. Est et aliud cubiculum a proxima platano, viride et umbrosum, marmore excultum podio tenus : nec cedit gratiae marmoris, ramos, insidentesque ramis aves imitata pictura ; cui subest fonticulus : in hoc fonte crater, circa siphunculi plures miscent jucundissimum murmur. In cornu porticus amplissimum cubiculum a triclinio occurrit : aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum, sed ante piscinam, quae fenestris servit ac subjacet, strepitu visuque jucundum. Nam ex edito desiliens aqua, suscepta marmore albescit. Idem cubiculum hyeme tepidissimum, quia plurimo sole perfunditur. Cohæret hypocauston, et, si dies nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde apodyterium balinei laxum et hilare excipit cella frigidaria, in qua baptisterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piscina est : in proximo puteus, ex quo possis rursus adstringi, si poeniteat teporis. Frigidariae cellae connectitur media, cui sol benignissime praesto est, caldariae magis. prominet enim. in hac tres descensiones : duae in sole, tertia a sole longius, a luce non longius. Apodyterio superpositum est sphaeristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Non procul a balineo scalae, quae in cryptoporticum ferunt, prius ad diaetas tres. harum alia areolæ illæ, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet, diversasque cœli partes, ut prospectus, habet. In summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hypodromum, vineas, montes intuetur. Jungitur cubiculum obvium soli maxime hiberno. hinc oritur diaeta, quae illae hypodromum adnectit. hæc facies, hic visus a fronte. A latere aestiva cryptoporticus in edito posita, quae non adspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium saluberrimum adflatum ex Apennini vallibus recitat. Post latissimis fenestris vineas, valvis aequae vineas, sed per cryptoporticum quasi admittit. A latere triclinii, quod fenestris caret, scalae convivio utilia, secretiore amitu suggerunt. In fine cubiculum, cui non minus jucundum prospectum cryptoporticus ipsa, quam vineae praebent.

Subest

Subest cryptoporticus subterraneae similis, aestate inclusio frigore riget : contentaque aëre suo nec desiderat auras, nec admittit. Post utramque cryptoporticum, unde triclinium desinit, incipit porticus : ante medium diem, hierna : inclinato die, aestiva : hac adeuntur diaetae duae, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, ut circumit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc dispositionem, amoenitatemque tectorum longe lateque praecedunt hypodromus : medius patescit, statimque intrantium oculis totus offertur. Platanis circumitur : illae hederæ vestiuntur, utque summae suis, ita imae alienis frondibus virent. Hedera truncum et ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat. Has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbraeque platanorum suam confert. Rectus hic hypodromi limes in extrema parte hemicyclio frangitur, mutatque faciem : cupressis ambitur, et tegitur, densiore umbra opacior, nigriorque : interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo, multiplicique curvamine, recto limiti redditur, nec huius uni. Nam viae plures intercedentibus buxis dividuntur, alibi prætulum, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille descripta, literas interdum, quae modo nomen domini dicunt, modo artificis : alternis metulae surgunt, alternis inserta sunt poma, et in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio. Medium spatium brevioribus utrimque platanis adornatur. Post has, acanthus hinc inde labricus et flexuosus, deinde plures figurae, pluraque nomina. in capite stibadium candido marmore, vite protegitur. vitem quatuor columellae Carystiae subeunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere, siphunculis effluit, cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium graviorque coenatio margini imponitur, levior navicularum et avium figuris innatans circumit : contra fons egerit aquam et recipit. nam expulsa in altum in se cadit, junctisque hiatibus et absorbetur et tollitur. E regione stibadii adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. Marmore splendet, valvis in viridia prominet, et exit : alia viridia

ia superioribus inferioribusque fenestris suspicit, despici-
 que. Mox zotheca refugit quasi in cubiculum idem at-
 que aliud. Lectus hic et undique fenestrae, et tamen lu-
 men obscurum, umbra premente. Nam laetissima vitis
 per omne tectum in culmen nititur et adscendit. Non
 locus ibi, quam in nemore jaceas : imbrem tantum tan-
 quam in nemore non sentias. Hic quoque fons nascitur,
 simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia e
 marmore, quae ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum,
 juvant. Fonticuli sedilibus adjacent, per totum hypodro-
 mum dulces strepunt rivi, et qua manus duxit, sequuntur.
 His nunc illa viridia, nunc haec, interdum simul omnia la-
 tentur. Vitassem jamdudum, ne viderer argutior, nisi
 proposuissom omnes angulos tecum epistola circumire. Ne-
 que enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod
 visenti non fuisset : praesertim cum interquiescere si
 beret, depositaque epistola, quasi residere saepius
 posses. Praeterea indulsi amori meo. Amo enim, quae
 maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In
 amnam (cur enim non aperiā tibi vel iudicium meum
 vel errorem ?), primum ego officium scriptoris existimo,
 titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid
 ceperit scribere : sciatque, si materiae immoratur, non
 se longum : longissimum, si aliquid arcessit atque attra-
 hit. Vides, quot versibus Homerus, quot Virgilius ar-
 cha, hic Aeneae, Achillis ille, describat : brevis tamen
 perque est, quia facit quod instituit. Vides, ut Aratus
 minutissima etiam sidera consuetetur et colligat, modum
 tamen servat. Non enim excursus hic ejus, sed opus i-
 tem est. Similiter nos, ut parva magnis, cum totam
 illam oculis tuis subjicere conemur, si nihil inductum et
 quasi devium loquimur, non epistola, quae describit, sed
 illa, quae describitur, magna est. Verum illuc, unde
 epi ; ne secundum legem meam jure reprehendar, si
 major fuero in hoc, in quod excessi. Habes causas, cur
 Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis, Praenestinisque
 praepōnam. Nam super illa, quae retuli, altius ibi
 sum, et pinguius, eoque securius : nulla necessitas to-
 ne, nemo arcessitor ex proximo. Placida omnia et quie-
 scētia, quod ipsum salubritati regionis, ut purius coelum,
 aēr liquidior, accedit : ibi animo, ibi corpore mixime
 valeo.

98 PLINII EPISTOLARUM

valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt, usque adhuc certe neminem ex his, quos eduxeram mecum (venia facta dicto), ibi amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco servant. Vale.

VII. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

NEC heredem institui, nec praecipere posse rempublicam constat: Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem reipublicae nostrae, deinde pro quadrante praeceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si jus adspicias, irritum: si defuncti voluntatem, ratum et firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem jurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior jure est, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire. An cui de meo festertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paullo amplius tertiam partem ex adventitio denegem? Scio te quoque a iudicio meo non abhorrire, cum eandem rempublicam ut civis optimus diligas. Velim ergo cum proxime decuriones contrahentur, quid sit juris indices, parce tamen et modeste: deinde subjungas, nos quadringenta millia offerre, sicut praecepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas, nostrum tantum obsequium vocetur. Haec ego scribere publice superfedi: primum, quod memineram pro necessitudine amicitiae nostrae, pro facultate prudentiae tuae, et debere te et posse, perinde meis, ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur: epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII. C. PLINIUS CAPITONI SUO S.

SUades, ut historiam scribam, et suades non solus: moliti hoc me saepe monuerunt, et ego volo; non quia commodum facturum esse confidam (id enim temere credas, nisi expertus), sed quia mihi pulchrum imprimis videtur, non pati occidere, quibus aeternitas debeatur, aliorumque famam

nam cum sua extendere. Me autem nihil aequae, ac diu-
rnatitatis amor et cupido sollicitat : res homine dignifi-
camae, praesertim qui nullius sibi conscius culpaе, potes-
tatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac no-
ctibus cogito,

“ — Si qua me quoque possim

“ Tollere humo.”

Id enim voto meo sufficit : illud supra votum,

“ — Victorque virum volitare per ora.

“ Quanquam ô !

Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri vide-
tur ; orationi enim et carmini parva gratia, nisi eloquen-
tia est summa : historia quoquo modo scripta delectat.
Sunt enim homines natura curiosi, et quamlibet nuda re-
rum cognitione capiuntur, ut qui sermunculis etiam fa-
bellisque ducantur. Me vero ad hoc studium impellit do-
mesticum quoque exemplum. Avunculus meus, idem-
que per adoptionem pater, historias, et quidem religiosissi-
me, scripsit. Invenio autem apud sapientes, honestissi-
mum esse, majorum vestigia sequi, si modo recto itinere
praeceperint. Cur ergo cunctor ? Egi magnas et graves
causas. Has (etiāsi mihi tenuis ex eis spes) destino re-
tractare, ne tantus ille labor meus, nisi hoc, quod reli-
quum est, studii addidero, mecum pariter interciderat. Nam
rationem posteritatis habeas, quicquid non est peractum,
pro non finchoato est. Dices, Potes simul et rescribere
actiones, et componere historiam. Utinam ! sed utrum-
que tam magnum est, ut abunde sit alterum efficere. Un-
deicesimo actatis anno dicere in foro coepi, et nunc de-
viginti, quid praestare debeat orator, adhuc tamen per caligi-
nem, video. Quid, si huic operi novum accesserit ? Habet qui-
dem oratio et historia multa communia, sed plura diversa in
his ipsis, quae communia videntur. Narrat sane illa, narrat
haec, sed aliter. Huic pleraque humilia et sordida,
et ex medio petito : illi omnia recondita, splendida, ex-
cellsa, conveniunt. Hanc saepius ossa, muscoli, nervi :
illam tori quidam et quasi jubae decent. Haec vel maxi-
me vi, amaritudine, instantia : illa tractu et suavitate, at-
que etiam dulcedine placet. Postremo alia verba, alius

sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thecydides ait, *κτῆνα* sit, an *ἀγώνισμα*, quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex causis non adducor, ut duo dissimilia, et hoc ipso diversa, quod maxima, confundam, misceamque: ne tanta quasi colluvione turbatus, ibi faciam, quod hic debeo. Ideoque interim veniam (ne a meis verbis discedam) advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita, quae potissimum tempora aggrediar. Vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio? intacta et nova? graves offensae, levis gratia. Nam praeter id, quod in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt, quam laudanda, tum si laudaveris, parcus: si culpaveris, nimius fuisse dicaris: quamvis illud plenissime, hoc restrictissime feceris. Sed haec me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto praesternas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ut mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis et morae iusta ratio nascatur. Vale.

IX. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Varie me affecerunt literae tuae: nam partim laeta, partim tristitia continebant. Laeta, quod te in urbe teneri nunciabant. Nollem, inquis: sed ego volo: praeterea, quod recitaturum statim, ut venissem, pollicebantur. Ago gratias quod exspector. Triste illud, quod Julius Valens graviter jacet: quanquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus aestimetur, cujus interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Julius Avitus decessit, dum ex quaestura redit: decessit in nave procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent, sed pertinuerunt, quum moreretur. Pertinent ad hos, qui supersunt. Jam quod in flore primo tantae indolis juvenis exstinctus est, summa consecuturus, si virtutes ejus maturuissent? Quae illi studiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam scripsit? quae nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cum si frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem
epistola

epistolae faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

X. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

CUM versus tuos aemulor, tum maxime, quam sint boni, experior. Ut enim pictores pulchram, absolutamque faciem raro, nisi in pejus effingunt: ita ego ab hoc archetypo laboro et decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quae imitari omnes concupiscant, nemo aut paucissimi possint. Vale.

XI. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

LIBERA tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponponderunt. Appellatur quotidie et flagitantur: ac jam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum et ipse in edendo haesitator: tu tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eosdem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, convicio scazontes extorqueant. Perfectum opus, absolutumque est, nec jam splendet lima, sed atteritur. Patere me videre titulum tuum, patere audire, describi, legi, vaenire volumina Tranquilli mei. Aequum est, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

RECEPI literas tuas, ex quibus cognovi speciosissimam te porticum sub tuo filii tui nomine dedicasse, sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, ut initium novae liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cujus ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde quod memoriam forei mei pulcherrimis operibus video proferri. Postremo quod patria nostra floreat, quam mihi a quocunque excoli jucundum, a te vero laetissimum est. Quod superest, deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus
I 3
quam

sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Theoclydes ait, *κτῆμα* sit, an *ἀγώνισμα*, quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex causis non adducor, ut duo dissimilia, et hoc ipso diversa, quod maxima, confundam, misceamque: ne tanta quasi colluvione turbatus, ibi faciam, quod hic debeo. Ideoque interim veniam (ne a meis verbis discedam) advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita, quae potissimum tempora aggregari. Vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio? intacta et nova? graves offensae, levis gratia. Nam praeter id, quod in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt, quam laudanda, tum si laudaveris, parcus: si culpaveris, nimius fuisse dicaris: quamvis illud plenissime, hoc restrictissime feceris. Sed haec me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto praesternas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis et morae justa ratio nascatur. Vale.

IX. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Varie me affecerunt literae tuae: nam partim laeta, partim tristitia continebant. Laeta, quod te in urbe teneri nunciabant. Nollem, inquis: sed ego volui praeterea, quod recitaturum statim, ut venissem, pollicebantur. Ago gratias quod exspector. Triste illud, quod Julius Valens graviter jacet: quanquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus aestimetur, cujus interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Julius Avitus decessit, dum ex quaestura redit: decessit in nave procul a fratre amantissimo, procul a matre, a fororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent, sed pertinuerunt, quum moreretur. Pertinent ad hos, qui supersunt. Jam quod in flore primo tantae indolis juvenis exstinctus est, summa consecuturus, si virtutes ejus maturuissent? Quae ille studiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam scripsit? quae nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cum si frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem

epistola

epistolae faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

X. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

CUM versus tuos aemulor, tum maxime, quam sint boni, experior. Ut enim pictores pulchram, absolutamque faciem raro, nisi in pejus effingunt: ita ego ab hoc archetypo laboro et decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quae imitari omnes concupiscant, nemo aut paucissimi possint. Vale.

XI. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

LIBERA tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponponderunt. Appellatur quotidie et flagitantur: ac jam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum et ipse in edendo haesitator: tu tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eosdem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, convicio scazontes extorqueant. Perfectum opus, absolutumque est, nec jam splendescit lima, sed atteritur. Patere me videre titulum tuum, patere audire, describi, legi, vaenire volumina Tranquilli mei. Aequum est, nos in amore tantum tuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

RECEPI literas tuas, ex quibus cognovi speciosissimam te porticum sub tuo filiique tui nomine dedicasse, sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, ut initium novae liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cujus ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde quod memoriam favori mei pulcherrimis operibus video proferri. Postremo quod patria nostra florescit, quam mihi a quocunque ex tibi jucundum, a te vero laetissimum est. Quod superest, deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quam

quam longissimum tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto, quod proxime promisisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cujus pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII. C. PLINIUS SCAURO SUO S.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, ad vocavi aliquos, ut reverer: paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut sollicitudine intendar: altera, ut admonear, si quid forte me, ut meum, fallit. Tuli quod petebam: inveni, qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse praeterea quaedam emendanda annotavi. Emendavi librum, quem misi tibi. Materiam ex titulo cognosces, cetera liber explicabit: quem jam nunc oportet ita consuescere, ut sine praefatione intelligatur. Tu velim, quid de universo, quid de partibus sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accefferit. Vale.

XIV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

ET tu rogas, et ego promisi, si rogasses, scripturum me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepotis circa Tuscilium Nominatum. Inductus est Nominatus: egit ipse pro se, nullo accusante. Nam legati Vicentiorum non modo non prefferunt eum, verum etiam sublevarunt. Summa defensionis, "Non fidem sibi in ad-
"vocatione, sed constantiam defuisse: descendisse ut
"acturum, atque etiam in curia visum: deinde sermonibus
"amicorum deteritum, recessisse. monitum enim, ne
"desiderio Senatoris non jam quasi de nundinis, sed quasi
"de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter,
"praesertim in Senatu, repugnaret: alioqui majorem in-
"vidiam, quam proxime, passurum." (Erat sane prius, a paucis tamen acclamatum exeunti.) Subjunxit preces, multumque lacrymarum: quin etiam tota actione homo in dicendo exercitatus operam dedit, ut deprecari magis (id enim et favorabilius et tutius) quam defendi videretur. Absolutus est sententia designati consulis Afranii Dextri, cujus

cujus haec summa: "Melius quidem Nominatum fuisse
 "facturum, si causam Vicentinorum eodem animo, quo
 "susceperat, pertulisset; quia tamen in hoc genus cul-
 "pae non fraude incidisset, nihilque dignum animadver-
 "sione admisisse convinceretur, liberandum, ita, ut Vi-
 "centinis, quod acceperat, redderet." Assenserunt omnes,
 praeter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocatio-
 nibus in quinquennium censuit: et quamvis neminem au-
 ditoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin et-
 iam dextrum, qui primus diversum censuerat, prolata
 lege de Senatu habendo, jurare coëgit e republica esse,
 quod censuisset. Cui, quanquam legitimae postulationi,
 a quibusdam reclamatum est, exprobrare enim censenti
 ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiae dice-
 rentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitavit libellum diser-
 tum et gravem, quo questus est, vaenire advocaciones,
 vaenire etiam praevaricationes: in lites coiri: et gloriae
 loco poni ex spoliis civium magnos et statos redditus. Re-
 citavit capita legum, admonuit senatusconsulti: in fine
 dixit, petendum ab optimo Principe, ut, quia leges, quia
 senatusconsulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mede-
 retur. Pauci dies, et liber Principis severus, et tamen
 moderatus. leges ipsum, est in publicis actis. Quam me
 juvat, quod in causis agendis non modo pactione, dono,
 munere, verum etiam xeniiis semper abstinui! Oportet
 quidem, quae sunt inhonesta, non quasi illicita, sed qua-
 si pudenda vitare: jucundum tamen, si prohiberi publice
 videas, quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse,
 immo non dubie, hujus propositi mei et minor laus, et
 obscurior fama, cum omnes ex necessitate facient, quod
 ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, cum alii
 divinum me, alii meis rapinis, meae avaritiae occursum,
 per ludum ac jocum dictitant. Vale.

XV. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

Scefferam in municipium, cum mihi nunciatum est,
 Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae curam.
 Expressere non possum, quanto sim gaudio affectus, et
 ipsius et meo nomine. Ipsius, quod sit licet, sicut est,
 ab omni ambitione longe remotus, debet tamen ei jucun-
 dus

dus esse honor ultro datus; meo, quod aliquanto magis
 me delectat mandatum mihi officium, postquam par Cor-
 nuto datum video. Neque enim augeri dignitate, quam
 aequari bonis gratius. Cornuto autem quid melius? quid
 sanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar anti-
 quitatis expressius? quod mihi cognitum est non fama,
 qua alioqui optima et meritissima fruitur, sed longis ma-
 gnisque experimentis. Una diligimus, una dileximus
 omnes fere, quos aetas nostra in utroque sexu aemulan-
 dos tulit: quae societas amicitiarum arctissima nos fami-
 liaritate conjunxit. Accessit vinculum necessitudinis pu-
 blicae. Idem enim mihi, ut scis, collega quasi voto pe-
 titus in praefectura aerarii fuit: fuit et in consulatu.
 Tum ego qui vir, et quantus esset, altissime inspexi, cum
 sequer ut magistrum, ut parentem revererer: quod non
 tam aetatis maturitate, quam vitae, merebatur. His ex-
 causis, ut illi, sic mihi gratulor, nec privatim magis quam
 publice, quod tandem homines non ad pericula, ut prius,
 verum ad honores virtute perveniunt. In infinitum epi-
 stolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Praevertor
 ad ea, quae me agentem hic nuncius deprehendit. Eram
 cum profocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum
 amicis diu desideratis, circumibam agellos, audiebam mul-
 tum rusticarum querelarum: rationes legebam invitus et
 cursim (aliis enim chartis, aliis sum literis initiatus), coe-
 peram etiam itineri me praeparare: nam includor an-
 gustiis commeatus, eoque ipso, quod delegatum Cornuto
 audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque sub idem
 tempus Campania tua remittat, ne quis, cum in urbem
 rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

XVI. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

TRistissimus haec tibi scribo, Fundani nostri filia mi-
 nore defuncta: qua puella nihil unquam festivius,
 amabilius, nec modo longiore vita, sed prope immortalitate
 dignius vidi. Nondum annos quatuordecim imple-
 verat, et jam illi anilis prudentia, matronalis gravitas
 erat: et tamen suavitas puellaris cum virginali verecundia.
 Ut illa patris cervicibus inhaerebat! ut nos amicos pater-
 nos et amanter et modeste complectebatur! ut nutrices et
 paedagogos,

paedagogos, ut praeceptores, pro suo quemque officio, diligebat! quam studiose, quam intelligenter lectitabat! ut parce custoditeque ludebat! qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam constantia novissimam valetudinem tulit! medicis obsequabatur, sororem, patrem adhortabatur, ipsamque se destitutam corporis viribus, vigore animi sustinebat: duravit hic illi usque ad extremum. nec aut spatio valetudinis, aut metu mortis infractus est; quo plures graviorefque nobis causas relinqueret, et desiderii et doloris. ô triste plane, acerbumque funus! ô morte ipsa mortis tempus indignius! Jam destinata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies, jam nos vocati. Quod gaudium, quo moerore mutatum est? Non possum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim, cum audiui, Fundanum ipsum (ut multa luctuosa dolor invenit) praecipientem, quod in vestes, margarita, gemmas fuerat erogaturus, hoc in tus, et unguenta, et odores impenderetur. Est quidem ille eruditus et sapiens, ut qui se ab ineunte aetate altioribus studiis artibusque dediderit: sed nunc omnia, quae audit saepeque dixit, aspernatur, expulsisque virtutibus aliis, pietatis est totus. Ignosces, laudabis etiam, si cogitaveris quid amiserit. Amisit enim filiam, quae non minus mores ejus, quam os vultumque referebat, totumque patrem mira similitudine exscripserat. Proinde si quas ad eundem de dolore tam justo literas mittes, memento adhibere solatium, non quasi castigatorium et nimis forte, sed molle et humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis spatium. Ut enim crudum adhuc vulnus, medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit: sic recens animi dolor consolationes rejicit ac refugit, mox desiderat, et clementer admotis acquiescit. Vale.

XVII. C. PLINIUS SPURINNAE SUO S.

SCio quanto opere bonis artibus faveas, quantum gaudium capias, si nobiles juvenes dignum aliquid majoribus suis faciant: quo festinantius nuncio tibi, fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Recitabat *ἐν τῷ αὐτοῦ λόγῳ*, cruditam sane luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, et teneris, et enodibus, subtilibus

limibus etiam, ut poposcit locus. Aptè enim et variè nunc attollebatur, nunc residebat: excelsa depressis, exilia plenis, severis jucunda mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce suavissima, vocem verecundia, multum sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim nescio, quo pacto magis in studiis homines timor, quam fiducia decet. Ne pura: (quanquam libet plura, quo sunt pulchriora de juvene, rariora de nobili), recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus moneandi, laudibus incitavi, "pergeret, quæ coepisset, lumen." "quæ quod sibi majores sui prætulissent, posteris ipse præferret." Gratulatus sum optimæ matri, gratulatus et fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiæ tulit. tam notabiliter pro fratre recitante primum metus ejus, mox gaudium eminuit. Dii faciant, ut talia tibi sæpius nunciem. Faveo enim seculo, ne sit sterile et effoetum: mireque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant, quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, et quod amborum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MACRO SUO S.

BEne est mihi, quia tibi bene est. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amoenissima. neque enim dubito esse amoenissimam, in qua se composuerat homo felicior ante, quam felicissimus fieret. Ego in Tuscis et venor et studeo: quæ interdum alternis, interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronunciare, utrum sit difficilius, capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Video, quam molliter tuos habeas, quo simplicius tibi confitebor, quæ indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo et Homericum illud, *πατὴρ δ' ὡς ἡπιος ἦεν*, et hoc nostrum, "Pater familiæ." Quod si essem natura asperior et durior, frangeret me tamen infirmitas

firmitas liberti mei Zosimi : cui tanto major humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget. Homo probus, officiosus, literatus, et ars quidem ejus, et quasi inscriptio, comoedus, in qua plurimum facit. Nam pronunciat acriter, sapienter, apte, decenter etiam : utitur et cithara perite, ultra, quam comoedo necesse est. Idem tam commodè orationes, et historias, et carmina legit, ut hoc solum didicisse videatur. Haec tibi sedulo exposui, quo magis scires, quam multa unus mihi, et quam jucunda ministeria praestaret. Accedit longa jam caritas hominis, quam ipsa pericula auxerunt. Est enim ita natura comparatum, ut nihil aequè amorem incitet et accendat, quam carendi metus, quem ego pro hoc non semel patior. Nam ante aliquot annos, dum intente instanterque pronunciat, sanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyptum missus a me, post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper. Deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Qua ex causa destinavi eum mittere in praedia tua, quae Forojulii possides. audiavi enim te saepe referentem, esse ibi et aëra salubrem, et lac ejusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo scribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat : offerant etiam sumptibus ejus, si quid opus erit : erit autem opus medico. est enim tam parcus et continens, ut non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis frugalitate restringat ; ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficiat eunti in tua. Vale.

XX. C. PLINIUS URSO SUO S.

ITerum Bithyni post breve tempus a Julio Basso et Rufum Varenum Proconsule detulerunt : Varenum, quem nuper adversus Bassum advocatum, et postularant, et acceperant. inducti in Senatum, inquisitionem postulaverunt ; cum Varenus petit, ut sibi quoque defensionis causa evocare testes liceret. recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est. Egi pro Vareno non sine eventu. nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur : multum commendationis et detrabit et adfert memoria, vox, gestus, tempus ipsum :
postremo

postremo vel amor, vel odium rei. liber offensis, liber gratia, liber et secundis casibus et adversis caret. Respondit mihi Fonteius Magnus, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Est plerisque Graecorum, ut illi, pro copia volubilitas: tam longas, tamque frigidas periodos uno spiritu quasi torrente contorquent. Itaque Julius Candidus non invenuste solet dicere, "aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam." Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, si Marco Antonio credimus, nemini: haec vero, quam Candidus loquentiam appellat, multis, atque etiam impudentissimo cuique maxime contingit. Postero die dixit pro Vareno Homulus callide, acriter, culte: contra Nigrinus preesse, graviter, ornate. Censuit Acilius Rufus, consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: postulationem Varenii silentio praeteriit. Haec forma neganda fuit. Cornelius Priscus consularis, et accusatoribus, quae petebant, et reo tribuit, vicitque numero. Impetravimus rem, nec lege comprehensam, nec satis usitatam, justam tamen. Quare justam, non sum epistola exsecuturus, ut desideres actionem. Nam, si verum est Homericum illud,

Τὴν γὰρ αἰοιδὴν μᾶλλον ἐπικλειαὶ ἄνθρωποι,
 Ἡ' περ ἀκρόντισσι νεωτάτῃ ἀμφιπέληται,

providendum est mihi, ne gratiam novitatis et florem, quae oratiunculam illam vel maxime commendat, epistolae loquacitate praecerpam. Vale.

XXI. C. PLINIUS RUFO SUO S.

Descenderam in Basilicam Juliam, auditurus quibus proxima comperendinatione respondere debeam. Sedebant iudices, decemviri venerant, obversabantur advocati; silentium longum, tandem a praetore nuncius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, ut non mora laeter. Causa dilationis, Nepos praetor, qui legibus quaerit. Proposuerat breve edictum, admonebat accusatores, admonebat reos, exsecuturum se quae senatusconsulto conducerentur. Suberat edicto senatusconsultum: "hoc omnes,"

“ qui quid negotii haberent, jurare prius, quam agerent, jubebantur, nihil se ob advocacionem cuiquam dedisse, promisisse, cavisse.” His enim verbis, ac mille praeterea, et vaenire advocaciones, et emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, permittebatur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus praetor, qui centumviralibus praesidebat, deliberaturus, an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, “ Invenimus, qui curva corrigeret. Quid? ante hunc praetores non fuerunt? Quis autem hic est, qui emendet publicos mores?” Alii contra, “ Rectissime fecit, initurus magistratum: jura recognovit: senatusconsulta legit: reprimit foedissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissime vaenire non patitur.” Tales ubique sermones, qui tamen alterutram in partem ex eventu praevalent. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia, vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta, modo diligentiae, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

LIBER VI.

I. C. PLINIUS SECUNDUS TYRONI SUO S.

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam. Postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis, seu quod ipsa loca, in quibus esse una solemus, acrius me tui commonent, seu, quod desiderium absentium nihil perinde, ac vicinitas acuit, quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Quicquid in causa, eripe me huic tormento: veni, aut ego illuc, unde inconsulte properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar, an mihi, cum sine me Romae coeperis esse, similes his epistolas mittas. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Soleo nonnunquam in judiciis quaerere Marcum Regnum: nolo enim dicere, desiderare. Cur ergo quaero? habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat: quamvis non posset dediscere illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistrum circumlinebat: dextrum, si a petitore, alterum, si a possessore esset acturus: quod candidum splenium in hoc aut in illud supercilium transferebat: quod semper auspices consulebat de actionis eventu, anili superstitione; sed tamen et a magno studiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda una dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros corrogabat. Quid enim jucundius, quam sub alterius invidia, quamdiu velis, et in alieno auditorio, quasi deprehensum, commode dicere? Sed utcumque se habent ista, bene fecit Regulus, quod est mortuus, melius, si ante. Nunc enim sane poterat sine malo publico vivere sub eo Principe, sub quo nocere non poterat. Ideo fas est, nonnunquam eum quaerere. Nam postquam obiit ille, increbuit passim, et invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydras, interdum etiam dimidias, et dandi et petendi. Nam et qui dicunt, egisse malunt, quam agere: et qui audiunt, finire, quam judicare. Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreverentia studiorum, periculorumque est. An nos sapientiores majoribus nostris? nos legibus ipsis justiores, quae tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? Hebetes illi, et supra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religiosius judicamus, quia paucioribus clepsydriis praecipitamus causas, quam diebus explicari solebant. O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas, quod fidei paucissimi praestant! Equidem quoties judico, quod vel facpius facio quam dico, quantum quis plurimum postulat a quae do. Etenim temerarium existimo divinare, quam spatiosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cuius modum ignores: praesertim cum primam religioni suae iudex patientiam debeat, quae pars magna iustitiae est. At quaedam supervacua dicuntur; etiam: sed satius est et haec dici, quam non dici necessaria. Praeterea, an sint supervacua, nisi cum audieris, scire non possis. Sed

de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque amore communium soles emendari cupere, quae jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tua recte? in mea novi nihil. Mihi autem et gratiora sunt bona, quod perseverant: et leviora incommoda, quod assuevi. Vale.

III. C. PLINIUS VERO SUO S.

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meae donaveram, colendum suscepisti. Erat, cum donarem centum millium nummum: postea decresciente redivit, etiam pretium minuit, quod nunc, te curante, reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi a me non arbores, et terram, (quanquam haec quoque), sed munusculum meum, quod esse quam fructuosissimum non illius magis interest, quae accepit, quam mea, qui dedi. Vale.

IV. C. PLINIUS CALPURNIAE SUAE S.

Nunquam sum magis de occupationibus meis questus, quae me non sunt passae, aut proficiscentem te valetudinis causa in Campaniam prosequi, aut profectam e vestigo subsequi. Nunc enim praecipue simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo adparares, ecquid denique secessus, voluptates regionisque abundantiam inoffensa transmitteres. Equidem etiam fortem te, non sine cura desiderarem. Est enim suspensum et anxium de eo, quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me cum absentiae, tum infirmitatis tuae ratio, incerta et varia sollicitudine exterreret. Vereor omnia, imaginor omnia: quaeque natura metuentium est, ea maxime mihi, quae maxime abominor, singo. Quo impensius rogo, ut timori meo quotidie singulis, vel etiam binis epistolis consulas. Ero enim securior, dum lego, statimque timebo, cum legero. Vale.

V. C. PLINIUS URSO SUO S.

Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi evocare testes liceret, quod pluribus aequum, quibusdam iniquum, et

quidem pertinaciter, visum; maxime Licinio Nepoti, qui sequenti Senatu, cum de rebus aliis referretur, de proximo senatusconsulto differuit, finitamque causam retractavit. Addidit etiam, petendum a consulibus, ut referrent sub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut, sicut accusatoribus inquirendi, testibusque denunciandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus haec ejus oratio, ut fera et intempestiva, et praepostera, displiceret: quae, omisso contradicendi tempore, castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Juventius quidem Celsus praetor, tanquam emendatorem Senatus, et multis, et vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus: neuter contumeliis temperavit. Nolo referre, quae dici ab ipsis moleste tuli. Quo magis quosdam e numero nostro improbavi, qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant, et nunc quasi stimulant, et accenderent, nunc quasi reconciliarent, componerentque, frequentius singulis, ambobus interdum propitium Caesarem, ut in ludicro aliquo, precabantur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod sunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam et Celsus Nepoti ex libello respondit, et Cello Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum, ut homines jurgaturi, id ipsum invicem scirent, tanquam convenissent. Vale.

VI. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SI quando, nunc praecipue cuperem esse te Romae, et sis rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Julius Naso, petit cum multis, cum bonis, quos ut gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo et exerceor, adficio metu, et me consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium, quae decurri, candidatus. Meretur hanc curam longa mei caritate. Est mihi cum illo non sane paterna amicitia: neque enim esse potuit per meam aetatem: solebat tamen vix dum adolescentulo mihi pater ejus cum magna laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studiosorum amantissimus, ac prope quotidie ad audiendos, quos

quos tunc ego frequentabam, Quinctilianum et Niceten sacerdotem, ventitabat : vir alioqui clarus et gravis, et qui prodesse filio memoria sui debeat. Sed multi nunc in Senatu, quibus ignotus ille, multi, quibus notus, sed non nisi viventes reverentur : quo magis huic, omissa gloria patris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum, ipsi laborandum est. Quod quidem semper, quasi provideret hoc tempus, sedulo fecit, paravit amicos ; quos paraverat, coluit : me certe, ut primum sibi judicare permisit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi sollicitus adfuit, assidet recitanti : primis etiam et cum maxime nascentibus opusculis meis interest, nunc solus, ante cum fratre, cujus nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim et illum immatura morte indignissime raptum, et hunc optimi fratris adjumento destitutum, solisque amicis relictum. Quibus ex causis exigo, ut venias, et suffragio meo tuum jungas, permultum interest mea, te ostentare, tecum circumire. Ea est auctoritas tua, ut putem, me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrampe, si qua te retinent. hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi Candidatum, et suscepisse me notum est, ego ambio, ego periclitor. In summam, si datur Nasoni, quod petit, illius honor : si negatur, mea repulsa est. Vale.

VII. C. PLINIUS CALPURNIAE SUAE S.

Scribis, te absentia mea non mediocriter affici : unumque habere solatium, quod pro me libellos meos teneas, saepe etiam in vestigio meo colloces. Gratum est, quod nos requiris, gratum, quod his fomentis adquiescis. invicem ego epistolas tuas lectito, atque identidem in manus quasi novas sumo ; sed eo magis ad desiderium tui accendor. Nam cujus literae tantum habent suavitatis, cujus sermonibus quantum dulcedinis inest ! Tu tamen frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat.

VIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Attulium Crescentem et nosti et amas. Quis enim illum spectatior paullo, aut non novit, aut non amat ?

Hunc ego non ut multi, sed artissime diligo. Oppida nostra unius diei itinere dirimuntur: ipsi amare invicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli coepimus. mansit hic postea, nec refrixit iudicio, sed invaluit. Sciunt qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam et ille amicitiam meam latissima praedicatione circumfert, et ego praec me fero, quam sit mihi curae modestia, quies, securitas ejus. Quin etiam cum insolentiam cujusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicasset mihi, respondendi:

*Ὅστις ἐμὲ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ διακομίζοιτο,
Σοὶ κοινῆς παρὰ τοῦσι βαρύνει σχυρὰς ἐπείσοι.*

Quorsus haec? Ut scias non posse Attilium, me incolumi, injuriam accipere. Iterum dices: Quorsus haec? Debit ei pecuniam Valerius Varus: hujus est heres Maximus noster, quem et ipse amo: sed conjunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitiae, cures, ut Attilio meo salva sit non fors modo, verum etiam usura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quaestibus sustinetur, nullus illi, nisi ex frugalitate reditus. Nam studia, quibus plurimum praestat, ad voluptatem tantum et gloriam exercet: gravis est ei vel minima jactura, quia reparare, quod amiseris, gravius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me suavitatem ejus, sine leporibus perfrui. Neque enim possum tristem videre, cujus hilaritas me tristem esse non patitur. In summa nosti facerías hominis: quas velim attendas, ne in bilem et amaritudinem vertat injuria. quam vim habeat offensus, crede ei, quam in amore habet. Non feret magnum et liberum ingenium cum contumelia damnum. Vult ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam vindicabo: sed non tanquam pro mea, hoc est gravius irascar. Quanquam quid denunciationibus et quasi minis ago? Quin potius, ut coeperam, rogo, oro, des operam ne ille se, quod validissime vereor, a me, ego me neglectum a te putem; dabis autem, si hoc perinde curae est tibi, quam illud mihi. Vale.

IX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Commendas mihi Julium Nasonem Candidatum. Nasonem mihi? quid si me ipsum? Fero tamen et ignosco. eundem enim commendassem tibi, si, te Romae morante, ipse abfuisset. Habet hoc sollicitudo, quod omnia necessaria putat. Tu tamen censeo alios roges: ego precum tuarum minister, adjutor, particeps ero. Vale.

X. C. PLINIUS ALBINO SUO S.

CUM venissem in focrus meae villam Alsensem, quae aliquando Rufi Verginii fuit, ipse mihi locus optimi illius et maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suae nidulum vocare consueverat. Quocunque me contulissem, illum animus, illum oculi requirebant. libuit etiam monumentum ejus videre, et vidisse poenituit. Est enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in causa, modici, ac potius exigui, sed inertia ejus, cui cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione: post decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem sine titulo, sine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat, caveratque, ut divinum illud et immortale factum versibus inscriberetur:

“ Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam,
“ Imperium asseruit non sibi, sed patriae.”

Tum rara in amicitiiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere, omniaque heredum officia praesumere. Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Verginio? cujus injuriam ut indigniorem, sic etiam notio rem ipsius claritas facit. Vale.

XI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

O Diem laetum! adhibitus in consilium a praefecto urbis audiavi ex diverso agentes summae spei, summae indolis juvenes duos, Fuscum Salinatorem, et Numidium

midium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus nostris, sed literis ipsis ornamento futurum. Mira utrique probitas, constantia salva, decorus habitus, os Latinum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium aequale, quae singula mihi voluptati fuerunt : atque inter haec illud, quod et ipsi me ut rectorem, ut magistrum intuebantur : et iis, qui audiebant, me aemulari, meis instare vestigiis videbantur ! O diem (repetam enim) laetum, notandumque mihi candidissimo calculo ! Quid enim aut publice laetius, quam clarissimos juvenes nomen et famam ex studiis petere ? aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quasi exemplar esse propositum ? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro : ab iisdem. teste te, peto, ut omnes, qui imitari tanti putabunt, meliores esse quam me, velint. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

TU vero non debes suspensa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam et te decet multis prodesse, et me suscipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vestio Prisco, quantum plurimum potuero, praestabo, praesertim in arena mea, hoc est apud centumviros. Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, oblivisci me jubes : at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel praecipue sentio, quanto opere me diligas, cum sic exegeris mecum, ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc mihi jucundiores eas fuisse, quod habebam bonam causam, cum summo studio curassem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor, videbor dico : nunquam enim cessabo, convitium facias. Quod et ego intelligam a summo amore proficisci, et tu non meruisse me gaudeas. Vale.

XIII. C. PLINIUS URSO SUO S.

UNquamne vidisti quenquam tam laboriosum et exercitum, quam Varenum meum ? cui, quod summa contentione impetraverat, defendendum, et quasi rursus petendum fuit. Bithyni senatusconsultum apud consules

carpere

carpere ac labefactare sunt ausi, atque etiam absenti Principi criminari : ab illo ad Senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter magis, quam constanter, ut qui ipsum senatusconsultum apud Senatum accusaret. Respondit Fronto Catius graviter et firme : Senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Varenō, quae petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt. Singulos enim, integra re, dissentire fas esse, peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum. Acilius tantum Rufus, et cum eo septem an octo ? septem immo, in priore sententia perseverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio ridebatur. Tu tamen aestima, quantum praelium, quanta pugna certamini maneat, cujus quasi praelusio atque praecursio has contentiones excitavit. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAURICO SUO S.

Collicitas me in Formianum. Veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias : quae pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare et litus, sed te, otium, libertatem sequor : alioqui satius est in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum facere : mei certe stomachi haec natura est, ut nihil nisi totum et merum velit. Vale.

XV. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Misificae rei non interfuisti : ne ego quidem, sed me recens fabula exceperit. Passienus Paulus splendidus eques Romanus, et imprimis eruditus, scribit elegos. gentilitium hoc illi. Est enim municeps Propertii, atque etiam inter majores suos Propertium numerat. Is cum recitaret, ita coepit dicere. " Prisce jubes ? " Ad hoc Javolenus Priscus, (aderat enim ut Paulo amicissimus), " Ego vero non jubeo. " Cogita, qui risus hominum, qui joci. Est omnino Priscus dubiae sanitatis : interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam jus civile publice respondet : quo magis, quod tunc fecit, et ridiculum

culum et notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquid frigus attulit. Tam sollicitè recitatu is providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

XVI. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Petis ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis. gratias ago. Nam video, morti ejus, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit : quamvis ipse plurima opera et munera condiderit, multum tamen perpetuitati ejus scriptorum tuorum aeternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est, aut facere scribenda, aut scribere legenda : beatissimos vero, quibus utrumque : horum in numero avunculus meus et suis libris et tuis erit. Quo libentius suscipio, depono etiam quod injungis. Erat Miseni, classemque imperio praefens regabat. Nonum calend. Septembres, hora fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata et magnitudine et specie. Usus ille sole, mox frigida, gustaverat jacens, studebatque : poscit soleas, ascendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte, Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur, cujus similitudinem et formam, non alia magis arbor, quam pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. credo quia recenti spiritu evecta, dein senescente c destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem evanescebat : candida interdum, interdum sordida et maculosa, prout terram cineremve sustulerat. Magnum propiusque noscendum, ut eruditissimo viro, visum. Jube liburnicam aptari : mihi, si venire una vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle : et forte ipse, quod scriberem, dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinae classarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga), ut se tanto discrimini eriperet, orabant. Vertit ille consilium, quod studioso animo inchoaverat, obit maximo. Deducit

quadrirremis

quadriremes, ascendit ipse non retinae modo, sed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laturus auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt, rectumque cursum, recta gubernacula in periculum tenet: adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quo propius accederent, calidior et densior, jam pumices etiam, nigrique et ambusti, et fracti igni lapides. Jam vadum subitum, ruinaeque montis littora obstantia. Cunctatus paullum, an retro flecteret, mox gubernatori, ut ita faceret monenti, "Fortes," inquit, "fortuna juvat: Pomponianum pete." Stabiis erat, diremtus sinu medio. Nam sensim circumactis curvatisque littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, et cum crederet, proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugae, si contrarius ventus resedisset, quo tunc avunculus meus secundissimo invehctus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: utque timorem ejus sua securitate leniret, deferri se in balineum jubet: lotus accubat, coenat, atque hilaris, aut, quod aequum magnum, similis hilari. Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimae flammae, altaque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione, ignes relictos, desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis, dictitabat: tum se quieti dedit, et quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animae, qui illi propter amplitudinem corporis gravior et sonantior erat, ab iis, qui limini obversabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diaeta adibatur, ita jam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut, si longior in cubiculo mora, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, ceterisque, qui pervigilant, reddit. In commune consultant, intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta notabant, et quasi emota sedibus suis nunc huc, nunc illuc abire, aut referri videbantur. Sub dio rursus, quanquam levium exesorumque pumicum casus metuebatur, quod tamen periculorum collatio elegit: et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt: id munimentum

mentum adversus incidentia fuit. Jam dies alibi, illic noctibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multae, variaque lumina solvebant. Placuit egredi in littus, et e proximo adspicere, ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum et adversum permanebat. Ibi super abjectum linteum recubans semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque: deinde flammae, flammarumque praenuncius odor sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum, innitens servulis duobus assurrexit, et statim concidit, ut ego colligo, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus, angustus, et frequenter interaestuans erat. Ubi dies redditus, is ab eo quem novissime viderat, tertius, corpus inventum integrum, illaesum, opertumque, ut fuerat indutus. habitus corporis quiescenti, quam defuncto similior. Interim Miseni ego et mater. sed nihil ad historiam, nec tu aliud, quam de exitu ejus scire voluisti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quaeque statim, cum maxime vera memorantur, audiveram, vere persecutum: tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam: aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

XVII. C. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

Indignatiunculam, quam in cujusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare, quo minus apud te, quia non contingit coram, per epistolam effundam. Recitabatur liber absolutissimus: hunc duo, aut tres, ut sibi et paucis videntur, disertis, surdis, mutisque similes audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique assurrexerunt, saltem lassitudine sedendi. Quae tanta gravitas? quae tanta sapientia? quae immo pigritia, arrogantia, sinisteritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquo, ad quem tanquam amicissimum veneris? Disertior ipse es? tanto magis ne invideris. Nam qui invidet, minor est. Denique sive plus, sive minus, sive idem praestas, lauda, vel inferiorem, vel superiorem, vel parem. Superiorem, quia nisi laudandus ille non est, non potes ipse laudari: inferiorem, aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam

quam maximum videri, quam praecedis, vel exaequas. Equidem omnes, qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam, mirarique soleo. Est enim res difficilis, ardua, fastidiosa, et quae eos, a quibus contemnitur, invicem contemnat. Nisi forte aliud judicas tu. quanquam, quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior aestimator? Qua ratione ductus, tibi potissimum indignationem meam prodidi, quem habere socium maxime poteram. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO SUO S.

Rogas tu agam Firmanorum publicam causam: quod ego, quanquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim et ornatissimam coloniam advocacionis officio, et te gratissimo tibi munere obstringere. Nam cum familiaritatem nostram, ut soles praedicare, ad praesidium ornamentumque tibi sumpseris, nihil est quod negare debeam, praesertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honestius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius nostris, oblige fidem meam, quos labore et studio meo dignos, cum splendor ipsorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis moreris. Vale.

XIX. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Scis tu accessisse pretium agris, praecipue suburbanis. Causa subitae caritatis, res multis agitata sermonibus, proximis comitiis honestissimas voces Senatus expressit: "Candidati ne conviventur, ne mittant munera, ne pecunias deponant." Ex quibus duo priora tam aperte, quam immodice fiebant: hoc tertium, quanquam occultatur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noster vigilanter usus hoc consensu Senatus, sententiae loco postulat, ut consules desiderium universorum notum principiacerent, peterentque, sicut aliis vitiis, huic quoque providentia sua occurreret. Occurrit. Nam sumptus candidatorum, foedos illos et infames ambitus lege restrinxit. Eisdem patrimonii tertiam partem conferre jussit in ea, quae solo continerentur, deforme arbitratus (ut erat) hominem petituros, urbem, Italiamque, non pro patria, sed

pro hospitio, aut stabulo, quasi peregrinantes, habere. Concurfant ergo candidati certatim, quicquid venale audiunt, emptitant: quoque sint plura venalia, efficiunt. Proinde, si poenitet te Italicorum praediorum, hoc vendendi tempus, tam hercule, quam in provinciis comparandi, dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

XX. C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

AIS te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus, verum etiam casus pertulerim. "quanquam animus meminisse horret, incipiam." Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studiis (ideo enim remanseram) impendi: mox balineum, coena, somnus inquietus et brevis. Praecefferat per multos dies tremor terrae minus formidolosus, quia Campaniae solitus: illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed everti crederentur. Invasit in cubiculum meum mater: surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. residimus in area domus, quae mare a tectis modico spatio dividebat. dubito constantiam vocare, an imprudentiam debeam: agebam enim duodevicesimum annum. Posco librum Titi Livii, et quasi per otium lego, atque etiam, ut coeperam, excerpō. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat, ut me, et matrem sedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit: nihilo segnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, et adhuc dubius, et quasi languidus dies, jam quassatis circumjacentibus tectis, quanquam in aperto loco, angusto tamen magnus et certus ruinae metus. Tum demum excedere oppido visum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile prudentiae, alienum consilium suo praefert, ingentique agmine abeuntes premit et impellit. Egressi tecta consistimus, multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula, quae produci jusseramus, quanquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur: ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem vestigio quiescebant. Praeterea mare in se reforberi, et tremore terrae, quasi repelli videbamus. Certe processerat littus, multaque animalia

malia maris siccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra et horrenda ignei spiritus tortis vibratisque discursibus rupta, in longas flammarum figuras dehiscerebat, fulgoribus illae et similes, et majores erant. Tum vero ille idem ex Hispania amicus acrius et instantius, "Si frater," inquit, "tuus, tuus avunculus, vivit, vult vos esse salvos: si perit, superstites voluit. Proinde quid cessatis evadere?" Respondimus, "Non commissuros nos, ut de salute illius incerti, nostrae consuleremus." Non moratus ultra proripit se, effusoque cursu periculo aufertur: nec multo post, illa nubes descendere in terras, operire maria. cinxerat Capreas, et absconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem: posse enim juvenem: "se et annis et corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset." Ego contra, "salvum me, nisi una, non futurum:" dein manum ejus amplexus, addere gradum cogo: paret aegre, incusatque se quod me moretur. Jam cinis, adhuc tamen rarus: respicio; densa caligo tergis imminebat, quae nos, torrentis modo infusa terrae, sequebatur. "Deslectamus," (inquam), "dum videmus, ne in via strati, comitantium turba in tenebris obteramur." Vix consideramus, et nox, non qualis illonis, aut nubila, sed qualis in locis clausis lumine extincto: audires ululatus seminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noscitabant: hi suum casum, illi suorum miserabantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere: plures nusquam jam deos ullos, aeternamque illam et novissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miseni illud fuisse, illud ardere falso, sed credentibus, nunciabant. Paullum reluxit, quod non dies nobis, sed adventantis ignis indicium videbatur: et ignis quidem longius substitit: tenebrae rursus, cinis rursus multus et gravis: hunc identidem assurgentes excutiebamur, operiti alioqui, atque etiam oblixi pondere essemus. Possem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire misero, magno tamen mortalitatis solatio credidissem. Tandem illa caligo

tenuata quasi in fumum, nebulamve decessit: mox dies verus, sol etiam effulsit, luridus tamen, qualis esse, cum deficit, solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere, tanquam nive, obducta. Regressi Misenum, curatis uncunque corporibus, suspensam dubiamque noctem, spe ac metu exegimus: metus praevalerat. Nam et tremor terrae perseverabat, et plerique lymphati terrificis vaticinationibus, et sua et aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quanquam et expertis periculum, et exspectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuncius. Haec nequaquam historia digna, non scripturus, leges, et tibi scilicet, qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

XXI. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

SUM ex iis, qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi lassae et effoetae natura, ut nihil jam laudabile pariat. atque adeo nuper audiī Verginium Romanum paucis legentem comoediam ad exemplar veteris comoediae scriptam, tam bene, ut esse quandoque possit exemplar. Nescio an noris hominem, quanquam nosse debes. Est enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monstrabilis. Scripsit mimiambos tenuiter, argute, venuste, atque in hoc genere eloquentissime. Nullum est enim genus, quod absolutum, non possit eloquentissimum dici. Scripsit comoedias, Menandrum, aliosque aetatis ejusdem aemulatus, licet has inter Plautinas Terentianasque numeres. Nunc primum se in vetere comoedia, sed non tanquam inciperet, ostendit: non illi vis, non granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, infectatus est vitia, fictis nominibus decenter, veris usus est apte. Circa me tantum benignitate nimia modum excessit, nisi quod tamen poetis mentiri licet. In summa extorquebo ei librum, legendumque, immo ediscendum mittam tibi. Neque enim dubito futurum, ut non deponas, si semel sumpseris. Vale.

XXII. C. PLINIUS TYRONI SUO S.

Magna res acta est omnium, qui sunt provinciis praefuturi, magna omnium, qui se simpliciter credunt amicis. Lustricus Bruttianus, cum Montanum Atticinum comitem suum in multis flagitiis deprehendisset, Caesari scripsit. Atticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est, sui in consilio: egit uterque pro se, egit autem carptim, et κατὰ κεφάλαια: quo genere veritas statim ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum suum, quod Atticini manu scriptum esse dicebat. Hoc enim et arcana familiaritas, et querendi de eo, quem sic amasset, necessitas indicabatur. Enumeravit crimina foeda manifestaue. Ille quum diluere non posset, ita recessit, ut dum defenditur, turpis; dum accusat, sceleratus probaretur. Corrupto enim scribae servo, interceperat commentarios, intercideratque, ac per summum nefas utebatur adversus amicum crimine suo. Fecit pulcherrime Caesar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino perrogavit. damnatus et in insulam relegatus: Bruttiano iustissimum integritatis testimonium redditum, quem quidem etiam constantiae gloria secuta est. Nam defensio expeditissime, accusavit vehementer, nec minus acer quam bonus et sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, ut te sortitum provinciam praemonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor, fallat, paratam ultionem, qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum est vindicari, quam decipi miserum. Vale.

XXIII. C. PLINIUS TRIARIO SUO S.

Mpense petis, ut agam causam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin et famosam: faciam, sed non gratis. Qui fieri potest (inquis) ut non gratis tu? potest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. peto atque etiam paciscor, ut simul agat Cremutius Ruso, solitum hoc mihi, et jam in pluribus claris adolescentibus constitutum. Nam mire concupisco bonos juvenes ostendere.

dere foro, assignare famae. Quod si cui, praestare Rufoni meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni aestimo in iisdem iudiciis, ex iisdem etiam partibus conspici, audiri. Obliga me, oblige antequam dicat, nam cum dixerit, gratias ages. Spondeo, sollicitudini tuae, spei meae, magnitudini causae suffecturum. Est indolis optimae, brevi producturus alios, si interim provectus fuerit a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

XXIV. C. PLINIUS MACRO SUO S.

Quam multum interest, quid a quo fiat! Eadem enim facta claritate vel obscuritate facientium, aut tolluntur altissime, aut humillime deprimuntur. Navigabam per Larium nostrum, cum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. "Ex hoc" (inquit) "aliquando municeps nostra cum marito se praecipitavit." Causam requisivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis ulceribus putrescebat: uxor, ut inspiceret, exegit: neque enim quenquam fidelius iudicaturum, possetne sanari. Vidit, desperavit. hortata est, ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo et exemplum et necessitas fuit. Nam se cum marito ligavit, abiecitque in lacum. Quod factum, ne mihi quidem, qui municeps, nisi proxime, auditum est: non quia minus illo clarissimo Arianae facto, sed quia minor. Vale.

XXV. C. PLINIUS HISPANO SUO S.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro amico meo Ocriculum usque communditer peregrisse: deinde nusquam comparuisse: petis ut Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet, vereor ne frustra. Suspicio enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego ordines impetraveram, atque etiam proficiscenti quadraginta millia nummum ad instruendum

instruendum se ornandumque donaveram: nec postea aut epistolas ejus, aut aliquem de exitu nunciam accepi. Interceptusne sit a suis, an cum suis, dubium: certe non ipse, non quisquam ex servis ejus apparuit. utinam ne in Robusto idem experiamur! tamen accersamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate mira, mira etiam sagacitate patrem quaerit: dii faveant, ut sic inveniat ipsum, quemadmodum jam cum quo fuisset, invenit! Vale.

XXVI. C. PLINIUS SERVIANO SUO S.

GAudeo et gratulor, quod Fusco Salinatori filiam tuam destinasti. Domus patricia, pater honestissimus, mater pari laude. Ipse studiosus, literatus, etiam disertus: puer simplicitate, comitate juvenis, senex gravitate: neque amore decipior. Amo quidem effuse (ita officiis, ita reverentia meruit), judico tamen, et quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibi que, ut qui exploraverim, spondeo habiturum te generum, quo melior fingi ne voto quidem potuit. Superest, ut avum te quam maturissime similitum sui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes ex vestro sinu sumere, et quasi pari jure tenere continget! Vale.

XXVII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

ROgas, ut cogitem, quid designatus consul in honorem Principis censeas. Facilis inventio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus ejus larga materia. Scribam tamen, vel, quod malo, coram indicabo, si prius haesitationem meam ostendero. Dubito, num idem tibi suadere, quod mihi debeam. Designatus ego consul, omni hac, et si non adulatione, specie tamen adulationis abstinui: non tanquam liber et constans, sed tanquam intelligens Principis nostri: cujus videbam hanc esse praecipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabar etiam plurimos honores pessimo cuique delatos, a quibus hic Optimus separari non alio magis poterat, quam diversitate censendi: quod ipsum dissimulatione et silentio non praeterii,

terii, ne forte non iudicium illud meum, sed oblitio videretur. Hoc tunc ego : sed non omnibus eadem placent, nec conveniunt quidem. Praeterea, faciendi aliquid vel non faciendi vera ratio, cum hominum ipsorum, tum rerum etiam ac temporum conditione mutatur. Nam recentia opera maximi principis praebent facultatem, nova, magna, vera, censendi : quibus ex causis (ut supra scripsi) dubito, an idem nunc tibi, quod tunc mihi, suadeam. Illud non dubito, debuisse me in parte consilii tui ponere, quid ipse fecissem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

SCio quae tibi causa fuerit impedimento, quo minus praecurrere adventum meum in Campaniam posses : sed quanquam absens totus huc migrasti. tantum mihi copiarum qua urbanarum, qua rusticarum, nomine tuo oblatus est, quas omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem, rogabant : et verebar ne et mihi et illis irascereris, si non fecissem. In posterum nisi adhibueritis modum, ego adhibebo. Et jam tuis denunciavi, si rursus tam multa attulissent, omnia relatu-ros. Dices, "oportere me tuis rebus ut meis uti." etiam : sed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX. C. PLINIUS QUADRATO SUO S.

AVidius Quietus, qui me unice dilexit, et, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thraseae (fuit enim familiaris), ita hoc saepe referebat, praecipere solitum, suscipiendas esse causas, aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum ? non eget interpretatione. Cur destitutas ? quod in illis maxime et constantia agentis, et humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum ? quia plurimum referret, bonum an malum induceretur. Ad haec ego genera causarum, ambitiose fortasse, addam tamen claras et illustres. Aequum enim est agere nonnunquam gloriae, et famae, id est, suam causam. Hos terminos, quia me consulisti, dignitati ac verecundiae tuae statuo. Nec me praeterit, usum esse, et haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam

etiam multos parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent, agendo consecutos. Sed et illud, quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis accepi, verissimum experior, "Com-
 "mode agendo factum est, ut saepe agerem, saepe agen-
 "do, ut minus commode:" quia scilicet assiduitate ni-
 mia facilitas magis, quam facultas: nec fiducia, sed te-
 meritas paratur. Nec vero Isocrati, quo minus haberetur
 summus orator, offecit, quod infirmitate vocis, mollitie
 frontis, ne in publico diceret, impediabatur. Proinde
 multum lege, scribe, meditare, ut possis, cum voles, di-
 cere: dices, cum velle debebis. Hoc fere temperamen-
 tum ipse servavi: nonnunquam necessitati, quae pars ra-
 tionis est, parui. Egi enim quasdam a senatu jussus, quo
 tamen in numero fuerunt ex illa Thraseae divisione, hoc
 est ad exemplum pertinentes. Adfui Baeticis contra Bae-
 bium Massam. Quaesitum est, an danda esset inquisitio:
 data est. Adfui rursus, iisdem querentibus de Caecilio
 Clastico. Quaesitum est, an provinciales, ut socios mi-
 nistrosque proconsulis, plecti oporteret: poenas luerunt.
 Accusavi Marium Priscum, qui, lege repetundarum da-
 mnatus, utebatur clementia legis, cujus severitatem imma-
 nitate criminum excefferat: relegatus est. Tuitus sum
 Julium Bassum, ut incustoditum nimis et incautum, ita
 minime malum: iudiciis acceptis in senatu remansit.
 Dixi proxime pro Vareno postulante, ut sibi invicem e-
 vocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto,
 ut ea potissimum jubear, quae me deceat vel sponte fecisse.
 Vale.

XXX. C. PLINIUS FABATO SUO S.

DEbemus, mehercule, natales tuos perinde ac nostros
 celebrare, cum laetitia nostrorum ex tuis pendeat,
 cujus diligentia et cura hic hilares, istic securi sumus.
 Villa Camilliana, quam in Campania possides, est quidem
 vetustate vexata; tamen quae sunt pretiosiora, aut inte-
 gra manent, aut levissime laesa sunt. Attendimus ergo,
 ut quam saluberrime resciantur. Ego videor habere mul-
 tos amicos, sed hujus generis, cujus et tu quaeris, et res
 exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati et ur-
 bani: rusticorum autem praediorum administratio poscit
 durum

durum aliquem et agrestem, cui nec labor ille gravis, nec cura sordida, nec tristis solitudo videatur. Tu de Rusto honestissime cogitas. Fuit enim filio tuo familiaris, quid tamen nobis ibi praestare possit, ignora, velle plurimum, scio. Vale,

XXXI. C. PLINIUS CORNELIANO SUO S.

EVocatus in consilium a Caesare nostro ad Centumcellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem. Quid enim jucundius quam Principis justitiam, gravitatem, comitatem, in secessu quoque, ubi maxime recluduntur, inspicere? Fuerunt variae cognitiones, et quae virtutes iudicis per plures species experirentur. Dixit causam Claudius Ariston, princeps Ephesiorum, homo munificus, et innoxie popularis: inde invidia, et dissimillimis dissimilis delator immissus. Itaque absolutus vindicatusque est. Sequenti die audita est Galitta adulterii rea. Nupta haec Tribuno militum honores petiuro, et suam et mariti dignitatem centurionis amore maculaverat. Maritus Legato consulari, ille Caesari scripserat. Caesar excusis probationibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat crimini, quod nisi duorum esse non poterat, reliqua pars ultionis; sed maritum non sine aliqua reprehensione patientiae, amor uxoris retardabat: quam quidem etiam post delatum adulterium domi habuerat, quasi contentus aemulum removisse. Admonitus, ut perageret accusationem, peregit invitus; sed illam damnari etiam invito accusatore necesse erat: damnata, et Juliae legis poenis relicta est. Caesar et nomen centurionis, et commemorationem disciplinae militaris sententiae adjecit, ne omnes ejusmodi causas revocare ad se videretur. Tertia die inducta cognitio est, multis sermonibus, et vario rumore jactata, Julii Tironis codicillis, quos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituiebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, et Eurythmus, Caesaris libertus, et procurator. Heredes, cum Caesar esset in Dacia, communiter epistola scripta petierant, ut susciperet cognitionem: susceperat. reversus diem dederat: et cum ex heredibus quidam, quasi reverentia Eurythmi, omitterent accusationem, pulcherrime dixerat

“Nec ille Polycletus est, nec ego Nero.” Indulserat tamen petentibus dilationem, cujus tempore exacto confederat auditurus. A parte heredum intraverunt duo: omnino postularunt, ut omnes heredes agere cogerentur, cum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permitteretur. Locutus est Caesar summa gravitate, summa moderatione: cumque advocatus Senecionis et Eurythmi dixisset, suspicionibus relinqui reos, nisi audirentur, “Non curo” (inquit) “an isti suspicionibus relinquantur: ego relinquor.” Dein conversus ad nos, *Ἐπίσχαρτε*, “quid facere debeamus? Isti enim queri volunt, quod sibi licuerit non accusare:” tum ex consilii sententia iussit denunciari heredibus omnibus, ut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de calumnia pronunciaturum. Vides quam honesti, quam severi dies, quos jucundissimae remissiones sequebantur. Adhibebatur quotidie coenae. erat modica, si Principem cogitares: interdum *ἀρχαῖα* audiebamus, interdum jucundissimis sermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (tam diligens in Caesare humanitas) xenia sunt missa. Sed mihi ut gravitas cognitionem, consilii honor, suavis simplicitasque convictus, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet littori, cujus in sinu sit cum maxime portus. Huius sinistrum brachium firmissimo opere munitum est: dextrum elaboratur. In ore portus insula assurgit, quae illatum vento mare, objacens frangat, tutumque ab utroque latere decursum navibus praestet. Assurgit autem arte visenda. Ingentia saxa latissima navis provehit: contra, haec alia super alia dejecta ipso pondere manent, ac sensim quodam velut aggere construuntur. Eminent jam et apparet faxcum dorsum, inpaucosque fluctus in immensum elidit, et tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilae adjiciuntur, quae procedente tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus, et jam habet nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium litus importuosum hoc exceptaculo utetur. Vale.

XXXII. C. PLINIUS QUINTILIANO SUO S.

QUamvis et ipse sis continentissimus, et filiam tuam ita institueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem; cum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri, cui ratio civilium officiorum necessitatem quandam nitoris imponit, debet secundum conditionem mariti, veste, comitatu (quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen) instrui. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio. Itaque partem oneris tui mihi vindico, et tanquam parens alter puellae nostrae confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, nisi a verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse considerem, ne recusares. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Tollite cuncta," inquit, "coeptosque auferte labores." seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri jube, et accipe orationem meam, ut illa arma, divinam. Num superbius potui? revera, ut inter meas, pulchram. Nam mihi satis est certare mecum. Est haec pro Accia Variola et dignitate personae, et exempli raritate, et judicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta praetorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam illi novercam amore captus induxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum et octoginta: tot enim quatuor consiliis colliguntur: ingens utrimque advocatio, et numerosa subsellia: praeterea densa circumstantium corona, latissimum iudicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc stipatum tribunal, atque etiam ex superiore Basilicae parte, qua feminae, qua viri, et audiendi, quod difficile, et, quod facile, visendi studio imminebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Secutus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus res et mira, eadem in causa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit casu, quod non casus videretur. Victa est noverca: ipsa heres ex parte sexta. Vi-

Etus

ctus Suberinus, qui exheredatus a patre, singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Haec tibi exposui, primum, ut ex epistola scires, quae ex oratione non poteras : deinde (nam detegam artes) ut orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse iudicio videreris, quam, sit licet magna, non despero gratiam brevissimae impetraturum. Nam et copia rerum, et arguta divisione, et narratiunculis pluribus, et eloquendi varietate renovatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata, multa pugnancia, multa subtilia. Interveniunt enim acribus illis, et erectis frequens necessitas computandi, ac pene calculos, tabulamque poscendi, ut repente in privati iudicii formam Centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi, dedimus irae, dedimus dolori : et in amplissima causa, quasi magno mari pluribus ventis sumus vecti. In summa, solent quidam ex contubernalibus nostris existimare, hanc orationem (iterum dicam) praecipuam, ut inter meas, ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος esse. an vere, tu facillime iudicabis, qui tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

RESTE fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus nostris promissisti, a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam uxorem carissimam tibi et probatissimam habuisti : cujus memoriae aut opus aliquod, aut spectaculum, atque hoc potissimum, quod maxime funeri, debebatur. Praeterea tanto consensu rogabaris, ut negare non constans, sed durum videretur. Illud quoque egregie, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per haec etiam magnus animus ostenditur. Vellent Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad praefinitum diem occurrissent, sed licet cessaverint illae tempestate detentæ, tu tamen meruisti, ut acceptum tibi fieret, quod quo minus exhiberes, non per te stetit. Vale.

LIBER VII.

I. C. PLINIUS SECUNDUS GEMINO SUO S.

TErret me haec tua tam pertinax valetudo, et quam te temperantissimum noverim, vereor tamen, ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare admittit humana natura, quod suadeo; ipse certe sic agere sanus cum meis soleo: spero quidem, si forte in adversam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore, vel poenitentia dignum: si tamen superaverit morbus, denuncio, ne quid mihi detis, nisi permittentibus medicis, sciatisque, si dederint, ita vindicaturum, ut solent alii, quae negantur. Quin etiam cum perustus ardentissima febre, tandem remissus, unctusque acciperem a medico potionem, porrexī manum, utque tangeret dixi, admotumque jam labiis poculum reddidi. Postea cum vicesimo valetudinis die balineo praepararer, mustantesque medicos repente vidissem: causam requisivi: responderunt, posse me tuto lavari, non tamen omnino sine aliqua suspitione. Quid, inquam, necesse est? atque ita spe balinei, cui jam videbar inferri, placide leniterque demissa, ad abstinentiam rursus, non secus ac modo ad balineum, animum vultumque composui. Quae tibi scripsi, primum, ut te non sine exemplo monerem: deinde, ut in posterum ipse ad eandem temperantiam adstringeret, cum me hac epistola quasi pignore obligavissem. Vale.

II. C. PLINIUS JUSTO SUO S.

Quemadmodum congruit, ut simul et affirmes te assiduis occupationibus impediri, et scripta nostra desideres, quae vix ab otiosis impetrare aliquid perituri temporis possunt? Patiar ergo aestatem inquietam vobis, exercitamque transcurrere: et hyeme demum, cum credibile erit noctibus saltem vacare te posse, quaeram, quid potissimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est,

est, si epistolae non sunt molestae. sunt autem, et ideo breviores erunt. Vale.

III. C. PLINIUS PRAESENTI SUO S.

TAntane perseverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? Ipse enim, inquis, Lucanus, uxor Campana. Iusta causa longioris absentiae, non perpetuae tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitiae tam superiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigilabis, cum voles? dormies, quamdiu voles? quousque calcei nusquam? toga feriata? liber totus dies? tempus est te revivere molestias nostras, vel ob hoc solum, ne voluptates istae satietate languescant: Saluta paullisper, quo sit tibi jucundius salutare: terere in hac turba, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens, quem evocare conor, retardo? fortasse enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas, quod ego non abrumpi, sed intermitteri volo. Ut enim si coenam tibi facerem, dulcibus cibus acres acutosque miscerem, ut obtusus illis, et oblitus stomachus his excitaretur: ita nunc hortor, ut jucundissimum genus vitae nonnullis interdum, quasi acoribus, condias. Vale.

IV. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

AIS legisse te hendecasyllabos meos: requiris etiam quemadmodum coeperim scribere, homo, ut tibi videor, severus, ut ipse fateor, non ineptus. Nunquam a poetice (altius enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Graecam tragoediam scripsi. Qualem? inquis: nescio, tragoedia vocabatur. Mox cum e militia rediens, in Icaria insula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipsum mare, ipsamque insulam feci. Expertus sum, me aliquando et heroo, hendecasyllabis nunc primum: quorum hic natalis, haec causa est. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de comparatione patris et Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum: dein cum meridie (erat enim aestas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus: coepi reputare, maximos oratores hoc studii genus et in

oblectationibus habuisse, et in laude posuisse. Intendi animum, contraque opinionem meam post longam defuetudinem, perquam exiguo temporis momento, id ipsum, quod me ad scribendum sollicitaverat, his versibus exaravi:

- “ Cum libros Galli legerem, quibus ille parenti
- “ Ausus de Cicerone dare palmamque decusque,
- “ Lascivum inveni lusum Ciceronis, et illo
- “ Spectandum ingenio, quo seria condidit, et quo
- “ Humanis salibus, multo varioque lepore
- “ Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
- “ Nam queritur, quod fraude mala frustratus aman-
- “ tem
- “ Paucula coenato sibi debita favia Tiro
- “ Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
- “ Cur post haec, inquam, nostros celamus amores,
- “ Nullumque in medium timidi damus? atque fa-
- “ temur
- “ Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
- “ Blanditias, et furta novas addentia flammis?”

Transii ad elegos, hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in urbem reversus, sodalibus legi. Probaverunt. Deinde plura metra, si quid otii, maxime in itinere tentavi. Postremo placuit, exemplo multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere, nec poenitet. Legitur, describitur, cantatur etiam, et a Graecis quoque, quos Latine hujus libelli amor docuit, nunc cithara, nunc lyra personatur. Sed quid ego tam gloriose? quanquam poëtis furere concessum est, et tamen non de meo, sed de aliorum judicio loquor, qui sive judicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut posterius quoque aut errent similiter, aut judicent. Vale.

V. C. PLINIUS CALPURNIAE SUAE S.

Incredibile est, quanto desiderio tui tenear. In causa amor primum: deinde, quod non consuevimus abesse. Inde est, quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde, quod interdum, quibus horis te visere solebam, ad diaetam tuam ipsi me, ut verissime dicitur, pedes

pedes ducunt : quod denique aeger et moestus, ac similis excluso a vacuo limine recedo. Unum tempus his tormentis caret, quo in foro amicorum litibus conteror. *Æstima tu, quae vita mea sit, cui requies in labore, in miseria curisque solatium.* Vale.

VI. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

R Ara, et notabilis res Vareno contigit, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem ejus, ut temere inchoatam, omisisse narrantur : narrantur dico : adest provinciae legatus : attulit decretum concilii ad Caesarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos Vareni advocatos. Perstat tamen idem ille Magnus : quin etiam Nigrinum optimum virum pertinacissime exercet. Per hunc a consulibus postulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur. Assistebam Vareno jam tantum, ut amicus, et tacere decreveram. Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus a Senatu datus defenderem, ut reum, cui opus esset, ne reus videretur. Cum tamen finita postulatione Nigrini, consules ad me oculos retulissent, “ Sciatis,” inquam, “ constare nobis silentii nostri rationem, cum veros legatos provinciae audieritis.” Contra Nigrinus : “ ad quem missi sunt ?” Ego : “ ad me quoque habeo decretum provinciae.” Rursus ille : “ Potest tibi liquere.” Ad hoc ego : “ Si tibi ex diverso liquet, potest et mihi, quod est melius, liquere.” Tum legatus Polyaenus causas abolitae accusationis exposuit, postulavitque, ne cognitioni Caesaris praejudicium fieret. Respondit Magnus : iterumque Polyaenus : ipse raro et breviter interlocutus. Multum me intra silentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere quam dicere : atque adeo repeto, quibusdam me capitis reis vel magis silentio, quam oratione accuratissima profuisse. Mater amisso filio (quid enim prohibet, quanquam alia ratio scribendae epistolae fuerit, de studiis disputare ?) libertos ejus, eosdemque coheredes suos, falsi et veneficii reos detulerat ad Principem, judicemque impetraverat Julium Servianum. Defenderam reos ingenti quidem coetu : erat enim causa notissima, praeterea utrinque ingenia clarissima. Finem

cognitioni quaestio imposuit, quae secundum reos dedit. Postea mater adiit Principem, affirmavit se novas probationes invenisse. Praeceptum est Suburano, ut vacaret finitam causam retractanti, si quid novi afferret. Aderat matri Julius Africanus, nepos Iulii oratoris, (quo audito Passienus Crispus dixit, " Bene, mehercule, bene : sed " quo tam bene ?") hujus nepos, juvenis ingeniosus, sed parum callidus, cum multa dixisset, adsignatumque tempus impleisset, " Rogo," inquit, " Suburane, permit- " tas mihi unum verbum adjicere." Tum ego, cum omnes me, ut diu responsurum, intuerentur, " Respondi- " sem," inquam, " si unum illud verbum Africanus ad- " jecisset, in quo non dubito omnia nova fuisse." Non facile me repeto, tantum consecutum adfensum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc et probatum et exceptum est, quod pro Vareno haecenus non tacui. Consules, ut Polyaenus postulabat, omnia integra Principi servaverunt, cujus cognitionem suspensus exspecto. Nam dies ille nobis pro Vareno, aut securitatem et otium dabit, aut intermissum laborem renovata sollicitudine irjunget. Vale.

VII. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

ET proxime Prisco nostro, et rursus, quia ita jussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi per jucundum, quod viri optimi mihiq̃ amicissimi adeo cohaesistis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque praecipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honestissimo certamine mutuae caritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis destineri, ob hoc moleste fero, quod deservire studiis non potes : si tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipse finieris, incipies primum istic otio frui, deinde satiatus ad nos reverti. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Exprimere non possum, quam jucundum sit mihi, quod Saturninus noster summas tibi apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge, ut coepisti, virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia ejus percepturus, nec ad breve tempus. Na

cum omnibus virtutibus abundat, tum hac praecipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX. C. PLINIUS CORNELIO FUSCO SUO S.

Quaeris quemadmodum in secessu, quo jamdiu frueris, putem te studere oportere. utile inprimis, et multi praecipunt, vel ex Graeco in Latinum, vel ex Latino vertere in Graecum: quo genere exercitationis proprietas, splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, praeterea imitatione optimorum similia invenendi facultas paratur. simul quae legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. intelligentia ex hoc et iudicium acquiritur: nihil obsuerit, quae legeris haecenus, ut rem, argumentumque teneas, quasi aemulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si nonnulla tu: magnus pudor, si cuncta ille melius. licebit interdum et notissima eligere et certare cum electis. Audax haec, non tamen improba, quia secreta contentio: quanquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse. Poteris et quae dixeris, post oblivionem retractare, multa retinere, plura transire, alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud et taedio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum recalescere ex integro, et resumere impetum fractum, omissumque, postremo nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse praecipuum studium orandi: sed non ideo semper pugnacem hunc, et quasi bellatorium stilum suaferim. Ut enim terrae variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas: [volo carmina]: nam saepe in orationes quoque non historica modo, sed prope poetica descriptionum necessitas incidit; et pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est et carmine remitti, non dico continuo, et longo, (id enim perfici nisi in otio non potest), sed hoc arguto et brevi, quod apte quantalibet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur, sed hi lusus non minorem interdum

dum gloriam, quam seria consequuntur: atque adeo, (cur enim te ad versus non versibus adhorter?)

- “ Ut laus est ceræ, mollis cedensque sequatur
- “ Si doctos digitos, iussaque fiat opus :
- “ Et nunc informet Martem, castamque Minervam,
- “ Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum :
- “ Utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
- “ Saepe etiam flores, vernaque prata juvant :
- “ Sic hominum ingenium flecti, ducique per artes
- “ Non rigidas docta mobilitate decet.”

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant, aut delectabant: immo delectabant, exercebantque. Nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur, remittaturque. recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia denique, quae in vita atque etiam in foro causisque versantur. Inest his quoque eadem, quae aliis carminibus utilitas, quod metri necessitate devincti soluta oratione laetamur, et quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse, quam requirebas: unum tamen omisi. Non enim dixi, quae legenda arbitrarer, quanquam dixi, cum dicerem, quae scribenda. Tu memineris, sui cujusque generis auctores diligenter eligere. Aiunt enim, “ multum legendum esse, non multa.” Qui sint hi, adeo notum probatumque est, ut demonstratione non egeat: et alioqui tam immodice epistola me extendi, ut, dum tibi, quem admodum studere debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim. quin ergo pugillares resumis, et aliquid ex his, vel istud ipsum, quod coeperas, scribis. Vale.

X. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quia ipse cum prima cognovi, jungere extrema quasi avulsa cupio, te quoque existimo velle de Vareno et Bithynis reliqua cognoscere. Acta causa hinc a Polyaeo, inde a Magno. Finitis actionibus, Caesar, “ Neutra,” inquit, “ pars de mora queretur. Erit mihi curae, “ explorare provinciae voluntatem.” Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium est, an merito accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est? Superest,

ne rursus provinciae, quod damnasse dicitur, placeat, agatque poenitentiam poenitentiae suae. Vale.

XI. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

M Iraris, quod Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego jusseram proscribi, non expectata auctione pro meo quincunce ex septingentis millibus Corelliae addixerit. adjicis, posse eos nongentis millibus venire, ac tanto magis quaeris, an, quod gessit, ratum ferrem. Ego vero servo: quibus ex causis accipe. cupio enim et tibi probatum et coheredibus meis excusatum esse, quod me ab illis, majore officio jubente, secerno. Corelliam cum summa reverentia diligo: primum ut sororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria sacrosancta est: deinde ut matri meae familiarissimam. Sunt mihi et cum marito ejus Minicio Justo, optimo viro, vetera jura: fuerunt et cum filio maxima; adeo quidem, ut, praetore me, ludis meis praefederit. Haec, cum proxime istic fui, indicavit mihi, cupere se aliquid circa Larium nostrum possidere: ego illi ex praediis meis quod vellet et quanti vellet obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne Corelliae quidem possum. Igitur cum obvenisset mihi hereditas, in qua praedia ista, scripsi ei venalia futura. has epistolas Hermes tulit, exigentique ut statim portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides quam ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus gessit? Superest, ut coheredes aequo animo ferant separatim me vendidisse, quod mihi licuit omnino vendere. Nec vero coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura sunt. possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII. C. PLINIUS MINICIO SUO S.

L ibellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster (quid enim non commune nobis?) si res posceret, uteretur, nisi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id est disperdendi haberes. Habebis tamen, an emendandi, nescio, utique disperdendi, (*ὅμως γὰρ καὶ ἄλλοι*), si optima quaeque detraxeris. quod si feceris,
• boni.

boni consulam. Postea enim illis ex aliqua occasione, ut meis, utar: et beneficio fastidii tui ipse laudabor, ut in eo, quod adnotatum invenies, et supra scripto aliter explicitum. Nam cum suspicarer futurum, ut tibi tumidius videretur, quod est sonantius et elatius, non alienum existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam et exilius, vel potius humiliter et pejus, vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non usquequaque tenuitatem vestram insequar et exagitem? Haec, ut inter istas occupationes aliquid aliquando rideres; illud serio. vide, ut mihi viaticum reddas, quod impendi, data opera cursore dimisso. Nae tu, cum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improbabis, negabisque ullius pretii esse, cujus pretium reposceris. Vale.

XIII. C. PLINIUS FEROCI SUO S.

Eadem epistola et non studere te, et studere significat. aenigmata loquor, ita plane, donec distinctius quod sentio enuntiem. Negat enim te studere: sed est tam polita, quae, nisi a studente, non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidiam et otium perficis. Vale.

XIV. C. PLINIUS CORELLIAE SUAE S.

Tu quidem honestissime, quod tam impense et rogas et exigis, ut accipi jubeam at te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem viciesimam emisti. Invicem ego et rogo et exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat adspicias, patiarisque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

XV. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Requiris quid agam? quo nosti, distringor officio, amicis deservio, studeo interdum, quod non interdum, sed solum, semperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatus erat. Te alia omnia, quam quae velis, agere,

agere, moleste ferrem, nisi ea, quae agis, essent honestissima. Nam et reipublicae suae negotia curare, et disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci contubernium jucundum tibi futurum sciebam, noveram simplicitatem ejus, noveram comitatem: eundem esse, quod minus noveram, gratissimum experior, cum tam jucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Calestrium Tyronem familiarissime diligo, et privatis mihi et publicis necessitudinibus implicitum. Simul militavimus, simul quaestores Caesaris fuimus. Ille me in Tribunatu liberorum jure praeceffit, ego illum in Praetura sum consecutus, cum mihi Caesar annum remisisset. ego in villas ejus saepe secessi, ille in domo mea saepe convaleuit. Hic nunc pro consule provinciam Baeticam per Ticinum est petiturus. spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere desleat ad te, si voles vindicta liberare, quos proxime inter amicos manumisisti. nihil est quod verearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longum mea causa. Proinde niam istam verecundiam pone, teque quid velis consule. Illi tam jucundum, quod ego, quam mihi, quod tu jubes. Vale.

XVII. C. PLINIUS CELERI SUO S.

SUA cuique ratio recitandi: mihi, quod saepe jam dixi, ut si quid me fugit, ut certe fugit, admonear. Quo magis miror, quod scribis fuisse quosdam qui reprehenderent, quod orationes omnino recitarem: nisi vero has solas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quae non ostentationi, sed fidei veritatisque componitur? cur tragoediam, quae non auditorium, sed scenam et actores? cur lyrica, quae non lectorem, sed chorum et lyrum poscunt? At horum recitatio usu jam recepta est: nam ergo culpandus est ille qui coepit? quanquam orationes quoque et nostri quidam, et Graeci lectitaverunt. Supervacuum tamen est recitare, quae dixeris: etiam; si eadem

eadem omnia, si iisdem omnibus, si statim recites: si verb
 multa inferas, multa commutes: si quosdam novos, quos-
 dam eosdem, sed post tempus assumas, cur minus probabi-
 lis sit causa recitandi quae dixeris, quam edendi? Sed dif-
 ficile est, ut oratio, dum recitatur, satisfaciat: Jam hoc ad
 laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi:
 nec vero ego dum recito, laudari, sed dum legor, cupio.
 Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primum quae
 scripsi, mecum ipse pertracto: deinde duobus aut tribus
 lego, mox aliis trado adnotanda, notasque eorum, si dubi-
 to, cum uno rursus aut altero pensito: novissime pluribus
 recito, ac, si quid mihi credis, tunc acerrime emendo.
 Nam tanto diligentius, quanto sollicitius, intendo. Optime
 autem reverentia, pudor, metus judicant. Idque adeo sic
 habe. Nonne si loquuturus es cum aliquo, quam bet
 docto, uno tamen, minus commovereris, quam si cum mul-
 tis vel indoctis? Nonne quum surgis ad agendum, tunc
 maxime tibi ipse diffidis? tunc commutata, non dico plu-
 rima, sed omnia cupis? utique si latior scena, et corona
 diffusior, nam illos quoque sordidos pullatosque revere-
 mur. Nonne si prima quaeque improbari putes, debilitaris
 et concidis? Opinor, quia in numero ipso est quoddam
 magnum collatumque consilium, quibusque singulis judicium
 parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus,
 hic scriptor tragoediarum, si quid forte familiarior amicus
 tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat,
 AD POPULUM PROVOCO: atque ita ex populi
 vel silentio, vel assensu, aut suam, aut amici sententiam se-
 quebatur. Tantum ille populo dabat. Recte, an secus,
 nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed cer-
 tos, electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos
 denique et tanquam singulos observem, et tanquam non
 singulos timeam. Nam quod M. Cicero de stilo, ego de
 metu sentio. Timor est emendator asperrimus. Hoc
 ipsum, quod nos recitatuos cogitamus, emendat: quod
 auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, hor-
 rescimus, circumspicimus, emendat. Proinde non poenitet
 me consuetudinis meae, quam utilissimam experior
 adeoque non deterreor fermunculis istorum, ut ultro te-
 rogem, monstres aliquid, quod his addam. Nihil enim
 curae meae satis est. Cogito, quam sit magnum, dare ali-

qui

quid in manus hominum, nec persuadere mihi possum, non et cum multis et saepe tractandum, quod placere et semper, et omnibus cupias. Vale.

XVIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Deliberas mecum, quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salva sit. honesta consultatio, non expedita sententia. Numeres reipublicae summam? verendum est ne dilabatur. Des agros? ut publici, negligentur. Equidem nihil commodius invenio, quam quod ipse feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quae in alimenta ingenuorum ingenuorumque promiseram, agrum ex meis longe pluris actori publico mancipavi: eundem, vectigali imposito, recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim et reipublicae fors in tuto, nec reditus incertus, et ager ipse propter id, quod vectigal large supercurrit, semper dominum, a quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto, quam donasse videor, erogavisse, cum pulcherrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus aeternas anteferre: multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

XIX. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Angit me Fanniae valetudo. Contraxit hanc dum affidet Juniae virgini, sponte primum, (est enim affinis), deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam Virgines, cum vi morbi atrio Vestae coguntur excedere, matronarum curae custodiaeque mandantur: quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicata est. Insident febres, tussis increfcit, summa macies, summa defectio: animus tantum et spiritus viget, Helvidio marito, Thrasea patre dignissimus; reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim, maximam feminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quae castitas illius? quae sanctitas? quanta gravitas? quanta constantia? Bis maritum sequuta in exilium est, tertio ipsa propter maritum relegata. Nam

cum Senecio reus esset, quod de vita Helvidii libros composuisset, rogatumque se a Fannia in defensione dixisset, quaerente minaciter Mettius Caro "an rogasset?" respondit, rogavi: "an commentarios scripturo dedisset," dedi: "an sciente matre," nesciente. Postremo nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quanquam ex necessitate, et metu temporum abolitos senatusconsulto, publicatis bonis, servavit, habuit, tulitque in exilium exilii causam. Eadem quam jucunda, quam comis, quam denique (quod paucis datum est) non minus amabilis, quam veneranda. Erit sane, quam postea uxoribus ostentare possimus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exempla sumamus, quam sic cernentes audientesque miremur, ut illas, quae leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, convulsaque sedibus suis ruitura supra videtur, licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus, quantisque factis assequantur, ut haec non novissima occiderit? Me quidem illud etiam affligit et torquet, quod matrem ejus, illam (nihil possum illustrius dicere) tantae feminae matrem rursus videor amittere, quam haec, ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque et novo pariter, et rescisso vulnere adficiet. Utramque colui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reversarum. Non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint. In his eram curis, cum scriberem ad te, quas si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Librum tuum legi, et quam diligentissime potui adnotavi, quae commutanda, quae eximenda arbitrarer. Nam et ego verum dicere assuevi, et tu libenter audire, neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc a te librum meum cum annotationibus tuis exspecto. O jucundas! O pulchras vices! quam me delectat, quod si qua posteris cura nostri, usquequaque narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus. Erit rarum et insigne, duos homines aetate,

aetate, dignitate propemodum aequales, nonnullius in literis nominis, (cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico), alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, cum jam tu fama, gloriaque floreret, te sequi, tibi longo, sed proximus, intervallo et esse, et haberi concupiscebam. Et erant multa clarissima ingenia, sed tu mihi (ita similitudo naturae ferebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod si quis de studiis sermo, una nominamur, quod de te loquentibus statim occurro. Nec defunt, qui utrique nostrum praeferantur. Sed nihil interest mea, quo loco jungimur. Nam mihi primus, qui a te proximus. quin etiam in testamentis debes adnotasse, (nisi quis forte alterutri nostrum amicissimus) eadem legata, et quidem pariter accipimus. Quae omnia huc spectant, ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum iudicia constringant. Vale.

XXI. C. PLINIUS CORNUTO SUO S.

Pareo, collega carissime, et infirmitati oculorum, ut jubes, consulo. Nam et huc tecto vehiculo undique inclusus, quasi in cubiculo perveni, et hic non stilo modo, verum etiam lectionibus, difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubicula obductis velis opaca, nec tamen obscura facio. Cryptoporticus quoque ad opertis inferioribus fenestris, tantum umbrae, quantum luminis habet. sic paullatim lucem ferre condisco. Balineum assumo, quia prodest: vinum, quia non nocet, parcissime tamen. Ita assuevi, et nunc custos adest. Gallinam, ut a te missam, libenter accepi, quam satis acribus oculis, quanquam adhuc lippus, pinguiissimam vidi. Vale.

XXII. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

Minus miraberis, me tam instanter petisse, ut in amicis meum conferres tribunatum, cum scieris, quis ille, qualisque. Possum autem jam tibi et nomen indicare, et describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minicianus, ornamentum regionis meae, seu dignitate

tate seu moribus: natus splendide, abundat facultatibus, amat studia, ut solent pauperes. Idem rectissimus iudex, fortissimus advocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum propius inspexeris hominem omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

GAudeo quidem esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi possis. sed ut perseveres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem aetatis tantum laboris injungas. Quin immo denuncio, ut illum et domi, et intra domum, atque etiam intra cubiculi limen exspectes. Etenim quum a me, ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIV. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

NUmidia Quadratilla paullo minus octogesimo aetatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore et robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit heredes, ex besse nepotem, ex tertia parte nepotem. Neptem parum novi: nepotem familiarissime diligo, adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum conspicuus forma, omnes sermones malignorum et puer et juvenis evasit: intra quartum et vicesimum annum maritus, et, si Deus annuisset, pater. Vixit in contubernio aviae delicatae severissime, et tamen obsequentissime. Habebat illa pantomimos, fovebatque effusius, quam principi feminae convenit. Hos Quadratus non in theatro, non domi spectabat, nec illa exigebat. Audivi ipsam, cum mihi commendaret nepotis sui studia, solere se, ut feminam in illo otio sexus, laxare animum lusu calculorum, solere spectare pantomimos suos; sed cum factura esset alterutrum, semper se nepoti suo praecepisse abiret, studeretque; quod mihi non amore ejus magis facere quam reverentia videbatur. Miraberis, et ego miratus sum.

sum. Proximis sacerdotalibus ludis, productis in commissione pantomimis, cum simul theatro ego et Quadratus egrederemur, ait mihi: "Scis, me hodie primum vidisse saltantem aviae meae libertum?" Hoc nepos. At Hercule! alienissimi homines in honorem Quadratillae (pudet me dixisse honorem) per adulationis officium in theatrum curstabant, exsultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde singulos gestus dominae cum canticis reddebant, qui nunc exiguis legata, theatralis operae corollarium, accipiunt ab herede, qui non spectabat. Haec quia soles, si quid incidit novi, non invitus audire: deinde quia jucundum est mihi, quod ceperim gaudium, scribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctae, honore optimi juvenis: laetor etiam, quod domus aliquando C. Cassii, huius, qui Cassianae scholae princeps et parens fuit, serviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, et decebit, rursusque ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, cum tantus orator inde procedet, quantus juris ille consultus. Vale.

XXV. C. PLINIUS RUFO SUO S.

Quantum eruditorum, aut modestia ipsorum, aut quies operit ac subtrahit famae! at nos eos tantum dicendi aliquid, aut lecturi timemus, qui studia sua profecturi: quum illi, qui tacent, hoc amplius praestent, quod maximum opus silentio reverentur. Expertus scribo, quod scribo. Terentius junior equestribus militiis, atque etiam procuratione Narbonensis provinciae, integerrime functus, recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum otium praetulit. Hunc ego invitatus hospitio, ut bonum patrem familiae, ut diligentem agricolam intuebar, de his locuturus, in quibus illum versari putabam: et coeperam, cum ille me doctissimo sermone revocavit ad studia. Quam terfa omnia! quam Latina! quam Graeca! Nam tantum utraque lingua valet, ut ea magis videatur excellere, qua cum maxime loquitur. Quantum ille legit! quantum tenet! Athenis vivere hominem, non in villa putes. Quid multa? auxit sollicitudinem meam, effecitque, ut illis, quos doctissimos novi, non minus hos seductos, et quasi rusticos verear. Idem suadeo tibi. Sunt enim

enim ut in castris, sic etiam in literis nostris plures cultu pagano, quos cinctos et armatos, et quidem ardentissimo ingenio, diligenter scrutatus invenies. Vale.

XXVI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Nuper me cujusdam amici languor admonuit, optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut avaritia, aut libido sollicitat? Non amoribus servit, non appetit honores, opes negligit, et quantulumcunque, ut relicturus, satis habet: tunc Deos, tunc hominem esse se meminit, invidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis, aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur, et fontes. Haec summa curarum, summa votorum, mollemque in posterum, et pinguem, si contingat evadere, hoc est, innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod plurimis verbis, plurimis etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter tibi, mihi que praecipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII. C. PLINIUS SURAE SUO S.

ET mihi discendi, et tibi docendi facultatem otium praebet. Igitur perquam velim scire, esse phantasmata, et habere propriam figuram, numenque aliquod putes, an inania et vana ex metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam, in primis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc et obscurus obtinenti Africam comes haeserat. inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque, perterrita Africam se futurorum praenunciam dixit. iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moriturum. Facta sunt omnia. Praeterea accedenti Carthaginem, egredientique nave, eadem figura in littore occurrisse narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura praeteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, projecit. Jam illud, nonne et magis terribile, et non minus mirum est? Quod exponam ut accepi. Erat Athenis

thenis spatiosa et capax domus, sed infamis et pestilens : per silentium noctis sonus ferri, et, si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde e proximo reddebatur : mox apparebat idolon, senex macie et squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat, quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diraeque noctes per metum vigilabantur : vigiliam morbus, et crescente formidine, mors sequebatur. Nam interdum quoque, quanquam abscefferat imago, memoria imaginis oculis inerrabat, longiorque causis timor erat. Deserta inde et damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta : proscribatur tamen, seu quis emere, seu quis conducere, ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum, auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis conducit : ubi coepit advesperascere, jubet sterni sibi prima domus parte, poscit pugillares, stilum, lumen : suos omnes in interiora demittit, ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra et inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri : ille non tollere oculos, non remittere stilum, sed obfirmare animum, auribusque praetendere : tum crebrescere fragor, adventare, et jam ut in limine, jam ut intra limen audiri : respicit, videt, agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito similis vocanti : hic contra, ut paullum expectaret, manu significat, rursusque ceris et stilo incumbit : illa scribentis capiti catenis insonabat : respicit rursus idem, quod prius, innuentem : nec moratus tollit lumen, et sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis. Postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa deserit comitem, desertus herbas et folia concepta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet, ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis et implicita, quae corpus aevo terraeque putrefactum nuda et exesa reliquerat vinculis : collecta publice sepeliuntur : domus postea rite conditis manibus caruit. Et haec quidem affirmantibus credo : illud affirmare aliis possum. E libertus mihi [Marcus], non illiteratus, cum hoc minor frater eodem lecto

lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quendam in toro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, et rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in paedagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt: et qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparlosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile secutum, nisi forte, quod non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo haec acciderunt, diutius vixisset. nam in scrinio ejus datus a Caro de me libellus inventus est. Ex quo conjectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos, depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse. Proinde rogo, eraditionem tuam intendas. Digna res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiae tuae facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinere. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

AIS quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos meos ex omni occasione ultra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius me norint? Sed ut norint, quid invident mihi felicissimo errore? ut enim non sint tales, quales a me praedicantur, ego tamen beatus, quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant, nec sunt parum multi, qui carpere amicos suos judicium vocant: mihi nunquam persuadebunt, ut meos amari a me nimium putem. Vale.

XXIX. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris: quod nisi legeris, non potes credere. Est via

via Tiburtina intra primum lapidem (proxime adnotavi) monumentum Pallantis, ita inscriptum, HUIUS SENATUS OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES : CUJUS HONORE CONTENTUS FUIT. Equidem nunquam sum miratus, quae saepius a fortuna, quam a judicio proficerentur : maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica et inepta, quae interdum in hoc coenum, in has sordes abjicerentur : quae denique ille furcifer, et recipere ausus est, et recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris prodere. Sed quid indignor ? Ridere satius, ne se magnum aliquid adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

Torqueor quod discipulum, ut scribis, optimae spei amisisti, cujus et valetudine et morte impedita studia tua quid ni sciam ? cum sis omnium efficientiorum observantissimus, cumque omnes, quos probas, effusissime diligas ? Me huc quoque urbana negotia persequuntur. Non desunt enim, qui me judicem, aut arbitrum faciant. Accedunt querelae rusticorum, qui auribus meis post longum tempus suo jure abutuntur. Instat et necessitas agrorum locandorum perquam molesta : adeo rarum est invenire idoneos conductores. Quibus ex causis precario studeo : studeo tamen. Nam et scribo aliquid et lego : sed cum lego, ex comparatione sentio, quam male scribam ; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, orationi Demosthenis κατὰ Μυδῆς confers : quam sane, cum componerem illos, habui in manibus, non ut aemularer (improbum enim, ac pene furiosum), sed tamen imitarer et sequerer, quantum aut diversitas ingeniorum, maximi et minimi, aut causae dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNUTO SUO S.

Claudius Pollio amari a te cupit. Dignum hoc ipso, quod cupit : deinde, quod ipse te diligit. (neque

que enim fere quisquam exigit istud, nisi qui facit) vir alioqui rectus, integer, quietus, ac pene ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc cum simul militaremus, non solum ut commilito inspexi. Praeerat alae milliariae: ego iussus a legato consulari rationes alarum et cohortium excutere, ut magnam quorundam foedamque avaritiam, et negligentiam parem, ita hujus summam integritatem, sollicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas procurationes, nulla occasione corruptus, ab insito abstinentiae amore deflexit; nunquam secundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit; eademque firmitate animi laboribus suffecit, quam nunc otium patitur. Quod quidem paullisper cum magna sua laude intermisit et posuit, a Corellio nostro ex liberalitate Imperatoris Nervae emendis dividendisque agris adjutor assumptus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate praecipue placuisse? Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum supremis judiciis, in his Musonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cujus in memoriam tam grata praedicatione prorogat et extendit, ut librum de vita ejus (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum istud et raritate ipsa probandum, cum plerique haecenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem appetentissimum tui, (mihi crede), complectere, apprehende, immo et invita, ac sic ama, tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit. Vale.

XXXII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Delector jucundum tibi fuisse Tironis mei adventum. Quod vero scribis oblata occasione proconsulis plurimos manumissos, unice laetor. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen juvat, quod adjicis, te meque et gratiarum actione et laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, ἡδίστον ἀνέστρια ἱπαινος, utique si te mereri putes. Vale.

XXXIII.

XXXIII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

AUguro (nec me fallit augurium) historias tuas immortales futuras, quo magis illis (ingenue fatebor) inferi cupio. Nam si esse nobis curae solet, ut facies nostra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor praedicatorque contingat? Demonstro ergo, quanquam diligentiam tuam fugere non possit, cum sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, si factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris. Dederat me Senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciae Baeticae contra Bebiū Massā: damnatoque Massā censuerat, ut bona ejus publice custodirentur. Senecio cum explorasset, consules postulationibus vacaturos, convenit me: et, “qua concordia,” inquit, “injunctam nobis accusationem executi sumus, hac adeamus consules, petamusque, ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent.” Respondi, “Cum simus advocati a senatu dati, dispice, num peractas putes partes nostras, Senatus cognitione finita?” Et ille, “Tu, quem voles, tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, et hoc recenti: ipse et natus ibi, et quaestor in ea fui.” Tum ego, “Si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te: ut, si qua ex hoc invidia, non tua tantum sit.” Venimus ad Coss. dicit Senecio, quae res ferebat: aliqua subjungo. Vix dum conticueramus, et Massā, questus Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem impleisse, impietatis reum postulat. Horror omnium: ego autem, “Vereor,” inquam, “clarissimi consules, ne mihi Massā silentio suo praevaricationem objecerit, quod non et me reum postulavit.” Quae vox et statim excepta, et postea multo sermone celebrata est. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his, quae recte in publico fierent) missis ad me gravissimis literis, non mihi solum, verum etiam seculo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis contigisset. Haec utcunque se habent, notiora, clariora, majora tu facies: quanquam non exigo, ut excedas actae rei modum.

dum. Nam nec historia debet egredi veritatem, et honeste factis veritas sufficit. Vale.

LIBER VIII.

I. C. PLINIUS SECUNDUS SEPTITIO SUO S.

ITer commode explicui, excepto quod quidam ex meis adversam valetudinem ferventissimis aestibus contraxerunt. Encolpius quidem lector, ille seria nostra, ille delitiae, exasperatis faucibus pulvere, sanguinem rejecit. Quam triste hoc ipsi, quam acerbum mihi, si is, cui omnis ex studiis gratia, inhabilis studiis fuerit. Quis deinde libellos meos sic leget? sic amabit? quem aures meae sic sequentur? Sed Dii laetiora promittunt. Stetit sanguis, resedit dolor. Praeterea continens ipse: nos solliciti, medici diligentes. Ad hoc salubritas coeli, secessus, quies, tantum salutis, quantum otii pollicentur. Vale.

II. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

ALii in praedia sua proficiscuntur, ut locupletiores revertantur; ego ut pauperior. Vendideram vinemias certatim negotiatoribus ementibus: invitabat pretium, et quod tunc, et quod fore videbatur: spes fefellit. Erat expeditum, omnibus remittere aequaliter, sed non satis aequum. Mihi autem egregium inprimis videtur, ut foris, ita domi: ut in magnis, ita in parvis: ut in alienis, ita in suis, agitare iustitiam. Nam si paria peccata, pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, nequis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, concessi: deinde his, qui amplissimas summas emptionibus occupaverant, separatim consului. Nam et me magis juverant, et majus ipsi fecerant damnum. Igitur his, qui pluris, quam decem millibus emerant, ad illam communem, et quasi publicam octavam, addidi decimam ejus summae, qua decem millia excefferant. Vereor, ne parum expresserim: apertius calculos ostendam. Si qui

forte

forte quindecim millibus emerant, hi et quindecim millium octavam, et quinque millium decimam tulerunt. Praeterea cum reputarem, quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil-reposuisse: nequaquam verum arbitrabar, quos non aequasset fides solutionis, hos benignitate remissionis aequare. Rursus ergo iis, qui solverant, decimam remisi. Per hoc enim optissime et in praeteritum singulis pro cuiusque merito gratia referri, et in futurum omnes cum ad emendum, tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu ratio haec, seu facilitas stetit: sed fuit tanti. Nam regione tota, et novitas remissionis, et forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una (ut dicitur) pertica, sed distincte gradatimque tractavi, quanto quis melior et probior, tanto mihi obligatior abiit, expertus non esse apud me, *Ἐν δ' ἡ τιμὴ ἢ μὲν κακός, ἢ δὲ καὶ ἐσθλός.* Vale.

III. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

Librum, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem opinio cuiusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile utrumque falli, et quia tam blandior mihi. Volo enim proxima quaeque absolutissima videri: et ideo jam nunc contra istum librum faveo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexí expectationem tuam, quam vereor, ne destituat oratio in manus sumpta. Interim tamen tanquam placituram (et fortasse placebit) expecta. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Optime facis, quod bellum Dacicum scribere paras. Nam quae tam recens, tam copiosa, tam lata, quae denique tam poëtica, et (quanquam in verissimis rebus) tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, inessā castris montium abrupta: pulsum regia, pulsum etiam vita regem nihil desperantem. Super haec actos bis triumphos: quorum alter ex invicta gente primus, alter novissimus fuit. Una, fed

sed maxima difficultas, quod haec aequare dicendo, arduum, immensum, etiam tuo ingenio, quanquam altissime adsurgat, et amplissimis operibus increseat. Nonnullus et in illo labor, ut barbara et fera nomina, inprimis regis ipsius, Graecis versibus non resultent. Sed nihil est, quod non arte cūraque, si non potest vinci, mitigetur. Praeterea, si datur Homero et mollia vocabula et Graeca ad lenitatem versus contrahere, extendere, inflectere: cur tibi similis audentia, praesertim non delicata, sed necessaria, negetur? Proinde, jure vatum, invocatis Diis, et inter Deos, ipso, cujus res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac si quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poëtica cum poëta? Illud jam nunc paciscor, prima quaeque ut absolveris, mitito, immo etiam antequam absolvas, sic ut erunt recentia et rudia, et adhuc similia nascentibus. Respondebis non posse perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque et a me aestimabuntur ut coepta: spectabuntur ut membra, extremamque limam tuam operientur in scrinio nostro. Patere hoc me super cetera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim, quae nosse neminem velles. In summa, potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiusque: sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quanto celerius et incautius miseris. Vale.

V. C. PLINIUS GEMINO SUO S.

GRave vulnus Macrinus noster accepit. Amisit uxorem singularis exempli, etiamsi olim fuisset. Vixit cum hac triginta novem annis sine jurgio, sine offensa. Quam illa reverentiam marito suo praestitit, cum ipsa summam mereretur? quot quantasque virtutes ex diversis aetatibus sumptas collegit et miscuit! Habet quidem Macrinus grande solatium, quod tantum bonum tamdiu tenuit: sed hoc magis exacerbatur, quod amisit. Nam fruentis voluptatibus crescit carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta, et citricem pati possit: quam nihil aequae, ac necessitas ipsa et dies longa, et satietas doloris inducit. Vale.

VI. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

Cognovisse jam ex epistola mea debes, annotasse me nuper monumentum Pallantis sub hac inscriptione :
 “ Huic Senatus ob fidem pietatemque erga patronos, ornamenta praetoria decrevit, et sestertium centies quinquagies, cujus honore contentus fuit.” Postea mihi visum est pretium operae, ipsum S. C. quaerere. Inveni tam copiosum et effusum, ut ille superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se, misceantque, non dico illi veteres Africani, Achaici, Numanini, sed hi proximi, Marii, Sullae, Pompeii, (nolo progredi longius), infra Pallantis laudes jacebunt. Urbanos, qui illa censuerunt, putem ? an miseros ? Dicerem urbanos, si Senatum deceret urbanitas. Miseros ergo ? sed nemo tam miser est, ut illa cogatur. Ambitio ergo, et procedendi libido ? Sed quis adeo demens, ut per suum, per publicum dedecus procedere velit in ea civitate, in qua hic esset usus florentissimae dignitatis, ut primus in Senatu laudare Pallantem posset ? Mitto, quod Pallanti servo “ praetoria ornamenta offeruntur ;” quippe offeruntur a servis : Mitto, quod censent, “ non exhortandum modo, “ verum etiam compellendum ad usum aureorum annulorum :” erat enim contra majestatem Senatus, si ferreis praetorius uteretur. Levia haec et transeunda. Illa memoranda, “ quod nomine Pallantis Senatus” (nec expiata postea curia est ?) “ Pallantis nomine Senatus gratias agit “ Caesari, quod et ipse cum summo honore mentionem “ ejus prosecutus esset, et Senatui facultatem fecisset “ standi erga eum benevolentiam suam.” Quid enim Senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem satis gratus videretur ? Additur : “ ut Pallas, cui se omnes pro virili parte “ obligatos fatentur, singularis fide, singularis industriae “ fructum meritissimo ferat :” prolatos imperii fines, redditos exercitus reipublicae credas. Adstruitur his, “ cum “ senatui populoque Romano liberalitatis gratior repraesentari nulla materia possit, quam si abstinentissimi fidelissimique custodis principalium opum facultates adjuvare contingeret.” Hoc tunc votum senatus, hoc praecipuum gaudium populi, haec liberalitatis materia gratissima,

ma, si Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egressionem contingeret. Jam quae sequuntur, “voluisse quidem Senatum censere, dandum ex aerario fectertium centies quinquagies, et quanto ab ejusmodi cupiditatibus remotior ejus animus esset, tanto impensius petere a publico parente, ut eum compelleret ad cedendum Senatui.” Id vero deerat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur, Pallas rogaretur, ut Senatui cederet, ut illi superbissimae abstinentiae Caesar ipse advocatus esset, ne fectertium centies quinquagies sperneret. Sprevit, quod solum potuit, tantis opibus publice oblatis, arrogantius facere, quam si accepisset. Senatus tamen id quoque similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis, “Sed cum princeps optimus, parensque publicus, rogatus a Pallante, eam partem sententiae, quae pertinebat ad dandum ei ex aerario centies quinquagies fectertium, remitti voluisset: testari Senatum, et se libenter ac merito hanc summam inter reliquos honores ob fidem cili-gentiamque Pallanti decernere coepisse: voluntati tamen principis sui, cui in nulla re fas putaret repugnare, in hac quoque re obsequi.” Imaginare Pallantem velut intercedentem senatusconsulto: moderantemque honores suos, et fectertium centies quinquagies, ut nimium, recusantem, cum praetoria ornamenta, tanquam minus recepisset. Imaginare Caesarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram Senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in Senatu rogat. Imaginare Senatum, usquequaque testantem, merito libenterque se hanc summam inter reliquos honores Pallanti coepisse decernere: et perseveraturum fuisse se, nisi obsequeretur principis voluntati, cui non esset fas in ulla re repugnare. Ita, ne fectertium centies quinquagies Pallas ex aerario ferret, verecundia ipsius, obsequio Senatus opus fuit, in hoc praecipue non obsecuturi, si in ulla re putasset fas esse non obsequi? Finem existimas? Mane dum, et majora accipe. “Utique cum sit utile, principis benignitatem promptissimam ad laudem praemiaque merentium illustrari ubique, et maxime his locis, quibus incitari ad imitationem praepositi rerum ejus curae possent, et Pallantis spectatissima fides, atque innocentia exemplo provocare studium tam honestae aemulationis posset, ea quae quarto calendas

“Februarias,

“Februarias, quae proximae fuissent, in amplissimo ordine optimus princeps recitasset, Senatusque consulta de iis rebus facta in aere inciderentur, idque aes figeretur ad statuam loricatam D. Julii.” Parum visum, tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est celeberrimus locus, in quo legenda praesentibus, legenda futuris proderentur. Placuit aere signari omnes honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset, quosque, quantum ad decernentes pertinet, gessisset. Incisa et insculpta sunt publicis aeternisque monumentis praetoria ornamenta Pallantis, sic quasi foedera antiqua, sic quasi sacrae leges. Tanta Principis, tanta Senatus, tanta Pallantis ipsius, (quid dicam nescio), ut vellent in oculis omnium figi Pallas insolentiam suam, patientiam Caesar, humilitatem Senatus. Nec puduit rationem turpidini obtendere. Egregiam quidem, pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis praemiorum ad studium aemulationis ceteri provocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non se dignabatur. Inveniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti servis videbant. Quam juvat, quod in tempora illa non incidi, quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito similiter affici te. Scio quam sit tibi vivus et ingenuus animus: ideo facilius est, ut me (quanquam indignatio quibusdam in locis fortasse ultra epistolae modum extulerim) parum doluisse, quam nimis credas. Vale.

VII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEque ut magistro magister, neque ut discipulo discipulus (sic enim scribis), sed ut discipulo magister (nam tu magister, ego contra: atque ideo tu in scholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum misisti. Num potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum esse me, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici? Sumam tamen personam magistri, exeramque in librum tuum jus, quod dedisti: eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te ulciscaris. Vale.

VIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? si nondum (et puto nondum: alioqui narrasses mihi) vide: quem ego (poenitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis assurgit, antiqua cupressu nemorosus et opacus: hunc subter fons exit, et exprimitur pluribus venis, sed imparibus, eluctatusque, quem facit, gurgitem, laeo gremio patescit purus et vitreus, ut numerare iactas stipes et relucientes calculos possis. Inde non loci devexitate, sed ipsa sui copia et quasi pondere impellitur. Fons adhuc, et jam amplissimum flumen, atque etiam navium patiens, quas obvias quoque et contrario nisu in diversa tendentes, transmittit et perfert: adeo validus, ut illa qua properat ipse, quanquam per solum planum, remis non adjuvetur: idem aegerrime remis contisque superetur adversus. Jucundum utrumque per jocos ludumque fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio, otium labore variare. Ripae fraxino multa, multa populo vestiuntur: quas perspicuus amnis, velut mersas viridi imagine adnumerat. Rigor aquae certaverit nivibus, nec color cedit. Adjacet templum priscum et religiosum. Stat Clitumnus ipse amictus ornatusque praetexta. Praesens numen, atque etiam fatidicum, indicant sortes. Sparsa sunt circa sacella complura, totidemque Dei: sua cuique veneratio, suum nomen: quibusdam vero etiam fontes. Nam praeter illum, quasi parentem ceterorum, sunt minores, capite discreti; sed flumine miscentur, quod ponte transmittitur. Is terminus sacri profanique. In superiore parte navigare tantum, infra etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illum locum Divus Aug. dono dedit, publice praebent, praebent et hospitium. Nec desunt villae, quae secutae fluminis amoenitatem, margini insistant. In summa, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque, et leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille Deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis, quanquam tu vero, quae tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

Olim non librum in manus, non stilum sumpsi. Olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen, nihil agere, nihil esse: adeo multa me negotia amicorum nec secedere, nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti, ut amicitiae officium deferatur: quod religiosissime custodiendum, studia ipsa praecipiant. Vale.

X. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

QUO magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se praegnantem esse puellariter nescit, ac per hoc quaedam custodienda praegnantibus omittit, facit omittenda: quem errorem magnis documentis expiavit, in summum periculum adducta. Igitur ut necesse est, graviter accipias, senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere Diis gratias, quod ita tibi in praesentia pronepotes negaverunt, ut servarent neptem, illos reddituri: quorum nobis spem certiore haec ipsa, quanquam parum prospere explorata, foecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere primum ad honores iter, et audita latius nomina, et non subitas imagines relicturus. Nascantur modo, et hunc nostrum dolorem gaudio intent. Vale.

XI. C. PLINIUS HISPULLAE SUAE S.

CUM affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem, intelligo prius tibi, quod est posterius, nunciandum, ut praesumpta laetitia sollicitudini locum non relinquat: quanquam vereor, ne post gratulationem quoque in metum redeas, atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul, quod periclitata sit, perhorrescas. Jam hilaris, jam sibi, jam mihi reddita, incipit refici, transmissumque discrimen convalescendo metiri. Fuit aliquin summo discrimine (impune dixisse liceat), fuit nulla sua culpa, aetatis aliqua; inde abortus, et ignorati uteri triste

triste experimentum. Proinde et si non contigit tibi desiderium fratris amissi, aut nepote ejus, aut nepte solari, memento tamen dilatum magis istud, quam negatum, cum salva sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud feminas venia. Vale.

XII. C. PLINIUS MINICIANO SUO S.

Hunc solum diem excuso, recitaturus est Titinius Capito, quem ego audire nescio magis debeam, an cupiam. Vir est optimus, et inter praecipua seculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fovet, provehit, multorumque, qui aliqua componunt, portus, sinus, praemium, omnium exemplum: ipsarum denique litterarum jam senescentium reductor ac reformator. Domum suam recitantibus praebet, auditoria non apud se tantum benignitate mira frequentat: mihi certe, si modo in urbe est, defuit nunquam. Porro tanto turpius gratiam non referre, quanto honestior causa referendae. An si litibus tererer, obstrictum esse me crederem obeunti vadimonia mea? nunc quia mihi omne negotium, omnis in studiis cura, minus obligor tanta sedulitate celebranti, in quo obligari ego, ne dicam solo, certe maxime possum? Quod si illi nullam vicem, nulla quasi mutua officia deberem, sollicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo et maximo, et in summa severitate dulcissimo, vel honestate materiae. Scribit exitus illustrium virorum, in his quorundam mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, feris quidem, sed tanto magis veris, interesse. Vale.

XIII. C. PLINIUS GENIALI SUO S.

Probo, quod libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, a disertissimo viro discere, quid laudandum, quid reprehendendum: simul ita institui, ut verum dicere assuescas. Vides, quem sequi, cujus debeas implere vestigia. O te beatum! cui contigit unum atque idem optimum, et conjunctissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te similem voluit. Vale.

XIV. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

CUM sis peritissimus et privati juris et publici, cujus pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in Senatu proxime, necne : non ut in praeteritum (serum enim), verum ut in futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices, "Cur quaeris, quod nosse debeas?" Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam juris senatorii oblivionem quandam et ignorantiam induxit. Quotus enim quisque tam patiens, ut velit discere quod in usu non sit habiturus? Adde quod difficile est tenere, quae acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos et imperitos deprehendit, cujus dulcedine accensi cogimur quaedam facere ante, quam nosse. Erat autem antiquitus institutum, ut a majoribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis disceremus, quae facienda mox ipsi, ac per vices quasdam tradenda minoribus haberemus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere, dum sequuntur, adsuescerent. Inde honores petitori adstitebant curiae foribus, et consilii publici spectatores antequam consortes erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque et vetustissimus pro parente. Quae potestas referentibus, quod censentibus jus, quae vis magistratibus, quae ceteris libertas, ubi cedendum, ubi resistendum, quod silendi tempus, quis dicendi modus, quae distinctio pugnantium sententiarum, quae executio prioribus aliquid addentium, omnem denique senatorium morem, quod fidelissimum praecipendi genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in castris : sed cum suspecta virtus, inertia in pretio, cum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obsequium, omnia soluta, turbata, atque etiam in contrarium versa, postremo obliviscenda magis, quam tenenda. Iidem prospeximus curiam : sed curiam trepidam et elinguem, cum dicere quod velles, periculosum : quod nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit? quid didicisse juvit, cum Senatus aut ad otium summum, aut ad summum nefas vocaretur? et modo ludibrio, modo dolori re-

tentus,

tentus, numquam seria, tristia saepe censeret? Eadem ma-
 la jam senatores, jam participes malorum multos per an-
 nos vidimus, tulimusque, quibus ingenia nostra in posse-
 rum quoque hebetata, fracta, confusa sunt. Breve tem-
 pus (nam tanto brevius omne, quanto felicius tempus)
 quo libet scire, quid simus; libet exercere quod sumus.
 Quo iustius peto, primum ut errori (si quis est error) tri-
 buas veniam: deinde medearis scientia tua, cui semper
 fuit cura, sic jura publica ut privata, sic antiqua ut recen-
 tia, sic rara, ut assidua tractare. Atque ego arbitror illis
 etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil
 esse ignotum patiebatur, genus quaestionis, quod adfero
 ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse.
 Hoc et ego excusator, si forte sum lapsus, et tu dignior
 laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est, an
 didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri consulis,
 incertum sua, an suorum manu, scelere, an obsequio perem-
 pti. Hos alius, (quis? Ego; sed nihil refert) post qua-
 estionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos,
 alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententia-
 rum tanta diversitas erat, ut non possent esse nisi singulae.
 Quid enim commune habet occidere et relegare? non Her-
 cule magis quam relegare et absolvere: quamquam pro-
 prior aliquanto est sententiae relegantis, quae absolvit,
 quam quae occidit. Utraque enim ex illis vitam relin-
 quit, haec adimit: cum interim et qui morte puniebantur,
 et qui relegabant, una sedebant, et temporaria simulatione
 concordiae discordiam differebant. Ego postolabam, ut
 tribus sententiis constaret suus numerus, nec se brevibus
 induciis duae jungerent. Exigebam ergo, ut qui capitali
 supplicio afficiendos putabant, discederent a relegante, nec
 interim contra absolventes mox dissensuri congregarentur,
 quia parvulum referret, an idem displiceret, quibus nam
 idem placuisset. Illud etiam mihi permirum videbatur
 eum quidem, qui libertos relegandos, servos supplicio af-
 ficiendos censuisset, coactum esse dividere sententiam
 hunc autem, qui libertos morte mulctaret, cum relegante
 numerari. Nam si oportuisset dividi sententiam unius
 quia res duas comprehendebat, non reperiebam, quemad-
 modum posset jungi sententia duorum tam diversa censen-
 tium. Atque adeo permitte mihi, sic apud te, tanquam

ibi; sic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem iudicii mei reddere: quaeque tunc carptim, multis obstrepentibus, dixi, nunc per otium jungere. Fingamus tres omnino iudices in hanc causam datos esse: horum uni placuisse perire liberos; alteri, relegari; tertio, absolvi: utrum ne sententiae duae, collatis viribus, novissimam periment, an separatim unaquaeque tantundem, quantum altera valebit: nec magis poterit cum secunda prima connecti, quam secunda cum tertia? Igitur in Senatu quoque numerari tanquam contrariae debent, quae tanquam diversae dicuntur. Quod si unus atque idem et perendos censeret et relegandos, num ex sententia utrius et perire possent et relegari? Num denique omnino una sententia putaretur, quae tam diversa conjungeret? Quemadmodum igitur cum alter puniendos, alter censeat relegandos, videri potest una sententia, quae dicitur a duobus: quae non videretur una, si ab uno diceretur? Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias occidentis et relegantis, cum ita discessionem fieri iubet: "Qui haec sentitis, in hanc partem: qui alia omnia, in illam partem ite, qua sentitis?" Examina singula verba, expende. "Qui haec censetis," hoc est, qui relegandos putatis, "in hanc partem," id est, in eam, in qua sedet, qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. "Qui alia omnia:" animadvertis, ut non contenta lex dicere "alia," addiderit, "omnia." Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos, qui occidunt, quam qui relegant? "in illam partem ite, qua sentitis." Nonne videtur ipsa lex eos, qui dissentiunt, a contrariam partem vocare, cogere, impellere? Non contra etiam, ubi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum sollemnibus verbis, sed manu gestuque demonstrat? At enim futurum est, ut, si dividantur sententiae interficientis et relegantis, praevaleat illa, quae absolvit. Quid istud ad censentes? Quos certe non decet omnibus viribus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod est mitius: oportet tamen eos, qui puniunt, et qui relegant, absolventibus primum, mox inter se comparari, scilicet ut in spectaculis quibusdam fors aliquem seponit ac servat, qui cum victore contendat: sic in Senatu sunt aliqua prima, sunt

sunt secunda certamina : et ex duabus sententiis eam, quae superior exierit, tertia exspectat. Quid ? quod prima sententia comprobata, ceterae perimantur. Qua ergo ratione potest esse non unus atque idem locus sententiarum, quarum nullus est postea ? Planius repetam. Nisi dicente sententiam eo, qui relegat, illi qui puniunt capite, initio statim in alia discedant, frustra postea in eo dissentient ab eo, cui paullo ante consenserint. Sed quid ego similis docti, cum discere velim, an sententias dividi, an iri in singulas oportuerit ? Obtinui quidem, quod postulabam : nihilominus tamen quaero, an postulare debuerim, an abstinere, quemadmodum abstinuit is, qui ultimum supplicium sumendum esse censebat. Nescio an jure, certe aequitate postulationis meae victus, omissa sententia sua, accessit releganti : veritus scilicet, ne, si dividerentur sententiae (quod alioqui fore videbatur) ea, quae absolvendos esse censebat, numero praevaleret. Etenim longe plures in hac una, quam in duabus singulis erant. Tum illi quoque, qui auctoritate ejus trahebantur, transeunte illo destituti, reliquerunt sententiam ab ipso auctore desertam, secutique sunt quasi transfugam, quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententiis duae factae, tenuitque ex duabus altera, tertia expulsa : quae cum ambas superare non posset, elegit ab utra vinceretur. Vale.

XV. C. PLINIUS JUNIORI SUO S.

Oneravi te tot pariter missis voluminibus, sed oneravi, primum, quia exegeras : deinde, quia scripseras tam graciles istic vindemias esse, ut plane scirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nunciantur. Igitur mihi quoque licebit scribere, quae legas, sit modo, unde chartae emi possint : quae si scabrae bibulaeve sint, aut non scribendum, aut necessario, quicquid scripserimus boni malive, delebimus. Vale.

XVI. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, et quidem juvenum. Solatia duo, nequaquam pa-

ria tanto dolori, solatia tamen: unum, facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos jam liberos perdididi); alterum, quod permitto servis quoque quasi testamenta facere, eaque, ut legitima, custodio. Mandant rogantque, quod visum: pareo, ut iussus. Dividunt, donant, relinquunt; duntaxat intra domum. nam servis respublica quaedam et quasi civitas domus est. Sed quanquam his solatiis acquiescam, debitor et frangor eadem illa humanitate, quae me, ut hoc ipsum permetterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro alios huiusmodi casus nihil amplius vocare, quam damnum: eoque sibi magnos homines, et sapientes videri. Qui an magni sapientisque sint, nescio: homines non sunt. Hominis est enim affici dolore, sentire, resistere tamen, et solatia admittere, non, solatiis non egere. Verum de his plura fortasse, quam debui, sed pauciora, quam volui. Est enim quaedam etiam dolendi voluptas: praesertim si in amici sinu desleas, apud quem lacrymis tuis vel laus sit parata, vel venia. Vale.

XVII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

NUM istic quoque immite et turbidum coelum? hic assiduae tempestates, et crebra diluvia. Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis alte superfunditur. Quanquam fossa, quam providentissimus Imperator fecit, exhauritus, premit valles, innatat campis: quaque planum solum, pro solo cernitur. Inde, quae solet flumina accipere, et permixta devehere, velut obvius, sistere cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. Anio, delicatissimum amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, fregit et rapuit. Subruit montes, et decidendum mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quaerit, impulit testas, ac se super ruinas ejecit atque exulit. Viderunt, quos excelsioribus terris illa tempestas comprehendit, alibi divitum apparatus, et gravem supellectilem, alibi instrumenta ruris: ibi boves, aratra, rectores: hic soluta et libera armenta: atque inter haec arborum truncos, aut villarum trabes [atque culmina], varie atque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt,

runt, ad quae non ascendit amnis. Nam pro amne imber assiduus, et dejecti nubibus turbines : proruta opera, quibus pretiosa rura cinguntur : quassata atque etiam decussa monimenta. Multi ejusmodi casibus debilitati, obruti, obruti, et aucta luctibus damna. Ne quid simile istic, pro mensura periculi, vereor ; teque rogo, si nihil tale, quam maturissime sollicitudini meae consulas : sed et, si tale, id quoque nuncies. Nam parvulum differt, patiaris adversa, an expectes : nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse : timeas, quantum possit accidere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS RUFINO SUO S.

Falsum est nimirum, quod creditur vulgo, testamenta hominum speculum esse morum : cum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte, quam vita. Nam cum se captandum prae buisset, reliquit filiam heredem, quae illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Prosequutus est nepotes plurimis jucundissimisque legatis : prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima : ac tanto magis, quoniam inexpectata sunt. Ergo varii tota civitate sermones : alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, qui de illo uti de patre, avo, proavo, quasi orbi, querantur : alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum, quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori : neque enim reliquisse opes filiae, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtius Mantia perosus generum suum Domitianum Lucanum (frater is Tulli) sub ea conditione filiam ejus, neptem suam, effecerat heredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater, adoptaverat patruus : atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestatem emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, et quidem cum opibus amplissimis. Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent, invitissimis, a quibus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen assumpsit, reliquit testamentum ante octo et decem annos nuncupatum.

puncpatum: adeoque postea improbatum sibi, ut patris eorum bona proscribenda curaverit. Mira illius asperitas, mira felicitas horum: illius asperitas, qui numero civium excidit, quem socium etiam in liberis habuit: felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed haec quoque hereditas Afri, ut reliqua cum fratre quaesita, transmittenda erant filiae fratris: a quo Tullus ex asse heres institutus, praelatusque filiae fuerat, ut conciliaretur. Quo laudabilius testamentum est, quod pietas, fides, pudor, scripsit: in quo denique omnibus affinitatibus, pro cuiusque officio, gratia relata est, relata et uxori. Accepit amoenissimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima et patientissima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis est reprehensa, quod nupsit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, aetate declavis, diu vidua, mater olim, parum decore sequuta matrimonium videbatur divitis senis, ita perdit morbo, ut esse taedio posset uxori, quam juvenis sanusque duxisset. Quippe omnibus membris extortus et fractus, tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, nisi ab aliis, movebatur. Quia etiam (foedum miserandumque dictu) dentes lavandos fricandosque praebebat. Auditum frequenter ex illo, quum quereretur de contumeliis debilitatis suae, digitos se fervorum suorum quotidie lingere. Vivebat tamen, et vivere volebat, sustentante maxime uxore, quae culpam inchoati matrimonii in gloriam perseverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis, nam sunt omnes fabulae Tullus. Exspectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, ut amplissimos hortos, eodem quo emerat die, instruxerit plurimis et antiquissimis statuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quae negligebantur. Invicem tu, si quid istic epistola dignum, ne gravare. Nam cum aures hominum novitate laetantur, tum ad rationem vitae exemplis erudimur. Vale.

XIX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

ET gaudium mihi et solatium in literis: nihilque tam laetum, quod his laetius: nihil tam triste, quod non per has sit minus triste. Itaque et infirmitate uxoris, et meorum periculo, quorundam vero etiam morte turbatus,

ad unicum doloris levamentum, studia confugi, quae praestant, ut adversa magis intelligam, sed patientius feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, ante amicorum iudicio examinare, in primis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor, ne ipse, ut tristis, parum intenderem. Imperare enim dolori ut scriberem potui, ut vacuo animo laetoque, non potui. Porro ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. Vale.

XX. C. PLINIUS GALLO SUO S.

AD quae noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, ut proximorum incuriosi, longinqua sectemur: seu quod omnium rerum cupido languescit, cum facilis occasio est: seu quod differimus, tanquam saepe visuri, quod datur videre, quoties velis cernere. Quaecunque de causa, permulta in urbe nostra, juxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem novimus. Quae si tulisset Achaia, Aegyptos, Asia, aliave quaelibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perfecta, lustrata haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audiui pariter, et vidi. Exegerat profocer meus, ut Amerina praedia sua inspicerem. Haec perambulanti mihi ostenditur subjacens lacus, nomine Vadamonis; simul quaedam incredibilia narrantur. Pervenit ad ipsum. Lacus est in similitudinem jacentis rotae circumscriptus, et undique aequalis, nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, et quasi artificis manu cavata et excisa. Color caeruleo albidior, viridior, et pressior: sulphuris odor, saporque medicatus, vis, qua fracta solidantur. Spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, et fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (facit enim) sed innatant insulae herbidae omnes, arundine et junco tectae, quaeque alia foecundior palus, ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut modus: cunctis margo densus, quia frequenter vel littori vel sibi illisae terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe in speciem carinae humili radice descendunt. Haec ab omni latere perspicitur, eademque suspensa pariter, et mersa. Interdum

Interdum junctae copulataeque et continenti similes eunt : interdum discordantibus ventis digeruntur : nonnunquam destitutae tranquillitate singulae fluitant. Saepe minores majoribus, velut cymbulae onerariis, adhaerescunt : saepe inter se majores minoresque quasi cursum certamenque desumunt. Rursus omnes in eundem locum appulsae, quae steterunt, promovent terram, et modo hac, modo illac lacum reddunt auferuntque : ac tum demum, quum medium tenere, non contrahunt. Constat pecora herbas sequuta, sic in insulas illas, ut in extremam ripam procedere solere, nec prius intelligere mobile solum, quam littori abrepta, quasi illata et imposita, circumfusum undique lacum paveant. Mox quo tulerit ventus egressa, non magis se descendisse sentire, quam senserint ascendisse. Idem lacus in flumen egeritur, quod ubi se paullisper oculis dedit, specu mergitur, alteque conditum meat : ac si quid ante, quam subduceretur, accepit, servat et profert. Haec tibi scripsi, quia nec minus ignota, quam mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil aequae, ac naturae opera delectant. Vale.

XXI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

UT in vita, sic in studiis pulcherrimum et humanissimum aestimo, severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, haec in petulantiam excedat. Qua ratione ductus, graviora opera lusibus jocisque distinguo. Ad hos proferendos et tempus, et locum opportunissimum eligi, utque jam nunc adsuescerent, et ab otiosis, et in triclinio audiri, Julio mense, quo maxime lites interquiescunt, positus ante lectos cathedris, amicos collocavi. Forte accidit, ut eo die mane in advocationem subitam rogaret : quod mihi causam prae loquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quod recitaturus, quanquam et amicis, et paucis, idem iterum amicis, foro et negotiis non abstinuissem. Addidi, hunc ordinem me et in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria jucundis anteferrem, ac primum amicis, tum mihi scriberem. Liber fuit et opusculis varius et metris. Ita solemus, qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi biduo : hoc assensus audientium exegit.

Et tamen ut alii transeunt quaedam, imputantque, quod transeant: sic ego nihil praetereo, atque etiam non praeterire me, dico. Lego enim omnia, ut omnia emendem, quod contingere non potest electa recitantibus. At illud modestius, et fortasse reverentius; sed hoc simplicius et amantius. Amat enim, qui se sic amari putat, ut taedium non pertimescat. Alioqui quid praestant sodales, si conveniant voluptatis suae causa? Delicatus, ac similis ignoto est, qui amici librum bonum mavult audire, quam facere. Non dubito cupere te, pro cetera mei caritate, quam maturissime legere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed retractatum, quae causa recitandi fuit: et tamen nonnulla jam ex eo nosti. Haec vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mora solet) deteriora facta, quasi nova rursus, et rescripta cognoscēs. Nam plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur, quae manent. Vale.

XXII. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

Nostine hos, qui omnium libidinum servi, sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant, et gravissime puniunt, quos maxime imitantur? cum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas deceat. Atque ego optimum et emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet: ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitae genere teneamus, ut nobis implacabiles simus, exorabiles istis etiam, qui dare veniam, nisi sibi, nesciunt: mandemusque memoriae, quod vir mitissimus, et ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro dicere solebat: QUI VITIA ODIT, HOMINES ODIT. Quaeris fortasse, quo commotus haec scribam. Nuper quidam, sed melius coram; quanquam ne tunc quidem. Vereor enim ne id, quod improbo eos sectari, carpere fere huic, quod cum maxime praecipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, fileatur: quem insignire exempli non nihil, non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

OMnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Latum clavum in domo mea induerat : suffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat : ad hoc ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro uteretur. Rarum hoc in adolescentibus nostris. Nam quotusquisque vel aetati alterius, vel auctoritati, ut minor cedit ? Statim sapiunt, statim sciunt omnia : neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Avitus, cujus haec praecipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur : haec praecipua eruditio, quod discere volebat. Semper ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitae consulebat : semper ita recedebat, ut melior factus : et erat factus, vel eo quod audierat, vel quod omnino quaesierat. Quod ille obsequium Serviano, exactissimo viro, praestitit ? quem legatum tribunus ita et intellexit, et cepit, ut ex Germania in Pannoniam transeuntem, non ut commilito, sed ut comes affectatorque sequeretur. Qua industria, qua modestia quaestor consulibus suis (et plures habuit) non minus jucundus et gratus, quam utilis fuit ? quo discursu, qua vigilantia hanc ipsam aedilitatem, cui praereptus est, petiit ? Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Obversantur cassi oculis labores, et infructuosae preces, et honor, quem meruit tantum. Redit animo ille latus clavus, in penatibus meis sumptus : redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi sermones, illae consultationes. Afficior adolescentia ipsius, afficior necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens, erat uxor, quam ante annum virginem acceperat : erat filia, quam paullo ante sustulerat. Tot spes, tot gaudia dies unus in adversa convertit. Modo designatus aedilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaramque patris reliquit. Accedit lacrymis meis, quod absens et impendentis mali nescius, pariter agrum, pariter decessisse cognovi, ne gravissimo dolori timore consuescerem. In tantis tormentis eram, cum scriberem haec, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare, aut loqui possum. Vale.

XXIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

AMor in te meus cogit, non ut praecipiam (neque enim praeceptore eges) admoneam tamen, ut quae scis, teneas et observes, aut scias melius. Cogita, te missum in provinciam Achaiam, illam veram et meram Graeciam, in qua primum humanitas, literae, etiam fruges inventae esse creduntur: missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est, ad homines, maxime homines; ad liberos, maxime liberos, qui jus a natura datum virtute, meritis, amicitia, foedere denique et religione tenuerunt. Reverere conditores Deos, et nomina Deorum: reverere gloriam veterem, et hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in urbibus sacra: sit apud te honor antiquitatis, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque. Nihil ex cujusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil ex jactatione decerpseris. Habe ante oculos hanc esse terram, quae nobis miserit jura, quae leges non victis, sed petentibus dederit: Athenas esse, quas adeas: Lacedaemonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, et residuum libertatis nomen eripere durum, ferum, barbarumque est. Vides a medicis quanquam in adversa valetudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari? Recordare quid quaeque civitas fuerit: non ut despicias, quod esse deserit. Absit superbia, asperitas: nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet? nisi humilis et sordidus, et qui se primus ipse contemnit. Male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur: male terrore veneratio acquiritur: longeque valentior amor ad obtinendum, quod velis, quam timor. Nam timor abit, si recedas, manet amor: ac sic, ut ille in odium, hic in reverentiam vertitur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsum interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius? quid libertate pretiosius? porro quam turpe, si ordinatio eversione, libertas servitute mutetur? Accedit quod tibi certamen est tecum: onerat te quaesturae tuae fama, quam ex Bithynia optimam revexisti:

onerat

onerat testimonium Principis : onerat tribunatus, praetura, atque haec ipsa legatio, quasi praemium data. Quo magis nitendum est, ne in longinqua provincia, quam suburbana, ne inter servientes, quam liberos, ne forte, quam judicio missus, ne rudis et incognitus, quam exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris. Cum sit alioqui, ut saepe audisti, saepe legisti, multo deformius amittere, quam non assequi laudem. Haec velim credas, quod initio dixi, scripsisse me admonentem, non praecipientem ; quanquam praecipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum exceßerim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

LIBER IX.

I. C. PLINIUS SECUNDUS MAXIMO SUO S.

Saepe te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Plantam (immo et pro te et in illum : ita enim materia cogebat) composuisti, quam maturissime emitteres : quod nunc praecipue, morte ejus audita, et hortor, et moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quenquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva sit tibi constantiae fama. Erit autem, si notum aequis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam : sed jam paratam editionem morte praeventam. Simul vitabis illud,

Οὐχ ὅσον φθιμένοισι.

Nam quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tanquam viventem adhuc, editur, si editur statim. Igitur, si quid aliud in manibus, interim differ : hoc perface, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur : sed jam videatur et tibi, cujus cunctationem nec res ipsa desideret, et temporis ratio praecidit. Vale.

II.

II. C. PLINIUS SABINO SUO S.

FAcis jucunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas flagitas, in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar plerumque frigidis negotiis, quae simul et avocant animum et comminuunt. Praeterea nec materia plura scribendi dabatur: neque enim eadem nostra conditio, quae M. Tullii, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim et copiosissimum ingenium, et ingenio qua varietas rerum, qua magnitudo largissime suppetebat. Nos quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me perspicis: nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, cum arma vestra, cum castra, cum denique cornua, tubas, sudorem; pulverem, soles cogitamus. Habes, ut puto, justam excusationem, quam tamen dubito, an tibi probari velim. Est enim summi amoris, negare veniam brevibus epistolis amicorum, quamvis scias illis constare rationem. Vale.

III. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

ALius alium, ego beatissimum existimo, qui bonae mansuraeque famae praesumptione perfruitur, certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi praemium aeternitatis ante oculos, pingue illud, altumque otium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere, aut immortalitatem suam, aut mortalitatem cogitare: et illos quidem contendere, eniti: hos quiescere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, misera simul, et ingrata imagine industriae, ad vilitatem sui pervenire. Haec ego tecum, quae quotidie tecum, ut desinam tecum; si dissenties tu: quanquam non dissenties, ut qui semper clarum aliquid, et immortale meditaberis. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis ejus

et saepe incipere, saepe desinere videatur: nam singulis criminibus singulae velut causae continentur. Poteris ergo undecumque inceperis, ubicumque desieris, quae deinceps sequentur, et quasi incipientia legere, et quasi cohaerentia: meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus judicare. Vale.

V. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

Egregie facis (inquiro enim) et persevera, quod iustitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cuius praecipua pars est honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus amari, ut simul a principibus diligare. Plerique autem dum videntur, ne gratiae potentium nimium impertire videantur, sinisteritatis, atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio tu longe recessisti, scio: sed temperare mihi non possum, quo minus laudem, fimitis monenti, quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias: quae si confusa, turbata, permixta sunt, nihil est ipsa aequalitate inaequalius. Vale.

VI. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

O Mne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundissima quiete transmisi. "Quemadmodum," inquis, "in urbe potuisti?" Circenses erant, quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla. Nunc favent panno, pannum amant: et si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur; studium favorque transibit, et repente agitadores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica; sed apud quosdam graves homines: quos ego cum recordor in re inani, frigida, assidua, tam infatigabiliter desiderare,

desidere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capior. Ac per hos dies libentissime otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

A Edificare te scribis, bene est: inveni patrocinium. Aedifico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in littore plures villae meae: sed duae, ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxi more Bajano lacum prospicit: altera aeque more Bajano lacum tangit. Itaque illam tragoediam, hanc, appellare comoediam soleo: illam, quod, quasi cothurnis; hanc, quod quasi focculis sustentur. Sua utrique amoenitas, et utraque possidenti ipsa diversitate jucundior. Haec lacu propius, illa latius utitur: haec unum sinum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super littus extenditur, hic spatiosissimo xysto leviter inflectitur: illa fluctus non sentit, haec frangit: ex illa possis despicere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque de cubiculo, ac pene etiam de lectulo, ut e navicula jacere. Hae mihi causae utrique, quae desunt, adstruendi, ob ea, quae supersunt. Sed quid ego, rationem tibi, apud quem pro ratione erit, idem facere? Vale.

VIII. C. PLINIUS AUGURINO SUO S.

SI laudatus a te, laudare te coepero, vereor ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo, maxime tamen illa, quae de nobis. Accidit hoc, una eademque de causa. Nam et tu, quae de amicis, optime scribis; et ego quae de me, ut optima, lego. Vale.

IX. C. PLINIUS COLONI SUO S.

UNice probo, quod Pompeii Quintiani morte tam dolenter afficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas:

extendas : non ut plerique, qui tantum viventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum non secus, ac defunctorum obliviscuntur. sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finire, nisi tua morte, non possit. Et Hercule, is fuit Quintianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros ruebatur, desiderabat amissos. Jam illa, quanta probitas in ore ? quanta in sermone cunctatio ? quam pari libra gravitas, comitasque ? quod studium literarum ? quod iudicium ? qua pietate cum dissimillimo patre vivebat ? quam non obstabat illi, quo minus vir optimus videretur, quod erat optimus filius ? Sed quid doctorem tuum exulcero ? quanquam sic amasti juvenem, ut hoc potius, quam de illo fileri, velis : a me praeferim, cujus praedicatione putas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, aeternitatem posse restitui. Vale.

X. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Upio praeceptis tuis parere, sed aprorum tanta penuria est, ut Minervae et Dianae, quas ais pariter commendas, convenire non possit. Itaque Minervae tantum serviendum est, delicate tamen, ut in secessu, et aestate. In via plane nonnulla leviora, statimque delenda, ea garulitate, qua sermones in vehiculo feruntur, extendi. His quaedam addidi in villa, cum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt, quae tu inter nemora, et lucos commodissime perfici putas. Oratiunculam unam, alteram retractavi, quanquam id genus operis inamabile, inamoenum, magisque laboribus ruris, quam voluptatibus simile. Vale.

XI. C. PLINIUS GEMINO SUO S.

Pistolam tuam jucundissimam accepi, eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inferi posset. Obreniet materia, vel haec ipsa, quam monstras, vel posterior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla : circumfer oculos, et occurrent. Bibliopola Lugduni esse non mirabar : ac tanto libentius ex literis tuis cognovi, venditari

ditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum judicia consentiunt. Vale.

XII. C. PLINIUS JUNIORI SUO S.

Castigabat quidam filium suum, quod paullo sumptuosius equos, et canes emeret. Huic ego, juvene digresso, heus tu, nunquamne fecisti, quod a patre corripi posset? fecisti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? non hic in illo sibi, in hoc alius indulget? Haec tibi admonitus immodicae severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita et illum puerum esse, et te fuisse, atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris, et hominem esse te, et hominis patrem. Vale.

XIII. C. PLINIUS QUADRATO SUO S.

Quanto studiosius, intentiusque legisti libros, quos de Helvidii ultione composui, tanto impensius postulas, ut perscribam tibi quae extra libros, quaeque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per aetatem non interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in Senatu senator Senatori, praetorius consulari, reo iudex manus intulisset. Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, pares virtutes secessu tegebat. Fuerat cum Arria et Fannia, quarum altera Helvidii noverca, altera mater novercae. Sed non ita me iura privata, ut publicum fas, et indignitas facili, et exempli ratio incitabat. Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro se quisque inimicos suos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore postulaverant simul, et oppresserant. Ego et modestius, et constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidia, sed proprio crimine urgere.

Comp

Cum jam satis primus ille impetus defremuisset, et languidior in dies ira ad iustitiam redisset, quanquam tum maxime tristis, amissa nuper uxore, mitto ad Antejam (nuptia haec Helvidio fuerat) rogo, ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit, "Destinatum est," inquam, "mibi, maritum tuum non inultum pati, nuncia Arriae et Fanniae" (ab exilio redierant) "consule te, consule illas, an velitis adscribi facto, in quo ego comite non egeo. Sed non ita gloriae meae faverim, ut vobis societate ejus invideam." Perfert Anteja mandata: nec illae morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego semper ad Corellium retuli, quem providentissimum aetatis nostrae sapientissimumque cognovi: in hoc tamen contentus consilio meo fui, veritus ne vetaret: (erat enim cunctantior, cautiorque): sed non sustinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem, non deliberabam: expertus usu, de eo, quod destinaveris, non esse consulendos, quibus consultis obsequi debeas. Venio in Senatum, jus dicendi peto, dico paullisper maximo assensu: ubi coepi crimen attingere, reum destinare, adhuc tamen sine nomine, undique mihi reclamari. Alius, "Sciamus, quis sit, de quo extra ordinem referas." Alius, "Quis est ante relationem reus?" Alius, "salvisumus, qui supersumus." Audio imperturbatus, interritus: tantum susceptae rei honestas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum est omnia, quae tunc hinc inde jacta sunt, recensere. Novissime consul: "Secunde, sententiae loco dices, si quid volueris." "Permiseris," inquam, "quod usque adhuc omnibus permisisti." Resido. Aguntur alia interim. Me quidam ex consularibus amicis secreto, curatoque sermone, quasi nimis fortiter incauteque progressum corripit, revocat, monet, ut sistam: adjecit etiam, Notabilem me futuris principibus. "Esto," inquam, "dum malis." Vix ille discesserat, rursus alter, "Quid audes? quo ruis? quibus te periculis objicis? quid praesentibus confidis incertus futurorum?" "Laceasis hominem jam praefectum aerarii et brevi consullem; praeterea qua gratia, quibus amicitis fultum?" Nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum et famosissimum

famofissimum exercitum, non sine magnis dubiisque rumoribus obtinebat. Ad haec ego, "Omnia praecepi, atque
 "animo mecum ante peregi: nec recuso, si ita casus attulerit, luere poenas, ob honestissimum factum, dum
 "flagitiosissimum ulciscor." Jam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabritius Vejento, Fabius Posthumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur: uxoris autem meae, quam amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum nondum a me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque, quasi in medio relictum, defensione suscipiunt. Quae praeterea dixerint, non est necesse narrare, in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persecutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus, "iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Arriae, et Fanniae jus querendi non auferendum: nec interesse cujus ordinis quis sit, sed quam causam habeat." Cornutus, "datum se a consulibus tutorem Helvidii filiae, petentibus matre ejus, et vitrico: nunc quoque non sustinere deferere officii sui partes; in quo tamen, et suo dolori modum imponere, et optimarum feminarum perferre modestissimum affectum: quas contentas esse, admonere Senatui Publicii Certi cruentae adulationis, et petere, si poena flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quae si censoria iuratur." Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone, "Puto," inquit, "injuriam factam Publicio Certo, si non absolvitur. nominatus est ab amicis Arriae, et Fanniae, nominatus ab amicis suis. Nec debemus solliciti esse. Idem enim nos, qui bene sentimus de homine, judicaturi sumus: si innocens est, sicuti et spero, et malo, donec aliquid probetur, credo poteritis absolvere." Haec illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me, confurgo, utor initio, quod in libro est: respondeo singulis. Mirum, qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant: tanta conversio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris constantiam subsequuta est. Finio. Incipit respondere Vejento: nemo patitur, obturbatur, obstrepitur: adeo quidem, ut diceret, "Rogo, Patres C. ne me cogatis implorare auxilium tribu-

"rum."

Ep.

"ru
 "vi
 matu
 disce
 tante
 hac (

Non
 retur
 inter
 ptis
 natur
 quod
 quasi
 enim
 infirm
 non
 colle
 plane
 "pr
 Poste
 di m
 tum,
 impli
 giner
 me si
 ausin
 bes e
 gisti,
 bris

N
 nesci
 nio (
 tia p
 ut p
 bis.

"rum." Et statim Murena tribunus, "Permitto tibi, "vir clarissime Vejento, dicere." Tunc quoque reclamatur. Inter moras consul, citatis nominibus, et peracta discessione, mittit Senatum, ac pene adhuc stantem, tantumque dicere Vejentonem reliquit. Multum ille de hac (ita vocabat) contumelia, questus est Homérico versu,

ὦ γέρον, ἢ μάλα δὴ σε νέοι τείρουσι μηχαναί.

Non fere quisquam in Senatu fuit, qui non me complecteretur, exoscularetur, certatimque laude cumlaret, quod intermissum jamdiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis simultatibus, reduxisset: quod denique Senatum invidia liberasset, qua flagrabat apud ordines alios, quod severus in ceteros, senatoribus solis dissimulatione quasi mutua parceret. Haec acta sunt absente Certo. Fuit enim, seu tale aliquid suspicatus, sive, ut excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Caesar ad Senatum non remisit. Obtinui tamen, quod intenderam. Nam collega Certi consulatum, successorem Certus accepit: planeque factum est, quod dixeram in fine, "Reddat "praemium sub optimo Principe, quod a pessimo accepit." Postea actionem meam, utcumque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum, sed non tanquam fortuitum, quod, editis libris, Certus intra paucissimos dies implicitus morbo decessit. Audivi referentes, hanc imaginem menti ejus, hanc oculis oberrasse, tanquam videret, me sibi cum ferro imminere. Verane haec, affirmare non ausim: interest tamen exempli, ut vera videantur. Habes epistolam, si modum epistolae cogites, libris, quos legisti, non minorem: sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuisti. Vale.

XIV. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEC ipse tibi plaudis, et ego nihil magis ex fide, quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri; nescio: nos certe meremur, ut sit aliqua; non dico ingenio (id enim superbum), sed studio, et labore, et reverentia posterorum. Pergamus modo itinere instituto, quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris et silentio protulit. Vale.

XV. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium meum facerem, at hoc ne in Tuscis quidem: tam multis undique rusticorum libellis, et tam querulis inquietor, quos aliquanto magis invitus, quam meos, lego. nam et meos invitus. Retraeto enim ætiunculas quasdam, quod post intercapedinem temporis et frigidum, et acerbum est. Rationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, et patremfamiliae hactenus ago, quod aliquam partem prædiorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rusticis urbana acta perscribe. Vale.

XVI. C. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, cum historicorum more scribas numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiae in manibus: non liber, quia exiguae. Devehemus tamen pro novo musto, novos versiculos, tibi que jucundissime exigenti, ut primum videbuntur deservisse, mittemus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

Recepi literas tuas, quibus quereris, taedio tibi fuisse quamvis lautissimam coenam, quia scurrae, cinaedi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me ut inexpectatum, festivumve delectat, si quid molle a cinaedo, petulans a scurra, stultum a morione profertur. Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos aequae ea, quibus ego et tu capimur et ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quam multi quum lector, aut lyristes, aut comoedus inductus est, calceps poscunt, aut non minore cum taedio recubant, quam tu ista (sic enim appellas) prodigia perpeffus es? De-

mus

mus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO SUO S.

QUA intentione, quo studio, qua denique memoria legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis et invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, et quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate et copia turbem, oneratamque et quasi oppressam cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere.

XIX. C. PLINIUS RUFO SUO S.

Significas legisse te in quadam epistola mea, jussisse Verginium Rufum inscribi sepulchro suo,

“ Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam
“ Imperium asseruit, non sibi, sed patriae.”

Reprehendis, quod jusserit; addis etiam, melius, rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino monumentum sibi fieri: meque ad extremum, quid de utroque sentiam, consulis. Utrumque dilexi; miratus sum magis, quem tu reprehendis; atque ita miratus, ut non putarem satis unquam laudari posse, cujus nunc mihi subeunda defensio est. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude dignissimos judico, si immortalitatem, quam meruere, sectantur: victurique nominis famam supremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quemquam, nisi Verginium invenio, cujus tanta in praedicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipse sum testis familiariter ab eo dilectus probatusque, semel omnino me audiente provectum, ut de rebus suis hoc unum referret, ita secum aliquando Cluvium locutum: “ Scis, Vergini, quae historiae fides debeatur: proinde si quid in “ historiis meis legis aliter ac velis, rogo ignoscas.” Ad hoc ille: “ Tunc, Cluvi, ignoras, ideo me fecisse, quod “ feci, ut esset liberum vobis scribere, quae libuisset?” Agedum hunc ipsum Frontinum, in hoc ipso, in quo tibi parci-

parcior videtur et pressior, comparemus. Vetuit extrui monumentum: sed quibus verbis? "Impensa monumenti supervacua est; memoria nostri durabit, si vita meruimus." An restrictius arbitraris, per orbem terrarum legendum dare, duraturam memoriam suam, quam uno in loco duobus versiculis signare, quod feceris? Quanquam non habeo propositum, illum reprehendendi, sed hunc tueri: cujus quae potest apud te iustior esse defensio, quam ex collatione ejus quem praetulisti? Meo quidem iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere contendit: alter, dum expetit debitos titulos: alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

XX. C. PLINIUS VENATORI SUO S.

TUA vero epistola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, praesertim cum de libellis meis tota loqueretur: quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra, perinde ac nos ames. Ipse cum maxime vindemias graciles quidem, uberiores tamen quam exspectaveram, colligo; si colligere est, nonnunquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis praesunt, meque notariis et lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI. C. PLINIUS SABINIANO SUO S.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis, tanquam tuis, haesit: flevit multum, multumque rogavit, multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem poenitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio, et irasceris merito, id quoque scio: sed tunc praecipua mansuetudinis laus cum irae causa iustissima est. Amasti hominem, et spero amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatius facies. Remitte aliquid adolescentiae ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiae tuae: ne torseris illum, ne torseris etiam te. torqueris enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus

cibus ejus meas junxero. Jungam tamen tanto plenius et effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, destitutus minatus, numquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terri oportebat; tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, impetrabo iterum: sit modo tale, ut rogare me, ut praestare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Magna me sollicitudine affecit Passieni Pauli valetudo, et quidem plurimis justissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus. Praeterea in literis veteres aemulatur, exprimit, reddit: Propertium in primis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille praecipuus. Si elegos ejus in manus sumptis, leges opus tersum, molle, jucundum, et plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit: in quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingi putes: si quid in studiis cognatio valet, et hujus propinquus. Magna varietas, magna mobilitas. Amat, ut qui verissime: dolet, ut qui impatientissime: laudat, ut qui benignissime: ludit, ut qui facetissime: omnia denique, tanquam singula, absolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ego ingenio, non minus aeger animo, quam corpore ille. Tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi, gratulare etiam literis ipsis, quae ex periculo ejus tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriae consequentur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, cum diu se intra judicium auctoritatem, gravitatemque tenuissent, omnes repente, quasi victi coactique, consurgerent, laudarentque. Frequenter e senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat sed esse se cum quodam Circensibus proximis: hunc post varios eruditosque sermones requisisse, "Italicus es, an provincialis?" se respondisse, "Nosti me, et quidem ex studiis." Ad hoc illum: "Tacitus es, an Plinius?"

Exprimere

170 PLINII EPISTOLARUM

Exprimere non possum, quam sit jucundum mihi, quod nomina nostra quasi literarum propria, non hominum, literis redduntur: quod uterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus alter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum venerat in urbem: cui Rufinus demonstrans me, "Videz hunc?" multa deinde de studiis nostris. Et ille, "Plinius est," inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An si Demosthenes jure laetatus est, quod illum anus Attica ita noscitavit: *ἄτος ἐστὶ Δημοσθένης*! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero et gaudeo, et gaudere me dico. Neque enim vereor, ne jactantior videar, cum de me aliorum judicium, non meum, profero: praesertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, et faves nostris. Vale.

XXIV. C. PLINIUS SABINIANO SUO S.

BEne fecisti, quod libertum aliquando tibi eorum, reducentibus epistolis meis, in domum, in animum recepisti. Juvabit hoc te: me certe juvat: primum, quod te tam tractabilem video, ut in ira regi possis: deinde, quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meae pareas, vel precibus indulgeas. Igitur et laudo et gratias ago. simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, et si non fuerit qui deprecetur, placabilem praestes. Vale.

XXV. C. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

QUeris de turba castrensium negotiorum, et tantumquam summo otio perfruare, lusus et ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post judicium tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit, quo finito aliquid earundem camoenarum in istum benignissimum sinum mittam. Tu passerulis et columbulis nostris inter aquilas vestras dabis

dabis pennas, si tamen et sibi et tibi placebunt: si tantum sibi, continendos cavea, nidove curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIUS LUPERGO SUO S.

Dixi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem et sano, sed parum grandi et ornato, ut opinor, apte: "Nihil peccat, nisi quod nihil peccat." Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervesce; efferi, ac saepe accedere ad praeceps. Nam plerumque altis et excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, sed humilius et depressius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus lapsus: sed his non labentibus nulla, illis nonnulla laus, etiamsi labantur. Nam ut quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis, quam ancipitia commendant. Vides qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, cum jam jamque casuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia, quae maxime insperata, maxime periculosa, utque Graeci magis exprimunt παράβολα. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, cum placido, et cum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum: at cum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gement, tunc ille clarus et diis maris proximus. Haec, quia visus es mihi in scriptis meis annotasse quaedam, ut tumida, quae ego sublimia: ut improba, quae ego audientia: ut nimia, quae ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert reprehendenda annotare, an insignia. Omnes enim advertit, quod cernit, et existat; sed acri intentione dijudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. Atque ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

—Βράχει δ' ἐνρεῖα χθῶν,

Ἄμφι δ' ἐτάλπειγε μέγας ἑρᾶν.

Ἥρι δ' ἔγχος ἐκέλιτο.

et totum illud:

Ὡς δ' ὅτε χεῖμαρροι ποταμοὶ κατ' ἑρεφὶ ῥέοντες,

Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλεται ἑμῶσιμον ὕδαρ.

Sed opus est examine et libra, incredibila sint haec, et immania,

mania, an magnifica et coelestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse, aut posse dicere puto. non ita insanio: sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiae frenos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat, quanquam hunc omitto, neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris, et regula, nunc se cohibet et comprimit, cum dicit illa notissima? *ἄνθρωποι μισροὶ, καὶ κόλακες, καὶ ἀλάστορες.* Et rursus, *ὃ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, ὅθι πλίνθοις ἐγώ.* Et statim, ταῦτα πρὸς βαλόμεν ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς, ὅσον ἦν ἀνδραπία λογισμῷ δυνατόν. Et alibi, ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νῆ τὰς θύας ἐκείνων μέδουσιν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Jam quid audentius illo pulcherrimo [ac longissimo] excessu, νόσημα γάρ. Quid haec? breviora superioribus, sed audacia paria, τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ, καὶ πολλῶν ῥέοντι καθ' ἡμῶν. Ex eadem nota: ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας, ὥσπερ ὅτος ἰσχὺς, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πλᾶισμα ἅπαντα ἀνεχαιτίσει καὶ διέλυσαι. Simile his, ἀπεχοινοισμίν· ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσει τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem, σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεον πρὸς δῶκα Ἀριστογείτον, μᾶλλον δὲ ἀνήλικας ὅλας μὴ δὴ πρὸς ὅς αὐτὸς ἐάλακας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐπὶ πλῆσας, πρὸς τέτρες ὀρμίζε. Et dixerat, δεδοικα μὴ δοξήτε τισι τὸν αἰεὶ βυλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρέβειν. ἀσθενὴς μὲν γὰρ ἐστὶ πᾶς ὁ πονηρὸς κατ' ἑαυτὸν. Et deinceps, τέττα δ' ἔδωκα ὁρῶ τῶν τέτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρηνα, φάρμακας, βάρατρα. Nec satis, ἔδδ γὰρ τὰς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τὰς τοιαύτας ἐν αὐτοῖς μοχλεύητε, ἀλλὰ τήναντίον, ἐν ἀνιγνῆτε, καὶ κολάζητε, καὶ μηδὲς ζοῖσοι, μηδὲ ἐπιθυμῆ κακίας. Adhuc, εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia, ut praeteream quae ab Aeschine θαύματα, non ῥήματα, vocantur. In contrarium incidi. Dices, hunc quoque ab isto culpari. Sed vide quanto major si qui reprehenditur, ipso reprehendente, et major ob haec quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus elucet. Num autem Aeschines ipse iis, quae in Demosthene carpebat, abstinuit? καὶ γὰρ, (ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι) τὸ αὐτὸ φέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον, ὅταν δ' ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τῷ νόμῳ δικαίᾳ καὶ δίδοναι τὴν ψήφον, καὶ τῇ τῇ λέγοντος ἀναισχυρία. Alio loco, ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψήφισματι,

φίσιμα
πρίσσι
ὅτι δὲ
τὴν α
καὶ μ
Quod
ἐπὶ δὲ
νῦν
An ill
λόν σο
Altius
Ἑλλή
ἀπὸ τῆ
ut qu
gemu
quibu
nim
annot
do ja
his co
dum.

Qu
quent
verissi
waver
ne rel
dor,
Et ille
liber
legetu
citant
runtur

Pro
quale

φίσματι, πρὸς τῷ κλέμματι γράψας τὰ πάντα τάλαντα, τὰς
 πρῆστις ἀξιών τὰς Ὠρεΐτας μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ Καλλίᾳ δίδοναι.
 ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω, ἀφελὼν τὸν κόμπον, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ
 τὴν ἀλαζονίαν ἐκ τῆ ψηφίσματος, ἀνάγνωθι. Iterum alio,
 καὶ μὴ ἴατε αὐτὸν εἰς τὰς τῆ παρανόμου λόγους περιΐσασθαι.
 Quod adeo probavit, ut repetat, ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ
 ἐπιδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐσελεύεστε αὐτὸν εἰς τὰς τῆ παρα-
 νόμου λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτῆ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε.
 An illa custoditius pressiusque? σὺ δὲ ἐλκοποιεῖς, καὶ μάλ-
 λον σοι μέλει τῶν ἀνθημέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως.
 Altius illa, ἐκ ἀποτέμψῃς τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν
 Ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς ληστὴν τῶν πραγμάτων
 διὰ τῆς πολιτείας πλείοντα τιμωρήσασθε, et alia. Exspecto,
 ut quaedam ex hac epistola, ut illud, “ gubernacula
 gemunt,” et, “ diis maris proximus,” iisdem notis,
 quibus ea, de quibus scribo, confodias. Intellego e-
 nim me dum veniam prioribus peto, in illa ipsa, quae
 annotaveras, incidisse. Sed confodias licet, dummo-
 do jam nunc destines diem, quo et de illis, et de
 his coram exigere possimus. Aut enim tu me timi-
 dum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIUS LATERANO SUO S.

QUanta potestas, quanta dignitas, quanta majestas,
 quantum denique numen sit historiae, cum fre-
 quenter alias, tum proxime sensi. Recitaverat quidam
 verissimum librum, partemque ejus in alium diem reser-
 vaverat: ecce amici cujusdam orantes obsecrantesque,
 ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quae fecerint pu-
 dor, quibus nullas faciendi, quae audire erubescunt.
 Et ille quidem praestitit, quod rogabatur: sinebat fides.
 liber tamen. ut factum ipsum, manet, manebitque,
 legeturque semper tanto magis, quia non statim. In-
 citantur enim homines ad agnoscenda, quae disse-
 runt. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

POSt longum tempus, epistolas tuas, sed tres pariter
 recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, et
 quales a te venire, praesertim desideratas, oportebat:
 R
 quarum

quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam feminam, literae tuae perferantur; perferentur. Eadem commendas Popilium Artemisium: statim praestiti, quod petebat. Indicas etiam modicas te vindemias collegisse; communis haec mihi tecum, quanquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuncias multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus nos tibi repraesentantes. Gratias ago, agerem magis, si me illa ipsa, quae scribis, aut dictas, legere voluisses. et erat aequum ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium, quam ad me, pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitae nostrae ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statimque ad nos evoluturum, qui jam tibi compedes necimus, quas perfringere nullo modo possis. Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro Clario, eamque visam veriore, quam dicente me, audiente te fuerit. Est uberior. multa enim postea inserui. Adjicis, alias te literas curiosius scriptas misisse: an acceperim quaeris: non accepi, et accipere gestio. Proinde prima quaque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (num parcius possum?) centesimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIUS RUSTICO SUO S.

UT fatius, unum aliquid insigniter, quam facere plurima mediocriter: ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confisus, experior. Proinde quum hoc, vel illud legis, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An ceteris artibus excusatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus est? quid autem ego de venia, quasi ingratus? nam si ea facilitate proxima acceperis, quae priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est: mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX. C. PLINIUS GEMINO SUO S.

LAudas mihi, et frequenter praesens, et nunc per epistolas Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam:

quosdam : et ipse laudo, si tamen non in nos solos. Volo enim eum, qui sit vere liberalis, tribuere patriae, propinquis, affinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus : non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ege viscatis hamatisque muneribus, non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui, quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum : deinde quos praecipue scias indigere, sustentantem foventemque orbe quodam societatis ambire. Quae cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est : si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectae liberalitatis exemplar : ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis, quam possidere videantur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS SARDO SUO S.

Postquam a te recessi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, identidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quae de me scripsisti : in quibus quidem percopiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti ? Laudem pariter, et gratias agam ? neutrum satis possum : etsi possem, timerem, ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quae gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabilia visa, quanto jucundiora : tanto jucundiora, quanto laudabilia erant. Vale.

XXXII. C. PLINIUS TITIANO SUO S.

Quid agis ? quid acturus es ? ipse vitam jucundissimam, id est otiosissimam, vivo. Quo sit, ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere : illud tanquam delicatus, hoc tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictae, dignamque isto laetissimo, altissimo, planeque poetico ingenio.

genio. Incidi autem, dum super coenam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides, (tamen si quid poëtae cum fide?) is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet navigabile stagnum; ex hoc, in modum fluminis, aestuarium emergit, quod vice alterna, prout aestus aut repressit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic aetas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur: maxime pueri, quos otium ludusque sollicitant. his gloria et virtus, altissime provehi: victor ille, qui longissime, ut litus, ita simul natantes reliquit. Hoc certamine puer quidam audentior ceteris in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, et nunc praecedere puerum, nunc sequi, nunc circumire, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre, primum in altum, mox flectit ad litus, reddi que terrae, et aequalibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum adspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obsident litus, prospectant mare, et si quid mari simile: natant pueri, inter hos ille, sed cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus quasi invitet, et revocet, exsilit, mergitur, variisque orbes implicitat, expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines innutritos mari subiret timendi pudor: accedunt, et alludunt, et adpellant, tangunt etiam, pertrectantque praebentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, insilit tergo: fertur, referturque: agnoscere se, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur: hujus fiducia, mansuetudo illius augetur. Nec non alii pueri dextra, laevaue simul eunt hortantes, moventesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator et comes. Nihil enim simile, aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum ceteri pueri. Incredibile, (tam verum tamen, quam priora), delphinum gestatorem, collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque siccatum, ubi incaluisse, in mare revolvi. Constat Ostivium Avitum, legatum proconsulis, in litus educto religione prava superfudisse unguentum: cujus illum novitatem, odoremque

odoremque in altum refugisse, nec nisi post multos dies visum languidum et moestum: mox redditus viribus, priorem lasciviam, et solita ministeria repetisse. Confluebant ad spectaculum omnes magistratus, quorum adventu et mora, modica respublica novis sumptibus atterebatur. Postremo locus ipse quietem suam, secretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Haec tu qua miseratione, qua copia deslebis, ornabis, attolles? quamquam non est opus assingas aliquid, aut adstruas: sufficit ne ea, quae sunt vera, minuantur. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Explica aestum meum. Audio, me male legere duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi, non bene, sed melius lecturum; si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poeta. Ipse nescio, quid illo legente interim faciam: sedeam defixus et mutus, et similis otioso; an, ut quidam, quae pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar? Sed puto, me non minus male saltare, quam legere. Iterum dicam, explica aestum meum, vereque rescribe, num sit melius pessime legere, quam ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV. C. PLINIUS OPPIO SUO S.

Librum, quem misisti, recepi, et gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, cum alioqui validissime cupiam: sed eam reverentiam, cum literis ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus: primum quod nimia cura deterit magis, quam emendat: deinde, quod nos a recentioribus revocet, simulque nec absolvit priora, et inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXVI. C. PLINIUS Fusco Suo S.

QUaeris, quemadmodum in Tuscis diem aestate disponam: evigilo, cum libuit, plerumque circa horam primam, saepe ante, tardius raro, clausae fenestrae manent: mire enim silentio, et tenebris animus alitur. Ab iis, quae avocant, abductus, et liber, et mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quae mens vident, quoties non vident alia. Cogito si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendanti-que similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile, vel facile componi, tenerive potuerunt. Notarium voco, et, die admissio, quae formaveram, dicto. abit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta: (neque enim certum, dimensumque tempus), ut dies suafit, in xystum me, vel cryptoporticum confero, reliqua meditor, et dicto, vehiculum ascendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipsa refecta: paullum redormio, dein ambulo, mox orationem Graecam Latinamve clare et intente, non tam vocis caussa, quam stomachi, lego: pariter tamen et illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, labor. Coenanti mihi sic cum uxore vel paucis, liber legitur, post coenam comoedus, aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, et quanquam longissimus dies, cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu jacui, vel ambulavi, post somnum demum lectionemque, non vehiculo, sed quod brevius, quia velocius, equo gestor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad se trahunt, interdumque lassato mihi, opportuna interpellatione subveniunt. Venor aliquando, sed non sine pugillis, ut quamvis nihil ceperim, non nihil referam. Datur et colonis, ut videtur ipsis, non satis temporis, quorum mihi agrestes querelae literas nostras, et haec urbana opera commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

NEC tuae naturae est translatitia haec, et quasi publica officia a familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: et ego te constantius amo, quam ut verear, ne aliter, ac velim, accipias, nisi te Calendis statim consulem videro: praesertim cum me necessitas locandorum praediorum plures annos ordinatura detineat; in qua mihi nova consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quamquam post magnas remissiones, reliqua creverunt. Inde plerisque nulla jam cura minuendi aeris alieni, quod desperant posse persolvi; rapiunt etiam, consumuntque quod natum est, ut qui jam putent se non sibi parcere. Occurrendum ergo augefcentibus vitiis, et medendum est: medendi una ratio, si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos operis exactores, custodes fructibus ponam: et alioqui nullum iustius genus redditus, quam quod terra, coelum, annus refert. Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experientum tamen, et, quasi in veteri morbo, quaelibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vides, quam non delicata me causa obire primum consulatus tui diem non sinat: quem tamen hic quoque, ut praesens, votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

XXXVIII. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

EGO vero Rufum nostrum laudo: non quia tu, ut ita facerem, petisti, sed quia ille est dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiae amor ipsius adjecit. Judicavi tamen: neque enim soli judicant, qui maligne legunt. Vale.

XXXIX. C. PLINIUS MUSTIO SUO S.

ARuspicum monitu reficienda est mihi aedes Ceresis in praediis in melius, in majus. Vetus sane et angusta, cum sit alioqui statim die frequentissima. Nam Idibus Septembribus magnus e regione tota coit populus, multae res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur: sed nullum in proximo suffugium aut inbris, aut solis.

Videor

Videor ergo munifice simul, religioseque facturus, si aedem quam pulcherrimam exstruxero, addidero porticus aedi: illam ad usum Deae, has ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum, vel emendum ipsius Deae signum, quia antiquum illud e ligno quibusdam sui partibus vetustate truncatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit, quod videatur istinc esse repetendum: nisi tamen, ut formam secundum rationem loci scribas. neque enim possunt circumdari templo: nam solum templi hinc flumine et abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est ultra viam latissimum pratum, in quo satis apte contra templum ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

XL. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

Scribis pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cognovisti, quemadmodum in Tuscis otium aestatis exigerem: requiris, quid ex hoc in Laurentino hyeme permittam. Nihil, nisi quod meridians somnus eximitur, multumque de nocte vel ante, vel post diem sumitur: et, si agendi necessitas instat, quae frequens hyeme, non jam comedo, vel lyristae post coenam locus: sed illa quae distavi, identidem retractantur, ac simul memoriae frequentem emendatione proficitur. Habes aestate, hyeme consuetudinem: addas huc, licet, ver et autumnum, quae inter hyemem aestatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

LIBER X.

I. C. PLINIUS SECUNDUS AD TRAJANUM IMPERATOREM.

Gratulatoria ob Imperium S.

TU A quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri: sed dii immortales festinaverunt, virtutes tuas ad gubernacula

gubernacula reipublicae, quam susceperas, admove. Pre-
cor ergo, ut tibi, et per te generi humano prospera omnia,
id est, digna seculo tuo contingant. Fortem te, et hila-
rem, Imp. optime, et privatim et publice opto.

II. C. PLINIUS TRAJANO IMP.

Gratias agit.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quantum mihi
gaudium attuleris, quod me dignum putasti jure trium
liberorum. Quamvis enim Julii Serviani, optimi viri, tui-
que amantiissimi, precibus indulseris, tamen etiam ex re-
scripto intelligo, libentius hoc ei te praestitisse, quia pro me
rogabat. Videor ergo summam voti mei consecutus, cum
inter initia felicissimi principatus tui probaveris, me ad pe-
culiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis libe-
ros concupisco, quos habere etiam illo tristissimo seculo
volui, sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed
Dii melius, qui omnia integra bonitati tuae reservarunt.
malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus
esset et securus, et felix.

III. C. PLINIUS TRAJANO IMP.

Petit latum clavum amico.

Indulgentia tua, Imp. optime, quam plenissimam expe-
rior, hortatur me, aut audeam tibi etiam pro amicis
obligari; inter quos sibi vel praecipuum locum vindicat
Voconius Romanus, ab ineunte aetate condiscipulus et con-
tubernalis meus. Quibus ex causis et a Divo patre tuo pe-
tieram, ut illam in amplissimum ordinem promoveret, sed
hoc votum meum bonitati tuae reservatum est, quia mater
Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod con-
ferre se filio codicillis ad patrem tuum scriptis profess-
fuerat, nondum satis legitime peregerat: quod postea fecit
admonita a nobis. Nam et fundos emancipavit, et cetera
quae in emancipatione implenda solent exigi, consumma-
vit. Cum sit ergo finitum, quod spes nostras morabatur,
non sine magna fiducia sub signo apud te fidem pro moribus
Romani mei, quos et liberalia studia exornant, et eximia
pietas,

pietas, quae hanc ipsam matris liberalitatem, et statim patris hereditatem, et adoptionem a vitrico meruit. Auget haec et natalium et paternarum facultatum splendor, quibus singulis multum commendationis accessurum etiam ex meis precibus, indulgentiae tuae credo. Rogo ergo, Domine, ut me exoptatissimae mihi gratulationis compotem facias, et honestis (ut spero) affectibus meis praestes, ut non in me tantum, verum et in amico gloriari iudiciis tuis possim. Vale.

IV. VI. PLINIUS TRAJANO.

Civitatem Romanam Harpocrati Iatraliptae suo petit.

Proximo anno, Domine, gravissima valetudine usque ad periculum vitae vexatus, Iatralipten adsumpsi, cujus sollicitudini et studio, tuae tantum indulgentiae beneficio, referre gratiam parem possum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Est enim peregrinae conditionis, manumissus a peregrina. Vocatur ipse Harpocras, patronam habuit Thermuthin Theonis, quae jam pridem defuncta est. Item rogo, des jus Quiritium libertis Antoniae Maximillae, ornatissimae feminae, Heliae, et Antoniae Harmeridi: quod a te, petente patrona, peto. Vale.

V. XI. C. PLINIUS TRAJANO.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quantum me gaudio adfecerint epistolae tuae, ex quibus cognovi, te Harpocrati Iatraliptae meo etiam Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis secundum institutionem principum non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocran *τοῦς Μηνειτῆρας*, indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imp. ut mihi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum tuum, sicut promisisti, epistolam mittas: obviam iturus, quo maturius, Domine, exoptatissimi adventus tui gaudio frui possim, rogo, permittas mihi, quam longissime occurrere tibi. Vale.

VI. XII. PLINIUS TRAJANO.

Proxima infirmitas mea, Domine, obligavit me Posthumio Marino medico, cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis ex consuetudine bonitatis tuae indulseris. Rogo ergo, ut propinquis ejus des civitatem, Chrysippo Mithridatis, uxoriq[ue] Chrysippi Stratonice Epigoni, item liberis ejusdem Chrysippi Epigono et Mithridati, ita ut sint in patris potestate, utq[ue] iis in libertos servetur jus patronorum. Item rogo, indulgeas jus Quiritium L. Satrio Abascantio, et P. Caesio Phosphoro, et Panchariae Soteridi, quod a te, volentibus patronis, peto. Vale.

VII. XIII. PLINIUS TRAJANO.

Scio, Domine, memoriae tuae, quae est benefaciendi tenacissima, preces nostras inhaerere: quia tamen in hoc quoque saepe indulxisti, admoneo simul, et impense rogo, ut Accium Suram praetura exornare digneris, cum locus vacet. ad quam spem alioqui quietissimum hortatur et natalium splendor, et summa integritas in paupertate, et ante omnia felicitas temporum, quae bonam conscientiam civium tuorum ad usum indulgentiae tuae provocat et attollit. Vale.

VIII. XIV. PLINIUS TRAJANO.

CUM sciam, Domine, ad testimonium laudemq[ue] morum meorum pertinere, tam boni principis judicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure sacerdotii precari deos pro te publice possim, quos nunc precor pietate privata.

IX. XV. C. PLINIUS TRAJANO.

Victoriae tuae, optime Imp. maximae, pulcherrimae, antiquissimae, et tuo nomine, et reipublicae gratulor: deosq[ue] immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur eventus, ut virtutibus tantis gloria imperii et novetur, et augeatur.

X. XXVI. C. PLINIUS TRAJANO.

De adventu Servilii.

Servilius Pudens legatus, Domine, VIII Cal. Decemb. Nicomediam venit, meque longae expectationis sollicitudine liberavit.

XI. XXVII. C. PLINIUS TRAJANO.

Pro Rosiano Geminio.

Rosianum Geminum, Domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quaestorem in consulatu, mei summe observantissimum expertus: tantam mihi post consulatum reverentiam praestat, ut publicae necessitudinis pignera, privatis cumulet officiis. Rogo ergo ut ipse apud te pro dignitate ejus precibus meis faveas: cui et, si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. dabit ipse operam, ut in his, quae ei mandaveris, majora mereatur. Parcior me in laudando facit, quod spero tibi et integritatem ejus, et probitatem, et industriam non solum ex ejus honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio esse notissimam. Illud unum, quod propter charitatem ejus nondum mihi videor satis plene fecisse, etiam atque etiam facio: teque, Domine, rogo, gaudere me exornata quaestoris mei dignitate, id est, per illum mea, quam maturissime velis.

XII. LII. PLINIUS TRAJANO.

Agit gratias.

Difficile est, Domine, exprimere verbis, quantam perceperim laetitiam, quod et mihi et socru meae praestitisti, ut ad finem consulatus Coelium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, cum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar, cui referre gratiam parem ne audeo quidem, quamvis maxime debeam: itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis, quae in me assidue confers, non indignus exillimer.

XIII. LXIV. PLINIUS TRAJANO.

De tabellario regis Sauromatae.

Scripsit mihi, Domine, Lycormas, libertus tuus, ut, si qua legatio a Bosphoro venisset urbem petitura, usque in adventum suum retineretur. et legatio quidem duntaxat in eam civitatem, in qua ipse sum, nulla adhuc venit: sed venit tabellarius Sauromata, quem ego, usus opportunitate, quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere praeceffit, mittendum putavi: ut possis ex Lycormae, et ex regis epistolis pariter cognoscere, quae fortasse pariter scire debes.

XIV. LXV. C. PLINIUS TRAJANO.

Diploma commodasse.

REX Sauromates scripsit mihi, esse quaedam quae deberes quam maturissime scire. qua ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adjuvi.

XV. LXVIII. C. PLINIUS TRAJANO.

De legato Regis.

Legato Sauromatae regis, cum sua sponte Niceae, ubi me invenerat, biduo substitisset, longiorem moram faciendam, Domine, non putavi: primum, quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset: deinde, quod ipse proficiscebam in diversam provinciae partem, ita officii necessitate exigente. Haec in notitiam tuam referenda existimavi, quia proxime scripseram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset a Bosphoro, usque in adventum suum retinerem, quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit, praesertim cum epistolae Lycormae, quas detinere, ut ante praedixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessurae viderentur.

XVI. LXXV. PLINIUS TRAJANO.

De Callidromo Laberii Maximi fugitivo.

APulejus, Domine, miles, qui est in statione Nicomedenſi, ſcripſit mihi, quendam nomine Callidromum, cum detineretur a Maximo et Dionyſio piſtoribus, quibus operas ſuas locaverat, conſuſſe ad tuam ſtatuam: perductumque ad magiſtratus indicaffe, ſerviſſe aliquando Laberio Maximo, captumque a Suſago in Moeſia, et a Decibalo muneri miſſum Pacoro Parthiae regi: pluribuſque annis in miniſterio ejus fuiſſe, deinde fuiſſe, atque ita in Nicomediā perveniſſe. Quem ego perductum ad me, cum eadem narraſſet, mittendum ad te putavi, quod paullo tardius feci, dum requiro gemmam, quam ſibi, habentem imaginem Pacori, et quibus inſignibus ornatus fuiſſet, ſubtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, ſi inveniri potuiſſet, ſimul mittere: ſicut glebulam miſi, quam ſe ex Parthico metallo attuliſſe dicebat. Signata eſt anulo meo, cujus eſt apoſphragiſma quadriga.

XVII. LXXXVI. PLINIUS TRAJANO.

Commendat quos expertus eſt.

Maximum libertum et procuratorem tuum, Domine, per omne tempus, quo fuimus una, probum et induſtrium, et diligentem, ac ſicut rei tuae amantiſſimum, ita diſciplinæ tenaciſſimum expertus, libenter apud te teſtimonio proſequor, ea fide, quam tibi debeo.

XVIII. LXXXVII. PLINIUS TRAJANO.

Gabium Baſſum, Domine, praefectum orae Ponticae, integrum, probum, induſtrium, atque inter iſta reverentiſſimum mei expertus, voto pariter et ſuffragio proſequor, ea fide, quam tibi debeo: quem abunde conſpexi inſtructum commilitio tuo, cujus diſciplinæ debet, quod indulgentia tua dignus eſt. Apud me et milites et pagani, a quibus juſtitia ejus et humanitas penitus inſpecta eſt, certatim ei, qua privatim, qua publici teſtimonium perti-
buerunt.

buerunt. quod in notitiam tuam perfero ea fide, quam tibi debeo.

XIX. LXXXVIII. PLINIUS TRAJANO.

Nymphidium Lupum, Domine, primipilarem, commilitonem habui, cum ipse tribunus essem, ille praefectus: inde familiariter diligere coepi. crevit postea caritas ipsa mutuae vetustate amicitiae. Itaque et quieti ejus injeci manum, et exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. quod ille amicissime, et otii et senectutis ratione postposita, et jam fecit, et facturus est. Quibus ex causis necessitudines ejus inter meas numero, filium inprimis, Nymphidium Lupum, juvenem probum, industrium, et egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiae tuae, sicut primis ejus experimentis cognoscere potes, cum praefectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Julii Feroci, et Fusci Salinatoris clarissimorum virorum. meum gaudium, Domine, mea gratulatio filii honore continetur.

XX. III. C. PLINIUS TRAJANO.

De sortitione patrocinii adversus Marium Priscum.

UT primum me, Domine, indulgentia vestra promovit ad praefecturam aerarii Saturni, omnibus advocatibus, quibus alioqui numquam eram promiscue functus, renunciavi, ut toto animo delegato mihi officio vacarem. Qua ex causa, cum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, et petii veniam hujus muneris, et impetravi. Sed cum postea consul designatus censuisset, agendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in Senatus potestate, pateremurque nomina nostra in urnam conjici: convenientissimum esse tranquillitati seculi tui putavi, praesertim tam moderatae voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo, opto, ut existimes constare rationem, cum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI. IV. TRAJANUS PLINIO.

ET civis et senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod iustissime exigebat, praestando, quas partes impleturum te secundum susceptam fidem confido.

XXII. VII. C. PLINIUS TRAJANO.

Agit gratias.

AGO gratias, Domine, quod et jus Quiritium libertis necessariae mihi ferrinae, et civitatem Romanam Harpocrati latraliptae meo sine mora indulxisti. Sed cum annos ejus et censum, sicut praeceperas, ederem, admonitus sum a peritioribus, debuisse me ei ante Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Aegyptius. Ego autem, quia inter Aegyptios ceterosque peregrinos nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet a peregrina manumissum, patronamque ejus jampridem decessisse. de qua ignorantia mea non queror, per quam stetit, ut tibi pro eodem homine saepius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui possim, tribuas ei et Alexandrinam civitatem, et Romanam. Annos ejus et censum (ne quid rursus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus jufferas, misi.

XXIII. VIII. TRAJANUS PLINIO.

Civitatem Alexandrinam, secundum institutionem principum, non temere dare proposui, sed cum Harpocrati latraliptae tuo jam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuae negare non sustineo. Tu ex qua nomo sit, notum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum meum, mittam.

XXIV. IX. C. PLINIUS TRAJANO.

De Statuis principum in municipium transferendis.

CUM Divus pater tuus, Domine, et oratione pulcherrima, et honestissimo exemplo omnes cives ad municipientiam

ficentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris, per plures successiones traditas mihi, quales acceperam, custodiebam, permetteret in municipium transferre, adjecta sua statua. Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, ut adsignarent solum, in quo templum pecunia mea exstruerem: illi in honore operis ipsius electionem loci mihi obtulerant. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem praesentem excurrere. Nam et menstruum meum Calend. Septembris finitur, et sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas mihi opus, quod inchoaturus sum, exornare et tua statua: deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meae, dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meae. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio cum alioqui cccc. excedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Praeterea, continuae sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare, quarum rationem nisi praesens inire non possum. Debebo ergo, Domine, indulgentiae tuae et pietatis meae celeritatem, et status ordinationem, si mihi ob utraque haec dederis commeatum triginta dierum. Neque enim angustius tempus praesinire possum, cum et municipium, et agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum et quinquagesimum lapidem.

XXV. X. TRAJANUS PLINIO.

ET privatas multas, et omnes publicas causas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset. Neque enim dubito, te, ut primum poteris, ad tam districtum officium reversurum. Statuam poni mihi a te eo, quo desideras, loco, quanquam ejusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuae videar.

XXVI. XVI. C. PLINIUS TRAJANO.

De itinere suo in Bithyniam.

Quia confido, Domine, ad curam tuam pertinere, nuncio tibi, me Ephesum cum omnibus meis *μαλίσαν* navigasse: quamvis contrariis ventis retentus. Nunc destino, partim orariis navibus, partim vehiculis provinciam petere. Nam sicut itineri graves aestus, ita continuæ navigationi Etesiae reluctantur.

XXVII. XVII. TRAJANUS PLINIO.

Recte renunciasti, mi Secunde carissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem constituis, interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaferint.

XXVIII. XVIII. PLINIUS TRAJANO.

In Bithyniam se venisse scribit.

Sicut saluberrimam navigationem, Domine, usque Ephesum expertus: ita inde, postquam vehiculis iter facere coepi, gravissimis aestibus, atque etiam febriculis vexatus Pergami substiti. Rursus, cum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius, quam speraveram, id est, xv. Cal. Octobres Bithyniam intravi. Non possum tamen de mora queri, cum mihi contigerit, quod erat auspiciatissimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc reipublicae Prusensium impendia, reditus, debitores excutio, quod ex ipso tractatu magis ac magis necessarium intelligo. Multae enim pecuniae variis ex causis a privatis detinentur: praeterea quaedam minime legitimis sumptibus erogantur. Haec tibi, Domine, in ipso ingressu meo scripsi. Quinto decimo Cal. Octob. Domine, provinciam intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Despice, Domine, an necessarium putes mittere huc mensorem: videntur enim non mediocres pecuniae posse revocari a curatoribus operum, si mensurae fideliter aguntur.

ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. XIX. TRAJANUS PLINIO.

Cuperem, sine querela corpusculi tui et tuorum, pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, literis tuis. provinciales credo prospectum sibi a me intelligent. Nam et tu dabis operam, ut manifestum sit illis, electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerum publicarum excutiendae sunt. nam et esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quae aut Romae, aut in proximo fiunt, sufficienter habeo, sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, et ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX. XX. PLINIUS TRAJANO.

De custodiis.

Rogo, Domine, consilio me regas haesitantem, utrum per publicos civitatum servos, quod usque adhuc factum, an per milites adservare custodias debeam. Vereor enim, ne et per servos publicos parum fideliter custodiantur, et non exiguum militum numerum haec cura distingat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utrisque negligentiae causa sit, dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. XXI. TRAJANUS PLINIO.

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad continendas custodias plures commilitones converti. Perseveremus in ea consuetudine, quae isti provinciae est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua seyeritate ac diligentia positum est. In primis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur

tur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint. Sed et illud haereat nobis, quam paucissimos milites a signis avocandos esse.

XXXII. XXII. PLINIUS TRAJANO.

De numero militum Gabio Basso praefecto adsignatorum.

GAbius Bassus praefectus orae Ponticae, et reverentissime et officiosissime, Domine, venit ad me, et compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, et indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, praecepisse te, ut ex cohortibus, quibus me praeesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit, quominus statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

XXXIII. XXIII. TRAJANUS PLINIO.

ET mihi scripsit Gabius Bassus, non sufficere sibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus sum. Quot, quaeris, scripsisse me? ut notum haberes, his literis subjici jussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum spectanda est, et quantum fieri potest, curandum, ne milites a signis absint.

XXXIV. XXIV. PLINIUS TRAJANO.

De balineo Prusensium.

Prusenses, Domine, balineum habent et sordidum et vetus: id itaque indulgentia tua restituere desiderant. ego tamen aestimans novum fieri debere, videris mihi desiderio eorum indulgere posse. Erit enim pecunia ex qua fiat, primum ea, quam revocare a privatis, et exigere jam coepi: deinde, quam ipsi erogare in oleum soliti, parati sunt in opus balinei conferre, quod alioqui et dignitas civitatis, et seculi tui nitor postulat.

XXXV. XXV. TRAJANUS PLINIO.

Si instructio novi balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut intribuant: aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes.

XXXVI. XXVI. C. PLINIUS TRAJANO.

Maximus libertus et procurator tuus, Domine, praeter decem beneficiarios, quos assignari a me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inveneram in ministerio ejus, relinquendos existimavi, praesertim cum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quinetiam tutelae causa, quia ita desiderabat, addidi duos equites. in futurum quid servari velis, rogo rescribas.

XXXVII. XXIX. TRAJANUS PLINIO.

Nunc quidem proficiscentem ad comparisonem frumentorum, Maximum libertum meum, recte militibus instruxisti:ungebatur enim et ipse extraordinario munere, cum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, et totidem a Viridio Gemellino procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVIII. XXX. C. PLINIUS TRAJANO.

Sempronius Caelianus, egregius juvenis, repertos inter tirones duos servos milit ad me: quorum ego supplicium distuli, ut te conditorem disciplinae militaris, firmatoremque consulerem de modo poenae. Ipse enim dubito ob haec maxime, quod, ut jam dixerant sacramento militari, nondum distributi in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, Domine, scribas, praesertim cum pertineat ad exemplum.

XXXIX. XXXI. TRAJANUS PLINIO.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Caelianus, mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitio peccavit: si vicarii dati, penes eos culpa est qui dederunt, si ipsi, cum haberent conditionis suae conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies, quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suae exigit.

XL. XXXII. C. PLINIUS TRAJANO.

De iis, qui ex damnatione servi publici essent.

SAlva magnitudine tua, Domine, descendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In plerisque civitatibus, maxime Nicomediae et Niceae, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera poenarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur, atque etiam ut publici servi annua accipiant, quod ego cum audissem, diu multumque haesitavi, quid facere deberem. Nam et reddere poenae post longum tempus plerosque jam senes, et, quantum affirmatur, frugaliter, modesteque viventes, nimis severum arbitrabar, et in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam: eosdem rursus a republica pasci otiosos, inutile, non pasci, etiam periculosum existimabam. Necessario ergo rem totam, dum te confulerem, in suspenso reliqui. Quaeres fortasse, quemadmodum evenerit, ut poenis, in quas damnati erant, exsolverentur: et ego quaesivi, sed nihil comperi, quod affirmare tibi possum. ut decreta, quibus damnati erant, proferebantur: ita nulla monumenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen, qui dicerent, deprecantes, iussu proconsulum, legatorumve dimissos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc ausum sine auctore.

XLI. XXXIII. TRAJANUS PLINIO.

MEmineris, idcirco te in istam provinciam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint: erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad poenam erant, non modo ea sine auctore, ut scribis, liberati sunt: sed etiam in conditionem proborum ministrorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit poenae suae reddi: si qui vetustiores invenientur, et senes, ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe a poena sint. Solent enim ejusmodi ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum, et vicorum dari.

XLII. XXXIV. PLINIUS TRAJANO.

CUM diversam partem provinciae circumirem, Nicomediae vastissimum incendium multas privatorum domos, et duo publica opera, quanquam via interjacente, Gerusian et Isson absumpsit. Et autem latius sparsum: primum, violentia venti, deinde, inertia hominum, quod satis constat, otiosos et immobiles tanti mali spectatores perstitisse, et alioqui nullus usquam in publico siphon, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda, et haec quidem ut jam praecepi, parabantur. Tu Domine dispice, an instituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum CL. ego attendam ne quis, nisi faber, recipiatur, neve jure concessio in aliud utatur: nec erit difficile custodire tam paucos.

XLIII. XXXV. TRAJANUS PLINIO.

Tibi quidem secundum exempla complurium in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui. Sed meminerimus, provinciam istam, et praecipue eas civitates, ejusmodi factionibus esse vexatas. Quodcumque nomen, ex quacumque causa, dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, hetaeriae, quamvis breves, fient. Satiùs itaque est, comparari ea,

ea, quae ad coërcendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos praediorum, ut et ipsi inhiſceant, ac si res poposcerit, adcurſu populi ad hoc uti.

XLIV. XXXVI. PLINIUS TRAJANO.

Votorum nuncupatio.

Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica ſalus continetur, et ſuſcipimus, Domine, pariter et ſolvimus, precati Deos, ut velint ea ſemper ſolvi, ſemperque ſignari.

XLV. XXXVII. TRAJANUS PLINIO.

ET ſolviſſe vos cum provincialibus diis immortalibus vota pro mea ſalute et incolumitate, et nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex literis tuis.

XLVI. XXXVIII. PLINIUS TRAJANO.

De aquaeductu Nicomedenſium.

IN aquaeductum, Domine, Nicomedenſes impendunt HS. xxx. cccxxix. qui imperfectus, adhuc relictus ac etiam deſtructus eſt: rurfus in alium ductam erogata ſunt cc. hoc quoque relicto, novo impendio eſt opus, ut aquam habeant, qui tantam pecuniam male perdiderunt. Ipſe perveni ad fontem puriſſimum, ex quo videtur aqua debere perducī, ſicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis et humilia perveniat. Manent adhuc pauciſſimi arcus, poſſunt et erigi quidam lapide quadrato, qui ex ſuperiore opere detractus eſt. aliqua pars, ut mihi videtur, teſtaceo opere agenda erit. Id enim et facilius, et vilius. Et inprimis neceſſarium eſt, mitti a te vel aqilegem, vel architectum, ne rurfus eveniat, quod accidit. ego illud unum aſſirmo, et utilitatem operis, et pulchritudinem ſeculo tuo eſſe digniſſimam.

XLVII.

XLVII. XXIX. TRAJANUS PLINIO.

CUrandum est, ut aqua in Nicomedensem civitatem perducatur. vere credo, te ea, qua debebis, diligentia, hoc opus aggressurum. Sed me Deus fidius ad eandem diligentiam tuam pertinet inquirere, quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint: ne, cum inter se gratificantur, et inchoaverint aquaeductus, et reliquerint. quid itaque comperis, perfer in notitiam meam.

XLVIII. XL. PLINIUS TRAJANO.

De theatro Nicensium.

Theatrum, Domine, Niceae maxima jam parte constructum, imperfectum tamen, seltertium, ut audio, (neque enim ratio plus excussa est), amplius centies hausit, vereor ne frustra. ingentibus enim rimis descendit et hiat, sive in caussa solum humidum et molle, sive lapis ipse gracilis et putris: dignum est certe deliberatione, sitne faciendum, aut sit relinquendum, an etiam destruendum? Nam sulturae ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmas mihi, quam sumptuosas videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut basilicae circa, ut porticus supra caveam, quae nunc omnia differunt. cessante eo, quod ante peragendum est. Iidem Nicenses gymnasium incendio amissum, ante adventum meum restituere coeperunt, longe numerosius laxiusque quam fuerat, etiam aliquantum erogaverunt: periculum est, ne parum utiliter. incompositum enim et sparsum est. Praeterea architectus sane aemulus ejus, a quo opus inchoatum est, affirmat, parietes (quanquam viginti et duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia sine cemento medio * parti, nec testaceo opere praecincti. Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt, magis quam aedificant, et quidem ex ea pecunia, quam bulentae addunt beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob

* Aliter, *farti*.

introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo cum timeam, ne illic publica pecunia : hic, quod est omni pecunia preciosius, munus tuum male collocetur : cogor, petere a te, non solum ob theatrum, verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum dispecturum : utrum sit utilius, post sumptum, qui factus est, quoquo modo consummare opera ut inchoata sunt : an, quae videntur emendanda, corrigere : quae transferenda, transferre, ne dum fervare volumus, quod impensum est, male impendamus, quod addendum est.

XLIX. XLI. TRAJANUS PLINIO.

Quid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re praesenti optime deliberabis, et constitues : mihi sufficiet, indicari, cui sententiae accesseris. Tunc autem a privatis exigere opera tibi curae sit, cum theatrum, propter quod illa promissa sunt, factum erit. Gymnasiis indulgent Graeculi, ideo forsitan Nicenses majore animo constructionem ejus aggressi sunt. sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere. Quid Claudieopolitanis circa balineum, quod parum, ut scribis, idoneo loco inchoaverunt, suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. nulla provincia est, quae non peritos et ingeniosos homines habeat, modo ne existimes, brevius esse ab urbe mitti, cum ex Graecia etiam ad nos venire soliti sunt.

L. XLII. PLINIUS TRAJANO.

De lacu Nicomedensium.

Intuenti mihi et fortunae tuae, et animi magnitudinem, convenientissimum videtur, demonstrare opera non minus aeternitate tua, quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus, per hunc marmora, fructus, ligna, materiae, et sumptu modico et labore usque ad viam navibus, inde magno labore, majore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Hoc opus multas manus poscit. at hae porro non desunt : nam et in agris magna copia est hominum, et maxima in

in civitate, certaue spes, omnes libentissime aggressuros opus omnibus fructuosum. Superest, ut tu libratorem, vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiorcm esse contendunt. Ego per eadem loca invenio fossam a rege percussam, sed incertum, utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum. est enim imperfecta. Hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor et accendor, ut cupiam peragi a te, quae tantum coeperant reges.

LI. XLIII. TRAJANUS PLINIO.

POtest nos sollicitare lacus iste, ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne si immissus in mare fuerit, totus effluat. Certe quantum aquarum, et unde accipiat, poteris a Culpurnio Macro petere. Libratorem et ego hinc aliquem tibi peritum ejusmodi operum mittam.

LII. XLIV. PLINIUS TRAJANO.

REquirenti mihi Byzantium reipublicae impendia, quae maxima fecit: indicatum est, Domine, legatum ad te salutandum annis omnibus cum psephismate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul et sumptus levaretur, et impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata sunt terna millia, quae viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Moesiae praest, publice salutandum. Haec ego in posterum circumcidenda existimavi. Te, Domine, rogo, ut quid sentias, rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. XLV. TRAJANUS PLINIO.

OPtime fecisti, Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quae ad salutandum me in legatum impendebantur,

pendebantur, remittendo. fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisina per te missum fuerit. Ignoscet illis et Moesiae praefes, si minus illum sumptuose coluerint.

LIV. XLVI. C. PLINIUS TRAJANO.

De diplomatibus.

Diplomata, Domine, quorum dies praeterita, an omnino observari, et quamdiu velis, rogo, scribas, meque haesitatione liberes. vereor enim, ne in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

LV. XLVII. TRAJANUS PLINIO.

Diplomata, quorum praeteritus est dies, in usu esse non debent. ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata, quam desiderari possint.

LVI. XLVIII. PLINIUS TRAJANO.

De privilegio Apameorum.

CUM vellem Apameae, Domine, cognoscere publicos debitores, et redditum, et impendia, responsum est mihi, cupere quidem universos, ut a me rationes coloniae legerentur, nunquam tamen esse lectas ab ullo proconsulum, habuisse privilegium, et vetustissimum morem, arbitrio suo rempublicam administrare. Exegi, ut, quae dicebant, quaeque recitabant, libello complecterentur, quem tibi, qualem acceperam, misi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id, de quo quaeritur, non pertinere. Te rogo, ut mihi praecipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implexisse officii mei partes videar.

LVII. XLIX. TRAJANUS PLINIO.

Libellus Apameorum, quem epistolae tuae junxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi qualia essent,

sent, propter quae videri volunt, eos, qui pro consuli-
bus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse inspec-
tione rationum suarum, cum ipsum te, ut eas inspec-
tes, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas
eorum, ut jam nunc sciant hoc, quod inspecturus es,
ex mea voluntate, salvis, quae habent, privilegiis, esse
facturum.

LVIII. L. C. PLINIUS TRAJANO.

De religioso templo transferendo.

ANte adventum meum, Domine, Nicomedenses
priori foro novum adjicere coeperunt, cujus in
angulo est aedes vetustissima Matris magnae, aut resi-
cienda, aut transferenda, ob hoc praecipue, quod est
multo depressior opere eo, quod cum maxime surgit.
Ego cum quaererem, num esset aliqua lex dicta templo:
cognovi, alium hic, alium apud nos esse morem dedi-
cationis. Dispice ergo, Domine, an putes aedem, cui
nulla lex dicta est, salva religione posse transferri, alio-
quin commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. LI. TRAJANUS PLINIO.

POtes, mi Secunde carissime, sine sollicitudine reli-
gionis, si loci positio videtur hoc desiderare, ae-
dem Matris deum transferre in eam, quae est accommo-
datior. nec te moveat, quod lex dedicationis nulla re-
peritur, cum solum peregrinae civitatis capax non sit
dedicationis, quae sit nostro jure.

LX. LIII. PLINIUS TRAJANO.

Ob diem imperii.

DIem, Domine, quo servasti imperium, dum suscipis,
quanta mereris laetitia celebravimus, precati deos,
ut te generi humano (cujus tutela et securitas saluti
 tuae innisa est) incolumem florentemque praestarent.
Praevimus et commilitonibus jusjurandum more solen-
ni praestantibus, et provincialibus, qui eadem certa-
runt pietate, jurantibus.

LXI. LIV. TRAJANUS PLINIO.

QUanta religione ac laetitia commilitones cum provincialibus, te praeceunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde carissime, cognovileris tuis.

LXII. LV. C. PLINIUS TRAJANO.

De pecunia foenebri.

PECUNIAE publicae, Domine, providentia tua, et ministerio nostro etiam exactae sunt, et exiguntur, quae vereor, ne otiosae jaceant. Nam et praediorum comparandorum aut nulla, aut rarissima occasio est. nec inveniuntur qui velint debere reipublicae praefertim, duodenis assibus, quanti a privatis mutuantur. Dispice ergo, Domine, numquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos putes, et si ne sic reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipublicae caveant. quod quamquam invitis et recusantibus minus acerbum erit, levioré usura constituta.

LXIII. LVI. TRAJANUS PLINIO.

ET ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quam ut quantitas usurarum minuat, quo facilius pecuniae publicae collocentur. modum ejus ex copia eorum, qui mutuabuntur, tu constitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex justitia nostrorum temporum.

LXIV. LVII. PLINIUS TRAJANO.

Consultatio super restitutione exulis.

SUMMAS, Domine, gratias ago, qui inter maximas occupationes iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es, quod nunc quoque facias, rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adversarios suos

a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari : illi contra, ab eodem se restitutos affirmaverunt, edictumque recitaverunt. quæ causâ necessarium credidi, rem integram ad te referre. Nam sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam ab alio, aut a me relegatos : ita de iis, quos alius et relegaverit, et restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, Domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam, hercule, de iis, quam de illis, qui in perpetuum relegati, nec restituti, in provincia deprehenduntur. Nam hæc quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus Julio pro consule. Ego, quia sciebam acta Bassi rescissa, datumque a senatu jus omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc, quem relegaverat, an adiisset, docuissetque proconsulem. negavit. Per quod effectum est, ut te consulerem, reddendum eum poenæ suæ, an gravius aliquid, et quid potissimum, constituendum putares et in hunc, et in eos, si qui forte in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi et edictum, item decretum Bassi his literis subjeci.

LXV. LVIII. TRAJANUS PLINIO.

QUID in personam eorum statuendum sit, qui a P. Servilio Calvo proconsule in triennium relegati, et mox ejusdem edicto restituti in provincia remanserunt : proxime tibi rescribam, cum causas hujus facti a Calvo requisiero. Qui a Julio Basso in perpetuum relegatus est, cum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat, se injuria relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perseveraverit, victus mitti ad præfectos prætorii mei debet. neque enim sufficit, eum poenæ suæ restitui, quem contumacia elusit.

LXVI. LIX. PLINIUS TRAJANO.

De Archippo philosopho.

CUM citarem judices, Domine, conventum inchoaturus, Flavius Archippus vacationem petere coepit,

pit, ut philosophus. Fuerunt, qui dicerent, non liberandum eum iudicandi necessitate, sed omnino tollendum de iudicum numero, reddendumque poenae, quam fractis vinculis evasisset. Recitata est sententia Velii Pauli proconsulis, qua probabatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum. ille nihil proferebat, quo restitutum se doceret. adlegabat tamen, pro restitutione et libellum a se Domitiano datum, et epistolas ejus ad honorem suum pertinentes, et decretum Prusensium. addebat his et tuas literas scriptas sibi, addebat et patris tui edictum, et epistolam, quibus confirmasset beneficia a Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec consulerem de eo, quod mihi constitutione tua dignum videbatur. ea, quae sunt utrimque recitata, his literis subjeci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENTIUM MAXIMUM.

Domitianus donat Archippum d.c. sestertiis.

FLavius Archippus philosophus impetravit a me, ut agrum ei d.c. circa Prusiadam, patriam suam, emi juberem, cujus reditu suos alere posset, quod ei praestari volo: summam expensam liberalitati meae feres.

Ejusdem ad L. APPIUM MAXIMUM.

ARchippum philosophum, bonum virum, et professione sua etiam majoribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, et plenam ei humanitatem tuam praestes in iis, quae verecunde a te desideraverit.

Edictum DIVI NERVAE.

QUaedam sine dubio, Quirites, ipsa felicitas temporum edicit, nec spectandus est in iis bonus princeps, quibus illum intelligi satis est, cum hoc sibi quisque civium meorum spondere possit, me securitatem omnium, quieti meae praetulisse, ut et libenter nova beneficia conferrem, et ante me concessa servarem. Ne tamen aliquam gaudiis publicis adferat haesitationem,

“ vel

" vel eorum, qui impetraverunt, dissidentia, vel ejus me-
 " moria, qui praestitit, necessarium pariter credidi, ac
 " laetum, obvium dubitantibus indulgentiam meam mit-
 " tere. Nolo existimet quisquam, quae alio principe vel
 " privatim vel publice consecutus, ideo saltem a me re-
 " scindi, ut potius mihi debeat, si illa rata et certa, nec
 " gratulatio ullius instauratis eget precibus, et qui non
 " habent, me, quem fortuna imperii vultu meliore respe-
 " xit, novis beneficiis vacare patiantur, et ea demum sciant
 " roganda esse, quae non habent."

Epistola ejusdem ad Tullium Justum, qua Domitiani
 confirmat ordinationes.

CUM rerum omnium ordinatio, quae prioribus tempo-
 ribus inchoatae, consummatae sunt, observanda sit,
 tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII. LX. PLINIUS TRAJANO.

De eodem Archippo.

FLAVIUS Archippus per salutem tuam aeternitatemque
 petiit a me, ut libellum, quem mihi dedit, mitterem
 tibi. quod ego sic roganti praestandum putavi, ita tamen,
 ut, missurum me, notum accusatrici ejus facerem: a qua
 et ipsa acceptum libellum his epistolis junxi, quo facilius,
 velut audita utraque parte, dispiceres, quid statuendum
 putares.

LXVIII. LXI. TRAJANUS PLINIO.

Liberat hac epistola Trajanus Flavium Archippum a poena
 metalli.

POTUIT quidem ignorasse Domitianus, in quo statu esset
 Archippus, cum tam multa ad honorem ejus perti-
 nentia scriberet, sed meae naturae accommodatius est, cre-
 dere etiam statui ejus subventum interventu principis, prae-
 sertim cum etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab
 iis, qui ignorabant, quid de illo Paulus proconsul pronun-
 ciasset. Quae tamen, mi Secunde carissime, non eo perti-
 nent,

nent, ut, si quid illi novi criminis objicitur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiae Primae accusatoris, item ipsius Archippi, quos alteri epistolae tuae junxeras, legi.

LXIX. LXII. PLINIUS TRAJANO.

TU quidem, Domine, providentissime vereris, ne commissus flumini, atque ita mari lacus effluat; sed ego in re praesenti invenisse videor, quemadmodum huic cuniculo occurrerem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, sed relicto quasi margine contineri pariter et dirimi. sic consequemur, ut nec videatur flumini mistus, et sit perinde, ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quae interjacebit, advecta fossa onera transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget, et spero non coget. Est enim et lacus ipse satis altus, et nunc in contrariam partem flumen emittit, quod interclusum inde, et quo volumus aversum, sine ullo detrimento lacus tantum aquae, quantum nunc portat, effundet. Praeterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi, qui si diligenter colligantur, augebunt illud, quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, et arctius pressam mari aequare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, repercussus maris servabit, et reprimet quicquid e lacu veniet; quorum si nihil nobis loci natura praestaret, expeditum tamen erat, cataractis aquae cursum temperare. Verum et haec et alia multo sagacius conquiret explorabitque liberator, quem plane, Domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna et magnitudine tua, et cura. Ego interim Calpurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, scripsi, ut libratores quam maxime idoneum mitteret.

LXX. LXIII. TRAJANUS PLINIO.

Secundum laudat, quod summa prudentia summaque diligentia scrutatus fuisset, quomodo Nicomedensium lacus vel in mare vel in flumen adduci posset.

Manifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum:

cum

cum tam multa provisa habeas, per quae non periclitetur exhaustiri, et magis in usus nobis futurus sit. elice igitur id, quod praecipue res ipsa suaserit. Calpurnium Macrum credo facturum, ut te libratore instruat: neque enim provinciae istae his artificibus carent.

LXXI. LXVI. PLINIUS TRAJANO.

De assertione ingenuorum, qui pro servis educati sunt.

Magna, Domine, et ad totam provinciam pertinens quaestio est, de conditione et alimentis eorum, quos vocant *ἑσπέρης*. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Augusti ad Anniam pertinens, recitatae et epistolae divi Vespasiani ad Lacedaemonios, et divi Titi ad eosdem, dein ad Achaeos, et Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum proconsules: item ad Lacedaemonios, quae ideo tibi non misi, quia et parum emendata, et quaedam non certae fidei videbantur, et quia vera et emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII. LXVII. TRAJANUS PLINIO.

Rescribit, nulli libertatem adimendam.

Quaestio ista, quae pertinet ad eos, qui liberi nati expositi, deinde sublati a quibusdam, et in servitute educati sunt, saepe tractata est: nec quicquam invenitur in commentariis eorum principum, qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias sit constitutum. Epistolae sane sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum, quae fortasse debebant observari: sed inter eas provincias, de quibus rescripsit, non est Bithynia. et ideo nec assertionem denegandam iis, qui ex ejusmodi causa in libertatem vindicabuntur, puto, neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII.

LXXIII. LXIX. PLINIUS TRAJANO.

De reliquiis sepulcorum transferendis.

PEtentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum, aut propter injuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quaecunque, secundum exemplum proconsulum, transferre permetterem: quia sciebam in urbe nostra ex ejusmodi causis collegium pontificum adire solere, te, Domine, maximum pontificem consulendum putavi, quid observare me velis.

LXXIV. LXX. TRAJANUS PLINIO.

Permittit transferre reliquias.

DUrum est injungere necessitatem provincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas justas causas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti provinciae praefuerunt, et ex causa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. LXXI. PLINIUS TRAJANO.

De loco balinei Prusensibus concedendo.

QUaerenti mihi, Domine, ubi posset balineum, quod indulisti, fieri: placuit locus, in quo fuit aliquando domus, ut audio, pulchra, nunc deformis ruinis. per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornatur, atque etiam ut ipsa civitas amplietur, nec ulla aedificia tollantur, sed quae sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem hujus domus conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyaenus Claudio Caesari, jussitque in peristyllo templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paullatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristyllo domus tota collapsa est, ac jam pene nihil ex ea nisi solum superest. quod tu, Domine, sive donaveris civitati, sive venire jusseris propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum

um collocare. eum autem locum, in quo aedificia fuerunt, exedra et porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cujus beneficio elegans opus, dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quanquam mendosum, misi tibi: ex quo cognosces, multa Polyaenum in ejusdem domus ornatum reliquisse, quae ut domus ipsa perierunt: a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. LXXII. TRAJANUS PLINIO.

Permittit balineum fieri.

Possumus apud Prusenses area ista cum domu collapsa, quam vacare scribis, ad exstructionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an aedes in peristylia Claudio facta esset. Nam si facta aedes esset, licet collapsa sit, religio ejus occupavit solum.

LXXVII. LXXIII. PLINIUS TRAJANO.

De assertione ingenuorum.

Postulantibus quibusdam, ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus, et secundum epistolam Domitiani scriptam Minicio Rufo, et secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem. Respexi ad senatusconsultum, pertinens ad eadem genera caussarum. Quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules praefunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, Domine, praeceperis, quid observare me velis.

LXXVIII. LXXIV. TRAJANUS PLINIO.

Senatusconsultum petit a Secundo, quo posset cognoscere de assertione ingenuorum.

Si mihi senatusconsultum miseris: quod haesitationem tibi fecit, aestimabo, an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, et natalibus suis restituendis.

LXXIX. LXXVI. PLINIUS TRAJNO.

De testamento Largi.

Julius, Domine, Largus ex Ponto nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed iudicio tuo credens, dispensationem quandam mihi erga te pietatis suae, ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento, ut hereditatem suam adirem, cerneremque, ac deinde perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum et Tianorum civitatibus redderem: ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quae honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Trajani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum existimaui, ob hoc maxime, ut dispiceres, quid eligere debeam.

LXXX. LXXVII. TRAJANUS PLINIO.

Arbitrio Secundi relinquit, ut quod ex quinquaginta millibus nummorum (quos ex hereditate Julii Largi percepturus erat) superesset, prout videretur, dispensaret.

Julius Largus fidem tuam, quasi te bene nosses, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriae ejus faciat, secundum cujusque loci conditionem ipse dispice, et quod optimum existimaveris, insequere.

LXXXI. LXXVIII. PLINIUS TRAJANO.

De centurione Juliopolim mittendo.

Providentissime, Domine, fecisti, quod praecepisti Calpurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret: dispice, an etiam Juliopolitanis simili ratione consulendum putes, quorum civitas, cum sit perexigua, onera maxima sustinet, tantoque graviore injurias, quanto est infirmior, patitur. Quicquid autem Juliopolitanis praestiteris, id etiam toti provinciae proderit. Sunt enim in capite Bithyniae, plurimisque per eam commeantibus transitum praebent.

LXXXII.

LXXXII. LXXIX. TRAJANUS PLINIO.

Propter dignitatem et commeantium turbam rescribit Trajanus providendum fuisse Byzantiis, sed si idem Julio-politanis faceret, multos pariter centurionem peti-
 turos; monet tamen, ut delinquentes castigandos pro-
 curet.

EA conditio est civitatis Byzantium consiliente undi-
 que in eam commeantium turba, ut secundum con-
 suetudinem praecedentium temporum honoribus ejus prae-
 sidio centurionis legionarii consulendum habuerimus. Ju-
 liopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, one-
 rabimus nos exemplo: plures enim tanto magis eadem re-
 quirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam di-
 ligentiae habeo, ut credam, te omni ratione id acturum,
 ne sint obnoxii injuriis. Si qui autem se contra discipli-
 nam meam gesserint, statim coërceantur: aut si plus ad-
 miserint, quam ut in re praesenti satis puniantur, si mili-
 tes erunt, legatis eorum quae deprehenderis notum fa-
 cies: aut si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII. LXXX. PLINIUS TRAJANO.

De magistratibus provincialium.

CAutum est, Domine, Pompeia lege, quae Bithynis
 data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in Se-
 natu minor annorum xxx. Eadem lege comprehensum est,
 ut qui ceperint magistratum, sint in Senatu. Secutum est
 dein edictum divi Augusti, quo permisit, minores magi-
 stratus ab annis duobus et viginti capere. Quaeritur ergo,
 an qui minor xxx. annorum gessit magistratus, possit cen-
 soribus in Senatum legi, et si potest, an ii quoque, qui non
 gesserint, possint per eandem interpretationem ab ea aetate
 senatores legi, a qua illis magistratum gerere permissum
 est: quod alioqui facitatum, et adhuc esse necessarium
 dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum
 liberos, quam e plebe in curiam admitti. Ego a destina-
 tis censoribus, quid sentirem, interrogatus, eos quidem,
 qui minores xxx. annis gessissent magistratum, putabam

posse in Senatum, et secundum edictum Augusti, et secundum legem Pompeiam legi, quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis xxx. permisisset, lex Senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem qui non gessissent, quamvis essent aetatis ejusdem, cuius illi, quibus gerere permissum est, haesitabam. per quod effectum est, ut te, Domine, consularem, quid observari velles. capita legis, tum edictum Augusti literis subjeci.

LXXXIV. LXXXI. TRAJANUS PLINIO.

Comprobat sententiam Secundi Trajanus, quod edicto Augusti liceat magistratum capere ab annis duobus et xx. et sic esse in Senatu : qui vero non gesserint magistratum, non posse fieri senatores minores xxx. annis.

Interpretationi tuae, mi Secunde carissime, idem existimo, haecenus edicto divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possent ii, qui non minores duorum et viginti annorum essent, et qui accepissent, in Senatum cujusque civitatis pervenirent. Ceterum non capto magistratu, eos qui minores xxx. annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cujusque non existimo legi posse.

LXXXV. LXXXII. PLINIUS TRAJANO.

De Dione, qui reliquias suorum religioso loco posuisset.

CUM Prusae ad Olympum, Domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit, appellatum me a Claudio Eumolpo : cum Coccejanus Dion in Bule assignari civitati opus, cujus curam egerat, vellet. Tum Eumolpus assistens Flavio Archippo dixit, exigendam esse a Dione rationem operis ante quam reipublicae traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Adjecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, et corpora sepulcorum uxoris Dionis, et filii, postulavitque ut cognoscerem pro tribunali. Quod cum ego me protinus facturum, dilaturumque profectionem dixissem, ut longiorem diem ad instruendam

dam causam darem, utque in aliam civitatem cognoscerem, petiit. Ego me auditurum Niceae respondi. Ubi cum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere coepit. Contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrimque multa, etiam de causa. ego cum dandam dilationem, et consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim, te ipsorum potissimum verbis ea, quae erant proposita, cognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit, et Eumolpus respondit, complexurum se libello, quae rei publicae peteret. Ceterum quod ad sepultos pertinet, non accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cujus mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus sicut Prusae adsiscebat, dixit, se libellum daturum. ita nec Eumolpus, nec Archippus, quamplurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt. Dion dedit, quem huic epistolae junxi. Ipse in re praesenti fui, et vidi quoque statuam in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filius et uxor Dionis, in area collocatum, quae porticibus includitur. Te, Domine, rogo, ut me in hoc praecipue genere cognitionis regere digneris, cum alioquin magna sit expectatio: ut necesse sit, in ea re, quae et in confessum venit, et exemplis defenditur.

LXXXVI. LXXXIII. TRAJANUS PLINIO.

Absolvit Dionem ab insimulatione criminis laesae majestatis, et disquisitionem operis permittit.

POtuit non haerere, mi Secunde carissime, circa id, de quo me consulendum existimasti, cum propositum meum optime nosset, non ex metu, nec terrore hominum, aut criminibus majestatis reverentiam nomini meo adquiri. Omissa ergo ea quaestione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adjuvaretur, ratio totius operis effecti sub cura tuo Coccejano Dioni excutiatur: cum et utilitas exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII. LXXXIV. PLINIUS TRAJANO.

De Nicensibus.

Rogatus, Domine, a Nicensibus publice, per ea quae mihi et sunt et debent esse sanctissima, id est, per aeternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare, acceptumque ab his libellum, huic epistolae junxi.

LXXXVIII. LXXXV. TRAJANUS PLINIO.

Remittit cognitionem Secundo intestatorum bonorum, quae Nicenses tanquam sua vindicabant, adhibeat modo Caesaris procuratores.

Nicensibus, qui intestatorum civium suorum concessam vindicationem bonorum a divo Augusto adfirmant, debes vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Viridio Gemellino, et Epimacho liberto meo, procuratoribus, ut aestimatis etiam iis, quae contradicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

LXXXIX. PLINIUS TRAJANO.

Ob diem natalem.

Cpto, Domine, et hunc natalem, et plurimos alios quam felicissimos agas, aeternaque laude florentem virtutis tuae gloriam, quam incolumis et fortis aliis super alia operibus augeas.

XC. TRAJANUS PLINIO.

Secundi vota probat, quibus optaverat ut plurimos natales quam felicissime celebrare posset Trajanus.

Agnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris, ut plurimos et felicissimos natales florenti statu reipublicae nostrae agam.

XCI.

XCI. PLINIUS TRAJANO.

De aqua Sinopensium perducenda.

Sinopenses, Domine, aqua deficiuntur, quae videtur et bona et copiosa ab sextodecimo milliaro posse perducī: est tamen statim ab capite paullo amplius mille passibus locus suspectus et mollis, quem ego interim explorare modico impendio jussi, an recipere et sustinere opus possit. Pecunia curantibus nobis contracta non deerit, si tu, Domine, hoc genus operis, et salubritati et amoenitati valde sitientis coloniae, induleris.

XCII. TRAJANUS PLINIO.

Permittit deduci aquam.

UT coepisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquaeductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo et viribus suis ipsa id assequi potest, cum plurimum ea res et salubritati et voluptati ejus conlatura sit.

XCIII. PLINIUS TRAJANO.

De petitione Amisenorum.

Amisenum civitas et libera et foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis utitur. In hac datum mihi publice libellum ad Eranos pertinentem, his literis subjeci, ut tu, Domine, dispiceres, quid, et quatenus, aut permittendum, aut prohibendum putares.

XCIV. TRAJANUS PLINIO.

Concedit exactionem collationum apud Amisenos, modo ex pecunia collecta sustineant inopes.

Amisenos, quorum libellum epistolae tuae subjunxeras, si legibus istorum, quibus de officio foederis utuntur, concessum est Eranum habere, possumus, quo minus habeant,

habeant, non impedire: eo facilius, si tali collatione non ad turbas et illicitos coetus, ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus, quae nostrò jure obstrictae sunt, res hujusmodi prohibenda est.

XCV. PLINIUS TRAJANO.

Jus trium liberorum amico petit.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, et mores ejus secutus et studia, jampridem, Domine, in contubernium adsumpsi, tantoque magis diligere coepi, quanto hunc propius inspexi. Huic jus trium liberorum necessarium faciunt causae. Nam et judicia amicorum promeretur, et parum felix matrimonium expertus est, impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunae malignitas denegavit. Scio, Domine, quantum beneficium petam. Sed peto a te, cujus in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quanto opere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI. TRAJANUS PLINIO.

Rescribit Trajanus, dedisse se quod petierat.

Quam parce haec beneficia tribuam, utique, mi Secunde carissime, haeret tibi: cum etiam in Senatu adfirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi, et dedisse me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo, ea conditione qua assuevi, referri in commentarios meos jussi.

XCVII. PLINIUS TRAJANO.

De Christianis.

Solemne est mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio, quid,

quid, et quatenus, aut puniri soleat, aut quaeri. Nec mediocriter haesitavi, sitne aliquod discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant. detur poenitentiae venia : an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit ; nomen ipsum etiam si flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos an essent Christiani : confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus : perseverantes duci jussi. Neque enim dubitabam, quaecunque esset quod faterentur, pertinaciam certe et inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae : quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos : mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negant se esse Christianos, aut fuisse ; cum praeceunte me Deos appellarent, et imagini tuae (quam propter hoc jusseram cum simulacris numinum afferri) thure ac vino supplicarent : praeterea maledicerent Christo ; quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt re vera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt : et mox negaverunt, fuisse quidem, sed desuisse : quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes et imaginem tuam, Deorumque simulacra venerati sunt ; ii et Christo maledixerunt. Adfirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpae suae, vel erroris, quod essent soliti statim die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem : seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent : quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, et innoxium : quod ipsum facere desuisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis quae ministrae dicebantur, quid esset veri et per tormenta quaerere. Nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam, immodicam. Ideo dilata cognitione ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi

hi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum, et vocabuntur. Neque civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quae videtur sisti et corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa coepisse celebrari, et sacra solennia diu intermissa repeti: passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si fiat poenitentiae locus.

XCVIII. TRAJANUS PLINIO.

Laudat ordinem cognoscendi servatum a Secundo, vetatque inquiri Christianos, sed oblatos puniri jubet: libellis vero sine auctore nullam fidem praestandam.

Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt, si deferentur et arguantur, puniendi sunt, ita tamen, ut qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando dis nostris, quamvis suspectus in praeteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli nullo crimine locum habere debent, nam et pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCIX. PLINIUS TRAJANO.

De platea Amastrianorum.

Amastrianorum civitas, Domine, et elegans et ornata, habet inter praecipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam plateam, cujus a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca foedissima, quae sicut turpis et immundissima aspectu, ita pestilens est odore teterrimo. Quibus ex causis non minus salubritatis quam decoris interest, ea contegi, quod fiet, si permiseris, curantibus nobis, ne desit quoque pecunia operi tam magno, quam necessario.

C.

C. TRAJANUS PLINIO.

Permittit: conformicari cloacam.

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam, quae per civitatem Amastrianorum fluit, si intacta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam certum habeo.

CI. PLINIUS TRAJANO.

Votorum nuncupatio, et solutio pro Imperatore et republica.

Vota, Domine, priorum annorum nuncupata, alacres laetique persolvimus: novaque rursus curante commilitonum et provincialium pietate suscepimus: precati Deos, ut te, remque publicam florentem et incolumem, ea benignitate servarent, quam super magnas plurimasque virtutes praecipua sanctitate consequi Deorum honore meruisti.

CII. TRAJANUS PLINIO.

Significat, sibi jucundam fuisse pro se votorum nuncupationem et solutionem.

Solvisse vota Diis immortalibus, te praeceunte, pro mea incolumitate commilitones cum provincialibus laetissimo consensu, et in futurum nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CIII. PLINIUS TRAJANO.

Ob diem Imperii.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, et vota publica et gaudia.

CIV. TRAJANUS PLINIO.

Gratum sibi fuisse scribit, quod dies imperii sui a Secundo et commilitonibus fuisset celebratus.

Diem imperii mei debita laetitia et religione commilitonibus et provincialibus, praeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CV. PLINIUS TRAJANO.

Jus Quiritium Latinis suis petit.

Valerius, Domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim jus Quiritium des. Vereor enim, ne sit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam, qua debeo tanto modestius uti, quanto pleniorum experior. sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Aestiaeus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

CVI. TRAJANUS PLINIO.

Trajanus concedit rogata, et pro reliquis idem promittit.

CUM honestissime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paulino depositi sunt, consultum velis, matura per me; iis interim, quibus nunc petisti, dedisse me jus Quiritium, referri in commentarios meos jussi: idem facturus in ceteris, pro quibus petieris.

CVII. PLINIUS TRAJANO.

Civitatem Romanam petit filiae centurionis.

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis sextae equestris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filiae suae implorat; durum putavi negare: cum scirem quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque praestare.

CVIII. TRAJANUS PLINIO.

Filiae Aquilae civitatem Romanam indulget.

Libellum P. Accii Aquilae centurionis cohortis sextae equestris, quem mihi misisti, legi: cujus precibus motus dedi filiae ejus civitatem Romanam. libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

CIX. PLINIUS TRAJANO.

De exactione pecuniarum.

Quid habere juris velis et Bithynas et Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quae illis vel ex locationibus vel ex venditionibus, aliisve causis debeantur, rogo, Domine, rescribas. Ego inveni, a plerisque proconsulibus concessam eis protopraxian, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid, et sancendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. nam quae sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen et infirma sunt, nisi illis tua contingit auctoritas.

CX. TRAJANUS PLINIO.

Rescribit sequendas leges uniuscujusque civitatis.

Quo jure uti debeant Bithynae vel Ponticae civitates in iis pecuniis, quae ex quaque causa reipublicae debentur, ex lege cujusque animadvertendum est. nam si habent privilegium, quo ceteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si non habent, in injuriam privatorum id dari a me non oportebit.

CXI. PLINIUS TRAJANO.

De Julio Pisone.

Edicus, Domine, Amisenorum civitatis petebat apud me a Julio Pisone denariorum circiter XL. millia donata ei publice ante XX. annos, et Bule, et ecclesia contentiente:

sentiente: utebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes vetantur. Piso contra, plurima se in rempublicam contulisse, ac prope totas facultates erogasse dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque, ne id quod pro multis et olim accepisset, cum everfione reliquae dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex causis integram cognitionem differendam existimavi, ut te, Domine, consularem, quid sequendum putares.

CXII. TRAJANUS PLINIO.

Donationes ex publico factas ante exiguum temporis spatium, retractari non oportere admonet.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent: ita ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari, atque in irritum vindicari non oportet. Quicquid ergo ex hac causa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cujusque loci, quam pecuniae publicae consultum volo.

CXIII. PLINIUS TRAJANO.

De adjectione Buleutarum.

LEX Pompeia, Domine, qua Bithyni et Pontici utuntur, eos, qui in Bulea a censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet, sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adjicere permittit, et singula millia denariorum et bina intulerunt. Anticius deinde Maximus proconsul, eos etiam, qui a censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis civitatibus aliud aliis jussit inferre. Superest ergo ut ipse dispicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutae leguntur, debeant pro introitu dare. nam quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cujus factis dictisque debetur aeternitas.

CXIV. TRAJANUS PLINIO.

Servandam praecipit uniuscujusque loci consuetudinem.

Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque civitate Bithyniae decuriones sunt, inferre debeant

necne,

necne, in universum a me non potest statui. Id ergo, quod semper tutissimum est, sequendam cujusque civitatis legem puto: scilicet adversus eos, qui inviti sunt decuriones, id existimo acturos, ut erogatio ceteris praeferatur.

CXV. PLINIUS TRAJANO.

De adjectione civium.

LEge, Domine, Pompeia permissum Bithynicis civitatibus, adscribere sibi quos vellent cives, dum civitatis non sint alienae, sed suarum quisque civitatum, quae sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis senatu censoribus ejiciantur, inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex sicut adscribi civem alienum vetabat, ita ejicere senatu ob hanc causam non jubebat: praeterea quia ab aliquibus affirmabatur mihi, in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus, futurumque, ut multi homines, multaeque civitates concuterentur ea parte legis, quae jampridem consensu quodam exolevisset: necessarium existimaui consulere te, quid servandum putares. Capita legis his literis subjeci.

CXVI. TRAJANUS PLINIO.

Permittit esse in senatu, qui jam adlecti fuerant, vetat in futurum alienum aliquem adscribi.

Merito haesisti, Secunde carissime, quid a te responderi oporteret censoribus consulentibus, an legerent in senatum aliarum civitatum, ejusdem tamen provinciae cives. nam et legis auctoritas, et longa consuetudo usurpata contra legem, in diversum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex praeterito nihil novaremus: sed manerent, quamvis contra legem adsciti, quarumcunque civitatum cives: in futurum autem lex Pompeia observaretur, cujus vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII. PLINIUS TRAJANO.

De divisione sportularum.

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiā e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare, quod an celebrandum, et quatenus putes, rogo scribas. Ipse enim, sicut arbitror, [non imprudenter], praefer- tim ex solennibus causis, concedendum jussi invita- tiones: ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures vocant, modum excedere, et in speciem diamoeries incidere videantur.

CXVIII. TRAJANUS PLINIO.

Relinquit prudentiae Secundi ordinandum quod ad per- petuam Bithyniae tranquillitatem faciat.

Merito vereris, ne in speciem diamoeries incadat invitatio, quae et in numero modum excedit; et quasi per corpora, non viritim singulos, ex noti- tia ad solennes sportulas contrahit. sed ego ideo pru- dentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciae mo- ribus ipse moderareris, et ea constituas, quae ad per- petuam ejus provinciae quietem essent profutura.

CXIX. PLINIUS TRAJANO.

De Iselasticis.

Athletae, Domine, ea, quae pro Iselasticis certa- minibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die, quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam investiti: sed quando certamine vicerint, ex quo inveni possint. ego contra scribo Iselasticorum no- mine. itaque eorum vehementer addubitem, an sit po- tius id tempus, quo εἰσήλασαν, intuendum. Iidem o- bsenia petunt pro eo agone, qui a te Iselasticus factus est, quamvis vicerint, antequam fieret. Aiunt enim, congruens esse, sicut non datur sibi pro his certami- nibus,

Ep. i
nibus,
runt:
que n
tar ra
debeo
id est,

Vult
sua
qua

I Sel
ri
bfonia
mihi,
tur. n
eorum
cum
tione
non r

U
tuam
dam
avi,
negar
ritate
turum
mihi
inter
genti
dubit

nibus, quae esse Iselastica, postquam vicerunt, defierunt: ita pro iis dari, quae esse coeperunt. Hic quoque non mediocriter haereo, ne cuiusquam retro habeatur ratio: dandumque quod tunc cum vincerent, non debebatur. rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX. TRAJANUS PLINIO.

Vult intelligi esse Iselastica cum primum quisque in suam civitatem invehitur. obsonia negat danda antequam illa fierent.

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere debere: cum quis in civitatem suam ipse εισήλασεν. Obsonia eorum certaminum, quae Iselastica esse placuit mihi, si ante Iselastica non fuerunt, retro non debentur. nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum, quae postea Iselastica lege constitui: quam quae, cum vincerent, esse defierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus, quae ante perceperant, non revocantur.

CXXI. PLINIUS TRAJANO.

De diplomatibus.

Usque in hoc tempus, Domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam nisi tuam misi, quam perpetuam servationem meam quaedam necessitas rupit. Uxori enim meae audita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere, usum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate consisteret, sciremque rationem itineris probaturum, cujus causa erat pietas. Haec scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimularem inter alia beneficia hoc unum, quod me debere indulgentiae tuae: quod fiducia ejus, quasi consulto te, non dubitavi facere, quae, si consulissem, fero fecissem.

CXXII. TRAJANUS PLINIO.

Rescribit Trajanus bene fecisse Secundum pro diplomate
concesso Calphurniae uxori.

Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi
mei : nec dubitandum fuisset, si expectasset,
donec me consuleres, an iter uxoris tuae diplomatibus ;
quae officio tuo dedi, adjuvandum esset, usum eorum
intentioni non profuisse : cum apud amitam suam uxor
tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui au-
gere.

C. I

NE

C

I. I

nihil
ope,
tius,
lendu
reipu
mur
deoru
ceps
terris
strum
pote
pertu
que
quan
que
nunc
gna
orati
fides

C. PLINII CÆCILII SECUNDI

C O N S U L I S

P A N E G Y R I C U S

NERVÆ TRAJANO AUGUSTO

D I C T U S.

I. **B**Ene ac sapienter, Patres C. majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere : quod nihil rite, nihilque providenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur. Qui mos cui potius, quam consuli ? aut quando magis usurpandus colendusque est, quam quum imperio senatus, auctoritate reipublicae ad agendas optimo principi gratias excitamur ? Quod enim praestabilius est aut pulchrius munus deorum, quam castus, et sanctus, et diis simillimus princeps ? Ac, si adhuc dubium fuisset, forte casuque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. Non enim occulta potestate fatorum, sed ab Jove ipso coram ac palam repertus, electus est. quippe inter aras et altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifestus ac praesens, quam coelum ac sidera, infedit. Quo magis aptum piumque est, te, Jupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conservatorem imperii nostri, precari, ut mihi digna consule, digna senatu, digna principe contingat oratio : utque omnibus quae dicentur a me, libertas, fides, veritas constet : tantumque a specie adulationis absit

absit gratiarum actio mea, quantum abest a necessitate.

II. Equidem non consuli modo, sed omnibus civibus enitendum reor, nequid de principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illae, quas metus exprimebat: nihil quale antea dicamus; nihil enim quale antea patimur: nec eadem de principe palam, quae prius, praedicimus: neque enim eadem secreto loquimur, quae prius. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum, et ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint haec ut deo, nunc nusquam ut numini blandiamur. Non enim de tyranno, sed de cive: non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, et hoc magis excellit atque eminet, quod unum ex nobis putat, nec minus hominem se, quam hominibus praesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illius usu probemus, atque identidem cogitemus, si majus principibus praestemus obsequium, qui servitute civium, quam qui libertate laetantur. Et populus quidem Romanus dilectum principem servat: quantoque paullo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus gestum alterius et vocem, hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nec ipsi? divinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor et gaudium tulit, celebrare universi solemus? Jam, quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum a nobis Optimi cognomen? quod peculiare hujus et proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimvero quam commune, quam ex aequo, quod felices nos felicem illum praedicamus? alternisque votis haec faciat, haec audiat, quasi non dicturi nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim, sentitque sibi, non principi dici.

III. Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditati teneamus: sciamusque nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes aemulemur, quae fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo ut orationem meam ad modestiam principis moderationemque

submittam:

subm
pati
gna
non
ne
tas
fo
est,
quom
credat
menti
quom
libidin
tudine
tus in
Anima
adoran
tari: g
castam
lerit.

IV.

publica
darum,
quae f
cessariu
nes coh
permitt
Caesar
non fini
iste, sec
nec nob
Saepe eg
que esse
pax, be
mihi pri
deceret,
huic, qu
in pace
rentiam
ille qua
partam,
jus virtu
cipi nost

submittam : nec minus considerabo, quid aures ejus pati possint, quam quid virtutibus debeatur. Magna et inusitata principis gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcum, quam ne nimium putet. Haec me cura, haec difficultas sola circumstat : nam merenti gratias agere facile est, Patres conscripti. non enim periculum est, ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat : quum de frugalitate, luxuriam : quum de clementia, crudelitatem : quum de liberalitate, avaritiam : quum de benignitate, livorem : quum de continentia, libidinem : quum de labore, inertiam : quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut parum dixerō. Animadverto enim etiam deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia et sanctitate laetari : gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit.

IV. Sed parendum est senatusconsulto, quod ex utilitate publica placuit, ut consulis voce, sub titulo gratiarum agendarum, boni principes quae facerent recognoscerent : mali, quae facere deberent. Id nunc eo magis solenne ac necessarium est, quod parens noster privatas gratiarum actiones cohibet et comprimit : intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi vetare, quod senatus juberet. Utrumque, Caesar Auguste, moderate, et quod alibi tibi gratias agi non finis, et quod hic finis. non enim a teipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis affectibus nostris, nec nobis munera tua praedicare, sed audire tibi necesse est. Saepe ego tecum, P. C. tacitus agitavi qualem quantumque esse oporteret, cujus ditione nutuque maria, terrae, pax, bella regerentur : quum interea fingenti formantique mihi principem, quem aequata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace : alium toga, sed non et arma honestarunt : reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit : ille quaesitam domi gloriam, in publico ; hic in publico partam, domi perdidit : postremo adhuc nemo existit cujus virtutes nullo vitiorum confinio laederentur. At principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium

mnium laudum, omnisque gloriae contigit, ut nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati humanitate detrahatur. Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, et dignitas oris, ad hoc, aetatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad augendam majestatem ornata caefaries, nonne longe lateque principem ostentant?

V. Talem esse oportuit, quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax et adoptio, et tandem exorata terris numina dedissent. An fas erat nihil differre inter imperatorem quem homines et quem dii fecissent? Quorum quidem in te, Caesar, judicium et favor, tunc statim, quum ad exercitum profiscereris, et quidem inusitato indicio enituit. Nam ceteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit: tibi ascendenti de more Capitolium, quanquam non id agentium, civium clamor, ut jam principi, occurrit. Siquidem omnis turba quae limen infederat, ad ingressum tuum, foribus reclusis, illa quidem, ut tunc arbitrabatur deum, ceterum, ut docuit eventus, te consalutavit imperatorem, nec aliter a cunctis omen acceptum est. Nam ipse intelligere volebas: recusabas enim imperare, recusabas quod bene erat imperaturo: igitur cogendus fuisti. Cogi porro non poteras, nisi periculo patriae et mutatione reipublicae. obstinatum enim tibi non suscipere imperium, nisi servandum fuisset. Quare ergo illum ipsum furorem motumque castrensem reor exstitisse, quia magna vi magnoque terrore modestia tua vincenda erat. At sicut maris coelique temperiem turbines tempestatesque commendant, ita ad augendam pacis tuae gratiam, illum tumultum praecessisse crediderim. Habet has vices conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis secunda noscantur. Occultat utrorumque semina deus, et plerumque bonorum malorumque causae sub diversa specie latent.

VI. Magnum quidem illud seculo dedecus, magnum reipublicae vulnus impressum est. Imperator, et parens generis humani obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimo seni servandorum hominum potestas: ereptumque principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen haec sola erat ratio quae te publicae salutis gubernaculis admoveret, prope est ut exclamem, tanti fuisse. Cor-

rupta

rupta est
conting
opponer
ut dare
optari n
perium,
quo liq
Confugi
perium
est. In
magni a
rendam
que mo
imperiu
pro mu
tem obl
ille secu

VII.

non te
litas, al
est amp
men era
esse desi
fortium,
aspera
cepisti
Nulla a
necessitu
alter el
prius ali
filium n
Nerva
deceat al
natus po
missurus
que pote
ras? Ne
tibi pro
optimun
omnibus
dominur

rupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres : inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur : postrema coactus princeps quos nollet occidere, ut daret principem qui cōgi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare : sed nescissemus quantum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses. Expectatum est tempus in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respublica ruensque imperium super imperatorem, imperatoris tibi voce delatum est. Imploratus adoptione, et accitus es : ut olim duces magni a peregrinis externisque bellis ad opem patriae ferendam revocari solebant. ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam invicem praestitistis. Ille tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo ad hoc aevi pro munere tanto paria accipiendo fecisti, immo ultro dantem obligasti. Communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est.

VII. O novum atque inauditum ad principatum iter ! non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet, quod est amplissimum, consequutus inter homines ; felicius tamen erat illud, quod reliquisti, sub bono principe privatus esse desisti. Assumptus es in laborum curarumque consortium, nec te laeta et prospera stationis istius, sed aspera et dura ad capeendam eam compulerunt : suscepisti imperium postquam alium suscepti poenitebat. Nulla adoptati cum eo qui adoptabat, cognatio, nulla necessitudo, nisi quod uterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non ut prius alius atque alius in gratiam uxoris : ascivit enim te filium non vitricus, sed princeps : eodemque animo divus Nerva pater tuus factus est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium assumi, si assumatur a principe. An senatus populiue Romani exercitus provincias, socios transmissurus uni, successorem e sinu uxoris accipias ? Summaeque potestatis heredem tantum intra domum tuam quaeras ? Non per totam civitatem circumferas oculos, et hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem optimum, quem diis simillimum inveneris ? Imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. non enim servulis tuis dominum, ut possis esse contentus quasi necessario herede, sed

sed principem civibus daturus imperator. Superbum istud et regium, nisi adoptes eum quem constet imperaturum fuisse, etiamsi non adoptasses. Fecit hoc Nerva, nihil interesse arbitratus, generis an elegeris: si perinde sine iudicio adoptentur liberi ac nascuntur, nisi tamen quod aequiore animo ferunt homines, quem princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit.

VIII. Sedulo ergo vitavit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante geniale torum, sed ante pulvinar Jovis optimi maximi, adoptio peracta est: qua tandem non servitus nostra, sed libertas et salus et securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vendicaverunt: horum opus, horum illud imperium, Nerva tantum minister fuit: uterque qui adoptaret tam paruit, quam tu qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriae insigne decoraret: hanc imperator Nerva in gremio Jovis collocarat, quum repente solito major et augustior, advocata hominum concione deorumque, te filium sibi, hoc est, unicum auxilium fessis rebus assumpsit. Inde quasi deposito imperio qua securitate, qua gloria laetus? (nam quantum refert deponas an partiaris imperium, nisi quod difficilius hoc est), non secus ac praesenti tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua juvenia, tuo robore invaluit: statim concedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva, si adoptasset alium. Oblitine sumus, ut nuper post adoptionem non desierit seditio, sed coeperit iritamentum istud irarum, et fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te? An dubium est, ut dare non posset imperium imperator, qui reverentiam amiserat? auctoritate ejus effectum est cui dabatur. Simul filius, simul Caesar, mox imperator, et consors tribunitiae potestatis, et omnia pariter, et statim factus es, quae proxime parens verus tantum in alterum filium contulit.

IX. Magnum hoc tuae moderationis indicium, quod non solum successor imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiamsi nolis, habendus est: non est habendus socius, nisi velis: credentne posterum, patricio et consulari, et triumphali patre genitum, quum fortissi-

mum,

num, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem, quum Germaniae praesideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut imperator fieret, agitasse? nihil fecisse, nisi quod meruit et paruit. Paruisti enim, Caesar, et ad principatum obsequio pervenisti: nihilque magis a te subiecti animo factum est, quam quod imperare coepisti. Jam Caesar, jam imperator, jam Germanicus, absens et ignarus, et post tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te imperatorem futurum: eras imperator, et esse te nesciebas. Ut vero ad te fortunae tuae nuncius venit, malebas quidem hoc esse quod fueras, sed non erat liberum. Annon obsequeris principi civis? legatus imperatori? filius patri? ubi deinde disciplina? ubi mos a maioribus traditus, quodcunque imperator munus injungeret, aequo animo paratoque subeundi? quid enim si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? eodem illum uti jure posse putes, quum ad imperium revocet, quo sit usus quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire principem jubeat, nisi quod major sit obsequii gloria in eo quod quis minus velit.

X. Augebat auctoritatem jubentis, in summum discrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares, efficiebatur, eo quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas Senatus populique consensum. Non unius Nervae judicium illud, illa electio fuit. Nam qui ubique sunt homines hoc idem votis expetebant: ille tantum jure principis occupavit, primusque fecit quod omnes facturi erant: nec hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset antequam fieret. At quo temperamento, dii boni, potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis et imaginibus, et signis: ceterum modestia, labore, vigilantia, dux, et legatus, et miles: quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini aetatem, longam gloriam precarere: jam te providentia deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: privatus tibi videbaris quandiu imperator et alius esset. Audita sunt

vota tua, sed in quantum optimo illi et sanctissimo seni utile fuit, quem dii coelo vendicaverunt, ne quid, post illud divinum et immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset, auctioremque ejus statim consecrandum, ut quandoque inter posteros quaereretur, an illud jam deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset quam bene humeris tuis federet imperium, tibi terras, te terris reliquit: eo ipso caris omnibus ac desiderandus, quod prospexerat ne desideraretur.

XI. Quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicavit coelo Tiberius Augustum, sed ut majestatis numen induceret: Claudium Nero, sed ut irideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur: tu fideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc quum sit ab his qui et sese deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, et flamine colas, non alio magis tamen deum et facis et probas, quam quod ipse talis es. In principe enim qui electo successore fato concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? Num hos proximos divinitate parentem desides ac superbos, potius quam illos veteres et antiquos aemulavis, qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostis invaserat contempseratque? cujus pulsi fugatique, non alium magis habebatur indicium, quam quod triumpharetur. Ergo sustulerant animos, et jugum excusserant: nec jam nobiscum de sua libertate, sed de nostra servitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi aequis conditionibus inibant: legesque ut acciperent, dabant.

XII. At nunc rediit omnibus terror et metus, et votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem unum ex illis veteribus, et priscis, quibus imperatorium nomen addebant coniecti caeditus campi, et infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non erimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur: ut vice-

rimus:

rimus : rogant, supplicant; largimur, negamus. utrumque ex imperii majestate. Agunt gratias qui impetraverunt. non audent queri quibus negatum est. An audeant qui sciant te assedisse ferocissimis populis eo ipso tempore, quod amicissimum illis, difficillimum nobis, quum Danubius ripas gelu jungit, duratosque glacie ingentia tergo bella transportat: quum ferae gentes non telis magis quam suo coelo, suo sidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percurfare ripas, et aliena occasione si permitteres uti, ulstroque hyemem suam barbaris inferre gaudebant.

XIII. Haec tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites, quam admirationem quemadmodum comparasti, quum tecum inedia, tecum ferrent sitim? quum in illa meditatione campestri, militaribus turmis imperatorium pulverem sudoremque misceres? nihil a ceteris, nisi robore ac praestantia, differens, quum libero Marte, nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes, alacer virtute militum, et laetus, quoties aut cassidi tuae aut clypeo gravior ictus incideret? laudabas quippe ipse ferientes, hortabarisque ut auderent: et audebant jam, quum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac siquid durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, aegris opem ferres? non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum ante lustrasses: nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur; si inter Fabricios et Scipiones et Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet: postquam vero studium armorum a manibus ad oculos, ad voluptatem a labore translatum est, postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Graeculus magister assistit, quam magnum est unum ex omnibus patrio more patria virtute laetari, et sine aemulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere: ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare?

XIV. Nonne incunabula haec tibi Caesar, et rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mererere? quum

ferociam superbiamque Parthorum ex proximo audire magno terrore cohiberes? Rhenumque et Euphratem admirationis tuae fama conjungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis quam laudibus peragrare? apud eos semper major et clarior quibus postea contigisses? et necdum imperator, necdum dei filius eras. Germaniamque cum plurimae gentes, ac prope infinita vastitas interjacentis soli, tum Pyrenaeus, Alpes, immensique alii montes, nisi his compararentur, muniunt dirimuntque, per hoc omne spatium quum legiones duceres, seu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum unquam, non equum respexisti. Levis hic, non subsidium itineris, sed decus, et cum ceteris subsequebatur, ut cujus nullus tibi usus, nisi quum die stativorum proximum campum alacritate, discursu, pulvere attolleret. Initium laboris mirer, an finem? multum est quod perseverasti, plus tamen quod non timuisti ne perseverare non posses. Nec dubito quin ille, qui te inter illa Germaniae bella ab Hispania usque, ut validissimum praesidium exciverat, iners ipse, alienisque virtutibus tunc quoque invidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui, non sine quodam timore conceperit, quantam ille genitus Jove post saevos labores, duraque imperia regi suo indomitus semper indefessusque referebat: quum aliis super alias expeditionibus munere alio dignus invenireris.

XV. Tribunus vero disjunctissimas terras, teneris adhuc annis, viri firmitate lustrasti: jam tunc praemonente fortuna, ut diu penitus perdisceres, quae mox praecipere deberes. Neque enim prospexisse castra, brevemque militiam quasi transisse contentus, ita egisti tribunum, ut esse statim dux posses, nihilque discendum haberes tempore docendi. Cognovisti per stipendia decem, mores gentium, regionum situs, opportunitates locorum, et diversam aquarum coelique temperiem, ut patrios fontes, patriumque sidus ferre consuesti. Quoties equos, quoties emerita arma mutasti? veniet ergo tempus, quo posterius visere, visendum tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos hauserit campus, quae refectioes tuas arbores, quae somnum saxa praetexerint, quod denique tecum magnus hospes impleveris, ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia iisdem in locis monstrabantur. Verum haec olim,

in praesentia quidem quisquis paullo vetustior miles, hic te commilitone censetur. Quotus enim quisque cujus tu non ante commilito quam imperator? Inde est quod prope omnes nomine appellas, quod singulorum fortia facta commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera, quibus statim laudator et testis contigisti.

XVI. Sed magis praedicanda moderatio tua, quod in-
nutritus bellicis laudibus, pacem amas: nec quia vel pa-
ter tibi triumphalis, vel adoptionis tuae die dicata Capi-
tolino Jovi laurus, idcirco ex occasione omni quaeris tri-
umphos, non times bella, nec provocas. Magnum est,
Imperator Auguste, magnum est stare in Danubii ripa, si
transeas certum triumphi, nec decertare cupere cum recu-
santibus: quorum alterum fortitudine, alterum modera-
tione efficitur. Nam ut ipse nolis pugnare, moderatio:
fortitudo tua praestat ut neque hostes tui velint. Ac-
cipiet ergo aliquando Capitolium non inanes curius,
nec falsae simulacra victoriae: sed imperatore veram ac
solidam gloriam reportante, pacem, tranquillitatem, et
tam confessa hostium obsequia, ut vincendus nemo fuerit.
Pulchrius hoc omnibus triumphis, neque enim unquam
nisi ex contemptu imperii nostri factum est ut vinceremus.
Quod si quis barbarus rex eo insolentiae furorisque pro-
cesserit, ut iram tuam indignationemque mereatur, nae
ille, sive interfuso mari, seu fluminibus immensis, seu
praecipiti monte defenditur, omnia haec tam prona tam-
que cedentia virtutibus tuis sentiet, ut subsedisse montes,
flumina exaruisse, interceptum mare, illatasque sibi non
esse classes nostras, sed terras ipsas arbitretur.

XVII. Videor jam cernere non spoliis provinciarum, et
extorto sociis auro, sed hostilibus armis, captorumque re-
gum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum no-
mina, nec indecora nominibus corpora noscitare; videor in-
tueri immanibus ausis barbarorum onusta fercula, et sua
quemque facta victis manibus sequentem, mox ipsum te
sublimem instantemque curru domitarum gentium tergo,
ante currum autem clypeos quos ipse perfoderis. Nec tibi
opima defuerint, si quis regum venire in manus audeat:
nec modo telorum tuorum, sed etiam oculorum minarum-
que conjectum, toto campo totoque exercitu opposito, per-
horrescat. Meruisti proxima moderatione, ut quandocunque

te vel inferre vel propulsare bellum coëgerit imperii dignitas, non ideo vicisse videaris ut triumphares, sed triumphare quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam speciosum est, quod disciplinam castrorum lapsam extinctamque refovisti, depulso prioris seculi malo, inertia, et contumacia, et dedignatione parendi ! tutum est reverentiam, tutum caritatem mereri. Nec ducum quisquam, aut non amari a militibus, aut amari timet : et inde offensae gratiaeque pariter securi instant operibus, adsunt exercitationibus, arma, moenia, viros aptant. Quippe non is princeps qui sibi imminere, sibi intendi putet quod in hostes paretur : quae persuasio fuit illorum, qui, hostilia quum facerent, timebant. Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modo, sed et corpora ipsa languescere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces porro nostri non tam regum exterorum, quam suorum principum infidias, nec tam hostium quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

XIX. Est haec natura sideribus, ut parva et exilia validiorum exortus obscuret : similiter imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius diminutione major : eandem auctoritatem praesente te quisque quam absente, retinebat. Quin etiam plerisque ex eo reverentia accesserat, quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras, ut studium omnium laboremque et tanquam exactor intenderes, et tanquam particeps sociusque relevares. Felices illos, quorum fides et industria non per internuncios et interpretes, sed ab ipso te nec auribus tuis, sed oculis, probantur. Consecuti sunt, ut absens quoque de absentibus nemini magis quam tibi crederes.

XX. Jam te civium desideria revocabant, amoremque castrorum superabat caritas patriae, iter inde placidum, ac modestum, ut plane a pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam quod adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Affectata aliis castitas, tibi ingenita et innata, interque ea quae imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium : annona, quae ceteris.

Ad

Ad ho
gnum
Adeo
factum
terius
pulati
que de
vel ip
suader
non pr
utilita
vestru
perio
ration
non ab
cipes,
fistiqu
ram de
vel ill

XX
nores,
patria
pugna
primo
recept
necicio
zeri fa
ter pa
in ju
vocar
ratore
perire
indul
beris
tus ex
te pu
quo n

XX
deside
ipsum
Nam
quad
homi

Ad hoc, comitatus accinctus et parens. Diceret magnū aliquem ducem, et te potissimum ad exercitum ire. Adeo nihil, aut certe parum intererat inter imperatorem factum, et brevi futurum. Quam dissimilis nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, quum abactus hospitem exercebat, omniaque dextra laevaue perusta et attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum provinciis erat illud iter, Domitiani fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria quam pro utilitate communi, edicto subjecisti, quid in utrumque vestrum esset impensum. Assuescat imperator, cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus, edicat quid absumpserit. Ita fiet, ut non absumat quod pudeat dicere: praeterea futuri principes, velint, nolint, sciant tanti tui constare: propositisque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI. Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? At tu etiam nomen patriae recusabas. Quam longa nobis cum modestia tua pugna? quam tarde vicimus? Nomen illud quod alii primo statim principatus die, ut imperatoris et Caesaris receperunt, tu usque eo distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcissimus aestimator, jam te mereri fatereris? Itaque soli omnium contigit tibi, ut pater patriae esse antequam fieres. Eras enim in animis, in judiciis nostris: nec publicae pietatis intererat quid vocare, nisi quod ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret et Caesarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens, vivis! ut reversus imperator, qui privatus exieras, agnoscis, agnosceris! eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, et hoc tantum ceteris major, quo melior.

XXII. Ac primum qui dies ille quo expectatus desideratusque urbem tuam ingressus es? Jam hoc ipsum, quod ingressus es, quam mirum laetumque? Nam priores invehiri et importari solebant: non dico quadrijugo curru, et albibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat: tu sola corporis

ris proceritate elatior aliis et excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non aetas quenquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, aegri quoque, neglecto medentium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque, prorere. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto : alii nunc magis esse vivendum praedicabant. Feminas etiam tunc foecunditatis suae maxima voluptas subiit, quum cernerent cui principi cives, cui imperatori milites peperissent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui nonnisi suspensum et instabile vestigium caperet. Oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi : alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium paremque clamorem. Tam aequaliter ab omnibus ex adventu tuo laetitia percepta est, quam omnibus venisti : quae tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac prope in singulos gradus adaucta est.

XXIII. Gratum erat cunctis, quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras : gratum quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares : gratum, quod tantum non ultro clientibus salutatis, quasdam familiaritatis notas adderes : gratius tamen, quod sensim et placide, et quantum respectantium turba pateretur, incederes, quod occurfantium populus te quoque, te immo maxime, astaret : quod primo statim die latus tuum crederes omnibus, neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique, nunc senatus, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiae genus invaluisset, silentes quietosque lictores tuos subsequere. Nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, modestia differebant. Ubi vero coepisti Capitolium ascendere, quam laeta omnibus adoptionis tuae recordatio ! quam peculiare gaudium eorum qui te primi eodem loco salutaverant imperatorem ! quin etiam, deum ipsum tunc praecipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut quidem iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quae circumstantium gaudia ! quam recens clamor ! quam similis illi dies, qui hunc genuit diem ! ut plena altaribus, augusta victimis cun-

sta !

sta
sibi
prec
sed
ceter
ubi
X
quot
les :
lum
tium
curit
Non
oscul
hum
ince
mnia
vit.
cipe,
bula
ut in
finem
facit.
admo
nostr
ter no
testas
men.
quali
meri
gloria
pes v
confu
XX
sit ma
cipi
rit in
quam
ut illa
videat
tatas
totum
medic

Etā ! ut in unius salutem collata omnium vota ! quum sibi se, ac liberis suis, intelligerent precari quae pro te precarenter. Inde tu in palatium quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, ut si privatam domum peteres ; ceteri ad penates suos, quisque iteraturus gaudii fidem, ubi nulla necessitas gaudendi est.

XXIV. Onerasset alium ejusmodi introitus : tu quotidie admirabilior et melior : talis denique, quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. junxisti enim ac miscuisti res diversissimas, securitatem olim imperantis, et incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet imperatori quae prior humanitas dextrae verecundia. Incedebas pedibus, incedis : lactabaris labore, laetaris : eademque cuncta illa circa te, nihil in ipso te fortuna mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum principem, subsistere, occurrere, comitari, praeterire : ambulas inter nos, nos quasi contingas, et copiam tui, non ut imputes, facis. Haeret lateri tuo quisquis accessit : finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia, facit. Regimur quidem a te, et subiecti tibi, sed quemadmodum legibus, sumus. Nam et illae cupiditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen et inter nos versantur. Emines, excellis, ut honor, ut potestas, quae super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes, fastidio nostri, et quodam aequalitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicesque servorum super ora nostra : te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas super ipsos principes vehunt ; te ad sidera tollit humus, ita communia et confusa principis vestigia.

XXV. Nec vereor, P. C. ne longior videar, quum sit maxime optandum, ut ea, pro quibus aguntur principi gratiae, multa sint : quae quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quam carptim breviterque perstringi, quia fere sequitur, ut illa quidem de quibus taceas, tanta quanta sunt esse videantur. Nisi vero leviter attingi placet, locupletatas tribus, datumque congiarium populo, et datum totum, quum donativi partim milites accepissent. An mediocris animi est, his potius repraesentare, quibus
magis

magis negari potest? quanquam in hac quoque diversitate aequalitatis ratio servata est. Aequati sunt enim populo milites eo quod partem, sed priores. populus militibus, quod posterior, sed totum statim accepit. Enimvero qua benignitate divisum est? quantae curae tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuae fieret? Datum est his, qui post edictum tuum in locum erasorum subditi fuerant: aequatique sunt ceteris illi etiam, quibus non erat promissum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur: expectatum est provisumque, ne quis aeger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuisset; veniret quisque quum vellet: veniret quisque quum posset. Magnificum, Caesar, et tuum, disjunctissimas terras munificentiae ingenio velut admovere, immensaque spatia liberalitate contrahere: intercedere casibus, occursum fortunae, atque omni ope adniti, ne quis e plebe Romana, dante congiarium te, hominem magis sentiret se fuisse quam civem.

XXVI. Adventante congiarii die, observare principis egressum in publicum: insidere vias examina infantium, futurumque populus solebat. Labor parentibus erat ostentare parvulos: impositosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere. Reddebant illi quae monebantur, ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant: ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, donec planè scirent, differebantur: tu ne rogari quidem sustinuisti. Et quanquam lactissimum oculis tuis esset, conspectu Romanae sobolis impleri, omnes tamen antequam te viderent adirentve, recipi, incidi iussisti, ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua pervenirent, tantumque omnes uni tibi quantum parentibus suis quisque deberet. Recte, Caesar, quod spem Romani nominis sumptibus tuis suscipis. Nullum est enim magno principe, immortalitatemque merituro impendii genus dignius, quam quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia praemia, et pares poenae cohortantur: pauperibus educandis una ratio est bonus princeps. Hic fiducia sui procreatos nisi larga manu fovet, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipublicae accelerat. Frustra proceros princeps, plebe neglecta, ut defectum corpore caput, nutaturumque

nutaturumque
stare c
rum, s
prima
daturu
Super c
lere lib

XX
vices l
numera
tollere
majus
adeo m
dum r
Contra
brevis t
sui par
liberali
alimen
tuli, fa
est acc
locuple
pem ta
est qu
habet.

XX
tem?
tantam
infecta
moesto
congia
sti; n
ras, in
sita est
non ex
tibus
cipes a
jectabi
accepit
fuerun
nit, ac

mutaturumque instabili pondere tuetur. Facile est conjectare quod perceperis gaudium quum te parentum, liberorum, senum, infantium, puerorum clamor exciperet. Haec prima parvulorum civium vox aures tuas imbuat, quibus tu daturus alimenta hoc maximum praestitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat et expediat.

XXVII. Nemo jam parens filio nisi fragilitatis humanae vices horret; nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum; majus tamen, in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum nihil auferat: non alat, dum non occidat: nec deerunt qui filios concupiscant. Contra, largiatur et auferat, alat et occidat, nae ille tam brevi tempore effecerit, ut omnes non posterorum modo, sed sui parentumque poeniteat. Quocirca nihil magis in tuo tota liberalitate laudaverim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque a te liberi civium, ut ferarum catuli, sanguine et caedibus nutriuntur: quodque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi quod nemini est ereptum, locupletatisque tam multis pauperiorem esse factum principem tantum: quanquam nec hunc quidem. Nam cujus est quicquid est omnium, tantum ipse quantum omnes habet.

XXVIII. Alio me vocat numerosa gloria tua: alia autem? quasi vero jam satis veneratus miratusque sim quod tantam pecuniam profudisti, non ut flagitii tibi conscius ab insectatione ejus averteres famam; nec ut tristes hominum moestosque sermones laetiore materia detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemisti; nec tibi benefaciendi fuit causa, ut quae male feceras, impune fecisses; amor impendio isto, non venia quaesita est: populusque Romanus obligatus a tribunali tuo, non exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis: quodque antea principes ad odium sui leniendum tumentibus plebis animis obiectabant, id tu tam innocens populo dedisti quam populus accepit. Paulo minus, P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quae liberalitas principis nostri conquestivit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis

publicis sumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque nascuntur quibus alimentis opus non sit. Dent tibi, Caesar, aetatem Dii quam mereris, servantque animum quem dederunt: et quando majorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi (augetur enim quotidie et crescit, non quia cariores parentibus liberi, sed quia principi cives), dabis congiaria si voles, praestabis alimenta si voles; illi tamen propter te nascantur.

XXIX. Instar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonae: hujus aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriae, quam pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, oriens triumphis occidensque lustratus. Nec vero ille civilius quam parens noster, auctoritate, consilio, fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit, diversasque gentes ita commercio miscuit, ut quod genitum esset usquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, ut sine ullius injuria omnis usibus nostris annus exuberet? quippe non, ut ex hostico raptae, perituraeque in horreis messes, nequicquam queritantibus sociis, auferuntur. Devehunt ipsi quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit; nec novis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus quicquid videtur emere; inde copiae, inde annona, de qua inter licentem vendentemque conveniat: inde hic satietas, nec fames usquam.

XXX. Aegyptus alendis augendisque feminibus ita gloriata est, ut nihil imbribus coeloque deberet: siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipse devexerat, tantis segetibus induebatur, ut cum feracissimis terris, quasi nunquam cessura, certaret: haec inopina siccitate usque ad injuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alveo sese ac languide extulerat, ingentibus quoque tunc quidem ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarum mergi palanti amne consueta alto pulvere incanduit. Frustra tunc Aegyptus nubila optavit, coelumque respexit, quum ipse foecunditatis parens contractior et exilior iisdem ubertatem ejus anni angustis, quibus abundantiam suam, cohibuisset. Neque enim

enim solum vagus ille expanditur amnis intra usurpata semper collium subliterat atque haeserat, sed supino etiam ac detinenti solo, placido se mollique lapsu refugum abstulerat: et necdum satis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id est, ubertate, regio fraudata, sic opem Caesaris invocavit, ut solet amnem suum: nec longius illi adverforum fuit spatium quam dum nuntiat. Tam velox, Caesar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas et accincta, ut tristius aliquid seculo tuo passis ad remedium salutemque sufficiat, ut scias.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasque terras precor; crediderim tamen per hunc Ægypti statum tuas fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam exspectare voluisse. Nam quum omnia ubique secunda merearis, nonne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque praeferni, quum secunda felices, adversa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem nostram nisi opibus Ægypti ali sustentarique non posse: superbiebat ventosa et insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret tamen, quodque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta quae miserat, deportatasque messes revexit. Discat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa praestare: sciat se non esse P. R. necessariam, et tamen serviat. Post haec, si volet Nilus, amet alveum suum, et fluminis modum servet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Ægyptum quidem, nisi ut inde navigia inania et vacua, et similia redeuntibus, hinc plena et onusta et qualia solent venire, mittantur, conversoque munere maris, hinc potius venti ferentes et brevis cursus optentur. Mirum, Caesar, videretur, si desidem Ægyptum, cessantemque Nilum non sensisset urbis annonae, quae tuis opibus, tua cura usque illuc redundavit, ut simul probaretur, et nos Ægypto posse, et nobis Ægyptum carere non posse. Actum erat de foecundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitae, nec minus erubescere fame, qua torquebatur, quum pariter a te necessitatibus ejus pudoriquae subven-
tum est. Stupebant agricolae plena horrea quae non

ipsi referfissent, quibus de campis illa subvecta messis, quave in Ægypti parte alius amnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, et obsequens Nilus Ægypto quidem saepe, sed gloriae nostrae nunquam largior fluxit.

XXXII. Quam nunc juvat, provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit princeps terrarum. Qui foecunditatem nunc huc nunc illuc, ut tempus et necessitas posceret, transferret referretque; qui diremptam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque Romanae, aleret ac tueretur? Et coelo quidem nunquam benignitas tanta, ut omnes simul terras uberet foveatque. Hic omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat: hic si non foecunditatem, at bona foecunditatis importat. Hic aeternis com meatibus orientem occidentemque connectit, ut quae ubique feruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes invicem capiant, et discant quanto libertate discordi servientibus sit utilius unum esse cui serviant. Quippe discretis quidem bonis omnium sua cuiusque ad singulos mala, fociatis autem atque permixtis singulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed siue terris divinitas quaedam, siue aliquis amnis genius, et solum illud et flumen ipsum precor, ut hac principis benignitate contentum, molli gremio semina recondat, multiplicata restituat. Non equidem reposcimus foenus, putet tamen esse solvendum, fallacemque unius anni fidem omnibus annis, omnibusque postea seculis, tanto magis quia non exigimus, excuset.

XXXIII. Satisfactum qua civium, qua sociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret et frangeret, sed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: quum in servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis et cupido victoriae cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam iustitiam exhibuit, omni affectione aut intactus, aut major? impetratum est, quod postulabatur: oblatum, quod non postulabatur. Institit ultro, et ut concupisceremus admonuit: ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Jam quam libera spectantium studia, quam securus favor? Nemini impietas, ut solebat, obiecta, quod odisset gladiatorem: nemo spectator spectaculum factus, miseras voluptates

voluptates unco et ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina majestatis in arena colligebat, ac se despici et contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneraremur, sibi male dici, in illis suam divinitatem, suum numen violari interpretabatur: quum se idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.

XXXIV. At tu Caesar, quam pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti? Vidimus delatorum agmen inductum, quasi grassatorum, quasi latronum: non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum infederant. Nulla jam testamenta secuta, nullus status certus: non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertisti oculos, atque ut ante castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum; et provida severitate cavisti, ne fundata legibus civitas everfa legibus videretur. Licet ergo cum fortuna tum liberalitas tua visenda nobis praeberit, ut praebuilt, nunc ingentia robora virorum, et pares animos, nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam, nunc secreta illas et arcanas, ac sub te primum communes opes; nihil tamen gratius, nihil seculo dignius, quam quod contigit desuper intueri delatorum supina ora, retortaque cervices. Agnoscebamus et fruebamur, quum velut piaculares publicae sollicitudinis victimae supra sanguinem noxiorum ad lenta supplicia gravioreque poenas ducerentur. Congesti sunt in navigia raptim conquisita, ac tempestatibus dediti. Abirent, fugerentque vastatas delationibus terras: ac, si quem fluctus ac procellae scopulis reservassent, hic nuda saxa et inhospitale littus incoleret, ageret duram et anxiam vitam, relictaque post tergum totius generis humani securitate moereret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum classis permissa omnibus ventis, coactaque vela tempestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quosunque in scopulos detulissent. Juvabat prospectare statim a portu sparsa navigia, et apud illud ipsum mare agere principi gratias, qui, clementia sua salva, ultionem hominum terrarumque diis maris commendasset. Quantum diversitas temporum posset, tum maxime cognitum est, quum iisdem quibus antea cautibus innocentissimus quisque,

tunc nocentissimus affigeretur, quumque insulas omnes, quas modo senatorum, jam delatorum turba compleret; quos quidem non in praesens tantum, sed in aeternum repressisti, mille poenarum indagine inclusos. Eruptum alienas pecunias eunt? perdant quas habent: expellere penetibus gestiunt? suis exturbentur; neque, ut antea, exsanguem illam et ferream frontem nequicquam convulnerandam praebeant punctis, et notas suas rideant; sed spectent paria praemio damna, nec majores spes quam metus habeant, timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo Titus securitati nostrae ultionique prospexerat, ideoque numinibus aequatus est: sed quanto tu quandoque dignior caelo, qui tot res illi adjecisti, propter quas illum deum fecimus? id hoc magis arduum fuit, quod Imperator Nerva, te filio, te successore dignissimus, perquam magna quaedam edicto Titi adstruxerat, nihilque reliquisse tibi videbatur, qui tam multa excogitasti, ut si ante te nihil esset inventum. Quae singula quantum tibi gratiae dispensata adjecissent? tu simul omnia profudisti, ut sol et dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur.

XXXVI. Quam juvat cernere aerarium silens et quietum, et quale ante delatores erat! nunc templum illud, nunc vere Deus, non spoliarium civium, cruentarumque praedarum saevum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulsum, nec poena cuiquam remissa, sed addita est ultio, solumque mutatum quod jam non delatores sed leges timentur. At fortasse non eadem severitate fiscum, qua aerarium, cohibes: immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Dicitur acri etiam procuratori tuo; In jus veni; sequere ad tribunal. Nam tribunal quoque excogitatum cruciatus est par ceteris, nisi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors et urna fisco judicem assignat: licet rejicere, licet exclamare; Hunc nolo, timidus est, et bona seculi parum intelligit. Illum volo, quia Caesarem fortiter amat. Eodem foro utuntur principatus et libertas. Quae praecipua tua gloria est, saepius vincitur fiscus; cujus mala causa nunquam

quam est, nisi sub bono principe. Ingens hoc meritum ; majus illud, quod eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios judices malint. Liberum est autem disceptanti dicere, Nolo eum eligere. Neque enim ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias hanc esse beneficiorum principalium summam, si illis et non uti licet.

XXXVII. Onera imperii, pleraque vestigalia institui ut pro utilitate communi, ita singulorum injuriis coegerunt. His vigesima reperta est, tributum tolerabile, et facile heredibus duntaxat extraneis, domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum : videlicet quod manifestum erat quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid et abradi bonis, quae sanguine, gentilitate, sacrorum denique societate meruissent, quaeque nunquam ut aliena et speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Haec mansuetudo legis veteribus civibus servabatur. Novi seu per Latium in civitatem, seu beneficio principis venissent, nisi simul cognationis jura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus conjunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in gravissimam injuriam, civitasque Romana instar erat odii, et discordiae, et orbitatis, quum carissima pignora salva ipsorum pietate distraheret. Inveniebantur tamen quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam civitatem non vigesimae modo, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent. Sed his maxime debebat gratuita contingere, a quibus tam magno aestimabatur. Igitur pater tuus sanxit, ut quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiamsi cognationum jura non recepissent quum civitatem adipiscerentur, ejus vigesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in patris potestatem : ratus, improbe et insolenter, ac pene impie his nominibus inferi publicanum : nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente vigesima scindi, nullum esse tanti vestigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

XXXVIII. Haecenus ille : parcius fortasse quam decuit optimum principem, sed non parcius quam optimum patrem, qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi.

indulgentissimi fecit, quod delibasse quaedam seu potius demonstrasse contentus, largam, ac prope intactam beneficiendi materiam filio reservavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua adstruxisset ut quemadmodum in patris filius, sic in hereditate filii pater esset immunis, nec eodem momento quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret quod fuisset. Egregie, Caesar, quod lacrymas parentum vectigales esse non pateris. Bona filii pater sine diminutione possideat, nec socium hereditatis accipiat qui non habet luctus: nemo recentem et attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque patrem quid reliquerit filius scire. Augeo, P. C. principis munus, quum ostendo liberalitati ejus inesse rationem. Ambitio enim, et jactantia, et effusio, et quidvis potius quam liberalitas existimanda est, cui ratio non constat. Dignum ergo, Imperator, mansuetudine tua, minuere orbitatis injurias, nec pati quinquam filio amisso insuper affici alio dolore: sic quoque abunde misera res est, pater filio solus heres: quid si coheredem non a filio accipiat? Adde quod quum divus Nerva sanxisset, ut in paternis bonis liberi necessitate vigesima solverentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim posteris amplior honor quam majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret aequitas eadem? Tu quidem Caesar illam exceptionem removisti, si modo filius in potestate patris fuisset: intuitus (opinor) vim legemque naturae, quae semper in ditione parentum esse liberos jussit, nec uti inter pecudes; sic inter homines potestatem et imperium valentioribus dedit.

XXXIX. Nec vero contentus primum cognationis gradum abstulisse vigesimae, secundum quoque exemit, cavique ut in sororis bonis frater, et contra, in fratris soror, utque avus, avia, in neptis, nepotisque, et invicem illi servarentur immunes. His quoque quibus per Latium civitas Romana patuisset, idem indulgit, omnibusque inter se cognationum jura commisit simul et pariter, et more naturae, quae priores principes a singulis rogari gestiebant, non tam praestandi animo quam negandi. Ex quo intelligi potest quantae benignitatis, quanti spiritus fuerit, sparsas, atque (ut ita dicam) laceras gentilitates colligere atque connectere, et quasi renasci jubere: deferre quod negabatur, atque

id

id praestare cunctis, quod saepe singuli non impetrassent: postremo, ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam: indignum credo ei visum, ab homine peti quod dii dedissent. Sorores estis, et frater, avus, et nepotes: quid est ergo cur egetis, ut sitis? Vobis estis. Qui pro cetera sua moderatione non minus invidiosum putat dare hereditatem quam auferre. Laeti ergo adite honores, capeſſite civitatem, neminem hoc necessitudinis abruptum velat truncum amputatumque destituet: iisdem omnes quibus ante pignoribus, sed honestiores perfruentur: ac ne remotus quidem, jamque deficientis affinitatis gradus a qualibet quantitate vigesimam inferre cogetur. Statuit enim communis omnium parens summam quae publicanum pati possit.

XL. Carebit onere vigesimae parva et exilis hereditas: et, si ita gratus heres volet, tota sepulchro, tota funeri serviet: nemo observator, nemo castigator assistet. Cujuscunque modi ea pecunia ex hereditate alicujus obvenit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex vigesimae dicta est, ut ad periculum ejus perveniri, nisi opibus, non possit. Conversa est iniquitas in gratulationem: injuria in votum: optat heres ut vigesimam debeat. Additum est ut qui ejusmodi ex causis in diem edicti vigesimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in praeteritum subvenire ne dii quidem possunt: tu tamen subvenisti, cavisti ut desineret quisque debere, quod non esset postea debiturus. Idem fecisti ne malos principes habuissemus. Quo ingenio, si natura pateretur, quam libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem et bona refudisses? Vetuisti exigi quod deberi, non tuo seculo, coeperat. Alius, ut contumacibus irasceretur, tarditatemque solvendi dupli, vel et quadrupli irrogatione mulcicaret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas quod deberi non oportuerit, an constituas ut debeat.

XLI. Feres Caesar curam et sollicitudinem consularem. Nam mihi cogitanti, eundem te collationes remisisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse: interrogandus videris, satissime computaveris imperii redditus, an tantas vires habeat fragilitas principis, aut tot impendiis, tot erogationibus sola sufficiat.

ficiat. Nam quid est caussae cur aliis quidem, quum omnia raperent, et rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, defuerint omnia: tibi, quum tam multa largiaris et nihil auferas, omnia supersint? Numquam principibus defuerunt, qui, fronte gravi, et tristi supercilio utilitatibus fisci contumaciter adessent, et erant principes ipsi sua sponte avari et rapaces, et qui magistris non egerent: plura tamen semper a nobis contra nos didicerunt. Sed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maxime avaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo et quiescunt, et postquam non est cui suadeatur; qui suadeant non sunt. Quo evenit, ut tibi cum plurimum pro tuis, tum pro nostris moribus debeamus.

XLII. Locupletabant et fiscum et aerarium non tam Voconiae et Juliae leges, quam maiestatis singulare et unicum crimen eorum qui crimine vacarent: hujus tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam qui sibi maiestatem vendicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, obsequium servis: verentur, et parent, et dominos habent. Non enim jam servi principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patriae alienis se mancipiis cariorum quam civibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberaisti, unoque salutis publicae signo illud (ut sic dixerim) servile bellum sustulisti, in quo non minus servis, quam dominis praestitisti: hos enim securos, illos bonos fecisti. Non vis interea laudari, nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quae tanquam delata puniret: magnum et inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi servos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum est, quod testamenta nostra secuta sunt: nec unus omnium, nunc quia scriptus, heres. Non tu falsis, non tu iniquis tabulis advocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis praeterritis: nihilque inter privatum et principem interest, nisi quod nunc a pluribus amaris: nam et plures amas. Tene, Caesar, hunc cursum, et probabitur experimento, sitne feracius

racius et uberius, non ad laudem modo, sed ad pecuniam principi, si herede illo mori homines velint, quam si cogantur. Donavit pater tuus multa, et ipse donasti: cesserit parum gratus, manent tamen ii, qui bonis ejus fruantur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit. Nam liberalitatem jucundiores debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniae praetulit? Quotusquisque principum ne id quidem in patrimoniis nostris suum duxit quod esset de suo? Nonne ut regum, ita Caesarum munera, illitos cibis hamos, opertos praeda laqueos aemulabantur, quum privatis facultatibus velut hausta et multiplicata, retro secum quicquid attigerant referrent?

XLIV. Quam utile est ad usum secundorum per adversa venisse? vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quae tunc erat innocentium vita: scis et expertus es quantopere detestentur malos principes, etiam qui malos faciunt. Meministi quae optare nobiscum, quae sis queri solitus. Nam privato judicio principem geris, meliorem immo te praestas quam tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, ut quibus erat summa votorum, melior pessimo princeps, jam non possumus nisi optimum ferre. Nemo est ergo tam tui, tam ignarus sui, ut locum istum post te concupiscat. Facilius est ut esse aliquis successor tuus possit quam ut velit. quis enim curae tuae molem sponte subeat? quis comparari tibi non reformidet? expertus et ipse es quam sit onerosum succedere bono principi, et afferebas excusationem adoptari. An prona parvaeque sunt ad aemulandum, quod nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salva est omnibus vita, et dignitas vitae, nec jam consideratus ac sapiens, qui aetatem in tenebris agit. Eadem quippe sub principe virtutibus praemia, quae in libertate: nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam praemia sunt. Amas constantiam civium, rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed foves et attollis. Prodest bonos esse, quum sit satis abundeque, si non nocet: his honores, his sacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi judicio florent: acuantur isti integritatis et industriae pretio. Similes et dissimiles alliciuntur: nam praemia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt.

Pauci

Pauci adeo ingenio valent, ut non turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, expetant fugiantve: ceteri, ubi laboris inertiae, vigilantiae somno, frugalitatis luxuriae merces datur, eadem ista, quibus alios artibus affectuosos vident, consecretantur: qualesque sunt illi, tales esse et videri volunt, et dum volunt, fiunt.

XLV. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, praeterea uno aut altero, et nimis dixi, vitiis potius civium, quam virtutibus laetabantur. Primum, quod in alio sua quemque natura delectat: deinde, quod patientiores servitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi servos. Horum in sinum omnia congerebant: bonos autem otio aut situ abstrusos, et quasi sepultos, non nisi delationibus et periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, et hercule aequum est esse eos carissimos bono principi, qui invisi malo fuerint. Scis, ut sicut diversa natura dominatio et principatus, ita non aliis esse principem gratiorem, quam qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis, et ostentas quasi specimen et exemplar, quae tibi secta vitae, quod hominum genus placeat. Ideo non censuram adhuc, non praefecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius, quam remediis, ingenia nostra experiri placet. Et alioqui nescio an plus moribus conferat princeps, qui bonos esse patitur, quam qui cogit. Flexibiles quamcunque in partem ducimur a principe: atque, ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra speraverint dissimiles: eoque obsequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam sinistre constitutum est, ut qui malum principem possumus, bonum non possumus imitari. Perge modo, Caesar, et viam effectumque censurae, tuum propositum, tui actus obtinebunt. Nam vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur: nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quae imprimis hoc in se boni habent, quod approbant, quae praecipiant fieri posse.

XLVI. Et quis terror valuisset efficere quod reverentia tui effecit? obtinuit aliquis, ut spectaculum pantomimorum populus Romanus tolli pateretur: sed non obtinuit, ut
velleret.

vellet. Rogatus es tu, quod cogebat alius : coepitque esse beneficium quod necessitas fuerat. Neque enim a te minore concentu, ut tolleres pantomimos, quam a patre tuo, ut restitueret, exactum est. Utrumque recte : nam et restitui oportebat, quos sustulerat malus princeps, et tolli restitutos. In his enim quae a malis bene fiunt, hic tenendus est modus, ut appareat, auctorem displicuisse, non factum. Idem ergo populus ille, aliquando scenici imperatoris spectator et applausor, nunc in pantomimis quoque adversatur, et damnat effeminatas artes, et indecora seculo studia. Ex quo manifestum est, principum disciplinam capere etiam vulgus : quum rem, si ab uno fiat, severissimam fecerint omnes. Macie hac gravitatis gloria, Caesar, qua consequutus es, ut quod antea vis et imperium, nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua ipsi qui castigari merebantur, iidemque emendatores qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de severitate tua queritur, et liberum est queri. Sed quum ita comparatum sit, ut de nullo minus principe querantur homines, quam de quo maxime licet, tamen in seculo nihil est, quo non omne hominum genus laetetur et gaudeat : boni provehuntur : mali, qui est tranquillissimus status civitatis, nec timent, nec timentur. Mederis erroribus, sed implorantibus, omnibusque quos bonos facis, hanc astringis laudem, ne coëgisse videaris.

XLVII. Quid vitam ? quid mores juventutis, quam principaliter formas ? quem honorem dicendi magistris ? quam dignitatem sapientiae doctoribus habes ? ut sub te spiritum, et sanguinem, et patriam receperunt studia, quae priorum temporum immanitas exiliis puniebat, quum sibi vitiorum omnium conscius princeps, inimicas vitii artes, non odio magis quam reverentia, relegaret ? at tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Praestas enim quaecumque praecipunt : tantumque eas diligis, quantum ab illis probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admissionum tuarum facilitatem ? Magno quidem animo parens tuus, hanc ante vos principes arcem, publicarum aedium nomine, inscripserat : frustra tamen, nisi adoptasset, qui habitare ut in publicis posset. Quam bene cum titulo isto moribus tuis convenit ? quanquam omnia
 sic

sic facis, tanquam non alius inscripserit. Quod enim forum? quae templa tam referata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuae sedes, magis publica, magis omnium: nullae obices, nulli contumeliarum gradus: superatisque jam mille liminibus, ultra semper aliqua dura et obstantia. Magna ante te, magna post te, juxta tamen maxima quies, tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates et larem angustum, ex domo principis modestiae et tranquillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipse autem, ut excipis omnes? ut exspectas? ut magnam partem dierum, inter tot imperii curas, quasi per otium transigis? itaque non ut alias attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, sed securi et hilares, quum commodum est, convenimus: et admittente principe, interdum est aliquid, quod nos domi, quasi magis necessarium, teneat. Excusati semper tibi, nec unquam excusandi sumus. Scis enim sibi quemque praestare, quod te videat, quod te frequentet, ac tanto liberalius ac diutius voluptatis hujus copiam praebes. Nec salutationes tuas fuga et vastitas sequitur: remoramur, resistimus ut in communi domo, quam nuper immanissima bellua plurimo terrore munierat, quum velut quodam specu inclusa, nunc propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad clarissimorum civium strages caedescque proferret. Obversabantur foribus horror et minae, et par metus admissis et exclusis. Ad haec ipse occursum quoque visuque terribilis, superbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa: non audire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper secretumque captantem, nec unquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut solitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus sibi parietibus et muris salutem suam tueri videbatur, dolum secum et insidias, et ultorem scelerum deum inclusit: dimovit, perfregitque custodias poena, angustosque per aditus et obstructos, non secus ac per apertas fores, et invitantia limina irrupit: longeque tunc illi divinitas sua, longe arcana cubilia saevique secessus, in quos, timore, et superbia, et odio hominum, agebatur. Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam ejus non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine et claustris defenditur?

fenditur? Et quid ergo? discimus experimento, fidelissimam esse custodiam, principis ipsius innocentiam. Haec arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui septus caritate non fuerit. armis enim arma irritantur. Num autem serias tantum partes dierum in oculis nostris coetumque consumis? num remissionibus tuis eadem frequentia, eademque illa socialitas interest? num tibi semper in medio cibus, semperque mensa communis? num ex convictu nostro mutua voluptas? num provocas reddisque sermones? num ipsum tempus epularum tuarum, quum frugalitas contrahat, extendit humanitas? Non enim ante medium diem distentus solitaria coena, spectator adnotatorque convivis tuis immines: nec jejunis et inanibus plenus, ipse eructans non tam apponis, quam objicis cibos, quos dedigneris attingere: aegreque perpeffus superbam illam convictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquisita ingenia coenarum, sed suavitatem tuam, jucunditatemque miramur: quibus nulla satietas adest, quando sincera omnia, et vera, et ornata gravitate. Neque enim aut peregrinae superstitionis mysteria, aut obscoena petulantia mensis principis oberrat, sed benigna invitatio, et liberales joci, et studiorum honor. Inde tibi parvus et brevis somnus, nullumque amore nostri angustius tempus, quam quod sine nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur, quae habemus ipsi quam propria, quam nostra sunt? Non enim exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum immensa possessione circumvenis, nec unius oculis flumina, fontes, maria deserviunt. Est quod Caesar non suum videat; tandemque imperium principis, quam patrimonium majus est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quae priores principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pares domini, nec jam clarissimorum virorum receptacula habitatore servo teneantur, aut foeda vastitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas aedes, deterfo situ, auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modo, sed erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia

opera eodem, quo exstructa sunt animo, ab interitu vindicare: muta quidem illa et anima carentia, sentire tamen et laetari videntur quod niteant, quod frequententur, quod aliquando coeperint esse domini, non fervientis. Circumfertur sub nomine Caesaris tabula ingens rerum venalium, quod sit detestanda avaritia illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet supervacua tam multa: tunc exitialis erat apud principem huic laxior domus, illi amoenior villa. Nunc princeps in haec eadem dominos quaerit, ipse inducit: ipsos illos magni aliquando imperatoris hortos, illud nunquam nisi Caesaris suburbanum, licemur, enimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos: nos non timeamus, quod digni esse videmur. Nec vero emendi tantum civibus tuis copiam praebes, sed amocnissima quaeque largiris et donas: ita (inquam) donas, in quae electus, in quae adoptatus es: transfers quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis quam quod per amicos habes.

LI. Idem tam parcus in aedificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut ante, inmanium transvectione faxorum, urbis testa quatiuntur. Stant securae domus, nec jam templa nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum successeris frugalissimo principi, magis rejicere aliquid et amputare ex his, quae princeps tanquam necessaria reliquit. Praeterea pater tuus usibus suis detrahebat, quae fortuna imperii dederat: tu tuis quod pater. At quam magnificus in publicum es! hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, ut non consummata, sed tantum commutata videantur. Hinc immensum latus circi templorum pulchritudinem provocat: digna populo victore gentium sedes, nec minus ipsa visenda, quam quae ex illa spectabuntur: visenda autem cum cetera specie, tum quod aequatus plebis ac principis locus: si quidem per omne spatium una facies, omnia continua et paria, nec magis proprius spectandi Caesaris suggestus, quam propria quae spectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur non cubiculum principis, sed ipsum principem cernere in publico, in populo sedentem; populo, cui locorum quinque millia adjecisti. Auxeras enim numerum

ejus

ejus congiarii facilitate, majoremque in posterum suscipi liberalitatis tuae fide jusseras.

LII. Horum unum si praestitisset alius, illi jamdudum radiatum caput, et media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris et grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra nonnisi adoraturus intras: tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque praetexi. Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium servent, quum deorum ipse non adeptus. Itaque tuam statuam in vestibulo Jovis optimi maximi unam alteramve, et hanc aeream, cernimus. At paullo ante, aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat. seu potius polluebatur, quum incesti principis statuis permixta deorum simulacra sorderent. Ergo istae quidem aereae et paucae manent, manebuntque quamdiu templum ipsum: illae autem aureae et innumerae strage et ruina publico gaudio litaverunt. Juvabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, saevire securibus, ut, si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur, nemo tam temperans gaudii feraeque laetitiae, quin instar ultionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; postremo, truces horrendasque imagines abjectas excoctasque flammis, ut ex illo terrore et minus in usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reverentia, Caesar, non apud genium tuum bonitati tuae gratias agi, sed apud numen Jovis optimi maximi pateris. Illi debere nos quicquid debeamus, illius, quod bene facias, muneris esse, qui te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum greges, per Capitolinum iter magna sui parte velut intercepti, divertere via cogebantur, quum sacvissimi domini atrocissima effigies, tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profundebat.

LIII. Omnia, P. C. quae de aliis principibus a me aut dicuntur, aut dicta sunt, eo pertinent, ut ostendam, quam longa consuetudine corruptos depravatosque mores principatus parens noster reformat et corrigat: alioqui nihil non parum grate sine comparatione laudatur. Praeterea hoc primum erga optimum imperatorem piorum civium officium est, insequi dissimiles. neque enim satis amarint bonos principes, qui malos satis non oderint. Adji-
ce, quod imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius

meritum est, quam quod infectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero? Permitteret, credo, famam vitamque ejus carpi, qui mortem ulcisceretur: nec ut in se dicta interpretaretur, quae de simillimo dicerentur. Quare ego te, Caesar, muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis et in praeteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, et futuros sub exemplo praemonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes a posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius, P. C. et dolores nostros et gaudia proferamus: ingemiscamus illis quae patiebamur. Simul utrumque faciendum est sub bono principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsae gratiarum actiones agant, meminerintque, sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur. Nam quum de malo principe posterius tacent, manifestum est eadem facere praesentem.

LIV. Et quis jam locus miserae adulationis manebat, quum laudes imperatorum ludis etiam et commessationibus celebrarentur, saltarenturque, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore, in senatu et in scena, ab histrione et a consule laudabantur. Tu procul a tui cultu ludicras artes removisti. Seria ergo te carmina, honorque aeternus annalium, non haec brevis et pudenda praedicatio colit: quin etiam tanto majore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgent, quanto magis de te scenae silebunt. Sed quid ego istud admiror? quum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immorarentur, quibuscunque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur, et quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos nomini Caesarum dicabamus: patiebantur illi, et, quasi meruissent, laetabantur. At nunc quis nostrum, tanquam oblitus ejus de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuae moderationis

haec

haec laus, constantia nostra: et tibi obsequimur, quod in curiam, non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque iustitiae convenimus: hanc simplicitati tuae veritati-que gratiam relaturi, ut te quae vis, velle, quae non vis, nolle credamus. Incipimus inde, desinimus ibi a quo incipi, in quo desini sub alio principe non posset. Nam plerosque ex decretis honoribus, et alii non receperunt: nemo ante tantus fuit, ut crederetur noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut saxis nomen tuum, sed monumentis aeternae laudis inciditur.

LV. Ibit in secula, fuisse principem, cui florenti et incolumi nunquam nisi modici honores, saepius nulli decernerentur. Et sane, si velimus cum priorum temporum necessitate certare, vincemur. Ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate, servitus libertate, metus amore. Simul quam jampridem novitas omnis adulatione consumpta sit, non alius erga te novus honor superest, quam si aliquando de te tacere audeamus. Age, si quando pietas nostra silentium rupit, et verecundiam tuam vicit, quae qualiaque decernimus nos, tu non recusas; ut appareat, non superbia et fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Caesar, quam si recusares omnes: nam recusare omnes, ambitionis; moderationis est, eligere parcissimos. Quo temperamento et nobis et aerario prodes, quod sumptibus ejus adhibes modum, ut qui exhaustum non sis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuae, quales olim ob egregia in rempublicam merita privatis dicabantur. Visuntur eadem e materia Caesaris statuae, qua Brutorum, qua Camillorum. Nec discrepat causa. Illi enim reges hostemque victorem moenibus depulerunt: hic regnum ipsum, quaeque alia captivitas gignit, arcet ac submovet; sedemque obtinet principis, ne sit domino locus. Ac mihi intuenti sapientiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales istos caducosque titulos, aut depreceris aut temperes. Scis enim ubi vera principis, ubi sempiterna sit gloria; ubi sint honores in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arcus enim et statuas, aras etiam templaque demolitur et obscurat oblivio, negligit carpitque posteritas: contra, contemptor ambitionis, et

infinitae potestatis domitor ac fraenator animus, ipsa vestustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minime necesse est. Praeterea, ut quisquis factus est princeps, extemplo fama ejus, incertum bona an mala, ceterum aeterna est. Non ergo perpetua principi fama, quae invitum manet, sed bona concupiscenda est. Ea porro non imaginibus et statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quinetiam leviora haec formam principis figuramque, non aurum melius vel argentum quam favor hominum exprimat teneatque. Quod quidem prolixè tibi cumulateque contingit, cujus laetissima facies et amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo sedet.

LVI. Annotasse vos credo, Patres conscripti, jamdudum me non eligere quae referam. propositum est enim mihi, principem laudare, non principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi optimus, non potest. Quare non alia major, Imperator Auguste, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cujusque praedicatio vel transilire vel praetervehi debeat? quod momentum, quod immo temporis punctum, aut beneficio sterile, aut vacuum laude? num omnia ejusmodi, ut is optime te laudasse videatur, qui narraverit fidelissime? Quo fit ut prope in immensum diffundatur oratio mea, et necdum de biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione, et quanto plura adhuc restant? ut illud quod secundum consulatum recepisti, quia princeps et pater deferebat. At postquam ad te imperii summam, et cum omnium rerum, tum etiam tui potestatem dii transfulerint, tertium consulatum recusasti, quum agere tam bonum consulem posses. Magnum est, differre honorem; gloriam, majus. Gestum consulatum mirer, an non receptum? gestus non in hoc urbis otio, et intimo sinu pacis, sed juxta barbaras gentes: ut illi solebant quibus erat moris paludamento mutare praetextam, ignotasque terras victoria sequi. Pulchrum imperio, gloriosum tibi, quum te socii atque amici sua in patria, suis in sedibus adierunt. Decora facies consulis: multa post secula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque honore circumdatum. Augerebant majestatem praesidentis diversi postulantium habitus,

ac dissonae voces, raraque sine interprete oratio. Magnificum est, civibus jura, quid hostibus, reddere? speciosum certam fori pacem, quid immanes campos sella curuli, victorisque vestigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque, quid spernere barbaros fremitus, hostilemque terrorem non armorum magis, quam togarum ostentatione compescere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum praesentem audientemque consalutabant imperatorem, nomenque quod alii domitis hostibus, tu contemptis merebare.

LVII. Haec laus acti consulatus; illa dilati, quod adhuc initio principatus, ut jam excusatus honoribus et expletus, consulatum recusasti, quem novi imperatores destinatum aliis in se transferebant. Fuit etiam qui in principatus sui sine consulatum quem dederat, ipse magna ex parte jam gestum extorqueret et raperet. Hoc ergo honore, quem et incipientes principes, et desinentes adeo concupiscunt, ut auferant; tu, otioso ac vacante, privatis cessisti. Invidiosusne erat, aut tibi tertius consulatus, aut principi primus? Nam secundum, imperator quidem, sub imperatore tamen inisti: nihilque imputari in eo vel honori potest, vel exemplo, nisi obsequium. Ita vero quae civitas quinquies, atque etiam sexies, consules vidit, non illos, qui, expirante jam libertate, per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis et absentibus, in rura sua consulatus ferebantur: in hac civitate tertium consulatum princeps generis humani, ut praegravem, recusasti? Tante Papyrii etiam et Quintii moderatio Augustus, et Caesar, et pater patriae? At illos respublica ciebat: quid? te non eadem respublica? non senatus? non consulatus ipse, qui sibi tuis humeris attolli et augescere videtur?

LVIII. Non te ad exemplar ejus voco, qui continuis consulatibus fecerat longum quendam, et sine discrimine annum: his te confero, quos certum est, quoties consules fuerunt, non sibi praestitisse. Erat in senatu ter consul, quum tu tertium consulatum recusabas. Onerosum nescio quid verecundiae tuae consensus noster indixerat, ut princeps toties consul esses, quoties senator tuus. Nimia modestia, istud etiam privatus recusasses. An consularis viri triumphalisque filius, quum tertio consul creatur, ascendit? non debitum hoc illi, non vel sola generis claritate promeritum?

ritum? contigit ergo privatis aperire annum, fastosque referare: et hoc quoque redditae libertatis indicium fuit, quod consul alius quam Caesar esset. Sic exactis regibus coepit liber annus: sic olim servitus pulsa, privata fastis nomina induxit: miseros ambitionis, qui ita consules semper, ut semper principes erant! quanquam non ambitio magis quam livor et malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpurae decus, non nisi praecertum praefloratumque transmittere. Tuam vero magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honore abstinere: modestia, cedere: benignitas, per alios frui.

LIX. Sed jam tempus est te ipsi consulatui praestare, ut majorem eum suscipiendo gerendoque facias. Nam saepius recusare, ambiguam ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusasti: sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando et non recusaveris. Quum arcus, quum trophaea, quum statuas deprecaris, tribuenda est verecundiae tuae venia: (illa enim sane tibi dicantur): nunc vero postulamus, ut futuros principes doceas inertiae renuntiare, paullisper delicias differre, paullisper, et saltem ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere praetextam, quam, quum dare possent, occuparint: ascendere curulem quam detineant: esse denique quod concupierunt, nec ideo tantum velle consules fieri, ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam caeteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus consulis obisse, sed audivimus: diceris justissimus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris: aequum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non famae semper et rumoribus credere. Quousque absentes de absente gaudebimus? liceat experiri, an aliquid superbiae tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in principum plus. Dicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus consul et bonus princeps. Nam praeter id quod est arduum, duas, easque simul, capere potestates summas, tum inest utrique nonnulla

nonnulla diversitas, quum principem quam dissimillimum consuli deceat.

LX. Atque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc praecipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poteras : sed jam urbi votisque publicis redditus, quid est in quo magis sis approbaturus quae quantaque fuerint quae desiderabamus ? Parum est, ut in curiam venias, nisi et convocas : ut intersis senatui, nisi et praesides : ut censentes audias, nisi et perrogas. Vis illud augustissimum consulum aliquando tribunal majestati suae reddere ? Ascende. Vis constare reverentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam petulantibus ? Adi. Quid enim interesset reipublicae si privatus esses, consulem te haberet tantum, an et senatorem ? hoc nunc scito interesse, principem te habeat tantum, an et consulem. His tot tantisque rationibus, quanquam multum reluctata, verecundia principis nostri tandem tamen cessit. At quema. Immodum cessit ? Non se ut privatis, sed ut privatos pares sibi faceret. Recepit enim tertium consulatum, ut daret : noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen, tribuebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis praestitisti, sed in toga meritis. Utriusque cura, utriusque vigilantia obstrictus es, Caesar. Sed in principe rarum, ac prope insolitum est, ut se putet obligatum, aut, si putet, amet. Debes ergo, Caesar, et solvis. Sed quum ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus videris : quin etiam perquam modica quaedam civium merita, fortunae tuae viribus in majus extollis. Efficis enim ut tantum tibi quisque praestitisse videatur, quantum a te recepit. Quid isti benignitate precer ? nisi ut semper obliges, obligeris : incertumque facias, utrum magis expediat civibus debere tibi, an praestitisse.

LXI. Equidem illum antiquum senatum contueri videbar : quum ter consule assidente, tertio consulem designatum rogari sententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu ? Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua et excelsa procerioribus admota decrescant ; item ut altissimae civium dignitates collatione fastigii tui quasi depri-

mantur :

mantur : quantoque propius ad magnitudinem tuam ascenderint, tanto etiam a sua descendisse videantur : illos tamen tu quanquam non potuisti tibi aequare quum velles, adeo in edito collocasti, ut tantum super ceteros, quantum infra te cernerentur. Si unius tertium consulatum eundem in annum, in quem tuum, contulisses, ingentis animi specimen haberetur. Ut enim felicitatis est, quantum velis posse, sic magnitudinis, velle quantum possis. Laudandus quidem et ille qui tertium consulatum meruit : sed magis sub quo meruit : magnus memorandusque qui tantum praemium cepit, sed major qui capienti dedit. Quid, quod duos pariter tertio consulatu collegas tui sanctitate decorasti ? ut sit nemini dubium, hanc tibi praecipuam causam fuisse extendendi consulatus tui, ut duorum consulatus amplecteretur, et collegam te uni daret. Uterque nuper consulatum alterum gesserat a patre tuo, id est, quanto minus quam a te datum, utriusque adhuc oculis paullo ante dimissi fasces oberrabant : utriusque solennis ille liكتورum et praenuntius clamor auribus infederat, quum rursus curulis, rursusque purpura ; ut olim, quum hostis in proximo, et in summum discrimen adducta respublica, expertum honoribus virum posceret, non consulatus hominibus iisdem, sed iisdem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentiam tuam necessitas aemuletur. Modo praetextas exuerant, resumant : modo liكتورes abire iusserant, revocent : modo gratulantes amici recesserant, revertantur. Hominisve istud ingenium est, hominis potestas, renovare gaudia, redintegrare laetitiam, nullamque requiem gratulationis dare, neque alia repetendis consulatibus intervalla permittere, nisi dum finiuntur ? Facias ista semper, nec unquam in hoc opere aut animus, aut fortuna lassetur : des quamplurimis tertios consulatus, et, quum plurimis tertios consulatus dederis, semper tamen plures, quibus debeas dare, supersint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum quae merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redundat : praecipue tamen ex horum consulatu non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum tanta laetitia pervenit, ut eundem honorem omnes sibi et dedisse et accepisse videantur. Nempe enim hi sunt quos senatus, quum publicis sumptibus minuendis optimum quemque praeficeret,

praeficeret, elegit, et quidem primos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus illos animo Caesaris insinnavit. An parum saepe experti sumus, hanc esse rerum conditionem, ut senatus favor apud principem aut prosit aut noceat? Nonne paullo ante nihil magis exitiale erat, quam illa principis cogitatio? Hunc senatus probat, hic senatui carus est. Oderat quos non amaremus; sed et nos, quos ille. Nunc inter principem senatumque dignissimi cujusque caritate certatur: demonstramus invicem, credimus invicem, quodque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. Proinde, Patres C. favete aperte, diligite constanter: non jam dissimulandus est amor, ne noceat; non premendum odium, ne prosit: eadem Caesar, quae senatus, probat improbatque: vos ille praesentes, vos etiam absentes in consilio habet: tertio consules fecit quos vos elegeratis, et fecit hoc ordine quo electi a vobis erant. Magnum utrumque videtur, sive eosdem maxime diligit, quos scit nobis esse carissimos, sive illis neminem praefert, quamvis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus praemia, juvenibus exempla: adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos. Quisquis probatos senatui viros suscipit, hic maxime principem promeretur. Sibi enim accrescere putat quod cuique adstruatur, nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus major, nisi maximi fuerint quibus major est. Persta, Caesar, in ista ratione propositi, talesque nos crede, qualis fama cujusque est: huic aures, huic oculos intende: ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis quam audientibus insidiantes susurros: melius omnibus quam singulis creditur. Singuli enim decipere et decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes sefellerunt.

LXIII. Revertor jam ad consulatum tuum, etsi sunt quaedam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen, inprimis quod comitiis tuis intersuisti candidatus, non consulatus tantum, sed immortalitatis et gloriae, et exempli quod sequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illa vetere potestatis suae sede: perpeffus es longum illud carmen comitiorum, nec jam irridendam moram: consulque sic factus es, ut unus ex nobis quos facis consules. Quotusquisque principum antecedentium honorem istum aut consulatui habuit,

habuit, aut populo? Non alii marcidi somno, hesternaque coena redundantes, comitiorum suorum nuntios opperiebantur? Alii sane pervigiles et insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, a quibus consules renuntiabantur, exsilia et caedem machinabantur. O prava et inscia verae majestatis ambitio, concupiscere honorem quem dedigneris, dedignari quem concupiscas: quumque ex proximis hortis campum et comitia prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Averseris tu honori tuo sperata suffragia, renuntiarique te consulem jussisse contentus, liberae civitati ne simulationem quidem serves! Abstineas denique comitiis abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non consulatus detur, sed abrogetur imperium! Haec persuasio superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur principes esse desinere, si quid facerent tanquam senatores. Plerique tamen non tam superbia quam metu et odam submovebantur. An stuprorum sibi, incestarumque noctium conscii auspicia polluere, sacratumque campum nefario auderent contaminare vestigio? non adeo deos hominesque contempserant, ut in illa spatiosissima sede hominum deorumque coniectos in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contra et moderatio tua suavit et sanctitas, ut te et religioni deorum et judiciis hominum exhiberes. Alii consulatum antequam acciperent, tu et dum accipis, meruisti.

* LXIV. Peracta erant solennia comitiorum, si principem cogitares, jamque se omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad consulis sellam: adigendum te praebes in verba principibus ignota, nisi quum jurare cogerent alios. Vides quam necessarium fuerit consulatum non recusare? non putassemus istud facturum te fuisse, si recusasses. Stupeo, P. C. necdum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, et Caesar, et Augustus, Pontifex maximus, stetit ante gremium consulis; seditque consul principe ante se stante: et sedit inturbatus, interritus, et tanquam ita fieri soleret. Quinetiam sedens praebuit jusjurandum, et ille juravit, expressit, explanavitque verba quibus caput suum, domum suam, si scienter fessellisset, deorum irae consecraret. Ingens, Caesar, et par gloria tua, si fecerint istud postea principes, si non fecerint.

cerint. Ullane satis praedicatio digna est, idem tertio consulem fecisse quod primo? idem principem quod privatum? idem imperatorem quod sub imperatore? Nescio jam, nescio pulchriusne sit istud, quod praeunte nullo, an hoc, quod alio praeunte jurasti.

LXV. In nostris quoque simili religione ipse te legibus subjecisti: legibus, Caesar, quas nemo principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere quam nobis: sic fit ut nos tibi plus velimus. Quod ego nunc primum audio, nunc primum disco, non est princeps super leges, sed leges supra principem: idem Caesari consuli quod ceteris non licet; jurat in legem attendentibus diis, (nam cui magis quam Caesari attendant?) jurat observantibus his, quibus idem jurandum est: non ignarus alioqui, nemini religiosius quod juraverit custodiendum, quam cujus maxime interest non pejerare. Itaque et abiturus consulatu jurasti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat quum promitteres: majus, postquam praestitisti. Jam toties procedere in rostra, inascesumque illum superbiae principum locum terere, hic suscipere, hic ponere magistratus, quam dignum te, quamque diversum consuetudine illorum, qui pauculis diebus gestum consulatum, immo non gestum, abjiciebant per edictum! hoc pro concione, pro rostris, pro jurejurando, scilicet ut primis extrema congruerent, utque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

LXVI. Non transilivi, Patres conscripti, principis nostri consulatum, sed eundem in locum contuli quicquid de jurejurando dicendum erat. Neque enim ut in sterili jejunaque materia, eandem speciem laudis deducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus consulatus tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc universos adhortatus es resumere libertatem, capeffere quasi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus et insurgere. Omnes ante te eadem ista dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos insidiosa tranquillitate provectos improvisus turbo perculerat. Quod enim tam insidum mare, quam blanditiae principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos quam propitios habere? Te

vero securi et alacres quo vocas sequimur. Jubes esse liberos : erimus. Jubes quae sentimus promere in medium : proferemus. Neque enim adhuc ignavia quadam et infesto torpore cessavimus. Terror, et metus, et misera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut a republica (erat autem omnino nulla respublica) oculos, aures, animos averteremus : at tunc tua dextera tuisque promissis freti et innixi diutina servitute ora referamus, frenatamque tot malis linguam resolvimus. Vis enim tales esse nos, quales jubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere paret, non sine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit.

LXVII. Equidem hunc parentis publici sensum cum exhortatione ejus, tum pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quae enim illa gravitas sententiarum ? quam inaffectata veritas verborum ? quae asseveratio in voce ? quae affirmatio in vultu ? quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides ? Tenebit ergo semper quod suaserit, scietque nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere. Nec verendum est, ne incautos putet, si fidelitate temporum constanter utamur, quos meminit sub malo principe aliter vixisse. Nuncupare vota et pro aeternitate imperii, et pro salute civium, immo pro salute principum, ac propter illos pro aeternitate imperii solebamus : haec pro imperio nostro in quae sint verba suscepta operae pretium est annotare, SI BENE REMPUBLICAM ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS. Digna vota quae semper suscipiantur, semperque solvantur. Egit cum diis, ipso te auctore, Caesar, respublica ut te sospitem incolumemque praestarent, si tu ceteros praestitisses : si contra, illi quoque a custodia tui corporis oculos dimoverent, teque relinquerent votis quae non palam susciperentur. Alii se superstites reipublicae optabant faciebantque : tibi salus tua invisa est, si non sit cum reipublicae salute conjuncta. Nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus, omnibusque annis in consilium de te deos mittis, exigisque ut sententiam suam mutent, si talis esse desieris, qualis electus es. Sed ingenti conscientia, Caesar, pacisceris cum diis, ut te si mereris servent, quum scias an merearis, neminem magis quam deos scire. Nonne vobis,

vobis, P. C. haec diebus ac noctibus agitare secum videtur? Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam praefecti manum armavi: sed ne deorum quidem aut iram aut negligentiam deprecor: quaeſo immo et obtestor, ne unquam pro me vota respublica invita suscipiat; aut si susceperit invita, ne debeat.

LXVIII. Capis ergo, Caesar, salutis tuae gloriosissimum fructum ex consensu deorum. Nam quum excipias, ut ita demum te dii servant, si bene rempublicam et ex utilitate omnium rexeris, certus es te bene rempublicam gerere, quum servant. Itaque securus tibi et laetus dies erit, qui principes alios cura et metu destinebat, quum suspensi et attoniti, parumque confisi patientia nostra, hinc atque inde publicae servitutis nuntios expectarent; ac si forte aliquos flumina, nives, venti praepedissent, sit tim hoc illud esse credebant quod merebantur: nec erat discrimen ullum pavoris, propterea quod quum a malo principe tanquam successor timeatur quisquis est dignior, quum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, non literarum tarditas differt: scis tibi ubique jurari, quum ipse juraveris omnibus. Nemo hoc sibi non praeſtat. Amamus quidem te in quantum mereris, istud tamen non tui facimus amore, sed nostri: nec unquam illucescat dies, quo pro te nuncupet vota non utilitas nostra, sed fides, Caesar. Turpis tutela principis cui potest imputari. Queri libet quod in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos odimus. Nam si eadem cura bonis quae malis esset, quam ubique admirationem tui, quod gaudium exultationemque deprehenderes? quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris focisque sermones? scires mollissimis illis auribus parci, et alioqui quum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos principes, ubi liberius malos odimus.

LXIX. Cepisti tamen et affectus nostri et iudicii experimentum, quantum maximum praesens capere potuisti, illo die quo sollicitudini pudorique candidatorum ita consuluiſti. ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret. Alii cum laetitia, alii cum spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segnius juvenes nostros exhortatus es, consulatum

circumirent, senatui supplicarent, atque ita a principe sperarent honores, si a senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjecisti ut te imitarentur. Arduum, Caesar, exemplum, et quod imitari non magis quisque candidatorum quam principum possit. Quis enim vel uno die reverentior senatus candidatus quam tu cum omni vita, tum illo ipso tempore quo judicas de candidatis? An aliud a te quam senatus reverentia obtinuit, ut juvenibus clarissimae gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres? tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur a principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Caesar, nec pavet: quinimmo festinatis honoribus amplificat atque auget, et majoribus suis reddit: si quid usquam stirpis antiquae, si quid residuae claritatis, hoc amplexatur, et refovet, et in usum reipublicae promit. Sunt in honore hominum, et in honore famae magna nomina ex tenebris oblivionis indulgentia Caesaris; cujus haec intentio est, ut nobiles et conservet et efficiat.

LXX. Praefuerat provinciae quaestor unus ex candidatis, in quem ea civitas amplissima reditus egregia constitutione fundaverat; hoc senatui allegandum putasti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum qui posteros habere nobiles mererentur, quam eorum qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper haec nuntiis, nec poenis malorum, sed bonorum praemiis bonos facias! accensa est juvenus, erexitque animos ad aemulandum quod laudari videbat: nec fuit quisquam quem non haec cogitatio subiret, quum sciret, quicquid a quoque in provinciis bene fieret, omnia te scire. Utile est, Caesar, et salutare praesidibus provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum esse sanctitati, industriae suae maximum praemium, iudicium principis, suffragium principis. Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio. Vides enim, si quid bene fecero, nesciet Caesar: aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia seu malignitas principum, quum male consultis impunitatem, recte factis nullum praemium polliceretur,

nec

nec illos a crimine, et hos deterrebat a laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexit, huic quaesita virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris et gloriae campus: ex hoc quisque quod cupit petat, et affectus sibi debeat. Provinciis quoque in posterum et injuriarum metum et accusandi necessitatem remisisti. Nam si prae-fuerint quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur: et alioquin nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quam peractos optime magistratus. Magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provinciam rexit, non tantum codicillos amicorum, nec urbana conjuratione eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: nae suffragiis consularium virorum urbes, populi, gentes inferuntur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.

LXXI. Jam quo assensu Senatus, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres, devexus quidem in planum, et quasi unus ex gratulantibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt ut istud magnum videretur, quum velut affixi curulibus suis manum tantum, et hanc cunctanter et pigre, et imputantibus similes, promerent? Contigit ergo oculis nostris insolita facies, princeps et candidatus aequales et simul stantes, intuerique parem accipientibus honorem qui dabat. Quod factum tuum a cuncto Senatu quam vera acclamatione celebratum est, TANTO MAJOR, TANTO AUGUSTIOR? nam cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si se ipse submittat, securus magnitudinis suae. Neque enim ab ullo periculo fortuna principum longius abest, quam ab humilitate. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam intentio ejus admirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares, ut si alii eadem ista mandasses, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam quum suffragatorum nomina honore quo solent exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, et ex ore principis ille senatorius assensus audiebatur: quodque apud principem perhibere testimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur a principe. Faciebas ergo quum diceres optimos: nec ipsorum modo vita a te, sed judicium

Senatus comprobabatur, ornarique se non illos magis quos laudabas, laetabatur.

LXXII. Jam quod precatus es, ut illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eveniret nobis, reipublicae, nonne tibi tale est, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obsecrare, ut omnia quae facis, quaeque facies, prospere cedant tibi, reipublicae, nobis? vel, si brevius sit optandum, ut uni tibi, in quo et respublica et nos sumus? fuit tempus, ac nimirum diu fuit, quo alia adversa, alia secunda principi et nobis: nunc communia tibi nobiscum tam laeta quam tristia, nec magis sine te nos esse felices, quam tu sine nobis potes. An si posses, in fine votorum adjecisses, UT ITA PRECI-BUS TUIS DII ANNUERENT, SI JUDICIUM NOSTRUM MERERI PERSEVERASSES? Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante a nobis, deinde a diis, atque ita ab illis amari velis, si a nobis ameris. Et sane priorum principum exitus docuit, ne a diis quidem amari nisi quos homines ament. Arduum erat, has preces tuas laudibus adaequare: adaequavimus tamen. Qui amoris ardor? qui stimuli, quae faces illas nobis acclamationes subjecerunt? Non nostri, Caesar, ingenii, sed tuae virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt, quas nulla unquam adulatio invenit, nullus cujusquam terror expressit. Quem sic timuimus ut haec fingeremus? quem sic amavimus ut haec fateremur? nostri necessitatem servitutis. Quando simile aliquid audisti, et quando dixisti? Multa quidem excogitat metus: sed quae appareant quaesita ab invitis: aliud sollicitudinis, aliud securitatis ingenium est: alia tristium inventio, alia gaudentium. Neutrum simulationes expresse-
rint. Habent sua verba miseri, sua verba felices, utque jam maxime eadem ab utrisque dicuntur.

LXXIII. Testis ipse es quae in omnium ore laetitia: non amictus cuiquam, non habitus quem modo extulerat: inde resultantia vocibus testis, nihilque tantis clamoribus fatis clausum. Quis nunc non e vestigio suo exsiluit? Quis exsiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura instinctu quodam et imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit? nam quanto magis a te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Caesar, sed ut in tua potestate est an gaudeamus,

ita

ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti et ipse acclamationum nostrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus ut precaremur, ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, utque nunquam frontem tuam abstergeres. Hoc ipsum has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne unquam principis lacrymas: at Senatus saepe viderunt. Onerasti futuros principes: sed et posteros nostros. Nam et hi a principibus suis exigent, ut eadem audire mereantur: et illi quod non audiant, indignabuntur.

LXXIV. Nihil magis possum proprie dicere, quam quod dictum est a cuncto Senatu, O TE FELICEM: quod cum diceremus, non opes tuas, sed animum mirabamur! est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter et graviter, tum vel imprimis hoc, CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia nostri, majore tamen tui diximus. Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit, introspiciat modo vitam, seque quid mereatur interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus quae amantes solent, illi tamen non amari se credebant sibi. Super haec precati sumus, UT SIC TE AMARENT DII, QUEM-ADMODUM TU NOS. Quis hoc aut de se, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem haec fuit summa votorum, ut nos sic amarent dii, quomodo tu. Estne verum quod inter ista clamavimus, O NOS FELICES? Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum est, ut nos diligat princeps, sed dii quemadmodum princeps? Civitas religionibus dedita, semperque decorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suae putat altrui posse, nisi ut dii Caesarem imitentur.

LXXV. Sed quid singula confector et colligo, quasi vero aut oratione complecti, aut memoria consequi possim, quae vos, P. C. ne qua interciperet oblivio, et in publica acta mittenda, et incidenda in aere censuistis? Ante, orationes principum tantum ejusmodi genere monumentorum mandari aeternitati solebant: acclamationes quidem nostrae parietibus curiae claudebantur. Erant enim quibus

nec Senatus gloriari, nec princeps possent : has vero et invulgus exire, et posteris prodi, cum ex utilitate tum ex dignitate publica fuit ; primum, ut orbis terrarum pietatis nostrae adhiberetur testis et conscius ; deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus non tantum post ipsos judicare ; postremo, ut experimento cognosceretur, et ante nos gratos, sed miseros fuisse, quibus esse nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est, ne affectus nostros, ne tua merita supprimeres ? denique ut in posterum exemplo provideres ? discant et principes acclamationes veras falsasque discernere, habeantque muneris tui, quod jam decipi non poterant. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deferendum : non submovenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est et quae facere et quae debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea quae sum cum toto Senatu precatus, pro Senatu precer, nisi ut haereat animo tuo gaudium quod tunc oculis protulisti ? ames illum diem, et tamen vincas : nova merearis, nova audias. Eadem enim dici nisi ob eadem facta non possunt.

LXXVI. Jam quam antiquum, quam consulare, quod triduum totum senatus sub exemplo tui sedit, quum interea nihil praeter consulem ageres ? Interrogavit quisque quod placuit : dissentire, discedere, et copiam iudicii sui reipublicae facere tutum fuit. Consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus, vicitque sententia non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, praeter miseros illos qui primi interrogabantur ? Ceteri quidem defixi et attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur ? Unus solusque censebat quod sequerentur omnes, et omnes improbarent, imprimis ipse qui censuerat : adeo nulla magis omnibus displicent quam quae sic sunt, tanquam omnibus placeant. Fortasse imperator in senatu ad reverentiam ejus componebatur : ceterum egressus statim se recipiebat in principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemnere solebat. Ille vero ita consul, ut si tantum consul foret, nihil infra se putabat nisi quod infra consulem esset : ac primum ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus

paratus arrogantiae principalis, nullus praecursum tumultus detineret. Una erat in limine mora, consultare aves, revererique numinum monitus: nemo perturbabatur, nemo submovebatur. Tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque aliena turba subsistere et consulem et principem cogeret: ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquisque magnus consul sub bono principe incidere videretur.

LXXVII. Iter illi saepius in forum, frequenter tamen et in campum. Nam comitia consulum obibat ipse; et tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipse ante consules steterat, adigebanturque in verba, in quae paullo ante ipse juraverat princeps, qui tantum putat esse in iurejurando, ut illud et ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio aequitatis, quanta legum reverentia? Adibat aliquis ut principem; respondebat se consulem esse. Nullius ab eo magistratus jus, nullius auctoritas imminuta est, aucta etiam: siquidem pleraque ad praetores remittebat, atque ita ut collegas vocaret, non quia populare gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non amplius esse censeret, quod aliquis collega appellaretur a principe, quam quod praetor esset. Ad haec tam assiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curae, idem sudoris sumit? quis adeo expetitis honoribus aut deservit, aut sufficit? Et sane aequum est tantum ceteris praestare consulibus ipsum qui consules facit: quippe etiam fortunae videbatur indignum, si posset honores dare, qui gerere non posset. Facturus consules doceat, accepturisque amplissimum honorem persuadeat, scire se quid sit quod daturus sit: sic sit ut illi quoque sciant quid acceperint.

LXXVIII. Quo iustius senatus ut susciperes quartum consulatum et rogavit et iussit. Imperii hoc verbum, non adulationis esse, obsequio tuo crede, quod non alia in re magis aut senatus exigere a te, aut tu praestare senatui debes. Ut enim ceterorum hominum, ita principum illorum omnium qui dii sibi videntur, aevum omne et breve et fragile est. Itaque optimum quemque niti et contendere decet, ut post se quoque rei-publicae

publicae proſit, moderationis ſcilicet juſtitiaeque monimentis, quae prima ſtatuerè conſul poteſt. Haec nempe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen uſurpare ſaepeius debes, quam quod primum invenit recuperata libertas? Non eſt minus civile, et principem eſſe pariter, et conſulem quam tantum conſulem. Habes etiam rationem verecundiae collegarum tuorum: collegarum inquam: ita enim et ipſe loqueris, et nos loqui vis. Oneroſa erit modestiae illorum tertii conſulatus ſui recordatio, donec te conſulem videant. Neque enim poteſt non nimium eſſe privatis, quod principi ſatis eſt. Annuas, Caesar, optantibus, quibusque apud deos eſſe conſueſſi, quorum potens es ipſe, votorum compotes facias.

LXXIX. Fortaſſe ſufficiat tibi tertius conſulatus: ſed nobis tanto minus ſufficit. Ille nos inſtituit et induxit, ut te iterum iterumque conſulem habere cupiamus. Remiſſius iſtud contenderemus, ſi adhuc non ſciremus qualis eſſes futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis quam uſum negari. Dabiturne rursus videri conſulem illum? Audiet et reddet quas proxime voces? Praeſtabitque gaudium quantum ipſe percipiet? Praeſidebit laetitiae publicae auctor ejus et cauſſa? Tentabitque affectus noſtros ut ſolet cohibere, nec poterit? Erit pietati ſenatus cum modestia principis felix ſpecioſumque certamen, ſeu fuerit victa ſeu vicerit. Equidem incognitam quandam proximae majorem praefumo laetitiam. Quis enim eſt tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem conſulem ſperet, quanto ſaepeius fuerit? Alius labores, ſi non continuo ſe deſidia ac voluptati dediſſet, otio tamen et quiete recreaſſet: hic conſularibus curis exſolutus, principales reſumpſit, tam diligens temperamenti, ut nec conſulis officium princeps, nec principis conſul appeteret. Videmus ut provinciarum deſideriis, ut ſingularum etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in reſpondendo mora. Adeunt ſtatim, dimittuntur ſtatim: tandemque principis fores excluſa legationum turba non obſidet.

LXXX. Quid in omnibus cognitionibus quam mitis ſeveritas, quam non diſſoluta clementia? Non locupletando fiſco ſedes, nec aliud tibi ſententiae tuae pretium, quam
bene

bene judicasse. Stant ante te litigatores non de fortunis suis, sed de sua existimatione solliciti, nec tam verentur quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O veri principis, atque etiam consulis, reconciliare aemulas civitates, tumentesque populos non imperio magis quam ratione compescere, intercedere iniquitatibus magistratum, insectumque reddere quicquid fieri non oportuerit; postremo, velocissimi sideris more omnia invisere, omnia audire, et undecunque invocatum statim velut numen adesse et assistere! Talia esse crediderim quae ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, et facta mortalium inter divina opera numerare dignatus est: quibus nunc per te liber solutusque, coelo tantum vacat, postquam te dedit qui erga omne hominum genus vice sua fungereris. Fungeris enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude, condatur.

LXXXI. Quod si quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quae enim remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium juga, et horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum, atque inter haec pia mente adire lucos, et occurrere numinibus? Olim haec experientia juventutis, haec voluptas erat; his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submota campis irruptio ferarum, et obsidione quadam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque principes qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas mentita sagacitate colligerent. Huic par capiendi quaerendique sudor, summusque et idem gratissimus labor, invenire. Enimvero si quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela aut oculis sequitur aut manibus: sed nunc gubernaculis audet, nunc cum valentissimo quoque sodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transfretare obstantia freta.

LXXXII. Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacus otium, Bajanique torporem et silentium ferre: non pulsum
saltem

saltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad singulos ictus turpi formidine horresceret. Itaque procul ab omni sono inconcussus ipse et immotus, religato revinctoque navigio, non fecus ac piaculum aliquod, trahebatur. Foeda facies, quum P. R. imperator alienum cursum, alienumque rectorem velut capta nave sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant atque amnes, Danubius ac Rhenus. Tantum illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod haec Romanae aquilae, Romana signa, Romana denique ripa, quam quod hostium prospectarent; hostium, quibus moris est eadem illa nunc regentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac deferentia, lustrare navigiis, nandoque superare. Nec vero laudaverim per se magnopere duritiem corporis ac lacertorum: sed si his validior toto corpore animus imperaret, quem non fortunae indulgentiae molliant, non copiae principales ad segnitiam luxumque detorqueant; tunc ego, seu montibus seu mari exerceatur, et laetum opere corpus, et crescentia laboribus membra mirabor. Video enim jam inde antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum magis quam his artibus inclaruisse. Simul cogito, quum sint ista ludus et avocamentum hujus, quae quantaeque sint illae seriae et intentae, et a quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optime de cujusque gravitate, sanctitate, temperantia creditur. Nam quis adeo dissolutus, cujus non occupationibus aliqua species severitatis insidat? Otio prodimur. Annon plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant, quum seriarum laxamenta curarum vitiorum contentione sequerentur?

LXXXIII. Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum vero non modo domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus includit, omniaque arcana noscenda famae proponit atque explicat. Sed tibi, Caesar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quam penitus inspicere. Sunt quidem praeclara quae in publicum proferas, sed non minora ea quae limine tenes. Est magnificum, quod te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas, sed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis arduum est alios praestare quam se,
tanto

tanto laudabilius, quod, quum ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit aut inconsultius uxor assumpta aut retenta patientius: ita foris claros domestica destruebat infamia, et ne maximi cives haberentur hoc efficiebat, quod mariti minores erant. Tibi uxor in decus et gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid antiquius? Nonne, si pontifici maximo deligenda sit conjunx, aut hanc aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? quam illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vendicat? quam constanter non potentiam tuam, sed ipsum te reveretur? idem estis invicem quod fuistis: probatis ex aequo, nihilque vobis felicitas addidit, nisi quod scire coepistis, quam bene uterque vestrum felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu? quam parca comitatu? quam civilis incessu? mariti hoc opus, qui ita imbuat, ita instituit. Nam uxori sufficit obsequii gloria. An, quum videat quam te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non et ipsa cum silentio incedat? ingredientemque pedibus maritum, in quantum patitur secus, imitetur? decuerit hoc illam, etiamsi diversa tu facias. Sub hac vero modestia viri, quantam debet verocundiam uxor marito? femina sibi?

LXXXIV. Soror autem tua, ut se sororem esse meminit? ut in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? ut si quis eam uxori tuae conferat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad recte vivendum, bene institui, an feliciter nasci. Nihil est tam primum ad similitudines quam aemulatio, in feminis praesertim: ea porro maxime nascitur ex conjunctione, aliter aequalitate, exardescit invidia, cujus finis est odium. Quo quidem admirabilius existimandum est, quod mulieribus duabus in una domo, parique fortuna, nullum certamen, nulla contentio est. Suspiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te utraque effusissime diligit, nihil sua putant interesse utram tu magis ames. Idem utrique propositum, idem tenor vitae, nihilque ex quo sentias duas esse. te enim imitari, te subsequi student. Ideo utraque mores eosdem, quia utraque tuos, habet: inde moderatio, inde etiam perpetua securitas. Neque enim unquam periclitabuntur esse privatae quae non deserunt. Obtulerat illis senatus cognomen Augustarum, quod certatim deprecatae sunt, quam-

diu appellationem patris patriae tu recusasses: seu quod plus esse in eo judicabant, si uxor et soror tua, quam si Augustae dicerentur. Sed quaecunque illis ratio tantam modestiam suavit, hoc magis dignae sunt quae in animis nostris et sint et habeantur Augustae, quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quam si verum honorem non in splendore titulorum, sed in iudiciis hominum repellant? magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

LXXXV. Jam etiam et in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum amicitia, cujus in locum migraverant assentationes, blanditiae, et pejor odio amoris simulatio. Etenim in principum domo nomen tantum amicitiae, inane scilicet irrisumque, manebat. Nam quae poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi videbantur? Tu hanc pulsam et errantem reduxisti. Habes amicos, quia amicus ipse es. Neque enim, ut alia subiectis, ita amor imperatur: neque est ullus affectus tam erectus, et liber, et dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Potest fortasse princeps inique, potest tamen odio esse nonnullis, etiamsi ipse non oderit: amari, nisi ipse amet, non potest. Diligis ergo quum diligaris, et in eo quod utrique honestissimum est, tota gloria tua est, qui superior factus descendis in omnia familiaritatis officia, et in amicum ex imperatore submitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiiis fortuna principum indigeat, praecipuum est principis opus amicos parare. Placeat tibi semper haec secta, et cum alias virtutes tuas tum hanc constantissime teneas, nec unquam persuadeatur, humile esse principi, nisi odisse. Jucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut quum ipse ardentissime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius est unum amare quam multos: deinde quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te, nisi ingratus, non magis amare.

LXXXVI. Operae pretium est referre, quod tormentum tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimisisti optimum virum, tibi que carissimum, invitus et tristis, et, quasi retinere non posses. Quantum amares eum, deside-
rio

rio expertus es, distractus separatusque dum cedis et vin-
ceris. Ita quod fando inauditum, quum princeps et prin-
cipis amicus diversa velletis, id potius factum est quod
amicus volebat. O rem memoriae literisque mandandam!
praefectum praetorii non ex ingerentibus, sed ex subtra-
hentibus legere: eundemque otio, quem pertinaciter ames,
reddere: quumque sis ipse distentus imperii curis, non
quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, Caesar,
quantum tibi pro laboriosa ista statione et exercita debea-
mus, quum otium a te, tanquam res optima, et petatur, et
detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, quum
digredientem prosequeris? Prosequutus enim nec tem-
perasti tibi, quo minus exeunti in littore amplexus osculum
ferres. Stetit Caesar in illa amicitiae specula, precatusque
maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec
sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis
sequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim mune-
ribus aequari haec cura principis, haec patientia potest,
qua meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac prope durus,
videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum an guberna-
cula retorqueret: et fecisset, nisi quod pene ipso contu-
bernio principis felicius jucundiusque est desiderare prin-
cipem. Et ille quidem ut maxima fructus suscepti, ita
majore depositi officii gloria fruitur: tu autem facili-
tate ista consequutus es, ne quem retinere videaris invi-
tum.

LXXXVII. Civile hoc erat et parenti publico conve-
nientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam
tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gravior
potestate libertas. Dignus es, Caesar, qui officia mandes
deponere optantibus; qui petentibus vacationem, invitus
quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus re-
quiem non te relinqui putes; qui semper invenias et quos
ex otio revoces et quos otio reddas. Vos quoque, quos
parens noster familiariter inspicere dignatur, fovete iudicium
ejus quod de vobis habet; hic vester labor est. Princeps
enim, quum in uno probavit amare se scire, vacat culpa si
alios minus amat. Ipsum quidem quis mediocriter dili-
gat, quum leges amandi non det, sed accipiat? Hic praes-
ens, ille mavult absens amari: uterque ametur, ut ma-
vult: nemo in taedium praesentia, nemo in oblivionem ab-

sentia veniat. Tenet quisque locum quem semper meruit; faciliusque est ut oculis ejus vultus absentis quam ut animo caritas excidat.

LXXXVIII. Plerique principes, quum essent civium domini, libertorum erant servi: horum consiliis, horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos praeturae etiam et sacerdotia et consulatus, immo et ab his, petebantur. Tu libertis tuis summum quidem honorem, sed tanquam libertis habes, abundeque sufficere his credis, si probi et frugi existimentur. Scis enim, praecipuum esse indicium non magni principis, magnos libertos. Ac primum neminem in usu habes, nisi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique principum, dilectum: statimque hos ipsos quotidie, deinde ita formas, ut se non tua fortuna, sed sua metiantur: et tanto magis digni, quibus honor omnis praestetur a nobis, quia non est necesse. Justissime de causis S. P. Q. R. Optimi tibi cognomen adjecit? Paratum id quidem et in medio positum, novum tamen. Scias neminem ante meruisse, quod non erat excogitandum, si quis meruisset. An satius fuit Felicem vocare? quod non moribus, sed fortunae datum est. Satius, Magnum? cui plus invidiae quam pulchritudinis inest. Adoptavit te optimum princeps in suum, senatus in Optimi nomen. Hoc tibi tam proprium quam paternum, nec magis definite distincteque designat qui Trajanum, quam qui Optimum appellat, ut olim frugalitate Pisones, sapientia Laelii, pietate Metelli monstrabantur: quae simul omnia uno isto nomine continentur. Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus optimis in sua cujusque laude praestantior. Merito tibi ergo post ceteras appellationes haec est addita, ut major. Minus est enim imperatorem et Caesarem et Augustum, quam omnibus imperatoribus, et Caesaribus, et Augustis esse meliorem: ideoque ille parens hominum deorumque, Optimi prius, deinde Maximi nomine colitur: quo praeclarius laus tua, quem non minus constat optimum esse quam maximum. Assequutus es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat in bono principe alienum, in malo falsum: quod licet omnes postea usurpent, semper tamen agnoscetur ut tuum. Etenim, ut nomine Augusti admonemur ejus cui primum dictum est; ita haec Optimi appellatio nunquam memoriae hominum

num sine te recurret : quotiesque posteri nostri Optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur quis meruerit vocari.

LXXXIX. Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides et esse optimum et dici, quem tanquam optimum elegisti ! quam laetum tibi quod comparatus filio tuo vinceris ! neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non timuisti eligere meliorem. Sed et tu, pater Trajane, (nam tu quoque si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem), quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis ? cumque eo qui adoptavit amicissime contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse ? Maeste uterque ingenti in rempublicam merito, cui hoc tantum boni contulistis ! Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, coelum alteri dederit, non minor tamen vestra laus, quod ista per filium quam si ipsi meruissetis.

XC. Scio, P. C. cum ceteros cives, tum praecipue consules, oportere sic affici, ut se publice magis quam privatim obligatos putent. Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus injuriis odisse quam propriis, ita boni speciosius amantur ob ea quae generi humano, quam quae hominibus, praestant : quia tamen in consuetudinem venit, ut consules, publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine quantum debeant principi, profiteantur, concedite, me non pro me magis munere isto, quam pro collega meo Cornuto Tertullo, consulari viro, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus debeo ? praesertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea praestiterit ambobus, quae si tantum in alterum contulisset, ambos tamen aequaliter obligasset. Utrumque nostrum ille optimi cujusque spoliator et carnifex stragibus amicorum, et in proximum iacto fulmine afflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos lugebamus. Ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor et metus erat. Habuerat hunc honorem periculis nostris divus Nerva, ut nos, etsi minus ut bonos, tamen promovere vellet.

let : quia mutati seculi signum et hoc esset quod flo-
rerent, quorum praecipuum votum ante fuerat, ut me-
moriae principis elaberentur.

XCI. Nondum biennium compleveramus in officio la-
boriosissimo et maximo, quum tu nobis, optime prin-
cipum, fortissime imperatorum, consulatum obtulisti,
ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet.
Tantum inter te et illos principes interest, qui benefi-
ciis suis commendationem ex difficultate captabant,
gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si
prius illos desperatio, et taedium, et similis repulsae mo-
ra, in notam quandam pudoremque vertissent. Obstat
verecundia, quo minus percontemur quo utrumque
nostrum testimonio ornaris, ut amore recti, amore rei-
publicae priscis illis consulibus aequaveris, merito nec-
ne, neutram in partem decernere audeamus : quia nec
fas est affirmationi tuae derogare, et onerosum confiteri
vera esse quae de nobis praesertim tam magnifica dixi-
sti. Tu tamen dignus es qui eos consules facias, de
quibus possis ista praedicare. Tribuas veniam, quod
inter haec beneficia tua gratissimum est nobis, quod
nos rursus collegas esse voluisti : ita caritas mutua, ita
congruens tenor vitae, ita una eademque ratio pro-
positi postulabat : cujus ea vis, ut morum similitudo
concordiae nostrae gloriam minuat : ac perinde sit mi-
rum si alter nostrum a collega, ac si a seipso, dissentiat.
Non ergo temporarium et subitum est quod uterque
collegae consulatu, tanquam iterum suo gaudet : nisi
quod tamen qui rursus consules fiunt, bis quidem, sed
temporibus diversis obligantur : nos duos consulatus
accipimus simul, simu gerimus, alterque in altero con-
sules, sed iterum et pariter sumus.

XCII. Illud vero quam insigne, quod nobis prae-
fectis aerario consulatum ante quam successorem dedisti ?
Aucta est dignitas dignitate : neque continuatus tantum,
sed geminatus est honor, finemque potestatis alterius,
tanquam parum esset excipere, praevenit. Tanta tibi
integritatis nostrae fiducia fuit, ut non dubitares te
salva diligentiae tuae ratione esse facturum, si nos post
maximum officium privatos esse non sineres. Quid,
quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti ?
erga non alia nos pagina, quam te consulem accipiet :

et

et nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse praescriberis. Tu comitiis nostris praesidere, tu nobis sanctissimum illud carmen praeire dignatus es: tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus, ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. Nam quod eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis? quibus edicto, quibus spectaculo celebrare contigit diem illum triplici gaudio laetum, qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet: nos inter secunda omnia, et vota certantia, quae praesenti tibi conferentur, et vehemur alacres et incerti ex utra parte major auribus nostris accadat clamor.

XCIII. Super omnia tamen praedicandum videtur, quod pateris consules esse quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat et frangit: nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua: nec securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra haec erit culpa, non seculi. Licet enim quantum ad principem, licet tales consules agere quales ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus, nisi tantum illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, et consules tuos? ea sentiamus, ea censeamus quae consularibus digna sunt: ita versemur in republica, ut credamus esse rempublicam non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disjunctos nos, et quasi dimissos consulatu, sed quasi astrictos et devinctos putemus, eundemque locum laboris et curae, quem reverentiae dignitatisque, teneamus.

XCIV. In fine orationis praesides custodesque imperii deos ego consul pro rebus humanis, at te praecipue, Capitoline Jupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti quae malo principi precabamur; exaudi quae pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis: non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum unum omnium votum est,

SALUS

SALUS PRINCIPIS. Nec vero nova tibi injungimus. tu enim jam tunc illum in tutelam recepisti, quum praedonis avidissimi faucibus eripuisti. Neque enim sine auxilio tuo, quum altissima quaeque quaterentur, hic, qui omnibus excelsior erat, inconcussus stetit. Praeteritus est a pessimo principe, qui praeteriri ab optimo non potuit. Tu clara judicii tui signa misisti, quum proficiscenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore cessisti. Tu voce IMPERATORIS quid sentire locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum elegisti. Quo majore fiducia iisdem illis votis quae ipse pro se nuncupari jubet, oro et obtestor, si bene rempublicam, si ex utilitate omnium regit, primum ut illum nepotibus nostris ac pronepotibus serves; deinde ut quandoque successorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, similemque fecerit adoptato; aut, si hoc fato negatur, in consilio sis eligenti, monstresque aliquem quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV. Vobis, P. C. quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in praetura modestiae, vos in istis officiis etiam, quae e studiis nostris circa tuendos socios injunxeratis, cuncti constantiae antiquissimum testimonium perhibuistis: vos proxime destinationem consulatus mei his acclamationibus approbavistis, ut intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc consensum vestrum complectar, et teneam, et indies augeam. Etenim memini tunc verissime judicari, meruerit quis honorem, necne, quum adeptus est. Vos modo favete huic proposito, et credite, si cursu quodam provectus ab illo insidiosissimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, postquam professus est, substiti; quum viderem quae ad honores compendia paterent, longius iter malui: si malis temporibus inter moestos et paventes, bonis inter securos gaudentesque numeror: si denique in tantum diligo optimum principem, in quantum invisus pessimo fui. Ego reverentiae vestrae sic semper inserviam, non ut me consulem, et mox consularem, sed ut candidatum consulatus putem.

F. I. N. I. S.



s.
m
m
r,
e-
no
m
ef-
s,
m
ae
ne
ut
n-
it,
fi
ue

am
is,
ae
ti
vos
io-
am
le-
ini
ne,
ito,
fif-
am,
uae
fi
ter
um
effi-
am,
an-